Latvijas
ARHĪVI

2024/I

Latvijas Nacionālais arhīvs
Latvijas Arhīvistu biedrība

Galvenā redaktore
ANITA ČERPINSKA

Atbildīgā redaktore
INETA LIPŠA

Redakcijas padomes priekšsēdētāja
MĀRA SPRŪDŽA

Redakcijas padome
ANDRIS CAUNE, ALEKSANDRS IVANOVS, ĒRIKS JĒKABSONS, AIJA KALNCIEMA, JACEKS KROHMALS (POLIJA), ERVĪNS OBERLENDERS, VALDA PĒTERSONE, ANDREJS PLAKANS (ASV), MACEJS SEKERSKIS (ASV), INGŪNA SLAIDIŅA, GVIDO STRAUBE, KĀRLIS ZVIRGZDIŅŠ

Izdevums tapis ar Valsts kultūrkapitāla fonda atbalstu

Latvijas Nacionālā arhīva izdevums
Dibināts 1993. gadā
Reģistrācijas apliecība Nr. 1087

Zinātniskā sekretāre **Anete Korbi**
Literārā redaktore **Ilze Antēna**
Angļu teksta redaktore **Laine Kristberga**
Maketētājs **Oskars Jūrmalnieks**
Māksliniece **Baiba Šomase**
Vāka dizains **Anete Korbi**

Vāka noformējumam izmantots Marikas Vanagas foto.
Par rakstos atspoguļotajiem faktiem un viedokļiem, kā arī par publicētajām fotogrāfijām u. c. ilustratīvajiem materiāliem atbild rakstu autori.

ISSN 1407-2270

© Latvijas Nacionālais arhīvs, 2024
© Latvijas Arhīvistu biedrība, 2024

SATURS

VĒSTURE

Anita Čerpinska, Valda Kvaskova — Pārcēlāja Tomasa Sēļa vēstule Baltijas ģenerālgubernatoram 5

Kaspars Strods — "Krievijas–Austrumāzijas tvaikoņu sabiedrības" reisa "Liepāja–Ņujorka" kuģi un to apkalpes komandas, 1911. gads 25

Marika Selga — Lidija Būcēna un viņas sabiedriskā darbība 20. gadsimta 20.–30. gados 38

Jānis Šiliņš — Aizmirstais tautsaimnieks: Alfredam Ceihneram 125 66

Ainārs Bambals — Latvijas PSR Valsts drošības ministrijas iznīcinātāju bataljonu komandējošā sastāva personu lietas kā vēstures avots 90

Aiga Bērziņa-Kite — Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes studentu noslēguma darbi atraduši jaunas mājas 116

ARHĪVU DZĪVE

Enija Rubina — Starptautiskā arhīvu nedēļa: "Tuvāk arhīvam" 183

Ilze Greiškalna — "Analoga saruna par nākotnes digitālo vērtību": LNA sarunu festivālā "Lampa" 186

Anda Opoļska — Cēsu zonālais arhīvs diskusijā "Lampas gaismā" 188

Anete Korbi — 9. starptautiskā konference "ICARUS Horvātijas dienas" Osijekā 191

Ingūna Slaidiņa, Aiga Pīķe, Ilze Bane-Grīga, Kentija Vilsone, Aiga Brūze, Vija Ozola — Starptautiskās arhīvu padomes kongress "Bagātinot zināšanu sabiedrību" 198

JAUNĀKĀ LITERATŪRA 206

HRONIKA

2023. gada jūlijs – decembris 212

LATVIJAS ARHĪVI (ARCHIVES OF LATVIA). 2024. N 1
CONTENTS

HISTORY • *Anita Čerpinska, Valda Kvaskova.* The Letter of the Ferryman, Thomas Sehl, to the Governor General of the Baltic Provinces • *Kaspars Strods.* The Ships and Crews of the "Russian East Asiatic Steamship Co" Voyage "Liepāja–New York" in 1911 • *Marika Selga.* Lidija Būcēna and her Contribution to the Relations with the USA and Italy in the 1920s-1930s • *Jānis Šiliņš.* The Forgotten Economist: Alfreds Ceihners' 125th Anniversary • *Ainārs Bambals*. Personnel Files of the Commanding Staff of the Extermination Battalions of the Ministry of State Security of the Latvian SSR as a Historical Source • *Aiga Bērziņa-Kite*. Graduation Works of Students from the Faculty of History and Philosophy at the University of Latvia Have Found New Homes • **ARCHIVES TODAY** • *Enija Rubina.* International Archives Week: "Closer to the Archive" • *Ilze Greiškalna.* "Analogue Conversation About the Digital Value of the Future": NAL at the Conversation Festival "Lampa" • *Anda Opoļska.* The Regional State Archive of Cēsis in the Discussion "In the Light of "Lampa" • *Anete Korbi.* The 9th International Conference "ICARUS Croatia Days" in Osijek • *Ingūna Slaidiņa, Aiga Pīķe, Ilze Bane-Grīga, Kentija Vilsone, Aiga Brūze, Vija Ozola.* Congress of the International Council on Archives "Enriching the Knowledge Society" • **LATEST LITERATURE** • **CHRONICLE**

VĒSTURE

ANITA ČERPINSKA, VALDA KVASKOVA

PĀRCĒLĀJA TOMASA SĒĻA VĒSTULE BALTIJAS ĢENERĀLGUBERNATORAM

Avota publikāciju veido Rīgas pārcēlāju amata vadītāja Tomasa Sēļa vēstule Baltijas ģenerālgubernatoram, kurā autors pamato iemeslus, kādēļ uzstājas pret 1798. gadā Rīgas rātes ieviesto pārcēlāju reglamentu. Tas ir ne tikai izsmeļošs avots par pārcēlāju darba ikdienu, pārcēlāju amata uzbūvi un darbību, bet vienlaikus paraugs sūdzībām, kādas iedzīvotāji varēja iesniegt ģenerālgubernatoram kā Krievijas impērijas varas pārstāvim, jo daļa iedzīvotāju apgaismības ietekmē sāka apstrīdēt kārtu ierobežojumus un viduslaikos ieviestās cunftiskās noslēgtības nepieciešamību.
Atslēgvārdi: Baltijas ģenerālgubernators, Rīgas rāte, pārcēlāju amats, Tomass Sēlis

Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīva 1. fonds "Vidzemes, Igaunijas un Kurzemes ģenerālgubernatora kanceleja" glabā unikālas liecības par notikumiem un procesiem Latvijas vēsturē no 18. gs. līdz 20. gs. sākumam, jo ģenerālgubernators, vienlaikus ieņemdams Rīgas kara gubernatora amatu, bija augstākais Krievijas impērijas administratīvās un militārās varas pārstāvis Baltijas guberņās.[1] Viņu iecēla imperators, un viņam bija plašas pilnvaras, kas paredzēja gan rūpēties par augstāko instanču rīkojumu izpildi un likumu ievērošanu, gan lūgumrakstu un sūdzību pieņemšanu tieši no iedzīvotājiem.

Publicētais avots ir tieši tāda veida dokuments, ko pārcēlājs Tomass Sēlis (*Sehl*; 1763–1830) 1804. gadā adresēja ģenerālgubernatoram grāfam un ģenerālim Frīdriham Vilhelmam Bukshēvdenam (*Buxhoeveden*; 1750–1811), kas ģenerālgubernatora amatu ieņēma no 1803. gada.

[1] O vosstanovlenii piati gubernii i o podchinenii pogranichnikh gubernii voennim gubernatoram. 09.09.1801. *Polnoe sobranie zakonov Rossiiskoi imperii* (turpmāk PSZ). S-Petersburg: Tipografiia II otdeleniia Sobstvennoi EIV kanceliarii, t. 26, s. 775–778.

Tomass Sēlis un pārcēlāju amats

Tomass Sēlis bija uzņemts pārcēlāju amatā 1781. gadā,[2] 1788. gadā ievēlēts par amata vecāko, 1791. gadā – par amata eltermani.[3] Divus gadu desmitus viņš pildīja pārcēlāju eltermaņa pienākumus, lai gan šo amatpersonu pārcēlāju kopsapulcē pārvēlēja ik pēc trim gadiem.[4] 1813. gadā T. Sēlim piederēja divi bordingi[5] un piecas laivas ar kopējo celtspēju 360 tonnas, kas viņu ierindoja starp bagātākajiem pārcēlājiem.[6]

Pārcēlāji pelnīja galvenokārt ar tirdzniecības preču pārvadāšanu pa Daugavu no noliktavām pilsētā līdz kuģiem reidā vai ostā un pretējā virzienā. Cilvēku pārcelšana pār Daugavu rudens un pavasara laikā, kad bija izņemts plostu tilts pār to un nebija izveidojusies stabila ledus kārta, bija tikai amata papildnodarbošanās, no kuras cēlies amata nosaukums.[7] Rīgā 18.–19. gs. mijā amatā bija 36 pārcēlāji, ieskaitot atraitnes. Kopā viņiem piederēja 51 dažāda izmēra laiva un nelieli kuģi.[8]

Dokumenta rašanās apstākļi

Dokuments radīts 19. gs. sākumā, izveidojoties konfliktam starp Rīgas pilsētas rāti un pārcēlāju amatu, kas nebija apmierināts ar 1798. gadā ieviesto reglamentu.[9] Plašākā kontekstā to var skatīt kā daļu no nevācu amatu konflikta ar pilsētas pārvaldes un tirgotāju elites pārstāvjiem, kas centās ierobežot nevācu ekonomisko nostiprināšanos, vēlēšanos nodarboties ar tirdzniecību un rūpniecību, kā arī iegūt birģeru tiesības.[10]

Kā uzsver vēsturniece Melita Svarāne (1916–2011), 1798. gada reglaments bija izstrādāts nolūkā pakļaut pārcēlājus lielākai eksporttirgotāju kontrolei.[11]

---

[2] Ieraksts Rīgas pārcēlāju uzrauga protokolu grāmatā par Tomasa Sēļa uzņemšanu amatā, 08.06.1781. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk LNA_LVVA), F1382_2_205, 147.–151. lpp.

[3] Ieraksts ķemerejas tiesas protokolā par pārcēlāju eltermaņa un vecāko vēlēšanām, 06.03.1788. LNA_LVVA, F1382_2_67, 26. lpp.

[4] Pārcēlāju amata nolikuma 2. punkts, 1763. LNA_LVVA, F673_1_822, 154. lp.

[5] Bordings – neliels kuģis ar ozolkoka dēļu klāju un apmali (bordu). Tilpnes labi piemērotas beramo preču pārvadāšanai. Celtspēja no 50 līdz 140 tonnām. Pārcēlājiem bordingus preču pārvadāšanai atļāva lietot vietniecības laikā 1787. gadā. Līdz tam to drīkstēja tikai Lielās ģildes tirgotāji.

[6] Svarāne, Melita (1980). Pārcēlāju amats Rīgā feodālisma beigu posmā – 18. gs. beigās un 19. gs. pirmā pusē. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 8, 50. lpp.

[7] Svarāne, M. Pārcēlāju amats, 44. lpp.

[8] Pārskats par pārcēlāju amatam piederošām laivām, 18.04.1801. LNA_LVVA, F673_1_822, 54. lp.

[9] Pārcēlāju amata reglaments un takses, 05.1798. LNA_LVVA, F1382_2_2167, 29.–37. lp.

[10] Plašāk sk.: Straubergs, Jānis (1936). *Rīgas latviešu pirmās nacionālās cīņas 18. gs.* Rīga: A. Gulbis; Čerpinska, Anita (2020). Attempts of non-Germans to obtain burger rights in Riga in the eighteenth and early nineteenth centuries. *Journal of Baltic Studies,* 51(4), pp. 559–586.

[11] Svarāne, Melita (2001). Par ko parakstījās Rīgas latvieši 18. gadsimtā un 19. gadsimta pirmajā pusē. *Latvijas Arhīvi*, 3, 38. lpp.

Bija nolemts ierīkot amata kantori, kurā bija jāuzturas tirgotāju grāmatvedim, rātes atbildīgajam par pārceltuvēm (*Fährherr*), ķemerejas tiesas pārstāvim un pārcēlāju amata vadības pārstāvjiem. Tikai kantoris drīkstēja tirgotājiem iznomāt pārcēlāju laivas rindas kārtībā, un visu procesu bija jāuzrauga speciālai tirgotāju komitejai.[12]

1799. gadā amats iesniedza ķemerejas tiesā un rātē sūdzību pret šo jauno kārtību, bet rāte uzskatīja sūdzību par nepamatotu un kantori un tirgotāju komiteju – par nepieciešamu prettiesisku darbību likvidēšanai pārcēlāju darbā.[13] Ķemerejas tiesa norādīja, ka agrākais nolikums vieniem ļāva nopelnīt daudz, citiem – maz. Tagadējais nolikums visiem ļaušot nopelnīt mēreni, bet no tā neesot ko baidīties, jo ar pieticīgu un kārtīgu dzīvesveidu iztika būšot nodrošināta.[14] Acīmredzot jau tobrīd amats bija iesniedzis sūdzību tā brīža Vidzemes un Igaunijas ģenerālgubernatoram Ludvigam Nāgelam (*Nagel*; 1738–1808) ar lūgumu atcelt jauno reglamentu. L. Nāgels pieprasīja informāciju no rātes, kas atbildēja, ka jaunais reglaments:

1) bija nepieciešams, jo pārcēlāju amats ir nonācis panīkuma stāvoklī;

2) izstrādāts, konsultējoties ar amatu un tirgotājiem;

3) novērš nekārtības, kas ieviesušās amatā (daži pārcēlāji "nelegāliem ceļiem" pārliecina tirgotājus fraktēt viņu laivas, gūst visu labumu, bet citi paliek bez darba);

4) ieviesīs lielāku kārtību, jo tiesā nonāk mazāk sūdzību.[15]

Ģenerālgubernators visdrīzāk piekrita rātes pozīcijai un noraidīja pārcēlāju sūdzību, jo 1801. gada pavasarī bagātākā pārcēlāju daļa sūdzējās rātē atkārtoti, bet viņiem piedraudēja ar naudas sodu vai izslēgšanu no amata. Lielākā un bagātākā daļa pārcēlāju pārtrauca darbu maija beigās un "streikoja" gandrīz līdz jūnija beigām.[16] Nabadzīgākie pārcēlāji turpināja darbu, bet nespēja nodrošināt normālu tirdzniecības preču apriti, tādēļ rāte, atsaucoties uz to, ka guberņas valde ļauj sūdzēties tikai pēc sezonas beigām, lika visiem atgriezties darbā.

1802. gada februārī 28 pārcēlāji atteicās strādāt pēc jaunā nolikuma un sūdzējās Vidzemes guberņas valdei, prasot, lai tiek atcelts kantoris, ko viņi vainoja tirgotāju interešu aizstāvībā un īpašumtiesību pārkāpšanā, grāmatvedis un rindas

[12] Pārcēlāju amata reglamenta 35. un 41. paragrāfs, 05.1798. LNA_LVVA, F1382_2_2167, 33., 34. lp.

[13] Noraksts no rātes lēmuma pārcēlāju sūdzības jautājumā, 30.03.1799. LNA_LVVA, F1_2_407, 8. lp.

[14] Izraksts no ķemerejas tiesas protokola par pārcēlāju sūdzību pret reglamentu, 27.03.1800. LNA_LVVA, F1_2_407, 18. lp.

[15] Rīgas rātes vēstule Vidzemes un Igaunijas ģenerālgubernatoram Ludvigam Nāgelam par pārcēlāju sūdzību, 07.08.1800. LNA_LVVA, F673_1_822, 46.–49. lp.

[16] Rīgas rātes atbildīgā par pārceltuvēm Johana Vilhelma Krīgera (*Kroeger*; 1751–1803) ieraksti pārcelšanas lietu protokolos par pārcēlāju amata sūdzību, 29.03.1801., 14.05.1801. LNA_LVVA, F1382_2_209, 1., 4. lp., Svarāne, M. Pārcēlāju amats, 48. lpp.

kārtība nomāšanā.[17] Vidzemes guberņas valde uzskatīja, ka tirgotāju komiteju var likvidēt, bet kantori nepieciešams saglabāt. Lai gan laivu iznomāšanu nodeva amata pārziņā, tomēr rindas kārtību lika saglabāt.[18] Daļa pārcēlāju ar šo lēmumu nebija mierā, laivas iznomāja, kā gribēja, vai arī neiznomāja, tāpēc ķemerejas tiesa Tomasu Sēli un amata vecāko Jēkabu Kalniņu (*Kallning*; 1751–pazudis pēc 1816) arestēja. Pārējie pārcēlāji protestēja pret šādu rīcību. Ķemerejas tiesa vēlējās, lai amats ieceļ sev jaunu vadību, bet tas atteicās. Beigu beigās konfliktējošās puses panāca kompromisu. Arestētajiem atcēla viņiem izvirzītās apsūdzības, bet amats piekrita vadīties pēc jaunā reglamenta un guberņas valdes norādījumiem.[19] Tomēr konflikts nebija pilnībā izsmelts.

1804. gadā Tomass Sēlis iesniedza sūdzību Krievijas impērijas Senātā, lūdzot ģenerālgubernatoram izskatīt dokumentus un sniegt atzinumu pārcēlāju reglamenta jautājumā,[20] bet F. V. Bukshēvdens pavēlēja Vidzemes guberņas valdei sagatavot atbildes uz jautājumiem par to:

1) kad izveidots amats un uz kādiem noteikumiem;

2) ja to nav iespējams noskaidrot, sniegt ziņas par amatu kopš tā laika, kad ir pieejama informācija;

3) kas pielikts un kas noņemts salīdzinājumā ar iepriekšējo reglamentu;

4) saskaņā ar kādiem likumiem izdots jaunais nolikums un kādēļ nav dots augstākstāvošajai instancei apstiprināšanai.[21]

Atbildēt uz šo jautājumu Vidzemes guberņas valde pāradresēja Rīgas rātei, kuras atbildes daļēji minētas Tomasa Sēļa vēstulē un daļēji citos dokumentos. Kopumā maģistrāts norādīja, ka:

1) pārcēlāju amats veidojies pilsētas aizsākumos, tajā pieņemti brīvlaisti zemnieki no apkārtējām muižām vai izbēguši dzimtcilvēki no Vidzemes un Kurzemes, kurus pēc divu gadu nodzīvošanas pilsētā īpašnieki vairs nedrīkstēja atprasīt. Tādas tiesības Rīgai bijušas līdz 1727. gadam. Pilsētas labā viņi veikuši speciālus darbus, par ko daļēji saņēmuši samaksu, bet daļēji – darījuši par velti, bet pēc kādiem noteikumiem tas darīts – nav zināms;

---

[17] Pārcēlāju sūdzība Vidzemes guberņas valdei pret jauno reglamentu, kopija, 01.04.1802. LNA_LVVA, F673_1_822, 72.–95. lp; Izraksts no Rīgas ķemerejas tiesas protokola par pārcēlāju protestu pret kantori, 29.01.1802. LNA_LVVA, F1382_2_209, 28.–30. lp.

[18] Vidzemes guberņas valdes rīkojums pārcēlāju sūdzības sakarā, 12.05.1802. LNA_LVVA, F1382_2_209, 61.–64. lp.

[19] Izraksti no Rīgas ķemerejas tiesas protokola par konfliktu ar pārcēlāju amatu, 14.08.1802., 15.08.1802. LNA_LVVA, F1382_2_209, 21.–26. lp.

[20] Senāta ukazs Baltijas ģenerālgubernatoram Frīdriham Bukshēvdenam par viedokļa sniegšanu pārcēlāju reglamenta jautājumā, 18.03.1804. LNA_LVVA, F1_2_789, 1. lp.

[21] Ģenerālgubernatora Bukshēvdena vēstule Vidzemes guberņas valdei par ziņu sniegšanu par pārcēlāju amatu, 18.10.1804. LNA_LVVA, F1_2_789, 2. lp.

2) speciālus noteikumus un takses par darbu amats saņēma ar 1765. gadā izdoto tirdzniecības likumu, papildinājumi veikti 1785. gadā, bet jaunais reglaments izstrādāts 1798. gadā un tas darīts pēc tirgotāju lūguma;

3) saskaņā ar 1765. gada likumu pilsētai ir tiesības izstrādāt šāda tipa reglamentus, ko pēc tam jāiesniedz apstiprināšanai ģenerālgubernatoram, bet, tā kā 1798. gadā ģenerālgubernators Nikolajs Repņins (*Repnin*; 1734–1801) neatradās Rīgā, reglamentu apstiprināja Vidzemes guberņas valde.[22]

Nebūdams apmierināts ar šādu traktējumu un vēloties sniegt papildu paskaidrojumus, Tomass Sēlis pats vērsās ar vēstuli pie ģenerālgubernatora, kurā papildus skaidroja amata izveidošanās apstākļus, darbības pamatprincipus, iebildumus pret jauno reglamentu un rātes attieksmi pret amatiem kopumā.

Dokumenta būtība

Dokuments skar ne tikai pārcēlāju amata veidošanās un reglamenta jautājumus, bet arī sabiedrisko klaušu problēmu.[23] Konfliktu izraisīja tas apstāklis, ka pilsēta nevācu amatiem – zvejniekiem, pārcēlājiem, liģeriem, kaņepju kulstītājiem u. c. – uzdeva bez atlīdzības veikt dažādus ar pilsētas drošību un tīrību saistītus darbus, piemēram, naktssardzi, ledus laušanu Daugavā. 18. gs. beigās amati prasīja, lai par šiem darbiem viņiem maksātu.

Dokuments ir būtiska liecība par periodu, kad Rīgas nevācu kopienas pārtikušākā daļa, vēsturnieces Melitas Svarānes vārdiem runājot, "tiesiskiem līdzekļiem cīnījās par tādu eksistenci, kas izgāja ārpus Rīgas namnieku viņiem nospraustajiem sociālajiem un ekonomiskajiem ietvariem".[24] Tas ir viens no dokumentiem, kas liecina par nevācu kopienas daļas pašidentitāti un savas vietas redzējumu Rīgas sabiedrībā.

Dokumenta tālākais liktenis

Sarakste starp ģenerālgubernatoru un guberņas valdi pārcēlāju jautājumā turpinājās līdz 1807. gadam, jo F. V. Bukshēvdens vēlējās precizēt reglamenta apstiprināšanas gaitu. Tas neradīja nekādas sekas, toties ļauj lasītājam pārliecināties, ka guberņā, un īpaši Rīgas pilsētā, notikumi bieži vien risinājās tā, kā bija ērti vietējai elitei, nevis kā to vēlētos augstākā ierēdniecība vai pat noteica likumdošana.

---

[22] Baltijas ģenerālgubernatora Aleksandra Tormasova ziņojums Senātam par pārcēlāju amatu, 26.11.1807. LNA_LVVA, F1_2_789, 37. lp.

[23] Čerpinska, Anita (2019). Rīgas pilsētas vadības un nevācu amatu attieksme pret sabiedriskajām klaušām no 18. gs. vidus līdz 19. gs. sākumam. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 2, 52.–81. lpp.

[24] Svarāne, Melita (1982). Jāņa Šteinhauera prāvas pret Rīgas priviliģētajiem namniekiem Rīgas un Pēterburgas tiesās 18. gadsimtā. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis,* 10, 16. lpp.

Tajā pašā 1807. gadā ģenerālgubernatoru amatā nomainīja kavalērijas ģenerālis Aleksandrs Tormasovs (*Tormasov*; 1752–1819), kurš sagatavoja atbildi Senātam, pilnībā atbalstot Rīgas rātes nostāju.[25] Viņš uzskatīja, ka:

1) reglaments ir atbilstošs un novērsīs nekārtības amata iekšienē;

2) rātei bija tiesības izstrādāt noteikumus visiem ar tirdzniecību saistītiem amatiem, bet Vidzemes guberņas valdes apstiprinājums gan varēja būt tikai īslaicīgs risinājums.

Kopumā A. Tormasovs nesaskatīja reglamentā nekā nosodāma un atzina T. Sēļa sūdzību par pilnībā nepamatotu. Par tālāko T. Sēļa sūdzības likteni Senātā ziņu nav, tā visdrīzāk tika noraidīta, bet ir zināms, ka ķemerejas tiesa pēc tirgotāju iebildumiem pārcēlāju laivu iznomāšanu rindas kārtībā atcēla 1816. gadā.[26]

TOMASA SĒĻA VĒSTULE BALTIJAS ĢENERĀLGUBERNATORAM

1804. gada decembrī[27]

[5. lp.]

Jūsu Gaišība, augstdzimušais grāf, žēlīgais kungs!

Atbildot uz Jūsu Gaišības rīkojumu augstajai ķeizariskās Vidzemes guberņas valdei, tā ar šā 1804. gada 20. oktobra reskriptu vērsusies pie šīs pilsētas augsti godātās rātes ar šādiem jautājumiem:

1. a. Kad dibināts pārcēlāju amats? B. Kādi bija sākotnējie tā darbības noteikumi? C. Kādi bija tā pienākumi?

Rātes atbildes uz šiem jautājumiem:

Uz a. Ziņas par amata dibināšanu zudušas agrākos laikos.

[5. lp. o. p.]

Uz b. Šis amats veidojies tāpat kā pārējie latviešu jeb tā sauktie nevācu amati, t. i., mastu šķirotāji, enkurnieki[28], liģeri[29] u. c.; tā locekļi nākuši no cilvēku

[25] Baltijas ģenerālgubernatora Aleksandra Tormasova ziņojums Senātam par pārcēlāju amatu, 26.11.1807. LNA_LVVA, F1_2_789, 33.–38. lp.

[26] Svarāne, M. Pārcēlāju amats, 52. lpp.

[27] Pati vēstule nav datēta, tai pievienotās kopijas apstiprinātas 1804. gada 6. decembrī, bet vēstules tekstā minēts 1804. gada 20. oktobra reskripts, tādēļ jāuzskata, ka vēstule sagatavota tieši 1804. gada decembrī.

[28] Enkurnieki – Rīgas tirdzniecības palīgamats, kura locekļi pavadīja pa Daugavu nākošos plostus un strūgas no Ķengaraga līdz pilsētai.

[29] Liģeri – Rīgas tirdzniecības palīgamats, kura locekļi krāva, pārvadāja un svēra tirdzniecības preces.

vidus, kas kā dzimtļaudis vai nu bija piederējuši pilsētas muižām un brīvlaisti, vai arī atbēguši no Kurzemes un Vidzemes un saskaņā ar pilsētas izdoto un līdz 1727. gadam spēkā esošo likumu par divu gadu noilgumu brīvi kļuvuši.

Šajā ziņojumā tātad vismaz ir patiesa atzīšanās par to, ka amata, par kura izcelsmi ziņas esot zudušas jau agrākos laikos, pašreizējie locekļi jau izsenis un varbūt pat jau divdesmitajā paaudzē ir dzimuši kā brīvi cilvēki, kādiem tiem jābūt arī saskaņā ar viņu amata šrāgām.

[6. lp.]

Uz c. Bet ka šiem brīvi dzimušajiem cilvēkiem tā iemesla dēļ, ka viņiem ir tiesības pelnīt sev iztiku ar preču un cilvēku pārvadāšanu, kopš neatminamiem laikiem būtu pienākums sniegt pilsētai noteiktus pakalpojumus, kas pienāktos viņiem tikai viņu izcelsmes [šeit un turpmāk izcēlumi oriģinālā] un apstākļu dēļ, daļēji bez maksas, daļēji pret atlīdzību, no rātes puses ir gan nežēlīgi, gan nedabiski prasīts tā iemesla dēļ, ka:

1) viena vai vairāku cilvēku nodarbošanās, ar ko viņi gūst peļņu, jo ikvienam arodam ir jādod iespēja gūt peļņu, tāpēc ka cilvēks var dzīvot tikai no peļņas, nedrīkst brīvus cilvēkus, par kādiem amata locekļi arī ir atzīti, padarīt par vergiem, kurus var piespiest sniegt bezmaksas un pa daļai pazemojošus pienākumus

[6. lp. o. p.]

līdztekus augstā kroņa un pilsētas nodevām;

2) šādā veidā cilvēka brīvība jebkurā nozīmē ir vislielākā pretrunā ar cilvēka verdzību, un [šis fakts] būtu vērsts pret visiem valsts un impērijas pamatlikumiem. Turklāt amatu locekļi ir aplikti ar kroņa nodokļiem, papildus kuriem viņiem nevar uzlikt citus nodokļus tikai tādēļ, ka viņi šeit nopelna sev nepieciešamo iztiku.

Augsti godātā rāte, gan tikai citā savā ziņojumā šā gada 29. oktobrī, apvaino pārcēlāju amatu par to,

[7. lp.]

ka tā locekļi nekad negrib atteikties no saviem nepareizajiem uzskatiem par brīvību utt. Taču, tā kā šeit runa ir tieši par to, tad te vietā ir iebilde, ka pārcēlājiem, tāpat kā citiem viņu amatu brāļiem, tā saukto nevācu amatu apvienību biedriem, nav nemaz tik nepareizi uzskati par savu brīvību kā augsti godātai rātei par verdzību, ko tā mēģina viņiem uzspiest ar attiecīgiem darba pienākumiem, jo brīvus cilvēkus nevar piespiest veikt pakalpojumus bez samaksas un brīvības izpratne, kas piemīt šiem amatu brāļiem, nekādi neatšķiras no tā brīvības veida vai raksturojuma, kas

[7. lp. o. p.]

aprakstīti Viņas Majestātes Dievā dusošās augstās valdnieces un imperatores viedās Katrīnas II (lai Viņai mūžīga piemiņa!) Visaugstākajā likumu krājumā –

2. nodaļas 13., 14., 15. un 16. punktā, V nodaļas 34. un 39. punktā, kā arī VI nodaļas 41. un 42. punktā un tātad ir pieļaujama un likumīga.[30]

Turklāt, ja amatu darbība nedotu nekādu peļņu, kas gan patiesībā ir ļoti neliela, tad amatu locekļi nevarētu no tās dzīvot un rezultātā neviens šādos amatos nestātos, un, tā kā nelielā peļņa viņiem pienākas kā iztikas līdzeklis un viņiem tā

[8. lp.]

jāsaņem kā alga vai samaksa par savu darbu un pakalpojumiem, tad viņi to nesaņem par velti, bet gan kā atlīdzību par savām pūlēm, līdz ar to šeit rodas taisnīgs jautājums, kāpēc gan viņiem vajadzētu bez maksas sniegt pakalpojumus – turklāt apkaunojošus – sabiedrībai vai pilsētai, piemēram, tīrīt krastmalu un tiltus utt., lai gan šādiem darbiem izmanto tikai sodītus cilvēkus, kam piespriests kāds sods. Šie amata brāļi ir saistīti ar sabiedrību tieši tāpat kā sabiedrība ir saistīta ar tiem, proti, tā viņu labā neko nedara par velti. Un tāpēc gan sabiedrība nevar vairākas šeit dzīvojošas personas, proti, vienkāršos

[8. lp. o. p.]

strādniekus, piespiest veikt bezmaksas pakalpojumus. Turklāt valdības 1765. gadā izdotais Tirdzniecības nolikums 39. paragrāfa 5. punktā uzskaita tā sauktos nevācu jeb latviešu amatus līdzās citiem tirdzniecībā iesaistītiem vācu kalpotājiem un nošķir šos amatu brāļus no citiem vienkāršajiem strādniekiem.[31] Nolikumā teikts: maģistrātam rūpīgi jāseko tam, lai netiktu apgrūtināta tirdzniecība, tam jānosaka jaunas takses vīna un degvīna kontrolieriem, mastu šķirotājiem, pelnu brāķeriem, siļķu, lielo mencu[32] un mencu brāķeriem, ozolkoka reģistrētājiem, enkurniekiem, liģeriem,

[9. lp.]

graudu mērītājiem, kaņepāju kulstītājiem, kaņepju un linu saiņotājiem, sāls mērītājiem, vīna nesējiem, vienkāršiem strādniekiem, važoņiem, bordingu vadītājiem, pārcēlājiem u. c., taču šiem darba darītājiem uzkrauj to, ko vienkāršam strādniekam nevar un nedrīkst uzkraut. Ja šo pienākumu uzspiešana, kā apgalvo maģistrāts, notiek tikai šo amatu un to locekļu izcelšanās dēļ, tad tas notiek uz

---

[30] Domāts: Nakaz, dannyi Komissii o sochinenii proekta Novago Ulozheniia, 30.07.1767. PSZ, T. 18, Nr. 12949. S-Petersburg, 1830, s. 192, 194, 196, 197. T. Sēļa minētie punkti runā par valsts un pilsoņa attiecībām, par to, ka valstij ir jāvirza cilvēki uz labuma gūšanu, ka pilsoņiem jābūt vienlīdzīgiem likuma priekšā, likumam jāierobežo bagāto iespējas apspiest nabagos un likumam jārada optimāli apstākļi mieram un labklājības gūšanai.

[31] Domāts: Ustav o Rizhskoi komertsii, 07.12.1765. PSZ, T. 17, Nr. 12518. S-Petersburg, 1830, s. 407.

[32] Likuma krievu versijā šī zivs nosaukta "*laberdan*", vācu – "*Cabeliau*". Ar šo vārdu ziemeļu un Lejassaksijas zemēs apzīmēja ziemeļu jūrās zvejotas lielas mencas (10–40 kg, līdz 1,5 m), izmēru dēļ tās tūlīt pēc nozvejas uz vairākām dienām ievietoja spēcīgā sālsūdenī, tad nedaudz apkaltēja, sapresēja un lika mucās lielos gabalos. 19. gs. Eiropas virtuvē ar šo vārdu apzīmēja arī no aprakstītā veidā apstrādātas zivs gatavotu ēdienu.

tautas rēķina, un kas tā būtu par tautu, kas sākotnēji un vienīgi būtu nolemta apkaunojošam darbam un ar kuras pārvaldīšanu neviens valdnieks negūtu slavu, un tās pārstāvji pat par apkaunojumu pilsētai un tirgotāju kārtai
[9. lp. o. p.]
būtu iesaistīti tik svarīgās tirdzniecības nozarēs. Nē! Tā tas nepavisam nevar būt. No šīs nicinātās ļaužu kārtas daudzi cilvēki un šo amatu biedru dēli uzkalpojušies par štāba virsniekiem un apakšvirsniekiem, par profesoriem un citiem civildienesta ierēdņiem Krievijas valsts dienestā, citi no viņiem bijuši un joprojām ir tirgotāji, kas ar centību un godīgu uzvedību ieguvuši uzticību, īpašumu, lauku muižas un mājas. Tā kā tas ir vispārzināms, tas reizē arī pierāda, ka šī cilvēku kārta jau kopš dzimšanas nav nolemta tikai ielu tīrīšanai, bet gan ka viņiem, tāpat kā visiem pārējiem, ir pietiekami daudz spēju un drosmes labākām nodarbēm,
[10. lp.]
ja tos neapspiež ar spēku un varu. Sacītā labākam pamatojumam pārcēlāju amats atsaucas pat uz vecākajām zviedru laika Rīgas tiesībām, likumiem un privilēģijām, piemēram, Zviedrijas Karalistes un Rīgas pilsētas Policijas nolikuma 1. pielikuma 32. punktā noteikts, ka tirdzniecībai un pārcelšanai paredzēto prāmju un laivu turētājiem un pārcēlājiem uzlikts par pienākumu neņemt samaksu virs noteiktās takses, taču neviens vārds nav teikts par to, ka viņiem vēl bez atlīdzības būtu jāveic citi iepriekš minētie pienākumi. Šis Policijas nolikums
[10. lp. o. p.]
1674. gadā jau sen bija sacerēts. Saskaņā ar maģistrāta un birģeru 1679. gada 2. septembrī noslēgto kontraktu, kura fragments pievienots 2. pielikumā, bet pēc daudzām liecībām jau bijis 1652. gadā, pastāv pārcēlāju amats.

Pielikumā izvilkumam no 1450. gadā toreizējās Rīgas rātes liģeru amatam izdotajām šrāgām noteikts, ka tam, kurš vēlas kļūt par tās ģildes locekli, vispirms jāiegūst birģera tiesības. Savukārt no 4. pielikuma skaidri redzams, ka saskaņā ar nastu nesējiem
[11. lp.]
(t. i., liģeriem) 1535. gadā izdoto nolikumu nevāciem, kas no laukiem ieradušies pilsētā un apmetušies pie kāda cita, nekavējoties jāiegūst birģera tiesības, samaksājot vienu mārku, bet līdz tam viņiem jāatturas no sava amata piekopšanas. Noteikts arī, ka saimniekiem, pie kuriem viņi apmetušies, uzlikts par pienākumu, piedraudot ar trīs mārku sodu, pieteikt viņus ķemerejā birģera tiesību iegūšanai. Piektais ir arhibīskapa Silvestra apstiprinājums 1464. gada toreizējās rātes lēmumam, kas latviešiem jeb nevāciem piešķir patronāta tiesības (*Jus patronatus*) Sv. Pētera baznīcā. Sestais ir izvilkums no Zviedrijas Karalistes Rīgas pilsētai piešķirtā Policijas nolikuma nodaļas ar nosaukumu "Par birģeru brīvībām",

[11. lp. o. p.]
kurā teikts, ka, ja kāds zemnieks gadu un vienu dienu Rīgā mierīgi baudījis birģera tiesības, neviens nedrīkst viņu pieprasīt atpakaļ kā savu dzimtcilvēku. Tas pats ir noteikts arī 7. pielikumā – izvilkumā no Rīgas pilsētas tiesību 1. grāmatas 31. paragrāfa ar nosaukumu "Par zemnieku izdošanu", proti, ja kāds cilvēks gadu un vienu dienu nodzīvojis pilsētā kā birģeris un zemnieks, viņš jāaizsargā no tā, kas vēlas viņu pasludināt par dzimtcilvēku. Astotais ir izvilkums no jau minētā Policijas nolikuma nodaļas ar nosaukumu "Par amatniekiem". Saskaņā ar to cita starpā pie Mazās ģildes piederējuši un skaitījušies arī kaprači, zvejnieki, alus un sāls nesēji, liģeri un kaņepāju svērēji. Tāpēc arī
[12. lp.]
Valdošā Senāta 1. departaments, kam šie senie dokumenti droši vien bija pazīstami, pats pēc savas iniciatīvas ar 1800. gada 24. decembra ukazu pavēlējis, ka šejienes tā saukto nevācu jeb latviešu amatu locekļi (kas tātad jau agrāk piederējuši Mazās ģildes birģeru kopienai, bet laika gaitā un vāciešu pārsvara dēļ šo statusu zaudējuši, lai gan nav neviena likuma, kas to būtu noteicis) tiktu ierakstīti birģeru kārtā.

Visi mūsu amata brāļi kā uzticīgi Viņa Ķeizariskās Majestātes pavalstnieki ir tikpat padevīgi likumam kā labprāt paklausīgi savai valdībai. Taču nevienam nav aizliegts un ir atļauts ziņot par to,
[12. lp. o. p.]
kas nāk viņam par ļaunu, un lūgt tā novēršanu, it īpaši tad, ja viņa lūgums attiecas uz īpašuma tiesībām un ar to saistītām atļautām brīvībām izmantot viņa īpašumu. 1765. gada valdības izdotā Tirdzniecības nolikuma 5. punkta 39. paragrāfs gan noteica, ka augsti godātās rātes pienākums ir izstrādāt instrukcijas amatu locekļiem un iesniegt tās apstiprināšanai ģenerālgubernatora kungam. Taču instrukcijas pildīšana attiecas tikai uz to, kam instrukcijai jākalpo par vadlīniju; līdz ar to jau iepriekš ir skaidrs, ka tās būs izstrādātas tā,
[13. lp.]
lai kalpotu tirgotājam atbilstoši dabiskajam taisnīgumam un iespējām, bet arī lai amatu locekļiem uzliktie pienākumi nebūtu pretrunā ar taisnīgumu un iespējām.

Pēdējā pārcēlāju amata reglamentā minēta nekad agrāk neeksistējusi un ne ar kādu likumu nepamatota komiteja, kuras locekļi nāk no tirgotāju kārtas un iecelti par amata priekšniekiem, lai gan amats kopš tā dibināšanas vienmēr veicis savus pienākumus maģistrāta iecelta uzrauga un amata priekšnieka, t. i., eltermaņa, un piesēdētāju vadībā. Otrkārt, ka ne katrs
[13. lp. o. p.]
atbilstoši saviem spēkiem un čaklumam var nodoties savam amatam un pelnīt sev iztiku, kas taču patiesībā ir tikai līdzekļi legālai dabiskas labklājības sasniegšanai; tā vietā viņam jāgaida uz jaunas kravas uzņemšanu, līdz pienāks viņa kārta un kāds slinks, trūcīgs un, iespējams, nolaidīgs amata brālis būs pabeidzis savu

pārvadājuma braucienu. Būtībā tas šo darījumu ātrai norisei varētu nodarīt vairāk ļaunuma nekā labuma, jo šādiem darbiem jānorit jo ātrāk, jo labāk un izdevīgāk attiecībā uz kuģu iekraušanu un izkraušanu, un komercijai varētu būt vienalga, vai
[14. lp.]
vienu un to pašu darbu tirgotāju labā paveic viens čakls cilvēks, pieliekot visus spēkus, vai 10 slinku un vārgu personu. Taču to, ka šis novērojums, kas attiecībā uz vājāko darītāju viņa gausuma dēļ izraisa un pauž tikai nepamatotu līdzjūtību, atklājas lietas būtībā, jo: 1) tāds, kam krava jāsaņem pēc kārtas, nebūtu pārāk apbēdināts, ja arī to nesaņemtu, jo viņam būtu mazāk rūpju, bet kāds cits kaut ko dabūtu, jo viņam ar saviem līdzbiedriem ir vienādas tiesības, bet ne vienādi līdzekļi; 2) tam, kas atradis sevī spēku nodarboties ar savu amatu, šo spēku
[14. lp. o. p.]
ierobežo un atņem motīvu, kā arī attur viņu, pieliekot visas pūles, uz ko viņu pamudina tikai gaidāmā peļņa, vēl vairāk būt noderīgam tirdzniecībai. Lielākas peļņas vietā viņš cieš zaudējumus, kam pakļauts, jo uz viņa braucamrīkiem dienošā, dārgā apkalpe atrodas dīkstāvē. Tas kavē viņu turēt gatavībā vairāk tirdzniecībai domātus transportlīdzekļus. It īpaši tagad, kad saskaņā ar reglamentu braukt un pārvadāt preces līdzās pārcēlājiem drīkst arī tirgotāji un, jā, pat Kurzemes piekrastes zemnieki, lai gan viņi savāc peļņu tikai labākajā gada un tirdzniecības laikā,
[15. lp.]
bet sliktos apstākļos un tirdzniecības panīkuma brīdī satin buras un visu nepatīkamo un bīstamo laiku atstāj pārcēlāju amata ziņā, lai gan jāatzīst, ka lielāks transportlīdzekļu skaits tirdzniecībai nāk par labu. Šis nosacījums par braukšanu pēc kārtas tādā cunftē kā pārcēlāji ir salīdzināms ar kādu citu cunfti. Kāpēc, piemēram, labs kurpnieks nedrīkstētu nedēļā izgatavot 10 pāru apavu tāpēc, ka kāds slikts tajā pašā laikā spēj izgatavot tikai divus pārus. Treškārt, līdzīga situācija ir ar atbalsta kasi, kuras izveidošana nebalstās ne uz kāda likuma un kuras mērķi ir maldīgi. Atbalstīt
[15. lp. o. p.]
nozīmē no saviem līdzekļiem dot ziedojumus citiem. Taču kurš un kā tos varētu dot šeit? Pārcēlājiem un nevienam citam no katras savas kravas būtu jāatdod daļa peļņas, lai tas, kurš slinkuma, nolaidības vai nepiesardzības dēļ nonācis nabadzībā un palicis bez laivas, varētu sev nopirkt jaunu; tas tātad nebija nekas cits kā veids, kā piespiest turīgo, čaklo cilvēku tik ilgi, kamēr viņš vēl nav kļuvis līdzīgs nabagajam, [kurš] savās nelaimēs vai zaudējumu gadījumos nevienam neko nebija prasījis un neko saņēmis savu peļņu un īpašumu,

[16. lp.]
uz kuru tiesības nav nevienam citam kā vien pašam īpašniekam un kuram jābūt brīvai izvēlei par to, vai viņš vēlas dot žēlastības dāvanas vai ne. Taču pieprasīt no kāda šādas nodevas piespiedu kārtā ir iejaukšanās un nelikumīga darbība, tāpat kā, ceturtkārt, pretdabiska un nelikumīga rīcība bija tas, ka kaitējums, ko kāds amata brālis pārvadājot bija nodarījis kāda tirgotāja precēm, bija jāatlīdzina un jāatmaksā visai cunftei, t. i., visiem pārējiem tās locekļiem, kas nekādi nebija līdzvainīgi vienas personas nolaidīgā rīcībā; tas nozīmē nevajadzīgu drošību vienam, kas balstīta uz citu nedrošību,
[16. lp. o. p.]
jo abām pusēm nav vis kopīgs, bet katram savs īpašums un neviens nevar dibināt savu labumu uz otra posta. Te, pieckārt, vēl pievienojas fakts, ka šajos apstākļos, ja nepieredzējuši enkurnieki, kas, izbraukuši jūrā, nezinās, ne to, kur atrodas Kolkas rags vai Rīga, neko arī par vējiem, laika apstākļiem un takelāžu, cik vien lielā skaitā gribētu, būtu jāuzņem pārcēlāju amatā, tad šāda neapdomīga rīcība drīz vien novestu pie amata gala.

Jūsu Gaišība no šiem tikai īsumā izklāstītajiem punktiem visžēlīgi redzēs,
[17. lp.]
ka vieglāk ir instrukcijas izstrādāt nekā tām sekot, un arī apstiprināšana, ja tā balstās uz vienpusīgu lietas izklāstu, var būt kļūdaina, jo ikreiz tā puse, kas instrukciju izstrādā, saviem vārdiem pievieno preambulu un tā jēgai tādu izteiksmi, kas neļauj nojaust nekādus trūkumus, bet sola tikai visu labāko. Taču, ja pievienojas pretējā puse ar saviem iebildumiem attiecībā uz preambulu, lieta iegūst pavisam citu izskatu un iesniegtais priekšlikums netiktu apstiprināts, ja vienlaikus būtu pievienotas pretējās puses iebildes.

Kravas saņemšana pēc kārtas, zaudējumu atlīdzināšanas pieprasīšana
[17. lp. o. p.]
no visa amata par atsevišķu savu pienākumu pārkāpušo vai nolaidīgu, nevērīgu cilvēku nodarījumiem būtu ieviešama tikai tad, ja: 1) katrs amata loceklis jau no paša sākuma iemaksātu amata kasē vienādu kapitālu no saviem līdzekļiem nepieciešamo transportlīdzekļu būvei, tātad, ja: 2) neviens no šiem jūras vai upes braucamrīkiem nepiederētu kādam atsevišķam amata loceklim, bet visam amatam kopā; 3) ja to remonts un jaunu braucamrīku iegāde netiktu veikta no katra amata locekļa atsevišķi atkarībā no laivu skaita, bet gan no visa amata; 4) ja kuģu un laivu apkalpes nebūtu jāēdina un jāalgo atsevišķām personām atkarībā no viņu laivu skaita, bet
[18. lp.]
gan no visa amata kopā; 5) ja samaksa par pārvadājumiem nenonāktu atsevišķā katras laivas makā, bet gan kopējā amata kasē un arī 6) visi izdevumi tiktu segti no šīs kases, bet peļņa tiktu sadalīta līdzīgās daļās; 7) arī enkurnieki un jūrmalas zemnieki varētu sūtīt savus braucamrīkus jūrā, ja viņi tos vai nu nodotu pilnīgā

pārcēlāju amata rīcībā uz gadu, saņemot par to attiecīgu peļņas daļu, vai arī sniegtu amatam drošas garantijas attiecībā uz visiem zaudējumiem, kas rastos viņu laivinieku dēļ.

Šādos apstākļos jo vairāk būtu nepieciešams visas jūras un pārvadājumu lietas, tā kā tās šeit ir uzmanības centrā, nodot tikai amata priekšstāvju pārziņā.
[18. lp. o. p.]
Tātad būtu amata vai abu amatu locekļu starpā noslēgta vienošanās – vienlīdzīgu brāļu vienošanās attiecībā uz vienlīdzīgu peļņu un vienlīdzīgu zaudējumu segšanu, taču tas nekad tā nenotiks un nevar arī notikt. Nedrīkst uzspiest šos punktus, neņemot vērā minētos apstākļus, jo pašreizējā situācijā nav iespējams, ka čaklam, darbīgam un tirdzniecībai noderīgam cilvēkam jāgaida uz iespēju nopelnīt sev maizi, līdz slinkais un nevīžīgais, kam pienākusi kārta, komercijai reiz sniegs kādu pakalpojumu. Tāpat arī nav neviena tāda noteikuma vai likuma, kas noteiktu, ka kādam ir jāatlīdzina un jāmaksā par cita vainu, ja viņš no tā nekad nav guvis nekāda labuma, un tieši tāpēc arī nevienu nedrīkst piespiest pabalstīt kādu no sava maka,
[19. lp.]
ja šāds pabalsts tiktu ņemts no viņa īpašuma. Šeit vēl pievienojas tas, ka tirgotāju izveidotās komitejas locekļiem pārcēlāju amata lietas jāsakārto pretēji agrāk noteiktajai kārtībai. Bet, tā kā viss, kas tam [amatam] pieder, ir pārcēlāju īpašums, par kuru kādam svešiniekam nav nekādas teikšanas, un šādā citam piederoša īpašuma pārvaldīšanā vienmēr ir iespējams, kas šajā gadījumā arī bija pārvaldītāju objekts, nojaust neieinteresētību. Tomēr, tā kā godātā rāte, pat piedraudot ar miesas sodu, gribēja piespiest pārcēlājus pieņemt šos viņiem spaidīgos punktus un viņi arī nesaņēma lūgto atbrīvojumu, viņi uzskatīja par nepieciešamu
[19. lp. o. p.]
pienācīgi lūgt augsto guberņas valdību atcelt tos, kā arī vēl citus punktus. Ievērojot minētos neapgāžamos iemeslus, tā atcēlusi neatbilstošo komiteju, bet nav apmierinājusi visas amata izvirzītās prasības, tāpēc amats griezās ar lūgumu pie augstā Valdošā Senāta.

Cik vien amats atceras, tajā bija minēts arī nicinājums, kas tiek izrādīts attiecībā uz amata biedriem, piemēram,
[20. lp.]
pielikumā ar zīmi †, proti, izvilkumā no maģistrāta šrāgām – nevis no vecākajiem laikiem, bet jau no 1740. gada – eltermanis ir saukts par eltermani, tāpat arī viņa palīgi – par vecākiem un piesēdētājiem. Taču jaunajā nolikumā eltermanis saukts par oldermani, viņa palīgi – par stārastiem, bet amata meistara atraitnes palīgs – par "mackopu".

Būtībā nosaukumi neko nemaina visā lietā, bet, tā kā tas nav nekas svarīgs attiecībā uz pienākumiem, amats šos jaunos nosaukumus uztver kā apvainojošu

pārcelšanu tālā pagātnē, par ko tiek izteikts tik daudz mājienu attiecībā uz kalpību,
[20. lp. o. p.]
kaut gan ar šo ziņojumu un ar seniem likumīgiem dokumentiem tā [pilsēta] pierādījusi pretējo, proti, to, ka Rīgas pilsēta īstenus dzimtzemniekus padarījusi par birģeriem un amata locekļu priekšteči, ja arī pirmie viņu senči būtu uzlūkojami kā dzimtcilvēki, jau divdesmitajā paaudzē kļuvuši brīvi no dzimtbūšanas, jo bijuši pilsētas birģeri. Tāpēc arī pilsētas vadībai vajadzēja būt vismaz tik taisnīgai un atteikties no šīm nepatīkamajām frāzēm. Taču, ja amati nevar baudīt taisnīgumu visnenozīmīgākajās lietās, ko gan tie var
[21. lp.]
sagaidīt svarīgos jautājumos. Kā uzticīgi pavalstnieki viņi taču var rēķināties ar visu to, kas pēc tiesas un taisnības pienākas katram brīvam cilvēkam Krievijas impērijā.

Lai pārāk neizplūstu plašumā, amats nepiemin vairākus godātās rātes ziņojumā norādītos reglamenta punktus, ko aprobējusi augstā Vidzemes guberņas valde un kurus mainījuši, atceļot minēto komiteju, un kas [rāte] jau iesniegusi savas sūdzības Valdošajam Senātam un tagad tikai atzīmē, ka komiteja, kas strādā pie pašreizējā valsts pamatlikuma, pati norādījusi
[21. lp. o. p.]
ka tā tikai vispārējos vilcienos t. i., virspusēji, pievērsusies cunfšu iekārtai un to attiecībām ar valdību un birģeru kopienu, kā arī to uzdevumiem, pienākumiem un klaušām pilsētas labā, kā arī attiecībā uz cunfšu pienākumiem un nepiedienīgajām klaušām, par ko tās sūdzas, bet nekas nav teikts attiecībā uz to, kas amatiem nāktu par labu, tomēr, neiedziļinoties detaļās, jo amatiem, kuru šrāgas (instrukcijas) pakļautas izmaiņām, nav piemērojami stingri noteikumi. Vispārēja vēlēšanās un ārkārtējā nepieciešamība būtu, lai
[22. lp.]
amati reizi par visām reizēm, atsakoties no turpmākām patvaļīgām pārmaiņām ar to [amatu] darbību regulējošu priekšrakstu palīdzību un atceļot visas nelikumīgās nodevas, tiktu nostādīti uz droša un stingra pamata.

Šo izklāstīto iemeslu dēļ pārcēlāju amata locekļi vēršas ar pazemīgu lūgumu pie grāfa augstības, lai Jūsu Gaišība savam Valdošajam Senātam sūtītajam ziņojumam pievienotu arī šo amata ziņojuma oriģinālu.

Mūžam paliksim dziļā cieņā Jūsu Gaišības grāfa pazemīgie kalpi – pārcēlāju amata locekļi ar tās eltermani Tomasu Sēli.
[23. lp.]

Pielikums †

Izvilkums no liģeru cunftes 1740. gada šrāgām – par eltermaņa un vecāko jeb piesēdētāju vēlēšanām un viņu rīcību, 2. paragrāfs

Ievēlētajam eltermanim ir tiesības no savu vecāko vidus izvirzīt četras personas piesēdētāju amatam, no kuriem visa cunfte izvēlēsies divas. Taču tie vispirms jālūdz apstiprināt amatā ķemerejas tiesai.

Apstiprināts noraksts Rīgā 1804. gada 6. decembrī.

Johans Herberts Fīvegs, Vidzemes ķeizariskās galma tiesas advokāts

[23. lp. o. p.]

Nr. 1

Izvilkums no Zviedrijas Karalistes Policijas nolikuma 32. nodaļas "Par kuģiniekiem un laiviniekiem"

Mūsu pārvadātāju uzraugiem vienmēr jāraugās, ne tikai lai braucamrīki, prāmji un laivas būtu sagatavoti pietiekamā skaitā, cik vajadzīgs tirdzniecībai un ienākošo preču pārvadāšanai un turēti gatavībā ierastajās krastmalās, proti, Katlakalnā, pie vārtiem un Jura muižas, un uzturēti pienācīgā kārtībā un drošībā, bet arī lai

[24. lp.]

laivinieki būtu pienācīgi paklausīgi un labi uzvestos, it sevišķi jāraugās, lai viņi būtu skaidrā prātā, kalpotu ikvienam pret samaksu un nekādā gadījumā nežēlotos par noteikto pārvadājuma taksi utt.

Šī noraksta patiesums apstiprināts Rīgas pilī 1804. gada 6. decembrī.

Johans Herberts Fīvegs, Vidzemes ķeizariskās galma tiesas advokāts

[24. lp. o. p.]

Nr. 2

Izvilkums no līguma starp rāti un birģeru kopienu 1679. gada 2. septembrī

Pēc tam kad augsti godātā rāte kopā ar Policijas un Tirdzniecības nolikumu arī pilsētas tiesības un Tiesas nolikumu pēc rūpīgas pārbaudes jau 1674. gadā iesniegusi cenzūrai un apstiprināšanai Viņa Karaliskajai Majestātei utt.

Šī noraksta patiesums apstiprināts Rīgas pilī 1804. gada 6. decembrī.

Johans Herberts Fīvegs, Vidzemes ķeizariskās galma tiesas advokāts

[25. lp.]

Nr. 3

Izvilkums no godātās rātes 1450. gadā liģeru u. c. cunftēm piešķirtajām šrāgām

Tāpat arī, kurš vēlas kļūt par šīs ģildes brāli, tam vispirms jāiegūst birģera tiesības, pretējā gadījumā viņš nedrīkst strādāt ar palīgu, piedraudot ar trīs mārku sodu utt.

Pierakstīts 1485. gadā sv. Agneses dienā pēc Rīgas rātes rīkojuma un pavēles.

Apstiprināts, ka šis noraksts ir pareizs.

[25. lp. o. p.]
Nr. 4

Izvilkums no godātās rātes 1450. gadā
liģeru u. c. cunftēm piešķirtajām šrāgām

Tāpat arī, kad nevāci un vietējie lauku iedzīvotāji ar sievām un bērniem apmetas uz dzīvi mūsu pilsētā, bet agrāk šeit nav ne dzīvojuši, ne kalpojuši, viņiem tūlīt pēc ierašanās jāiegūst birģera tiesības, samaksājot vienu mārku, viņi arī nedrīkst strādāt svērtuvē, pie jūrmalas zemniekiem un par palīgiem, pirms nav kļuvuši par viena no abu amatu brāļiem.

Tāpat arī tiem, pie kuriem nevāci iegriezušies un noīrējuši mitekli, ir pienākums
[26. lp.]
pieteikt viņus ķemerejā birģera tiesību iegūšanai, piedraudot ar trīs mārku sodu.
Nr. 5

Izvilkums no arhibīskapa Silvestra apstiprinājuma par altāri un vikāriju
Sv. Pētera baznīcā 1464. gadā

Silvestrs, svētās Baznīcas arhibīskaps Rīgā, ar Dieva un Romas katoļu svētās Baznīcas krēsla žēlastību, slava Dievam, tam kungam,
[26. lp. o. p.]
vairojot žēlastības darbus mūžīgo Dieva dāvanu iemantošanā. Mums vēstījuši pazemīgie nastu nesēju amata vecākie no mūsu pilsētas Rīgas Svētā Pētera baznīcas Kunga svētās miesas brālības un ģildes puses, kur viņi ar mūsu godātā, uzticamā un gudrā birģermeistara un rātskungu atļauju un vēlēšanos mūsu pilsētā Rīgā nodibinājuši brālību, sauktu par Kunga svētās miesas brālību, un Svētā Pētera draudzes baznīcā iedibinājuši
[27. lp.]
mūžīgu kalpošanu un vikāriju Kunga svētās miesas altāra priekšā un apdāvinājuši un aplaimojuši to ar bagātīgām dāvanām. Tātad, pirmkārt, lai viņu turpmākais vikārs saņemtu 12 mārkas un lai viņiem, ko pārstāv eltermanis un viņa palīgi, piešķirtu patronāta tiesības, latīniski sauktas *Jus Patronatus*, neliekot nekādus šķēršļus no baznīcas kungu vai kāda cita puses, kā arī pazemīgi lūguši mūs dot atļauju un apstiprināt šādu garīgo dibinājumu un mūžīgo vikāriju.
[27. lp. o. p.]
Viņi arī lūdz ieteikt un piešķirt viņiem vikāru. Taču, ja nepieciešams pieņemt kādu lēmumu un šis priesteris būtu kļuvis nolaidīgs, viņš savas nolaidības dēļ zaudētu amatu un viņi varētu izvēlēties citu krietnu priesteri, kam uzticēt un nodot vikāriju utt., utt.

Taču, ja trešo reizi izrādītos, ka vikārs ir nolaidīgs, tad viņš jāatbrīvo no amata un viņa vietā jāieceļ cits. Kad trešo reizi atklāts, ka viņš bijis nolaidīgs, tad tas ir jāpierāda prāvesta un baznīckungu klātbūtnē, uzskaitot visus pārkāpumus, ko viņš veicis.

[28. lp.]
Tad prāvestam, kas tajā laikā būtu amatā, mūsu vārdā viņš jāatceļ no amata saskaņā ar šo mūsu dibinājumu un iestādījumu. Kad tas izdarīts, tad eltermaņi un amata brāļi var izvēlēties citu priesteri – ikreiz, tāpat kā pirmo, kad vien viņi to uzskatītu par nepieciešamu, un neviens nedrīkst likt šķēršļus brālības tiesībām, kas latīniski saucas *Jus Patronatus.* Kad eltermaņi un amata brāļi izvēlējušies priesteri, kam nodot vikāriju, tad viņam jānolasa šis mūsu vikārijas dibināšanas un apstiprināšanas akts,
[28. lp. o. p.]
vienlaikus pasakot, ka viņam vienmēr jārīkojas un jāuztur šis dibinājums tā, kā noteikts šajā dibinājuma un apstiprinājuma aktā.

Akti vīna un sāls nesēju, svērēju, liģeru un kaņepju kulstītāju, kā arī ormaņu sūdzības lietā pret Lielās un Mazās ģildes birģeru kopienu Rīgas pilsētā 1751. un 1752. gadā. Izvilkums no bijušā valdības sekretāra D. B. T. Hausdorfa apstiprinātas kopijas. Apstiprināts Rīgas pilī 1804. gada 6. decembrī.

Johans Herberts Fīvegs, arhivārs

Nr. 6

Izvilkums no Zviedrijas Karalistes Policijas nolikuma 10. nodaļas
"Par birģeru brīvībām"

Nevienu arī nedrīkst uzņemt par birģeri un iecelt viņu brīvo birģeru kārtā, pirms viņš ar dokumentiem
[29. lp.]
un zīmogiem nav pienācīgi pierādījis rātei savu dzimšanu likumīgā laulībā un godīgu uzvedību. Ja kādam, piedraudot ar sodu, noteikts termiņš dzimšanas apliecības iesniegšanai, bet viņš to nav ievērojis, tad viņam vai viņa galvotājiem jāmaksā sods un viņam jāturas tālāk no birģeru kopienas, kamēr viņš nav iesniedzis rātē savu dzimšanas apliecību. Ja viņam nebūtu ne dzimšanas apliecības, ne liecinieku, viņš nedrīkst ierasties pie rātes, pirms nav ar personīgi nodotu zvērestu apliecinājis, ka viņam nav zināms nekas cits, kā vien tas, ka viņš dzimis likumīgā laulībā un būtu gribējis noteiktajā laikā iesniegt savu dzimšanas apliecību, pretējā gadījumā saņemot attiecīgu sodu. Ja viņš gadu un vienu dienu šeit mierīgi baudījis birģera brīvības, neviens nedrīkst prasīt viņu izdot kā dzimtcilvēku utt.
[29. lp. o. p.]

Nr. 7

Izvilkums no agrākajām zviedru piešķirtajām Rīgas pilsētas tiesībām,
1. grāmata, 31. paragrāfs "Par zemnieku izdošanu"

Ja kāds cilvēks ir šīs pilsētas birģeris un nodzīvojis šeit gadu un vienu dienu, bet ierastos kāds, kas izteiktu apvainojumu, ka šis cilvēks ir viņa dzimtcilvēks, pieaicinot par lieciniekiem zemniekus, tad šis cilvēks var ar diviem rātskungiem kā lieciniekiem pierādīt, ka viņš šeit bijis birģeris un zemnieks un nodzīvojis

šeit gadu un vienu dienu, nesaņemot nekādas pret sevi vērstas sūdzības, viņš nedrīkst šī apvainotāja un viņa prasību dēļ ciest nekādu skādi utt.
[30. lp.]
Nr. 8

Izvilkums no zviedru laika Policijas nolikuma 23. nodaļas
"Mazās ģildes amatnieki"

Pie tās pieder: bārddziņi, skroderi, kurpnieki, kalēji un sīkkalēji, audēji, maiznieki, alvas lējēji, bronzas lējēji, namdari un mūrnieki, pirtnieki un kažocnieki, cepurnieki, seglinieki, siksnenieki, šķēru asinātāji, zobenu kalēji, mucinieki, instrumentu izgatavotāji, adatnieki, skārdnieki, cimdinieki, miesnieki, lopu kāvēji, pavāri, pērļu izšuvēji, alus un sāls nesēji, liģeri, kaņepju kulstītāji, zvejnieki, ādu miecētāji un ādmiņi, korduāna[33] ādmiņi, tauvu vijēji, galdnieki, tēlnieki un akmeņkaļi, krāsotāji, kaprači, stiklinieki, podnieki, dreimaņi, ratnieki, virvju vijēji utt.

Šis izvilkums apstiprināts Rīgas pilī 1804. gada 6. decembrī.

Johans Herberts Fīvegs, Vidzemes ķeizariskās galma tiesas advokāts

No vācu valodas tulkojusi Valda Kvaskova
Avots: LNA_LVVA_F1_2_789

ANITA ČERPINSKA, VALDA KVASKOVA

THE LETTER OF THE FERRYMAN, THOMAS SEHL, TO THE GOVERNOR GENERAL OF THE BALTIC PROVINCES

Fund 1 of the Latvian State Archives of the National Archives of Latvia, titled "The Office of the Governor General of Vidzeme, Estonia and Kurzeme", preserves unique evidence of events and processes in Latvian history from the 18th century to the beginning of the 20th century. The Governor General, who also held the position of War Governor of Riga, served as the highest representative of administrative and military power in the Baltic Provinces within the Russian Empire.

He was appointed by the Emperor and was entitled to extensive powers, including the enforcement of orders from higher authorities and maintenance of law and order. The Governor General directly addressed petitions and complaints from citizens.

[33] Korduāns – izmiecēta kazu āda.

The source to be published (LNA_LVVA_F1_2_789, pp. 5–30) is a document of exactly this type, addressed by the ferryman Thomas Sehl in 1804 to the Governor General, Count and General Friedrich Wilhelm Buxhoeveden (1750–1811).

The craft of ferrying primarily involved transporting trade goods from warehouses in the city along the Daugava to ships in the harbor or port, and vice versa. Transporting people across the Daugava during autumn and spring, when the raft bridge had been removed and a stable layer of ice had not yet formed, was merely an additional aspect of the job.

The published document, created at the beginning of the 19th century, emerges from a conflict between the Riga City Council and the ferrymen's craft, dissatisfied with regulations implemented in 1798. In a broader context, it can be viewed as a component of the conflict between non-German crafts and representatives of the city administration and merchant elite. These factions aimed to restrict the economic activities of non-Germans, their involvement in trade and industry, and their pursuit of burgher rights.

The 1798 regulation aimed to increase control over ferrymen by merchants. It mandated the establishment of a trade office where the merchants' accountant, the appointed individual in charge of ferrymen (Fährherr) by the City Council, and representatives from the management of the ferrymen craft were to be stationed. Only the office was authorized to rent out the transfer boats to merchants on a first-come, first-served basis. Additionally, a special committee of merchants was tasked with supervising the entire process. Some ferrymen expressed repeated complains to both the City Council and the governorate management regarding this regulation.

In 1804, Sehl submitted a complaint to the Senate, urging the Governor General to examine the documents and offer an opinion on the issue of regulating the ferrymen. Subsequently, Buxhoeveden instructed the Vidzeme Governor's Board to prepare responses to specific inquiries, including: (1) the circumstances surrounding the establishment of the craft and the terms under which it was created; (2) if the creation details are untraceable, providing information on the craft since records are available; (3) identifying the additions and omissions compared to previous regulations; (4) clarifying the legal basis under which the new regulation was enacted and explaining why it was not subject to higher approval.

The Vidzeme Governor's Board forwarded the answers to these inquiries to the Riga City Council, and some of these responses are also partially referenced in Sehl's letter. However, Sehl found the City Council's answers unsatisfactory, prompting him to directly address the Governor General. In his letter, Sehl provided answers to the aforementioned questions and offered detailed commentary on the status of non-Germans in Riga society, as well as the dynamics between citizens and the state.

The document not only reveals the formation, work and regulations of the ferrymen craft, but also addresses the problem of public duties. The conflict stemmed from the city management assigning non-German crafts to perform various tasks crucial for the safety and cleanliness of the city, such as night watch duty and breaking ice in the Daugava, without compensation. By the late 18th century, crafts demanded payment for undertaking these responsibilities.

The correspondence between the Governor General and the Governor's Board regarding the ferrymen continued until 1807. Buxhoeveden aimed to clarify the process of approving the regulations. However, this did not have any consequences in the events mentioned in the documents. Nonetheless, it allows the reader to see that events in the governorate, especially in the city of Riga, often unfolded according to the convenience of the local elite, rather than as desired by higher officials or as dictated by legislation.

Keywords: Governor General of the Baltic Provinces, the Riga City Council, the ferrymen craft, Thomas Sehl

Iesniegts 2024. gada 8. janvārī

VĒSTURE

KASPARS STRODS

"KRIEVIJAS–AUSTRUMĀZIJAS TVAIKOŅU SABIEDRĪBAS" REISA "LIEPĀJA–ROTERDAMA–ŅUJORKA" KUĢI UN TO APKALPES KOMANDAS, 1911. GADS

Publikācijas mērķis ir raksturot 1911. gadā reisā Liepāja–Roterdama–Ņujorka kursējošos tvaikoņus (kopā 31 reiss) un to apkalpes komandas, balstoties uz Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīva 2373. fonda 243. glabājamās vienības "Akciju sabiedrības "Krievijas–Austrumāzijas kuģniecības sabiedrība" Liepājas nodaļa" dokumentu izpēti. Līdzšinējos akadēmiskajos pētījumos šie dokumenti nav izmantoti.

Līdz ar kuģu reisu straujo pieaugumu 19.–20. gs. mijā Eiropā tika izveidoti vairāki pasažieru pārvadājumu uzņēmumi. Starp tiem bija arī 1899. gadā dāņu kuģniecības magnāta Hansa Nīlsa Andersena (*Andersen*; 1852–1937) dibinātā uzņēmuma "Austrumāzijas kompānija" (*East Asiatic Company*) apakšuzņēmums "Krievijas–Austrumāzijas tvaikoņu sabiedrība" (*Russian East Asiatic Steamship Co*). Viena no šī uzņēmuma galvenajām filiālēm atradās Liepājā. No 1906. gada šis uzņēmums sāka pasažieru pārvadājumus līnijā Liepāja–Roterdama–Ņujorka, 1912. gadā maršrutam pievienojot Kanādas pilsētu Helifeksu. Līdz Pirmajam pasaules karam no citām Krievijas impērijas guberņām Liepājā ieplūda vairāki desmiti tūkstoši cilvēku – emigrantu. Lielākā daļa no viņiem pilsētā ieradās ar mērķi doties viņpus Atlantijas okeānam – uz Amerikas Savienotajām Valstīm. Šāds straujš emigrantu pieplūdums radīja priekšnoteikumus, lai Liepāja kļūtu par vienu no lielākajiem pasažieru pārvadājumu centriem ne tikai Krievijas impērijā, bet arī visā Eiropā.

Atslēgvārdi: tvaikoņi, kuģu maršruti, kuģu apkalpes, "Krievijas–Austrumāzijas tvaikoņu sabiedrība", 1911. gads

Dokumentu vispārējais raksturojums

Galvenais šī pētījuma avots ir "Krievijas–Austrumāzijas tvaikoņu sabiedrības" dokumenti, ko gan rokrakstā, gan mašīnrakstā sastādīja konkrētā kuģa reisa rakstvedis vai kapteinis. Nereti to izveidei izmantotas pasažieru uzskaitei paredzētās tukšās veidlapas. Tajās norādīts tvaikoņa nosaukums, maršruts (Libava[1]–Ņujorka vai Ņujorka–Libava), sastādīšanas datums, attiecīgā kuģa

[1] Līdz 1919. gadam Liepājas nosaukums vācu valodā (*Libau*).

Skats uz Liepājas ostu. 20. gs. sākums. Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja krājums

apkalpes locekļa vārds un uzvārds, ieņemamais amats, pavalstniecība vai dokumenta izdevējs, tā izdošanas datums un numurs. Bieži vien informāciju par pavalstniecību, dokumenta izdevēju, tā izdošanas datumu un numuru iekļāva sadaļā "Pavalstniecība". Atsevišķos gadījumos sadaļa "Pavalstniecība" nav aizpildīta, respektīvi, tā atstāta tukša. Tēmas izpētē izmantoti to kuģu apkalpju saraksti, kas piedalījās pasažieru pārvadāšanā no Liepājas uz Ņujorku un atpakaļ un kurus ar parakstu apstiprināja konkrētā kuģa reisa kapteinis. Dažus dokumentus datē izbraukšanas / iebraukšanas apstiprinājuma zīmogs vai kapteiņa paraksts, bet lielāko daļu – datējums dokumenta sākumā. Jāpiebilst, ka par reisa Liepāja–Roterdama–Ņujorka tvaikoņiem un to apkalpes komandām Latvijas Valsts vēstures arhīvā pieejami materiāli tikai par 1911. gadu, tādējādi ierobežojot konkrētā pētījuma hronoloģisko ietvaru.

Tvaikoņi un maršruti

1911. gadā "Krievijas–Austrumāzijas tvaikoņu sabiedrības" Liepājas nodaļas rīcībā bija 14 dažādi tvaikoņi. Pieci no tiem veica pasažieru un kravu pārvadājumus reisā Liepāja–Roterdama–Ņujorka,[2] un tie bija: "Lituania" (būvēts

[2] No 1912. gada maršrutā iekļāva Kanādas ostas pilsētu Helifeksu. Sk.: Strods, Kaspars. "Laimes zeme Amerika": reisa Liepāja-Ņujorka-Helifeksa kuģu līkloči Atlantijas okeānā. Lsm.lv., 26.03.2023. Pieejams: https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vesture/26.03.2023-laimes-zeme-amerika-reisa-liepaja-nujorka-helifeksa-kugu-likloci-atlantijas-okeana.a501752/ [skatīts 08.05.2024.]

1889. g. Lielbritānijā, 4275 BRT[3]), "Estonia" (būvēts 1889. g. Lielbritānijā, 4269 BRT), "Rubonia" (būvēts 1896. g. Lielbritānijā, 3644 BRT), "Birma" (būvēts 1894. g. Lielbritānijā, 4595 BRT) un "Kursk" (būvēts 1910. g. Lielbritānijā, 7858 BRT).[4]

Reiss no Liepājas līdz Ņujorkai ilga apmēram 11–14 dienas. Atsevišķos gadījumos brauciens varēja aizņemt vairāk laika. To ietekmēja laikapstākļi (vētras, augsti viļņi), kā arī dažādi neparedzēti atgadījumi uz jūras, tostarp palīdzības sniegšana citiem nelaimē nonākušiem kuģiem, piemēram, tvaikoņa "Birma" iesaistīšanās angļu lainera "Titanik" glābšanas mēģinājumā, "Czar"[5] komandas sniegtā palīdzība tvaikonim "Volturno" tā degšanas laikā[6] u. c.

Divos gadījumos 1911. gada decembrī tvaikonis "Estonia" izbrauca nevis no Ņujorkas, bet gan no Baltimoras ostas.[7] Tāpat vairāki tvaikoņi periodiski devās reisos no Liepājas uz Dānijas galvaspilsētu Kopenhāgenu, Hallu Lielbritānijā u. c. Bez tam notika iekšējie reisi jeb tā sauktie kabotāžas braucieni. Piemēram, tvaikonis "Kursk" periodiski kursēja maršrutā Liepāja–Rīga, "Lituania" – Liepāja–Ventspils[8] u. c.

Dokumentu maks. 1911. gads. Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja krājums

[3] Bruto reģistra tonnas.

[4] Lloyd's Register of Shipping 1912 Steamers. London: Lloyd's Register of British and Foreign Shipping, p. 576, 630, 918; Lloyd's Register of Shipping 1911 Steamers. London: Lloyd's Register of British and Foreign Shipping, p. 168; Lloyd's Register of Shipping 1909 Steamers. London: Lloyd's Register of British and Foreign Shipping, p. 360.

[5] Būvēts 1912. gadā un iekļauts pasažieru pārvadāšanā.

[6] Strods, K. "Laimes zeme Amerika".

[7] Akciju sabiedrības "Krievijas–Austrumāzijas kuģniecības sabiedrība" Liepājas nodaļa. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk LNA_LVVA), F2373_1_243, 243., 250. lp.

[8] "Krievijas–Austrumāzijas kuģniecības sabiedrība". Tvaikoņa "Kursk" un "Lituania" apkalpes saraksti. 1911. gada 5. jūnijs, 13. jūnijs. LNA_LVVA, F2373_1_243, 108., 119. lp.

Apkalpes komandas

Atkarībā no maršruta galamērķa un tvaikoņa lieluma uz tiem strādāja kapteinis, stūrmaņi, matroži, kurinātāji, mehāniķi, apkalpotāji, pavāri u. c. speciālisti.

Tvaikoni "Estonia" 1911. gada februāra reisā no Ņujorkas uz Liepāju vadīja igaunis Jakovs (Jēkabs) Laredejs (1873–1931),[9] nākamos divus (attiecīgi oktobrī no Liepājas uz Ņujorku un decembrī no Baltimoras uz Liepāju) tālbraucējkapteinis Jānis Smiltnieks (1876–1952),[10] bet gada pēdējā reisā (decembra nogalē) uz Ņujorku viņu nomainīja Oto Gelzis (1880–?).[11]

Atsevišķos gadījumos kuģi ilglaicīgi vadīja viens un tas pats kapteinis. Piemēram, tvaikoni "Birma" visus reisus bez izmaiņām vadīja lietuviešu izcelsmes tālbraucējkapteinis Ludvigs Stulpins (1871–1934).[12] Līdzīga situācija vērojama sakarā ar lielāko Liepājas–Ņujorkas reisā kursējošo "Kursk", kuras kapteinis bija Alfrēds Kiršfelds (1875–1952),[13] bet tvaikoni "Rubonia" vienīgajā braucienā uz Ņujorku 1911. gada janvārī vadīja Augusts Dambe (1869–1913).[14] A. Kiršfelda augsto profesionalitāti novērtēja arī "Kursk" pasažieri. To apliecina ierēdnes Lidijas Bīriņas (1895–1972) rakstītais: "1913. gada 2. maijā delegāti uz Vispasaules kristīgo studentu kongresu Ņujorkā pasniedza tvaikoņa "Kursk" kapteinim Alfrēdam Kiršfeldam greznu Bībeli angļu valodā ar Petrogradas, Maskavas, Kijivas, Tērbatas un citu Krievijas universitātu studentu–delegātu pateicības ierakstu un parakstiem."[15] Jāpiebilst, ka bieži vien kuģu apkalpes sarakstos tvaikoņa kapteiņi netika iekļauti, tomēr katru apkalpes sarakstu ir parakstījis kuģa vadītājs – kapteinis.

---

[9] 1911. gada jūnijā Jakovs Laredejs kļuva par tvaikoņa "Curonia" kapteini.

[10] No 1912. gada maija J. Smiltnieks strādāja par kapteini uz tvaikoņa "Czar".

[11] "Krievijas–Austrumāzijas kuģniecības sabiedrība". Tvaikoņa "Estonia" apkalpes saraksti. 1911. gada 14. februāris, 4. oktobris, 11. decembris. LNA_LVVA, F2373_1_243, 30., 198., 243. lp.

[12] Plašāk sk.: Stulpinas, Liudvikas. *Visuotinės lietuvių enciklopedijos*. Pieejams: https://www.vle.lt/straipsnis/liudvikas-stulpinas/ [skatīts 08.05.2024.].

[13] "Krievijas–Austrumāzijas kuģniecības sabiedrība". Tvaikoņa "Kursk" apkalpes saraksti. 1911. gada 8. janvāris, 28. februāris, 9. aprīlis, 28. maijs, 9. jūlijs, 19. jūlijs, 20. augusts, 27. augusts, 30. septembris, 25. oktobris, 26. novembris, 1. decembris. LNA_LVVA, F2373_243, 3., 40., 66., 97., 133., 141., 165., 172., 174., 195., 218., 235., 238. lp.; Bīriņš, L. No nesenās pagātnes. *Jūrnieks*, 01.04.1939., 175. lpp.

[14] "Krievijas–Austrumāzijas kuģniecības sabiedrība". Tvaikoņa "Rubonia" apkalpes saraksts. 1911. gada 21. janvāris. LNA_LVVA, F2373_1_243, 23. lp.

[15] Bīriņš, L. No nesenās pagātnes. *Jūrnieks*, 01.04.1939., 175. lpp.

1. tabula

Apkalpes locekļu skaits reisā Liepāja–Roterdama–Ņujorka un Ņujorka–Roterdama–Liepāja*, 1911. gads

Kuģa nosaukums	Reisu skaits	Apkalpes locekļu vidējais skaits	Reisos piedalījušos apkalpes locekļu kopējais skaits
"Kursk"	12	136	1634
"Lituania"	9	94	853
"Birma"	7	96	672
"Estonia"	3	65	195
Kopā	31	108	3354

* 1911. gada decembrī kuģis "Estonia" uz Liepāju devās no Baltimoras ostas ASV.

Visvairāk reisu – divpadsmit – 1911. gadā maršrutā Liepāja–Roterdama–Ņujorka īstenoja kuģis "Kursk". Tālāk ar attiecīgi deviņiem un septiņiem braucieniem seko "Lituania" un "Birma", bet vismazāk – "Estonia" – ar trīs reisiem. Arī vislielākais vidējais apkalpes locekļu skaits šo reisu laikā bija tieši uz "Kursk" (136), bet vismazākais – uz "Estonia" (65). Tomēr ne vienmēr apkalpes locekļu skaitu noteica kuģa lielums. Piemēram, tvaikoņu "Lituania" un "Estonia" tilpums bija teju vienāds (4275 un 4269 BRT), kas mudina pieņemt, ka arī apkalpes komandu lielumam vajadzētu būt līdzvērtīgam. Tomēr uz "Lituania" brauciena laikā vidēji strādāja 94 apkalpes locekļi, bet uz "Estonia" – tikai 65 darbinieki. Šādu disproporciju radīja atšķirīgais dažādu amatu speciālistu skaits. Katrā reisā atšķīrās, piemēram, vidējais stūrmaņu un mehāniķu skaits. Uz "Lituania" strādāja četri līdz pieci stūrmaņi un četri mehāniķi, bet uz "Estonia" – tikai trīs stūrmaņi un trīs mehāniķi. Tādējādi jāsecina, ka, lai gan izmantoto tvaikoņu kravnesība atšķīrās, tomēr visos gadījumos tas automātiski nenozīmēja arī lielāku kuģa komandu. Izņēmums bija reisā "Liepāja–Roterdama–Ņujorka" izmantotais jaunākais tvaikonis "Kursk", ko uzbūvēja tieši šī reisa vajadzībām, kur bija paredzētas papildu pasažieru vietas.

Reisos pāri Atlantijas okeānam salīdzinājumā ar kabotāžas braucieniem un maršrutiem uz Eiropas valstīm būtiski pieauga apkalpes locekļu skaits. To pierāda atsevišķu kuģu apkalpojošā personāla skaitliskais sastāvs. Tā "Lituania" 3. maija braucienā uz Ventspili brauca 70, 10. maija reisā uz Ņujorku – 115, bet tvaikonis "Birma" identiskos reisos devās attiecīgi ar 65 un 87 lielu cilvēku

komandu.[16] Vēl 1911. gada janvārī savā vienīgajā braucienā uz Ņujorku ar 32 apkalpes locekļiem uz klāja devās tvaikonis "Rubonia".[17] Diemžēl šajā apkalpes sarakstā nav iekļauta informācija par kuģa komandas pārstāvju profesionālajiem pienākumiem. Šādas apkalpes locekļu skaita izmaiņas var būt saistītas gan ar pasažieru skaita pieaugumu, gan brauciena ilgumu. Salīdzinot uz tvaikoņiem "Lituania" un "Birma" esošo muzikantu skaitu, redzams, ka tas atšķiras teju divkārtīgi. Tas varētu būt saistīts gan ar kādas īpašas izklaides programmas nodrošināšanu, gan ar regulāro reisu skaitu. Proti, nereti maršrutā Liepāja–Roterdama–Ņujorka vai Ņujorka–Roterdama–Liepāja vienlaikus atradās vairāki kuģi. Līdz ar to, iespējams, pasažieru pārvadājumus apkalpojošajai kompānijai gluži vienkārši nebija pietiekami daudz muzikantu. Lielais stjuaršu skaits uz tvaikoņa "Kursk" saistīts ar to, ka tas bija lielākais pasažieru pārvadājumos iesaistītais kuģis, kam vajadzēja nodrošināt arī atbilstošu apkalpojošo personālu.

2. tabula

Apkalpes locekļu sadalījums pēc ieņemamajiem amatiem visos reisos Liepāja–Roterdama–Ņujorka, 1911. gads

Kuģis	Stūrmaņi	Stūres vīri	Mehāniķi	Matroži	Kalpones, stjuartes	Muzikanti	Kurinātāji
"Kursk"	55	51	52	136	91	0	328
"Lituania"	41	35	36	64	42	81	185
"Birma"	32	25	28	61	34	44	130
"Estonia"	9	10	10	17	8	0	51
Kopā	137	111	126	278	175	125	694

Ikvienā kuģa komandā strādāja stūrmaņi, stūres vīri, matroži, mehāniķi, kurinātāji u. c. speciālisti. Līdzīgi kā citās pozīcijās, arī stūrmaņu skaits konkrētā reisā mainījās atkarībā no tvaikoņa lieluma. Tā uz "Estonia" viena reisa laikā pamatā strādāja trīs stūrmaņi un viņiem palīdzēja tikpat stūres vīru, bet uz "Kursk" šos pašus amata pienākumus pildīja četri līdz pieci stūrmaņi un tikpat stūres vīru. Arī matrožu un mehāniķu skaits uz kuģiem "Kursk" un "Estonia" nemainījās, attiecīgi – četri un trīs. Vēl uz tvaikoņiem strādāja pavāri, sulaiņi, kalpones (pasažierus apkalpojošais personāls) u. c. Viens no amatiem, kurā kadru mainība ir visbiežākā, bija kurinātājs. Tieši šī amata pārstāvji veidoja lielāko

[16] "Krievijas–Austrumāzijas kuģniecības sabiedrība". Tvaikoņu "Lituania" un "Birma" apkalpes saraksti. 1911. gada 3., 10., 15., 16. maijs. LNA_LVVA, F2373_1_243, 84., 85., 88., 89. lp. o. p., 91.– 94. lp. o. p.

[17] "Krievijas–Austrumāzijas kuģniecības sabiedrība". Tvaikoņa "Rubonia" apkalpes saraksts. 1911. gada 21. janvāris. LNA_LVVA, F2373_1_243, 23., 24. lp.

personāla grupu kuģa apkalpē, tā bija apmēram piektā līdz sestā daļa no kopējā apkalpes locekļu skaita, bet atsevišķos gadījumos, kā, piemēram, uz "Estonia", pat trešā līdz ceturtā daļa visa personāla.[18]

Atsevišķos reisos brauca muzikantu komandas, kas sastāvēja no septiņiem līdz desmit mūziķiem un pārmaiņus strādāja uz tvaikoņiem "Lituania" un "Birma". Spriežot pēc vārdiem un uzvārdiem, starp viņiem bija vairāki latvieši – Jēkabs Reinfelds, Jēkabs Bekmans[19] u. c. Turklāt nereti muzikanti pildīja emigrantu (tā pasažierus dēvēja dokumentācijā, kaut gan ne visi pasažieri bija emigranti) kalpa pienākumus. Starp viņiem bija Toms Šlampe un Antons Minovskis.[20] Jāpiebilst, ka uz tvaikoņa "Kursk" un "Estonia" klāja 1911. gada apkalpes locekļu sarakstos muzikanti nefigurē. Tomēr publicista Haralda Eldgasta (1882–1926) atmiņas liecina, ka citos gados atsevišķos reisos uz tvaikoņa "Estonia" klāja akciju sabiedrība pasažieriem piedāvāja arī atpūtas programmu, kurā uzstājās mūzikas izpildītāji. H. Eldgasts apraksta gaisotni, kāda valdījusi šajos pasažieru izklaides pasākumos: "Pēc pāra stundām muzikanti jau galīgi piesūkušies un instrumenti izdod tikai sarežģītas haotiskas skaņas, no kurām netiek gudrs, vai tas krakovjaks vai jeb valsis."[21] Šīs norāde liek domāt, ka muzikantiem bija problēmas ar alkoholisko dzērienu lietošanu.

Lai gan visi reisos iesaistītie kuģi pamatā pārvadāja 3. klases pasažierus – emigrantus, tomēr kopējais pasažieru vietu skaits uz tiem atšķīrās. Piemēram, tvaikonis "Birma" varēja uzņemt apmēram 1450, bet "Kursk" – 1700 pasažieru. Absolūti lielāko daļu no tiem – attiecīgi vairāk nekā 1100 un 1400 – veidoja tieši 3. (zemākās) klases pasažieri. Kuģu apkalpes komandās strādāja bocmaņi, ārsti, feldšeri, rakstveži, telegrāfisti u. c. darbinieki.

Pamatā uz kuģiem strādāja vīrieši, tomēr atsevišķus amata pienākumus pildīja sievietes, pārsvarā kā kalpones jeb stjuartes. Dažos gadījumos viņas uzņēmās arī fiziski smagus – tā sauktos vīriešu darbus. Piemēram, Frida Ustdande uz tvaikoņa "Kursk" strādāja par kurinātāju.[22] Tomēr tas bija izņēmums.

---

[18] "Krievijas–Austrumāzijas kuģniecības sabiedrība". Tvaikoņu "Kursk" un "Estonia" apkalpes saraksts. 1911. gada 19. jūlijs, 4. oktobris, 11. decembris. LNA_LVVA, F2373_1_243, 141., 198. lp. o. p., 243., 243. lp. o. p.

[19] "Krievijas–Austrumāzijas kuģniecības sabiedrība". Tvaikoņu "Lituania" apkalpes saraksts. 1911. gada 14. decembris. LNA_LVVA, F2373_1_243, 247. lp.

[20] "Krievijas–Austrumāzijas kuģniecības sabiedrība". Tvaikoņu "Lituania" apkalpes saraksts. 1911. gada 10. maijs. LNA_LVVA, F2373_1_243, 89. lp.

[21] Eldgasts, Haralds (1924). *Pa okeānu.* Cēsis; Rīga: O. Jēpe, 100. lpp.

[22] "Krievijas–Austrumāzijas kuģniecības sabiedrība". Tvaikoņu "Kursk" apkalpes saraksts. 1911. gada 19. jūlijs. LNA_LVVA, F2373_1_243, 141. lp. o. p.

Apkalpes bija starptautiskas komandas, kurās strādāja latviešu, krievu, dāņu, igauņu u. c. tautību speciālisti, par ko liecina ieraksts par pavalstniecību apkalpes sarakstos. Gluži tāpat kā daudziem citiem Krievijas impērijas iedzīvotājiem, arī latviešu izcelsmes jūrnieki sarakstos bija reģistrēti ar ierakstu "krievs". Par vairāku tādu "krievu" latvisko izcelsmi liek domāt kuģa komandas dalībnieku vārds un uzvārds, kā Marija Kaula, Ivans (Jānis) Paste, Jānis Ignats, Emīlija Feldmane[23] u. c. Kopumā visos braucienos piedalījās 2747 Krievijas pavalstnieki. Kuģu komandās darbojās ārvalstnieki – 138 Dānijas, astoņi Lielbritānijas un četri Vācijas pavalstnieki. Sadaļā "Citi" iekļauti pa vienam Ķīnas, Korejas, Zviedrijas u. c. valstu pilsoņiem.

3. tabula

Apkalpes locekļu sadalījums pēc pavalstniecības*

Pavalstniecība	Skaits
Krievijas	2747
Dānijas	138
Lielbritānijas	8
Vācijas	4
Citi	16
Kopā	2913

***** Trijos tvaikoņa "Lituania" apkalpes sarakstos pavalstniecība nav norādīta.

Dezertieri

Ne visiem apkalpes locekļiem dzīves un darba apstākļi uz kuģa šķita pievilcīgi. Nereti pēc brauciena galamērķa – Ņujorkas – sasniegšanas vairāki no viņiem izmantoja situāciju un dezertēja, uz kuģa klāja vairs neatgriežoties. Šādus gadījumus fiksēja vairāku tvaikoņu kapteiņi. Tā 1911. gada 25. aprīlī "Lituania" kapteinis Kārlis Cērps (1875–1931) ziņoja, ka, atrodoties Ņujorkā, no kuģa dezertējuši kurinātāji Eduards Dzirkalis, Jānis Sārts, kalpone Jedrute Dunina, pavāra palīgs Mihalovskis u. c., kopumā septiņas personas.[24] Līdzīgs incidents tā paša gada augustā notika uz cita uzņēmuma – "Krievu–Amerikas līnijas" tvaikoņa "Kursk". Pēc kapteiņa Alfrēda Kiršfelda 20. augustā sniegtās informācijas,

[23] "Krievijas–Austrumāzijas kuģniecības sabiedrība". Tvaikoņu "Birma" un "Kursk" apkalpes saraksts. 1911. gada 12. aprīlis, 5. jūlijs, 19. jūlijs. LNA_LVVA, F2373_1_243, 62. lp. o. p., 131., 142. lp.

[24] "Krievijas–Austrumāzijas kuģniecības sabiedrība". Tvaikoņa "Lituania" dezertējušo apkalpes locekļu saraksts. 1911. gada 25. aprīlis. LNA_LVVA, F2373_1_243, 71. lp.

Ņujorkā dezertēja septiņi tvaikoņa komandas locekļi. Atgriežoties Liepājā, par šo gadījumu kapteinis A. Kiršfelds informēja arī vietējās tiesībsargājošās iestādes – policiju.[25] Tas, ka dezertēšana bija ierasta parādība, apliecina latviešu preses izdevumu publikācijas. Tā laikraksts "Jūrnieks" 1912. gada 25. jūlijā ziņoja, ka no "Kursk" Ņujorkā aizbēga 16 kuģu ļaudis[26] jeb apkalpes locekļi, bet tā paša gada augusta beigās periodiskais izdevums "Liepājas Atbalss" rakstīja, ka kuģi "Birma" "pameta" astoņi cilvēki.[27] Tas liecina, ka apkalpes komandās bija cilvēki, kas darbu uz kuģa izmantoja kā iespēju, lai nokļūtu ASV.

Dezertēšanas gadījumā Krievijas impērijas likumdošanas akti paredzēja kriminālatbildību – divu līdz četru mēnešu ieslodzījumu cietumā. Ja vainīgie netika notverti, tad pēc diviem gadiem šādam pārkāpumam iestājās noilgums,[28] kas nozīmēja, ka likumpārkāpēji sodu nesaņēma. Aizbēgušo cilvēku turpmāko dzīvi apgrūtināja dokumentu neesamība, jo, uzkāpjot uz kuģa klāja, personu apliecinošais dokuments – pase – tika konfiscēts, bet pēc bēgšanas attiecīgo personu dokumentus nodeva "pienācīgām iestādēm" (domāts – policijai), kuras pēc cilvēka atgriešanās varētu saukt pie likuma kārtībā noteiktās atbildības.[29] Diemžēl informāciju par dezertējušo personu turpmāko likteni man nav izdevies pagaidām iegūt.

4. tabula

Dezertējušo apkalpes locekļu skaits*

Kuģis	Dezertējušo skaits	Ziņojuma datums
"Estonia"	3	14.02.1911.
"Lituania"	7	25.04.1911.
"Kursk"	7	20.08.1911.
"Birma"	7	21.10.1911.
"Birma"	2	21.12.1911.
Kopā	26	

* Sast. pēc: LNA_LVVA, F2373_1_243, 59., 71., 168., 225., 252. lp.

[25] "Krievijas–Austrumāzijas kuģniecības sabiedrība". Tvaikoņa "Kursk" dezertējušo apkalpes locekļu saraksts. 1911. gada 20. augusts. LNA_LVVA, F2373_1_243, 168. lp.
[26] Aizbēgusi kuģa komanda. *Jūrnieks*, 25.07.1912., 4. lpp.
[27] Nobēguši kuģa ļaudis. *Liepājas Atbalss*, 30.10.1912., 3. lpp.
[28] Aizbēguši kuģa ļaudis. *Liepājas Atbalss*, 21.10.1913., 3. lpp.
[29] "Krievijas–Austrumāzijas kuģniecības sabiedrība". Tvaikoņa "Birma" kapteiņa L. Stulpina paziņojums. 1911. gada 8. oktobris. LNA_LVVA, F2373_1_243, 224. lp.

Pētītie dokumenti liecina, ka 1911. gadā kopumā dezertēja 26 apkalpes locekļi (sk. 4. tabulu). Starp tiem bija pieci kurinātāji, trīs emigrantu kalpi un kalpones, viens stūres vīrs u. c.[30] Kuģus galvenokārt pameta zemākās klases apkalpes locekļi. Tas var būt skaidrojams ar šo cilvēku vēlmi uzlabot materiālos un sadzīves apstākļus, jo nereti tieši atalgojums un smagā darba vide radīja priekšnoteikumus šādai rīcībai. Uz to norāda, piemēram, kurinātāju regulārā mainība, kas bija viens no smagākajiem uz kuģiem veicamajiem darbiem, bet samaksa par to bieži vien bija neatbilstoša. Kurinātāju un mehāniķu grūtos darba apstākļus izcēla arī H. Eldgasts: "Bet kas jāpanes kurinātājiem un mehāniķiem mūžīgi sakarsētos kuģa dziļumos, pārspēj visu, ko cilvēku fantāzija darba grūtību ziņā spēj iedomāties."[31] Acīmredzot vēlēšanās pēc labākiem dzīves apstākļiem bija spēcīgāka par iespējamajiem sodiem. Šo pieņēmumu ilustrē arī 1913. gada jūnija notikumi uz kuģa "Kursk". Proti, par nelegālu pasažieru (emigrantu) pārvadāšanu tika aizturēts viens no tvaikoņa kurinātājiem Sokolovs, kurš kopā ar vēl diviem bijušajiem kurinātājiem nolēma uz Ņujorku nelegāli pārvest piecus emigrantus, par šo pakalpojumu no katra "pasažiera", saņemot 60 rubļu lielu samaksu.[32]

Lai gan kopumā dokumentos iekļautais dezertējušo tvaikoņu apkalpes locekļu skaits nav liels, tomēr šādu gadījumu esamība norāda uz Krievijas impērijā pastāvošajām sociālekonomiskajām problēmām. Proti, atalgojums par darbu nereti nespēja nodrošināt ikdienas dzīves vajadzības, kas tādējādi radīja vēlmi meklēt labākus dzīves apstākļus Rietumvalstīs, tostarp Amerikas Savienotajās Valstīs.

Secinājumi

Pagājušā gadsimta sākumā Krievijas impērija piedzīvoja lielas politiskās un sociālekonomiskās problēmas, kuru iespaidā strauji palielinājās uz Rietumvalstīm emigrējušo personu skaits. Par vienu no šādiem emigrācijas centriem kļuva Liepāja, kurā 1906. gadā darbību sāka Pēterburgā bāzētā uzņēmuma "Krievijas–Austrumāzijas tvaikoņu sabiedrība" filiāles organizētais Transatlantiskās līnijas reiss Liepāja–Roterdama–Ņujorka un Ņujorka–Roterdama–Liepāja. Līdz pat Pirmajā pasaules kara sākumam ar šī reisa starpniecību uz ASV un vēlāk uz Kanādu izbrauca vairāki desmiti tūkstoši Krievijas impērijas iedzīvotāju.

Latvijas Valsts vēstures arhīvā glabātie 1911. gada reisa Liepāja–Roterdama–Ņujorka un Ņujorka–Roterdama–Liepāja tvaikoņu apkalpju saraksti norāda uz

[30] "Krievijas–Austrumāzijas kuģniecības sabiedrība". Tvaikoņu "Kursk", "Birma" un "Lituania" dezertējušo apkalpes locekļu saraksti. 1911. gada 25. aprīlis, 20. augusts, 8. oktobris. LNA_LVVA, F2373_1_243, 71., 168., 225. lp.

[31] Eldgasts, H. *Pa okeānu*, 64. lpp.

[32] Apcietināti slepeni pasažieru vedēji. *Liepājas Atbalss*, 26.06.1913., 3. lpp.

Tālbraucējkapteinis Alfrēds Kiršfelds. 20. gs. 30. gadi. Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja krājums

plašo profesiju pārstāvniecību konkrētajos kuģu braucienos, jo paralēli tādiem klasiskiem jūrniecības amatiem kā stūrmaņi, matroži, mehāniķi, kurinātāji u. c. uz tiem strādāja ārsti, rakstveži, telegrāfisti un pat muzikanti.

1911. gadā no Liepājas uz Ņujorku 31 reisā devās četri dažādi "Krievijas–Austrumāzijas tvaikoņu sabiedrības" pārvaldījumā esošie tvaikoņi – "Lituania", "Kursk", "Birma" un "Estonia". Apkalpes locekļu skaits bija atkarīgs no kuģa lieluma jeb bruto reģistra tonnām. Vidēji apkalpes svārstījās no 65 līdz 136 cilvēkiem. Uz kuģiem skaitliski visvairāk strādāja kurinātāji – 694, matroži – 278, kalpones jeb stjuartes – 175, stūrmaņi – 137 u. c.

Spriežot pēc sadaļā "Pavalstniecība" norādītajiem datiem, kuģu personālu veidoja starptautiskas komandas. Visvairāk šajos braucienos piedalījās Krievijas impērijas – 2747, Dānijas – 138, Lielbritānijas – astoņi, Vācu impērijas – četri u. c. valstu pavalstnieku. Šādi skaitļi apstiprina faktu, ka kuģa personāls pamatā tika veidots no vietējiem speciālistiem, tomēr vienlaikus redzams, ka nepieciešamības gadījumā bija piesaistīti arī ārzemnieki.

Kuģu kapteiņu ziņojumi gan "Krievijas–Austrumāzijas tvaikoņu sabiedrībai", gan tiesībsargājošajām iestādēm (policijai) liecina par vairākiem dezertēšanas gadījumiem. To izraisīja smagie darba apstākļi un vēlēšanās pēc labākas dzīves viņpus Atlantijas okeāna. Uz cilvēku gatavību riskēt norāda tas, ka šādi incidenti notika, pat neraugoties uz kriminālatbildību.

Analizētie arhīva materiāli iezīmē turpmākās tēmas izpētes perspektīvas. Latvijas Valsts vēstures arhīvā pieejami dokumenti tikai par 1911. gadā konkrētajā līnijā nodarbinātajām personām, bet, iespējams, ka līdzīga satura dokumenti glabājas kādā no Krievijas Federācijas arhīviem, piemēram, Sanktpēterburgā. Tomēr, ņemot vērā šī brīža ģeopolitisko situāciju (Krievijas iebrukums Ukrainā), šādu avotu izpēte tuvākajā nākotnē nešķiet reāla. Perspektīva varētu būt maršruta Liepāja–Roterdama–Ņujorka–Helifeksa tvaikoņu pasažieru sarakstu analīze, kas varētu sniegt ziņas, piemēram, par emigrantu un citu personu sociālo portretu.

KASPARS STRODS

THE SHIPS AND CREWS OF THE "RUSSIAN EAST ASIATIC STEAMSHIP CO" VOYAGE "LIEPĀJA–NEW YORK" IN 1911

Passenger transportation in the Russian Empire rapidly increased at the beginning of the 20th century. Together with the Liepāja branch of the "Russian East Asiatic Steamship Co", founded in 1899 by the Danish shipping magnate Hans Niels Andersen (1852–1937), it became one of the centres of passenger transportation not only in the Russian Empire, but also throughout the entire European continent. Passenger transportation was provided by several steamships, each crewed by several dozen people.

The crew lists of the voyages between Liepāja and New York, as well as New York and Liepāja, for the steamships in 1911, available in the LNA LVVA, reveal a diverse range of professions. Alongside classic maritime positions such as helmsmen, sailors, mechanics, stokers, these voyages also employed doctors, scribes, telegraphers, and even musicians.

In 1911, the "Russian East Asiatic Steamship Co" operated four different ships: "Lithuania", "Kursk", "Birma" and "Estonia". These ships made a total of 31 voyages from Liepāja to New York and back. The number of crew members varied depending on the size of the ship (Gross Register Tonnage), with an average ranging from 65 to 136 persons. Across these voyages, there were 694 stokers, 278 sailors, 175 maids/stewardesses, 137 helmsmen, etc.

Based on the data provided in the "Nationality" section, the ships crews were composed of international teams. Primarily, citizens from the Russian Empire (2747), Denmark (138), Great Britain (8), Imperial Germany (4), etc., participated in these voyages. These numbers appear logical, as the staff mainly comprised local specialists. However, foreigners were also involved when necessary.

Several cases of desertion are documented in the captains' reports to the "Russian East Asiatic Steamship Co" and to law enforcement agencies, including the police. These incidents were often prompted by the challenging working conditions onboard and the desire for a better life across the Atlantic Ocean. The willingness of individuals to take such risks is evidenced by the occurrence of desertions despite the threat of imprisonment from the law enforcement agencies of the Russian Empire.

Archival materials suggest further research prospects on this topic, as similar documents may be stored in one of the archives of the Russian Federation, such as in St. Petersburg. However, given the current geopolitical situation (Russia's invasion of Ukraine), the feasibility of studying such sources in the near future appears unlikely. Additionally, studying the passenger lists of steamships voyaging from Liepāja to New York and Halifax could offer more insight into the social portraits of these individuals. This avenue of research holds promise for gaining a deeper understanding of the passengers and their background.

Keywords: steamships, ship routes, ship crews, "Russian East Asiatic Steamship Co", the year 1911

Iesniegts 2023. gada 31. maijā

VĒSTURE

MARIKA SELGA

LIDIJA BŪCĒNA UN VIŅAS SABIEDRISKĀ DARBĪBA 20. GADSIMTA 20.–30. GADOS

Feci quod potui, faciant meliorapotentes
(Esmu darījis, cik spējis, lai citi dara vairāk)

Publikācija veltīta filoloģes Lidijas Būcēnas (1898–1990) dzīves gaitām un sabiedriskajai darbībai 20. gs. 20. un 30. gados Latvijas un ASV un Latvijas un Itālijas attiecību kontekstā. Latvijas un citu valstu praktiskās sadarbības izpausmes starpkaru laikā ir maz pētītas, tāpēc L. Būcēnas aktivitātes sniedz jaunu informāciju šajā jomā. Raksts balstīts uz primārajiem avotiem, kas pieejami ASV Ņujorkas štata Vasera koledžas, kā arī Latvijas un ASV valsts arhīvos. L. Būcēna 1923. gadā studēja Vasera koledžā un, atgriežoties Latvijā, popularizēja zināšanas par ASV, par sieviešu tiesībām, atturības kustību, par aktuālo amerikāņu literatūrā. Darbojoties Latvijas Universitātes Studentu padomē, viņa organizēja ASV studentu vizītes 1926. un 1930. gadā. Pēc 1929. gada viņa vairāk uzmanības veltīja itāļu literatūrai un sadarbībai ar Itāliju, darbojās Latviešu–itāliešu biedrībā. L. Būcēnas ieguldījums sabiedrības izglītības veicināšanā ir nozīmīgs, un viņas dzīvesstāsts ir lielisks piemērs akadēmiski izglītotu sieviešu iespējām un ierobežojumiem Latvijā apskatāmajā periodā.
Atslēgvārdi: Latvijas un ASV attiecības, Latvijas un Itālijas attiecības, Lidija Būcēna, Vasera koledža, Starptautiskā studentu federācija (CIE), Latvijas Universitāte, Baltijas Universitāte

Raksta mērķis ir sniegt ieskatu par Lidijas Būcēnas – daudzpusīgas sievietes, tulces, skolotājas, sabiedriskās darbinieces, studenšu korporācijas "Daugaviete" locekles – dzīvi, aplūkot viņas sabiedrisko darbību 20. gs. 20. un 30. gados un ieguldījumu sabiedrības izglītības veicināšanā un caur viņas darbības prizmu ieskicēt Latvijas un ASV un Latvijas un Itālijas attiecību praktiskās izpausmes. Šāda sadarbības joma 20. gs. 20. gados ir maz pētīta, tāpēc L. Būcēnas darbības atspoguļojums ir novitāte šajā jomā.

Raksts balstīts uz primārajiem avotiem, kas pieejami Vasera koledžas (*Vassar College*) arhīva Absolventu asociācijas fondā, Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīva fondos (piemēram, 7427. fondā "Latvijas Universitāte",

Lidija Būcēna ar daugavietes regālijām.
20. gs. 20. gadu vidus. VCL, Lydia Bucen file

293. fondā "Latvijas sūtniecība Vašingtonā" u. c.), ASV Nacionālā arhīva (NARA) fondos (piemēram, par diplomātisko un konsulāro korespondenci), kā arī publikācijām Latvijas un ASV periodikā. Lidijas Būcēnas radinieku dzīves stāsts plašāk izklāstīts Vitālija Būcēna 2006. gadā izdotajā atmiņu grāmatā "Mana ģimene, 1869–2000",[1] kurā sniegts arī Lidijas Būcēnas raksturojums, īpaši par pēckara gadiem Jaunzēlandē. Autore pateicas Zanei Rozītei par informācijas precizēšanu saistībā ar akadēmiski izglītoto sieviešu kustību.

Būcēnas uzvārda rakstība kā latviešu, tā angļu valodā ir bijusi dažāda – Buhzen, Bucens, Bucēna, Būcenis, Būcene utt., tekstā izmantota visizplatītākā forma – Būcēna. Lai gan Lidija vairākas reizes bija precējusies un mainījusi uzvārdu (laika gaitā arī Zublava, Maulica, Vīka), visā tekstā galvenokārt lietots uzvārds Būcēna.

Lidija Būcēna bija motivēta un zinātkāra Latvijas patriote, viņa bija apguvusi vairākas valodas un nodeva savas zināšanas skolēniem un studentiem. Nebūdama organizāciju vai institūciju vadītāja, viņa ieguldīja enerģiju tajās izvirzīto ideju un mērķu praktiskajā sasniegšanā. Ziedojot personīgo laiku, 20. gs. 20. un 30. gados viņa aktīvi veicināja Latvijas sabiedrības zināšanas par sieviešu tiesībām un lomu sabiedrībā, par atturības jautājumiem, par ārvalstu literatūru, īpašu uzmanību pievēršot Amerikas Savienotajām Valstīm un Itālijai. Lidija Būcēna bija viena no pirmajām Latvijas studentēm, kas absolvēja koledžu ASV. Laika posmā, kad angļu valodas prasme Latvijā vēl nebija plaši izplatīta, L. Būcēnas zināšanas bija neatsveramas dažādu organizāciju starptautisko sakaru veidošanā. Piemēram,

[1] Būcēns, Vitālijs (2006). *Mana ģimene, 1869–2000*. [b. v., b. i.], 125 lpp.

Starptautiskās studentu federācijas (CIE) ietvaros organizētajos studentu izziņas braucienos uz citām valstīm kontaktpersona ASV studentu grupām bija tieši L. Būcēna. Pēc 1929. gada viņa vairāk uzmanības pievērsa Itālijai, tās kultūrai un mācību iestādēm, kā arī aktīvi iesaistījās Latviešu–itāliešu biedrības darbā.

Lidija Būcēna un viņas ģimene

Lidija Būcēna dzimusi 1898. gada 3. aprīlī[2] Novgorodā Krievijā baptistu misionāra ģimenē.[3] Viņas vecāki bija Frīdrihs Būcēns (1869–1942) un Līna (dzimusi Tinis; 1880–1958).[4] Tēvs jaunībā bija apguvis atslēdznieka amatu, tad mācījies Popes skolā un baptistu kursos. Kā baptistu sludinātājs darbojās Novgorodas latviešu kolonijā, vadīja Rīgas Āgenskalna baptistu draudzi, interesējās par dabas zinībām un laika posmā no 1909. līdz 1911. gadam pēc vairāku autoru darbiem latviski sarakstīja (tulkoja) 30–60 lapu lielas grāmatiņas par dabu – vaļiem, zirnekļiem, putniem u. c., kā arī apkopoja stāstus un dzejoļus 1911. gada izdevumā "Dzīvot – mīlestībai kalpot". T. Būcēns uzskatīja, ka, "ņemot vērā cilvēka augsto dzīves uzdevumu, sieviete nostādāma kā pilntiesīgs palīgs visos dzīves jautājumos".[5] 1913. gada decembrī viņš pārgāja pareizticībā un pieņēma vārdu Teodors.[6] Vēlāk studēja Sanktpēterburgas Teoloģijas akadēmijā.[7] Pēc atgriešanās Latvijā iesaistījās valsts pārvaldes darbā, piemēram, 1919. gadā darbojās Apgādības ministrijā, 1920. gadā sāka darbu Iekšlietu ministrijā kā preses cenzors.[8] Viņš uzskatīja, ka "ticīgajiem jāstrādā pie cilvēka sirds izdaiļošanas".[9] Vienlaikus viņš turpināja darboties kā misionārs sludinātājs.[10] T. Būcēns 20. gs. 30. gados bija Latvijas Pareizticīgo sinodes loceklis, Latvijas ticīgo apvienības valdes loceklis.[11] Vairākus gadus rediģēja dažādus laikrakstus, piemēram, "Pareizticīgo Latviešu Vēstnesis", "Ticība un Dzīve".[12] F. Būcēns bija Latvijas Kultūras veicināšanas biedrības lektors, Latvijas Tūristu biedrības valdes loceklis,

---

[2] Pēc vecā stila 22. martā.

[3] Rīgas Debesbraukšanas baznīcas ierakstu grāmata. Par Lidijas Būcēnas pāriešanu pareizticībā, 29.12.1913. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk LNA_LVVA), F232_4_79, 106., 107. lp.

[4] Rīgas Debesbraukšanas baznīcas 1914. gadā izsniegta Lidijas Būcēnas dzimšanas ieraksta kopija, 1914. Krievu val. LNA_LVVA, F7427_1_1542, 2. lpp.

[5] Novgorodas jauniešu tekas. *Avots*, 28.12.1911., 7. lpp.

[6] Baltija. No baptistu sludinātāja par pareizticības misionāru. *Sadzīve*, 21.01.1914., 3. lpp.

[7] Vassar College. Alumnae Biographical Records Questionaire. Lydia Būcen 13.03.1930. Angļu val. Vassar College Library (VCL), Lydia Bucen File.

[8] Valsts un sabiedriskais darbinieks Teodors Būcēns aiziet pensijā. *Pēdējā Brīdī*, 27.10.1935., 5. lpp

[9] Novgorodas Jauniešu savienības gada saeima. *Avots*, 28.12.1911., 7. lpp.

[10] Latvijas Universitātes studenta lieta, Lidija Būcēna, 1920. LNA_LVVA, F7427_1_1542.

[11] Par Dievu un Bībeli. *Priekules Ziņas*, 27.03.1931., 5. lpp.

[12] "Pareizticīgo Latviešu Vēstnesis" 1906.–1915. gadā izdots Rīgā, 1916.–1917. gadā – Pēterburgā. Sk.: Švābe, Arveds (1952–1953). *Latvju enciklopēdija*. 2. sēj. Stokholma: Trīs zvaigznes, 1859. lpp. "Ticība un dzīve" (Vera i zhizn') iznāca no 1923. līdz 1940. gadam Rīgā.

aktīvi darbojās Rēriha biedrībā[13] un bija pārliecināts, ka "miers sasniedzams caur kultūru".[14] Viņa nostāja un uzskati ietekmēja arī bērnu izvēles.

Būcēni uz Rīgu pārcēlās, kad Lidijai bija pieci gadi. Ģimenē 1904. gadā piedzima dēls Paulis, bet 1907. gadā – meita Mirdza. Visi trīs bērni sākotnēji bija kristīti kā baptisti, bet pēc vecāku vēlmes 1913. gada 28. decembrī Rīgas Debesbraukšanas draudzē kristīti kā pareizticīgie. Visi ģimenē ieguvuši pareizticīgo vārdus: tā Līna kļuvusi par Ļubovu, Mirdza – par Martu, Paulis – par Pāvelu. Lidijas vārdu saglabāja par godu svētajai moceklei Lidijai.[15]

Lidija un Mirdza (Marta) izvēlējās studēt romāņu valodas,[16] bet brālis – jurisprudenci.[17] Abas ar māsu kļuva par korporācijas "Daugaviete" biedrēm, bet brālis darbojās korporācijā "Fraternitas Arctica".[18] Māsa 30. gados strādāja ceļojumu birojā "Celtrans", vēlāk bibliotēkā Rīgā par sekretāri. Brālis studiju laikā pārstāvēja Krievu pareizticīgo studentu apvienību.[19] 30. gadu beigās P. Būcēns strādāja Varakļānos par iecirkņa izmeklēšanas tiesnesi, darbojās vietējās Latvijas Sarkanā Krusta un Latvijas Aerokluba nodaļās, bija aizsargu rezerves vada komandieris. 1939. gadā viņu iecēla par Daugavpils apgabaltiesas izmeklēšanas tiesnesi.[20] 1940. gada jūnijā viņš no Varakļāniem tika pārcelts darbā uz Krustpili.[21]

Lidija Būcēna mācījās Voldemāra Maldoņa Rīgas sieviešu ģimnāzijā un 1914. gadā to pabeidza ar zelta medaļu, bet 1915. gadā tajā pašā ģimnāzijā ieguva mājskolotājas tiesības.[22] Lidija esot vēlējusies studēt medicīnu, tāpēc vajadzēja nokārtot eksāmenu matemātikā un latīņu valodā.[23] 1915. gadā gala eksāmenu matemātikā viņa nokārtoja Novgorodas Valsts vīriešu ģimnāzijā. Lidija pabeidza žēlsirdīgo māsu kursus un Novgorodā strādāja guberņas hospitālī, pēc tam valsts iestādēs, kas tika pārceltas no vienas vietas uz nākamo, piemēram, no Novgorodas uz Jaroslavļu, tad Ivanovu, tad Vozņesensku.[24] No 1918. gada janvāra

---

[13] Dažas N. Rēriha vēstules Teodoram (Fjodoram) Būcēnam atrodamas šeit: Rerih, Elena Ivanovna (2001). *Pisma.* Vol. 3. Mezhdunarodnij Centr Rerihov (https://www.fondtheosophy.ru/phocad-ownload/rerikh/pisma-tom-iii.pdf).PNKR-021.pdf (roerichsmuseum.website.yandexcloud.net)

[14] Būcēns, V. *Mana ģimene*, 18. lpp.

[15] Rīgas Debesbraukšanas baznīcas ierakstu grāmata par Lidijas Būcēnas pāriešanu pareizticībā, 29.12.1913. LNA_LVVA, F232_4_79, 106., 107. lp.

[16] Latvijas Universitātes studenta lieta, Marta Būcēna. 1928. LNA_LVVA, F7427_1_13044.

[17] Latvijas Universitātes studenta lieta, Pāvils Būcēns. 1925. LNA_LVVA, F7427_1_9894.

[18] Būcēns, Pāvils. Krievu korporācijas "Fraternitas Arctica" 50 gadu jubileja. *Universitas*, 01.11.1930., 11. lpp. Par Pāvilu Būcēnu sk. arī: https://www.pravenc.ru/text/189545.html; Gusačenko, Andrejs (2023). Krievu pretboļševistiskā kustība Latvijā 1920.–1940. gadā. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 226. lpp.

[19] Gatavošanās studentu padomes vēlēšanām. *Latvijas Kareivis,* 21.11.1926., 3. lpp.

[20] Valdības lēmumi. *Latvijas Kareivis*, 03.03.1939., 3. lpp.

[21] Varakļānieši atvadās no P. Būcēna. *Daugavas Vēstnesis*, 01.06.1940., 11. lpp.

[22] LNA_LVVA, F 7427_1_1542, 26.a lp.

[23] Būcēns, V. *Mana ģimene,* 40. lpp.

[24] VCL, Lydia Bucen File, Q1930.

līdz 1919. gada septembrim viņa apmeklēja nodarbības Maskavas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātē.[25] No Padomju Krievijas Latvijā viņa atgriezās 1920. gada 26. maijā un jau 7. jūnijā saņēma Latvijas pasi.[26] Viņa nevilcinoties iestājās Latvijas Universitātē (turpmāk LU) un sāka romāņu valodu studijas. No 1920. gada līdz 1921. gada aprīlim L. Būcēna strādāja Latvijas Ārlietu ministrijas Starpresoru komisijā saistību nokārtošanai ar Igauniju,[27] no 1921. gada aprīļa līdz 1922. gada aprīlim bija nodarbināta Valsts kontrolē,[28] viņa pasniedza pareizticīgo svētdienas skolā, dziedāja pareizticīgo korī. Lidija izmantoja Satversmē noteiktās tiesības vēlēt un piedalījās, piemēram, 1922. un 1925. gada Saeimas vēlēšanās, 1925. gada Rīgas pilsētas domes vēlēšanās, 1927. gada referendumā "Par pilsonību".[29]

1933. gada 12. februārī Lidija apprecējās ar bijušo virsnieku Markusu Jāni Zublavu (1894–?), bet laulība nebija veiksmīga, un drīz abi dzīvoja atsevišķi. M. Zublavs bija studējis Gorku (pie Ņižņijnovgorodas) mērnieku skolā, no 1915. gada dienēja armijā, atvaļināts 1920. gada novembrī kapteiņa pakāpē. 1933. gadā M. Zublavs strādāja Zemkopības ministrijas Mērniecības daļā par Materiālu nodaļas vadītāju, taču iepirkumi nav atbilduši paredzētajai kvalitātei, un viņš no amata atstādināts.[30] Viņu laulība šķirta 1939. gadā.[31] 1933. gadā žultspūšļa operācijas dēļ L. Būcēna vairākas nedēļas pavadīja slimnīcā. 30. gadu otrajā pusē viņa dzīvoja pie vecākiem Āgenskalnā. 1939. gada 16. jūlijā Lidija Būcēna apprecējās ar tēlnieku Nikolaju Maulicu (1898–1972), kurš bija piedalījies Brīvības cīņās, strādājis Pieminekļu valdē, darbojies Brāļu kapu un Brīvības pieminekļa izveidē, veidojis pieminekļus Jelgavā, Burtniekos u. c. 1943.–1944. gadā viņš vadīja Valsts mākslas amatniecības skolas veidošanas klasi. Nikolajam un Lidijai 1941. gada 23. jūnijā piedzima meita Ligita.[32]

Lidija Būcēna pārvaldīja angļu, franču, itāļu, spāņu, vācu, krievu, grieķu, latīņu, vēlākajā periodā arī poļu un portugāļu valodu.

Studijas ASV

1922. gada novembrī Eiropas universitāšu izpētes brauciena ietvaros Latvijas Universitāti apmeklēja Vasera koledžas prezidents Henrijs Makrekens (*MacCracken*; 1880–1970), kurš vadīja vienu no labākajām sieviešu augstākās izglītības iestādēm ASV. Savā izpētes braucienā viņš pievērsa uzmanību studiju

[25] LNA_LVVA, F7427_1_1542, 7. lp.
[26] LNA_LVVA, F2996_2_46142.
[27] LNA_LVVA, F7427_1_1542, 1. lp.
[28] Miss Būcen. *Baltic and Slavic Bulletin*, October 1926, p. 12.
[29] LNA_LVVA, F2996_2_46142, 2. lp.
[30] Tekošās kronikas fragmenti. *Valsts Darbinieks*, Nr. 4, 01.07.1933., 13. lpp.
[31] Lidijas Būcēnas pase, 1927. LNA_LVVA, F2996_12_10139.
[32] VCL, Lydia Bucen File, Letter 1965.

saturam, studiju pārvaldībai, sieviešu iesaistei izglītībā gan kā studentēm, gan kā pasniedzējām. H. Makrekens Rīgā uzturējās tikai pāris dienu. 1922. gada 2. novembrī viņš uzstājās Latvijas Universitātē ar runu, kurā izklāstīja ASV izglītības sistēmas pamatus.[33] Latvijā nebija daudz angļu valodas pratēju, tāpēc lekcija un sarunas pēc tam notika vācu valodā. Līdzīgu tikšanos jau 1. novembrī organizēja Jaunekļu kristīgā savienība Rīgā (YMCA, *Young Men Christian Association*). Abos pasākumos piedalījās arī Lidija Būcēna. Tikšanos laikā H. Makrekens novēroja, ka L. Būcēnai ir "dedzīgas acis un milzu zinātkāre," un vēstulē sievai uzsvēra – "mums viņu noteikti vajag" (*we really must have her*). Vēlāk viņš minēja, ka Lidija bija saņēmusi dūšu, pienākusi un paudusi apņemšanos studēt šajā brīnišķīgajā vietā.[34] Var tikai noprast, cik talantīgas personas iespaidu viņa bija atstājusi uz H. Makrekenu, jo drīz viņš uzsāka organizatorisko jautājumu risināšanu un piedāvāja Lidijai studēt Vasera koledžā vienu gadu. H. Makrekens ierosināja uz ASV doties kopā ar viņu no Londonas 1923. gada 17. janvārī.[35] Pāris dienās L. Būcēna nokārtoja visus nepieciešamos dokumentus, to skaitā saņēma pasi un vīzas uz sešām valstīm. Izglītības ministrija no Kultūras fonda piešķīra 150 dolāru ceļa izdevumu segšanai.[36] Pirms prombraukšanas dievkalpojumā Latvijas pareizticīgo baznīcas arhibīskaps Jānis Pommers Lidijai bija novēlējis veiksmi. Tika panākta vienošanās ar Latvijas Universitātes rektoru, ka studenti neatskaitīs un uzskatīs, ka viņa paralēli turpina studijas arī LU.[37] Pārbrauciens uz Berlīni, tad Londonu un visbeidzot ar kuģi "Empress of Scotland" uz Ņujorku nav bijis viegls, taču Lidija ar aizrautību klausījusies H. Makrekena stāstos par modernajiem sasniegumiem un iespējām, to skaitā par elektrību, telefona sakariem, gaismas reklāmām un daudz ko citu.[38] 1923. gada 1. februārī Lidija bija ieradusies Pokipsi pilsētā (*Poughkeepsie*) Ņujorkas pavalstī un uzsāka intensīvas studijas.[39] Koledžā lekcijas notikušas no pulksten 8.30–12.20, tad 13.30–17.20 un 19.20–20.30. Caurmērā studentes apmeklēja četras klases dienā astronomijā, ķīmijā, fizikā utt. Lidija izvēlējās studēt filoloģiju, Hērodotu, vācu valodu, 17. gs. franču valodu, 19. gs. itāļu valodu, Šekspīru, kritisko rakstīšanu (*critical writing*)

[33] Dzīve Amerikas augstskolās. *Students*, 15.11.1922., 2. lpp.
[34] President Tells of Student Abroad. *The Vassar Miscellany News*, 10.02.1923., p. 1.
[35] VCL, Henry Noble MacCracken Papers, Folder 99.35, Letter 19.01.1923.
[36] Kultūras fonda domes sēde 05.01.1923. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 01.07.1923., 868. lpp.
[37] Miss Būcen. *Baltic and Slavic Bulletin*, October 1926, p. 12.
[38] Būcena, Lidija. Vēstule no Amerikas. *Latvijas Jaunatne*, 01.01.1927., 14. lpp.
[39] Jāatzīmē, ka 1923. gadā Smita koledžā (*Smith College*) mācījās arī cita studente no Latvijas – Aleksandra Gerehte (Miss Young Will Address Meeting. *Middlebury Register and Addisson County Journal*, 13.04.1923.). 1924. gadā pēc atgriešanās Latvijā arī viņa lasīja lekciju par dzīvi Amerikas sieviešu universitātē. Drīz viņa Latviju pameta un strādāja par docenti Šanhajas universitātē Ķīnā (Latviete Ķīnas augstskolā. *Jaunākās Ziņas*, 19.01.1927.). Viņas vīrs bija mācītājs Džons Francis Deividsons, un pēc Ķīnas abi ilgstoši dzīvoja un strādāja Kanādā (Teacher at Lenox School in Charge of Local Church. *The Berkshire Eagle*, 27.09.1963.).

un arī spāņu valodu.[40] Sestdienās lekcijas nenotika, jo šī diena bija paredzēta rakstu darbiem, koncertiem, ekskursijām. Studijas Vasera koledžā mācību gada laikā kopā ar pansiju izmaksāja ap 1000 dolāru. Vasera koledžas bakalaura grādu ar uzslavu Būcēnai piešķīra 1924. gada 12. jūnijā. Visas 1924. gada absolventes iestājās 1919. gadā dibinātajā Starptautiskajā Akadēmiski izglītoto sieviešu savienībā (IFUW, *International Federation of University Women*).[41] Pēc Lidijas lūguma 1924. gada vasarā Vasera koledžas absolventu asociācija izskatīja iespēju rast līdzekļus Lidijas studiju turpināšanai Čatokvas (*Chautauqua*) vasaras skolā. Lidija Būcēna apguva arī šīs vasaras skolas sniegtās zinības. Vienlaikus viņa strādāja Ņujorkas publiskajā bibliotēkā un sastādīja sarakstu par latviešu autoru darbiem, kas atradās šajā bibliotēkā.[42]

Neilgi pēc ierašanās Pokipsi Lidija Būcēna jau bija sagatavojusi pirmo publikāciju Vasera koledžas izdevumā "*The Vassar Miscellany News*". Tajā Lidija izteica sirsnīgāko pateicību par iespēju studēt šajā koledžā un nekavējās iepazīstināt ar Latviju un ar savu *alma mater – Universitas Latviensis*, izklāstot, ka studentu skaits strauji aug un ka liela daļa no tiem ir daudz vecāki nekā studentes Vasera koledžā, jo viņi bija piedalījušies karā par Latvijas neatkarību vai iesaistīti citos kara laika darbos. L. Būcēna norādīja, ka Latvijā universitātes darbs organizēts tā, lai strādājošie varētu piedalīties nodarbībās, – no pulksten 7.30–9.00 un no 15.00–21.00. Lekcijas no 9.00 līdz 15.00 gandrīz neviens nevar apmeklēt. Viņa informēja, ka kara rezultātā Latvijā trūkst grāmatu. Jaunieši ziedo laiku un veselību, lai tomēr zināšanas iegūtu, jo tas ir gan Latvijas valsts, gan sabiedrības labā.[43] Drīzumā viņa informēja par Latvijas studentu vēlmi veidot ciešākas attiecības, piemēram, par LU studentu laikrakstu "Students", un aicināja koledžas studentu veidoto "*The Vassar Miscellany News*" uz sadarbību.[44]

L. Būcēna piedalījās dažādos pasākumos, kuros informēja par studijām Latvijā, par pārtikas trūkumu Krievijā, par Sarkanā Krusta darbību Latvijā.[45] 1923. gada maijā viņa uzstājās Pokipsi pilsētas Jauniešu kristīgo mērķu biedrībā (*Young Peoples's Society of Christian Endeavour*).[46] Vasarā viņa apciemoja Vasera koledžas studiju biedreni Edīti Karpenteri (*Carpenter*) Džērsijā.[47] 1924. gada martā viņa uzstājās Endikotā (*Endicott*), kur atradās četru nedēļu bibliotēkas praksē.[48] Aprīlī viņa koledžā uzstājās ar lekciju "Sievietes Krievijā un Latvijā,

[40] President Brings Foreign Student. *The Vassar Miscellany News*, 07.02.1923., p. 1.
[41] VCL, Lydia Bucen File, Letter 1931.
[42] Lettica. *Latvju Grāmata*, 01.09.1924., 74. lpp.
[43] Buhzen, Lydia. A Letter to Vassar. *The Vassar Miscellany News*, 10.02.1923., p. 2.
[44] Lettish Students Interested in Foreigners. *The Vassar Miscellany News*, 21.02.1923., p. 5.
[45] Describes Foreign Red Cross. *The Vassar Miscellany News*, 07.11.1923., p. 3.
[46] Come to Church on Sunday. *Poughkeepsie Eagle News*, 12.05.1923., p. 6.
[47] Activities in Palisade and Cliffside Park. *Jersey Observer and Jersey Journal*, July 26, 1923., p. 15.
[48] Miss Lydia Bucen to Address Civic Club. *Press and Sun Bulletin*, 31.03.1924., p. 17.

izglītība Latvijā".[49] Tajā viņa raksturoja Latvijas sociālo un ekonomisko situāciju un norādīja, ka izglītības iegūšana Latvijā nav vienkārša. Viņa skaidroja, ka liela daļa studējošo strādā, lai nodrošinātu uzturu, un daļa no tiem nevar atlicināt līdzekļus studiju nomaksai. L. Būcēna kopā ar pārējām studentēm no ārvalstīm tika iesaistīta koledžas prezidenta H. Makrekena rīkotajos pasākumos.[50] Vienā no tādiem – 1923. gada decembrī Pokipsi pilsētas Sieviešu kluba un Apgabala kluba (*County Club*) tikšanās reizē – Lidija uzsvēra, ka Latvijas sievietes ir aktīvas visās intelektuālajās nozarēs, kā arī pieņem izaicinājumus eksaktajās nozarēs.[51] 1926. gadā Vasera koledža no L. Būcēnas saņēma latviešu autoru grāmatu sūtījumu, to skaitā Rūdolfa Blaumaņa darbus. Lasītāji bija secinājuši, ka R. Blaumaņa tēmas ir līdzīgas tām, kas risinātas Jūdžīna O'Nīla (*O'Neill*) lugā "Mīla zem gobām".[52]

Vēlākajos gados vēstulē Vasera koledžas absolventu asociācijas vadītājai Rūtai H. Grīnafai (*Greenough*; 1887–1970) viņa atzina, ka, ierodoties koledžā no kara izpostītas zemes, kurā vēl nesen plosījās bads un slimības un kurā katram bija jācīnās par eksistenci, studenšu bezrūpība sākumā viņu bija pārsteigusi. Cerībā apgūt maksimāli daudz zināšanu, viņa bija apzināti izvairījusies no sporta un citām ārpusskolas aktivitātēm. Atskatoties uz šo periodu, viņa izteica nožēlu, ka nav vairāk kontaktējusies ar pārējām, jo tieši cilvēciskais kontakts esot tas, kas dod spēku un iedvesmu.[53] L. Būcēna jutās pateicīga par koledžas laiku un bija pārliecināta, ka ikviena ārzemniece, kas studēja koledžā, kļuva par savstarpējās saprašanās pionieri. 1928. gadā viņa mēģināja iegūt pētnieka stipendiju Redklifa koledžā (*Radcliff College*) ASV, taču bez panākumiem.[54]

Skolotāja, studente un sabiedriskā darbiniece

Atgriežoties Rīgā 1924. gada rudenī, Lidija Būcēna sāka aktīvu sabiedrisko dzīvi, iesaistījās dažādās organizācijās, strādāja par pasniedzēju, skolotāju, lektori, sekretāri, publicisti un vienlaikus studēja. Lidija, tāpat kā citi viņas paaudzes pārstāvji, juta misiju veidot savu Latviju, ko varēja panākt ar izglītību, kultūru, nodrošinot vienādas iespējas visiem. Sabiedriskās organizācijas bija instruments šo uzdevumu sasniegšanai. Vairākās organizācijās viņa bija atbildīgā sekretāre vai lektore, kas, nežēlojot laiku, veicināja kopā būšanu, organizēja pasākumus, devās lasīt lekcijas ārpus Rīgas utt. Viņas nostāja izglītības veicināšanas, alkohola

[49] Personal and Social Notes. Miss Lydia Bucen Lecture on Women in Russia Today. *Press and Sun Bulletin*, 19.04.1924., p. 4.
[50] Reception given by MacCrackens. *Poughkeepsie Eagle News*, 30.10.1923., p. 5.
[51] Girls of Foreign Lands Speak at Meeting Here. *Poughkeepsie Eagle News*, 12.12.1923., p. 5.
[52] Library Receives Gift of Foreign Books. *The Vassar Miscellany News*, 16.01.1926., p. 2.
[53] VCL, Lydia Bucen File, Letter 1934.
[54] Lydia Bucen. Correspondence with US Consulate Riga Re Desire to to Obtain a Fellowship at Radcliff College, 08.02.1928. National Archives and Records Administration (NARA), RG 84 CP VOL 81.

lietošanas vai sieviešu nodarbinātības jomā konstatējama pēc to organizāciju uzskaitījuma, kurās viņa darbojās. Piemēram, viņa darbojās studenšu korporācijā "Daugaviete",[55] strādāja Latvijas Kultūras veicināšanas biedrībā, bieži devās lasīt lekcijas uz citiem Latvijas novadiem; darbojās Latvijas Pretalkohola biedrībā, arī kā biedrības sekretāre. Tēva ietekmē darbojās Pareizticīgo baznīcas pretalkohola biedrībā, Rīgas Sv. Pētera un Pāvela pareizticīgo brālībā. Kopā ar tēvu iesaistījās Latvijas Tūristu biedrībā, Lidija bija tās Revīzijas komisijas locekle.[56] 1932./33. mācību gadā bija Romāņu filoloģijas absolventu kluba prezidente, Filologu biedrības locekle.[57] 1927. gadā, popularizējot Latvijas sasniegto, angļu valodā sarakstīja informatīvu rakstu "*A brief outline of the antialcohol/abstinence movement in Latvia*" (Īss pārskats par pretalkohola un atturēšanās kustību Latvijā). Darbojusies Studentu atturības biedrībā. Ādolfs Šilde (1907–1990) atmiņās rakstīja, ka biedrība vēlējās savu svētku dziesmu, un Lidija Būcēna panākusi, ka Anna Brigadere, kas pati bijusi stingra atturības idejas aizstāve, tādu ir Studentu atturības biedrībai veltījusi.[58] Sieviešu intereses viņa aizstāvēja, piedaloties 1928. gadā izveidotajā Latvijas Akadēmiski izglītoto sieviešu apvienības (LAISA) darbībā.[59] Šī organizācija centās aktualizēt diskusijas par izglītotas sievietes lomu un pienākumiem pēckara sabiedrībā, veicināt zinātnisko stipendiju programmu sievietēm, kā arī mazināt sabiedrībā valdošo noraidošo attieksmi pret izglītotu sievieti un mēģinājumiem ierobežot vai izslēgt sieviešu nodarbinātību dažādās jomās.[60] 1932. gadā viņa tika nominēta kā kandidāte LAISA valdē. No 1936. gada L. Būcēna iesaistījās Latvijas Vieglatlētikas biedrības dejotāju grupā. Laikabiedri atcerējās, ka Lidija bijusi skaista, ekstravaganta, bijusi viena no pirmajām, kas Rīgā sāka valkāt bikšukleitu.[61]

LU studenti lielākoties paši pelnīja iztiku un organizēja darbu tā, lai studiju starplaikā varētu piepelnīties studiju izdevumu nomaksai. Atsākusi studijas 1924. gada septembrī, arī Lidija Būcēna bija pakļauta šādam studiju ritmam. Viņa bieži atrada īslaicīgus darbus, piemēram, no 1926. gada aprīļa līdz augustam viņa strādāja zvērināta advokāta Vladislava Kelpša birojā, no 1926. gada maija līdz septembrim – Itālijas sūtniecībā Rīgā, no 1928. gada jūlija līdz oktobrim – Francijas sūtniecībā, atbildot par preses apskatu veidošanu, tur atgriezās uz īsu

[55] Feldentāle, Evita (2022). Studenšu korporācija "Daugaviete". No: *Nacionālā enciklopēdija*. Pieejams: https://enciklopedija.lv/skirklis/99367 [skatīts 25.03.2024.].

[56] Latvijas Tūristu biedrības kārtējā gada sapulce. *Latvijas Sargs*, 12.03.1927., 3. lpp.

[57] Pārskats par Filologu biedrības darbību 1932./33. gadā (1934). No: *Filologu biedrības raksti*. 14. sēj. Rīga: Filologu biedrības izdevums, 10. lpp.

[58] Šilde, Ādolfs (1988). *Ardievas Rīgai*. Rīga: Grāmatu draugs, 42. lpp.

[59] Biedreņu saraksts. *Latvijas Akadēmiski izglītoto sieviešu apvienības ziņojumi*, Nr. 6, 15.01.1931., 22. lpp.

[60] Rozīte, Zane (2022). Latvijas Akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība (1928–1940): Īss ieskats tās darbībā. *Latvijas Universitātes Žurnāls. Vēsture*, 11/12, 69. lpp., https://doi.org/10.22364/luzv.11.12.04.

[61] Būcēns, V. *Mana ģimene*, 45. lpp.

periodu arī 1929. gadā. 1930. gadā viņa bija tulce lauksaimniecības birojā "Kali". 1925. gadā L. Būcēna četrus mēnešus strādāja "Riga Times" redakcijā. 1928. gadā trīs mēnešus viņa strādāja laikraksta "Pēdējā Brīdī" redakcijā. 1929. gadā LU Teoloģijas fakultātes students Edgars Ķiploks (1907–1999) bija ierosinājis izdot korporāciju žurnālu "Universitas", un Lidija Būcēna kļuva par aktīvu tā līdzstrādnieci.[62] Viņa publicēja rakstus par literatūrzinātniskiem jautājumiem, ceļojumiem un notikumiem citās valstīs arī daudzos citos preses izdevumos – "Daugava", "Sējējs", "Universitas", "Burtnieks", "Jaunākās Ziņas", "Rīgas Balss", "Riga Times", "Latvijas Sargs", "Centra Balss" u. c. Rīgas radiofonā viņa uzstājās ar lekcijām par amerikāņu, itāļu un spāņu moderno literatūru.[63]

Neraugoties uz aizņemtību, 1927. gadā tapa studiju darbs par spāņu novelista Peresea de Hitas (*de Hita*; 1544?–1619?) darbu "Pilsoņu kari Granādā". Darba recenzents profesors Arnolds Spekke (1887–1972) atzina, ka L. Būcēnai ir "valodu talants, bet darbu bojā zināms feļetonista uztvērums".[64] Jauniegūtās zināšanas viņa nekavējās nodot tālāk, strādājot par skolotāju un lektori Rīgā, Rēzeknē vai Jelgavā. Piemēram, laika posmā no 1925. līdz 1929. gadam viņa mācīja angļu valodu "*Société Polyglotte*", 1930. gadā Rēzeknes valsts komercskolā mācīja angļu, vācu, franču un latviešu valodu, kā arī vadīja pie komerskolas izveidotu meiteņu internātu. Vēstulē studiju biedrenei Sārai Lambertei (*Lamberth*) viņa lepni informēja, ka skolēni Rēzeknē ar prieku dzied ASV himnu "Zvaigžņotais karogs" (*Star-Spangled Banner*) un domā par šo drošsiržu zemi.[65]

Pēc Jelgavas 1. Valsts klasiskās ģimnāzijas direktora Jāņa Lapiņa (1885–1941) aicinājuma Lidija Būcēna no 1931. gada strādāja šajā ģimnāzijā Jelgavā, kur audzināja klasi, mācīja franču, angļu un latīņu valodu, kā arī 1932. gadā nodibināja atturību veicinošo Cerību pulciņu.[66] 1932. gadā viņa piedalījās Latvijas vidusskolu un arodskolu 4. kongresā.[67] Viņas tā laika audzēkne Magdalēna Rozentāle skolotāju Lidiju Būcēnu raksturoja kā "pievilcīgu parādību, kurai bija īpatns šarms, nepiespiesta izturēšanās".[68] L. Būcēna esot bijusi brīva, pieejama, rosinājusi pārrunas, stāstījusi par Ameriku. Viņas izruna un metode bijusi vērtīga, un skolēni īsā laikā iemācījušies daudz vairāk nekā pie iepriekšējās skolotājas.[69] Atceroties darbu Jelgavā, L. Būcēna atzina, ka pirmie iespaidi – senas tradīcijas,

[62] Aldzere, Valda. Universitas: pašu mājinieks un pasaulē gājējs. *Universitas*, Nr. 45, 01.04.1980., 10.–13. lpp.
[63] Pirmdien, 3. aprīlī. *Rīgas Radiofona programma*, 02.04.1933., 8. lpp.
[64] LNA_LVVA, F7427_1_1542, 14. lp.
[65] VCL, Lydia Bucen File, Letter 1931.
[66] Skolu dzīve. Jelgavas klasiskā ģimnāzija. *Skolu Dzīve*, 15.04.1934., 18. lpp.
[67] Latvijas vidusskola un arodskola. IV. Latvijas vidusskolu un arodskolu skolotāju kongress, 1932. g. (1933). Rīga: Latvijas vidusskolas skolotāju kooperatīvs, 140 lpp.
[68] Rozentāle, Magdalēna (1974). Ar jaunības acīm. No: Veisbergs, Arturs. *Hercoga Pētera ģimnāzija Academia Petrina, 1775–1975: rakstu krājums.* Vasterosa: Ziemeļblāzma, 188. lpp.
[69] Turpat.

saliedēts mācību personāls un iedvesmota vadība – viņu nebija pievīluši.[70] Taču ar īso laiku, ko viņa pavadījusi Jelgavā, nepietika, lai "iededzinātu paliekamu jūsmu" par franču un angļu valodu no pirmskolas līdz abitūrijai. L. Būcēna uzskatīja, ka Jelgavas ģimnāzijai godam pienākas klasiskais nosaukums, jo tajā skolēni mācījās septiņas svešvalodas – latīņu, grieķu, franču, angļu, vācu, krievu, lietuviešu. Ģimnāzijas direktors Jānis Lapiņš 1932. gada septembrī bija pārcelts uz Tukumu, un skolotāji, cenšoties panākt šī lēmuma maiņu, bija cerējuši tikties ar Latviešu zemnieku savienības vadītāju Kārli Ulmani (1877–1942),[71] taču viņš diezgan strupi noraidījis šo delegāciju. L. Būcēna secināja, ka nav varējusi dižoties ar diezin kādiem panākumiem skolas darbā. Viņai esot bijusi lielāka gribēšana nekā varēšana, tomēr sirsnīgi pieķērusies savai audzināmo klasei – pirmziemniekiem. L. Būcēna atzina, ka, vērtējot Jelgavas klasiskās ģimnāzijas darbību, jāseko izteicienam: *Feci quod potui, faciant meliorapotentes* (Esmu darījis, cik spējis, lai citi dara vairāk).[72]

No 1935. līdz 1938. gadam viņa mācīja franču valodu Rīgas pilsētas 1. ģimnāzijā,[73] 1938./39. mācību gadā pasniedza franču valodu Rīgas pilsētas 2. ģimnāzijā.[74] Atceroties darbu skolā, viņa vērtēja, ka daži īsi gadi, kad viņa strādājusi Rīgas pilsētas 1. ģimnāzijā, mēģinot modināt interesi par franču valodu un *esprit*,[75] sakrita ar viņas personīgo izaugsmi kā valodniecei romānistei. L. Būcēna skaidroja, ka ikviens audzinātājs uzskata savu mācību vielu par uzmanības smaguma punktu un tāpēc "prasa par daudz no jaunajām dvēselēm, kas mostas pretī brīnišķīgai, daudzsološai pasaulei un tās dažādiem apvāršņiem".[76] L. Būcēna bijusi prasīga skolotāja. Piemēram, pirmziemnieku bija prāvs skaits – ap 37 zēniem. Viens no tiem bija traucējis stundu un svinīgi pasludinājis, ka šeit jau nav franču liceja. Uz tikšanos ar skolotāju atnākusi viņa māte. L. Būcēna, aizstāvot ģimnāzijas prasību augsto līmeni, bija skaidrojusi: "Kundze, ja visi 37 pēc kārtas sāktu stundā staipīties, atbrīvoties, pa kuru laiku mācīsimies franču valodu?" Un kāpēc tad lai nebūtu liceja līmenis?[77]

---

[70] 1932. gada septembra fotogrāfija ar skolas darbiniekiem pieejama Jelgavas muzeja mājaslapā: Jelgavnieks Jānis Lapiņš – Ģ. Eliasa Jelgavas Vēstures un mākslas muzejs (jvmm.lv). Tur redzama arī L. Būcēna.

[71] Jānis Lapiņš (1885–1941), Jelgavas 1. Valsts klasisko ģimnāziju vadīja līdz 1931./32. mācību gadam, tad Tukuma ģimnāziju, no 1935. gada vadīja Rīgas pilsētas 1. ģimnāziju.

[72] Vīka-Maulica, Lidija. Lasītāju vēstules. Atmiņu dzirkstis. *Austrālijas Latvietis*, 12.03.1976., 4. lpp.

[73] Pārmaiņas Izglītības ministrijas padoto darbinieku sastāvā, II. Vidusskolu direkcijas rīkojumi. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 01.11.1937., 110. lpp.

[74] Pārmaiņas Izglītības ministrijas padoto darbinieku sastāvā, III. Vidusskolu direkcijas rīkojumi. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 01.10.1938., 143. lpp.

[75] Gars (franču val.).

[76] Vīka-Maulica, Lidija. Atceros. *Austrālijas Latvietis*, 20.08.1982., 7. lp.

[77] Turpat.

L. Būcēna lasīja lekcijas Latvijas Tautas universitātē (LTU) un K. Barona Tautas universitātē par spāņu un itāļu literatūru,[78] piemēram, LTU 1936./37. mācību gada pirmajā semestrī viņa lasīja lekcijas par franču trubadūru poēziju,[79] 1937./38. mācību gada pirmajā semestrī – kursu par franču un moderno angļu literatūru,[80] no 1937./38. mācību gada pasniedza angļu valodu LTU 1. kursam,[81] kā arī angļu valodas praktisko kursu tiem, kam valodas zināšanas bija jāapgūst ātri.[82] 1937. gada rudenī lasīja lekciju par Donu Kihotu, bet 1938. un 1939. gadā – par jaunāko poļu literatūru.[83] Vienlaikus no 1938. gada 1. janvāra viņa strādāja par skolotāju Bolderājas (34.) pamatskolā un bija itāļu valodas pasniedzēja Latvijas Konservatorijā.[84]

Studenta grāmatiņa liecina, ka L. Būcēna pēdējos kandidāta grāda iegūšanai nepieciešamos eksāmenus nokārtoja 1929. gadā. Plānojot strādāt pie kandidāta darba, 1930. gada februārī viņa atkal iestājās Filoloģijas fakultātē. Jau 1930. gada septembrī, pēc slimošanas, L. Būcēna lūdza fakultātes dekānu pagarināt kandidāta darba iesniegšanas termiņu par diviem semestriem un studijas pārtrauca. Filoloģijas fakultātē viņa atkal tika uzņemta 1932. gada maijā, kad aizstāvēja kandidāta darbu par Džovanni Paskoli (*Pascoli*; 1855–1912) dzeju. Šo darbu vērtējot, LU profesors Arnolds Spekke norādīja, ka "darba plašie apmēri (484 lapas) un sīkā un daudzkārt smalkjūtīgā teksta analīze liecina par lielu centību un sniedz pilnīgu skatu par redzamā Itālijas 19. gs. dzejnieka iedvesmas veidu un estētiskās apceres apvāršņiem".[85] 1932. gada 28. maijā L. Būcēna ieguva filoloģijas kandidāta grādu.

Vērtējot šo dzīves posmu, Lidija Būcēna uzsvēra, ka viņas sapnis bija veltīt visu enerģiju literatūras salīdzinošai izpētei, taču nepieciešamība studēt un vienlaikus strādāt, lai iegūtu iztikas līdzekļus, izstiepa studiju procesu tik ļoti, ka tas jau likās nogurdinoši.[86] L. Būcēna 30. gadu beigās uzskatīja, ka tādā ritmā viņa vairs nevar turpināt. LU stipendijas pienācās tikai studentiem, universitātē bija dažas zinātniskās stipendijas, taču tās tradicionāli piešķirtas vīriešiem. Iespēju trūkums un finansiālā nenodrošinātība liedza viņai strādāt zinātnisko darbu. L. Būcēna, kas bija vēlējusies "pētīt cilvēka domu jeb, precīzāk – cilvēka dvēseles izpausmi prozā vai dzejā," nespējot veltīt sevi izpētes darbam, jutās spiesta dzīvot vienkāršu, rutīnas ikdienu.[87]

---

[78] K. Barona Tautas augstskola. *Jaunākās Ziņas*, 14.01.1937., 6. lpp.
[79] Latvijas Tautas universitāte. Kursi. *Brīvā Zeme*, 14.09.1936., 14. lpp.
[80] Latvijas Tautas universitāte. *Rīts*, 06.10.1937., 7. lpp.
[81] Latvijas Tautas universitāte. Kursi. *Rīts*, 15.01.1938., 10. lpp.
[82] Latvijas Tautas universitāte. Kursi. *Rīts*, 18.09.1938., 18. lpp.; Latvijas Tautas universitāte. Kursi. *Brīvā Zeme*, 08.09.1939., 8. lpp.
[83] Latvijas Tautas universitāte. Kursi. *Jaunākās Ziņas*, 15.09.1938., 15. lpp.
[84] Vīka-Maulica, L. Atceros, 7. lpp.
[85] LNA_LVVA, F7427_1_1542, 28. lp.
[86] VCL, Lydia Bucen File, Letter 1934.
[87] Turpat.

Iepazīstināšana ar Amerikas Savienotajām Valstīm

Pēc atgriešanās no Amerikas 1924. gadā Lidija Būcēna turpmāk regulāri sagatavoja informāciju gan par notiekošo ASV, gan arī par izglītības sistēmu Amerikā, konkrēti – Vasera koledžā.

Latvijas studentu un izglītības ekspertu vidē pastāvēja interese par ASV izglītības sistēmu un tajā izmantotajām pedagoģiskajām un izglītības iestāžu pārvaldes metodēm. Uzmanību šīm tēmām pievērsa tādi preses izdevumi kā "Izglītības Ministrijas Mēnešraksts", "Students", "Universitas". 1928. gadā ar savu studenta dzīves pieredzi vienā no tiem dalījās pat ASV sūtnis Latvijā 1922.–1931. gadā Fredriks V. B. Kolmens (*Coleman*; 1874–1947).[88] L. Būcēna šajos izdevumos bieži rakstīja par Vasera koledžas darbības principiem, par izdevumiem, par sadzīvi. Kaut arī Lidijas pamatizglītība saistījās ar romāņu valodām, viņa apkopoja informāciju par aktuālo amerikāņu literatūrā un par to lasīja lekcijas vai stāstīja radiofonā.

Daudz laika viņa veltīja ASV un arī Eiropā populārās atturības idejas veicināšanai gan kā darbiniece Latvijas Pretalkohola biedrībā, gan kā skolotāja vai lektore, piemēram, 1927. gada maijā uzstājoties Ļaudonā vai vadot Cerību pulciņu Jelgavā.[89]

Latvija reti bija galamērķis viesiem no Amerikas, tradicionāli tie apmeklēja vairākas reģiona valstis. Interesi par Latviju bija jārada, un to veicināja Latvijas dalība starptautiskajās organizācijās un kustībās, piemēram, Starptautiskajā studentu federācijā, Jaunekļu kristīgajā savienībā (YMCA), atturības kustībā, kā arī personīgi pazīstamu personu ieteikumi un apņemšanās vizīti noorganizēt. Viesi no Amerikas Baltijas valstis to vēsturiskās pieredzes dēļ uztvēra kā kopumu, un apmeklētāji parasti devās no vienas valsts uz nākamo. Arī ASV sūtniecība Rīgā vienlaikus bija atbildīga par sadarbību kā ar Latviju, tā Igauniju un Lietuvu. ASV pārstāvniecībām nebija pienākuma nodrošināt sakarus starp mācību iestādēm vai izskaidrot, kādi ir mācību nosacījumi un iespējas ASV. Pirmo reizi šāds apkopots materiāls par visām mācību iestādēm ASV konsulātam Rīgā tika nosūtīts tikai 1928. gadā. Līdz ar to jebkura informācija Latvijas periodikā par konkrētu mācību iestādi ASV un tās darbības principiem bija unikāla.

Viens no Lidijas Būcēnas darbības virzieniem bija latviešu organizāciju iepazīstināšana ar ASV izglītības sistēmā gūto pieredzi. Mēģinot pārliecināt latviešu sabiedrību par sieviešu spējām un panākt līdztiesību visās dzīves jomās, viņa stāstīja par Amerikas sieviešu sadzīvi, vietu sabiedrībā un to centieniem. Tā, piemēram, 1924. gada 1. oktobrī Latvijas Kultūras veicināšanas biedrībā L. Būcēna uzstājās ar referātu "Sievietes uzvaras gājiens Amerikā". Referāta

[88] Coleman, Frederick W. B. Atmiņas par Amerikas universitātes dzīvi. *Students*, 09.02.1928., 2. lpp.
[89] C. P. ziņojumi. [Foto:] Ļaudonas pamatskolas Cerības pulciņa valde un lektore L. Būcen jaunkundze. *Jaunā Balss*, 11.05.1927., 7. lpp.

galvenais vēstījums – visiem jādod vienādas iespējas. Lidija izklāstīja faktus par sieviešu nodarbinātību ASV, kas apliecināja, ka sievietes var būt ārstes, juristes, baņķieres, valsts ierēdnes utt. Viņa norādīja, ka arī politikā sievietes bija aktīvas, minot piemērus, ka Senātā ir ievēlētas piecas sievietes, ka štatu demokrātu, republikāņu un progresistu nacionālajās sapulcēs prezidenta vēlēšanu laikā viceprieksšēdētājas bija sievietes.[90] 1924. gada 14. oktobrī viņa Angļu–latvju klubā stāstīja par Amerikas sieviešu emancipāciju,[91] bet decembrī Rembatē – par tēmu, kā sieviete cīnījās par patstāvību Amerikā. Klausītāji bija uzzinājuši par Vasera koledžu, par tās augsto izglītības līmeni. Lai šāda veida lekcijas būtu veiksmīgākas, 1927. gadā Kultūras veicināšanas biedrība lūdza ASV konsulātu, lai biedrības rīcībā nodod aktuālu propagandas filmu, kurā būtu atspoguļota ASV ekonomiskā dzīve un dabas skati.[92] 1925. gada janvārī L. Būcēna aprakstīja studentu dzīvi Amerikā, rakstu sākot ar koledžas dibinātāja Metjū Vasera (*Vassar*; 1792–1868) citātu: "Man iekrita prātā, ka sievietei, kas saņēmusi tādas pat intelekta dāvanas kā vīrietis, ir tādas pat tiesības uz garīgo kultūru un attīstību, kādas ir vīrietim."[93] 1937. gada 16. novembrī Latviešu Sieviešu palīdzības korpusā viņa pārrunāja tēmu "Sieviete sabiedriskā darbā citās valstīs".[94]

1934. gadā žurnālā "Universitas" Lidija Būcēna pievērsās izglītībai un audzināšanai Amerikas sieviešu koledžā Pokipsi. Rakstā viņa iepazīstināja ar Vasera koledžas un tās absolventu sadarbību, ar izdevumu "*Vassar Quarterly*", kurā sniegta īsa informācija ar aktualitātēm par absolventēm, pasniedzējiem, kā arī izklāstītas dažādas audzināšanas vai izglītības tēmas, piemēram, par Vasera koledžā 1926. gadā izveidoto Eitēnikas[95] vasaras institūtu, kurā jaunās sievietes apguva mājturību, bērnu audzināšanu, budžeta sabalansēšanu, vides sakārtošanu un citas praktiskas lietas. Kā paraugu citām augstskolām L. Būcēna uzsvēra Vasera koledžā pieņemto praksi, ka pasniedzējiem ir iespēja doties studiju pētījumos uz citām valstīm, to skaitā uz Padomju Savienību, kā arī faktu, ka koledžā bieži uzstājas pasaules slavenības, dižgari un vadošas amatpersonas, piemēram,

[90] Kronika. Sievietes uzvaras gājiens Amerikā. *Sieviete*, Nr. 9, 15.10.1924., 215. lpp.
[91] Biedrības un izrīkojumi. *Latvis*, 14.10.1924., 6. lp.
[92] US Consulate Riga No. 578 to the State Department re Request for Films Depicting Scenery and the Economic Life of the United States, 13.05.1927. NARA, RG 59 M 1177 Roll 4/860P.4061/2.
[93] Būcēna, Lidija. Studentu dzīve Amerikā. *Students*, 23.01.1925., 1. lpp.
[94] Vietējās ziņas. Latviešu Sieviešu palīdzības korpusa vakarēšana. *Jaunākās Ziņas*, 16.11.1937., 5. lpp.
[95] Eitēnika (*Euthenics*), 20. gs. 20. gadu zinātnes virziens, kas balstījās uz pieņēmumu, ka ģimenes/mājas ekonomika un labklājība saistīta ar vides apstākļu uzlabošanu, to skaitā ar sabiedrības veselības uzlabošanu. Īpaša uzmanība tika pievērsta izglītībai, sanitārajiem apstākļiem, nodarbinātības plānošanai, mājturībai, nodrošināšanai ar mājvietu. Vasera koledžā tā bija starpdisciplināra studiju programma, kurā studēja kā mākslu, tā sociālās zinības, ekonomisko ģeogrāfiju, pārtikas ķīmiju, higiēnu, sabiedrības veselību, psiholoģiju un dizainu. Tika veiktas pirmās bērnu kopšanas un augšanas izpētes. Eitēnikas institūts Vasera koledžā darbojās līdz 1958. gadam.

norvēģu polārpētnieks, diplomāts un Tautu Savienības Augstais komisārs bēgļu lietās Fritjofs Nansens (*Nansen*; 1861–1930), bijušais Krievijas Valsts domes loceklis, Aleksandra Kerenska sekretārs, vēlāk Hārvarda Universitātes socioloģijas profesors Pitirims Sorokins (*Sorokin*; 1889–1968), ukraiņu operdziedātāja Ņina Košeca (*Koshetz*; 1891–1965) un citi. Viņa arī norādīja, ka Vasera koledžā izveidots īpašs fonds "Vudro Vilsona stipendija" ārzemju studentu piesaistīšanai. Aprakstot koledžas darbību, L. Būcēna lietoja izteicienu "pasaka no tūkstoš un vienas nakts" un atzina, ka, "lai arī parasti materiālo rocību mēdz nolikt pēdējā vietā, tieši manta (un līdzekļi) ir palīdzējuši amerikāņu mācību iestādēm kļūt par progresīvām laboratorijām".[96] 1937. gadā viņa publicēja Vasera koledžas prezidenta H. Makrekena vēstuli "Jaunās noskaņas Amerikas gara dzīvē", kurā viņš aprakstījis Vasera koledžas aktualitātes.[97]

Lidija Būcēna rakstīja arī par atsevišķiem tautiešiem, kas strādāja Latīņamerikas valstīs un bija pazīstami ASV, piemēram, par ģeologu Marģeru Gūtmani (1885–1959). Viņas rakstos varēja iepazīties ar plašu tēmu loku, piemēram, par "nēģeru kultūru",[98] par Abrahama Linkolna (*Lincoln*; 1809–1865) dzīves gājumu,[99] par Amerikas studentiem – atturībniekiem.[100] Vērojumus Vasera koledžā un pozitīvo pieredzi L. Būcēna turpināja aprakstīt arī vēlāk, arvien atgriežoties pie šīs koledžas kā parauga un priekšzīmes. Piemēram, strādājot Baltijas Universitātē, 1947. gadā viņa publicēja rakstu "*For Auld Langsyne. College Talks*" (Vecie labie laiki. Sarunas koledžā).[101]

Lidija Būcēna turpināja veidot sadarbību starp Latvijas un Amerikas studentiem, ietekmīgām personām, gan tiešā veidā piedaloties vizīšu organizēšanā, gan sniedzot cita veida atbalstu. Viņa bieži tika piesaistīta kā tulce viesiem no Amerikas un Lielbritānijas, piemēram, atturības kustības vadītājam Viljamam E. Džonsonam (*Johnson*; 1862–1945), kurš Liepājā un Rīgā uzstājās 1925. gada jūlijā. L. Būcēna uzturēja kontaktus arī ar ASV sūtniecību. Piemēram, sūtnis Roberts Skiners (*Skinner*; 1899–1960), kurš Latvijā strādāja no 1931. gada janvāra līdz 1933. gada aprīlim, viņai regulāri deva laikrakstus un žurnālus.[102]

Īpaši bagāts ar apmeklētājiem no ASV bija 1926. gads. Daļa no tiem ieradās Latvijā, lai pēc tam dotos uz 18. Starptautisko pretalkohola kongresu Igaunijā Tartu Universitātē 21.–29. jūlijā. Šajā kongresā 25.–26. jūlijā piedalījās studenti

[96] Būcena, Lidija. Izglītība un audzināšana Amerikas sieviešu koledžā. Vassar College. Poughkeepsie, State, U.S.A. *Universitas*, 01.02.1934.,10.–12. lpp.
[97] Jaunās noskaņas Amerikas gara dzīvē. *Universitas*, 15.01.1937., 15., 16. lpp.
[98] Būcēna, Lidija. Par Dr. Tobiasu un nēģeru kultūru. *Latvijas Sargs*, 15.08.1926., 7. lpp.
[99] Būcēna, Lidija. Ābrams Linkolns. *Latvijas Jaunatne*, 01.04.1927., 9. lpp.
[100] Būcēna, Lidija. Amerikas students atturībnieks. *Jaunā Balss*, 16.10.1926., 7. lpp.
[101] Maulica, Lidija. For Auld Langsyne (College Talks). *Baltijas Universitāte*, 22.03.1947., 1. lpp.
[102] Class of 1924. *Vassar Quarterly*, 01.11.1933., p. 429.

no Latvijas,[103] un delegācijā bija arī Lidija Būcēna.[104] Citi ieradās pirms vai pēc YMCA 19. kongresa Somijā. Piemēram, YMCA Krāsaino strādnieku departamenta vecākais sekretārs Dr. Čanings Tobiass (*Tobias*; 1882–1961) 1926. gada augustā ieradās kopā ar studentu delegāciju, kam Lidija Būcēna bija piesaistīta kā tulce.

Latvija 1924. gadā bija pievienojusies Starptautiskajai Studentu federācijai (CIE) un bija aktīva studentu sadarbības veicinātāja. Piemēram, aktuāls jautājums, kas izraisīja domstarpības reģionā, bija Vācijas studentu organizācijas uzņemšana. Daudz tika diskutēts par intelektuālo sadarbību. 1932. gadā Latvija pat organizēja 14. Starptautiskās Studentu federācijas kongresu. L. Būcēna, būdama Latvijas Universitātes Studentu padomes Ārējo attiecību daļas sekretāre, organizēja vizītes un uzņēma studentus no Amerikas. 1926. un 1930. gadā ASV Nacionālā studentu federācija, kas CIE bija iestājusies tikai nesen, veidojot iepazīšanās braucienu uz Eiropu programmu, tajā iekļāva arī Baltijas valstis. ASV studentu–ekskursantu nolūks bija nodibināt ciešākus sakarus ar Eiropas studentu organizācijām, kā arī iepazīties ar Eiropas valstu kulturālajiem un intelektuālajiem procesiem. 1926. gada vizītes sagatavošanā bija iesaistīta arī Latvijas sūtniecība Vašingtonā, proti, plānojot studentu aktivitātes, ASV Nacionālās studentu federācijas pārstāvji bija vērsušies sūtniecībā, lai tā palīdzētu organizēt tikšanās ar Latvijas ārlietu dienesta pārstāvjiem Rīgā.[105] Sūtniecība tika informēta, ka Latvijas pusē sadarbība notiek ar Lidiju Būcēnu.[106] Latvijas sūtniecība ASV, līdzīgi kā citas uzņemošās Baltijas jūras valstis, studentiem piešķīra bezmaksas vīzas.[107] 1926. gadā 27.–30. jūlijā Latviju apmeklēja 15 studenti no Ohaio Universitātes (*University of Ohio*) pasniedzējas Elizabetes Konklinas (*Conklin*; Vasera koledžas 1918. g. absolvente) vadībā un 15 studentes no Mauntholiokas koledžas (*Mount Holyoke College*) Sidnijas Grīnbijas (*Greenbie*) vadībā. 1930. gadā līdzīga studentu–ekskursantu grupa ieradās Helenas Donovanas (Vasera koledžas 1930. g. absolvente) vadībā. ASV Nacionālajā studentu federācijā bija apvienojušās vairāk nekā 400 000 biedru, taču šī organizācija nespēja patiesi ieinteresēt studentus starptautisko attiecību un politikas jautājumos, jo studentus vairāk nodarbināja iekšpolitiskās problēmas.[108] Drīzumā ASV Nacionālā studentu federācija izstājās no CIE.[109]

---

[103] Zilā internacionāle. *Jaunā Balss*, 25.09.1926., 4., 5. lpp.

[104] LNA_LVVA, F2996_2_46142, 2. lp.

[105] American Council of Education to the Legation of Latvia Regarding Student Tours to Latvia Organized by CIE, 11.06.1926., LNA_LVVA, F293_1_1968, 4.–9. lp.

[106] Twelve Vacation Programs. Arranged Under the Auspices of the International Confederation of Students (CIE), 1926. LNA_LVVA, F293_1_1968, 19., 19.a, 33., 33.a lp.

[107] Sūtniecība Vašingtonā Nr. 128/1414 ģenerālkonsulātam Ņujorkā par vīzu izsniegšanu par brīvu studentu grupai, 11.06.1926. LNA_LVVA, F293_1_1968, 1., 2. lp.

[108] Cohen, Robert (1993). *When the Old Left Was Young: Student Radicals and America's First Mass Student Movement.* New York: Oxford University Press, p. 7.

[109] Raudseps, A. CIE XVI Kongress. *Universitas,* 15.09.1934., 7. lpp.

1926. gada decembrī Eiropas moderno teātru pētniecības tūres ietvaros Latviju apmeklēja Vasera koledžas teātra vadītāja Helija Flenegana (*Flanagan*; 1889–1869). Piesnigusī Rīga bija atstājusi uz H. Fleneganu pasakas iespaidu.[110] Tieši Lidija Būcēna bija palīdzējusi organizēt tikšanās ar Dailes teātra vadītāju Eduardu Smiļģi (1886–1960), Nacionālā teātra vadītāju Artūru Bērziņu (1882–1962) un Latvijas Konservatorijas vadītāju Jāzepu Vītolu (1863–1948), nodrošinājusi tulkojumu H. Fleneganas apmeklētajām izrādēm un iepazīstinājusi ar Rīgu.[111] Vasera koledžas arhīvā ir uzkrātas atklātnītes, ko H. Flenegana sūtījusi no apmeklētajām vietām. Visā kolekcijā ir tikai viena atklātnīte, ko sūtījis kāds cits, un tā ir Lidijas Būcēnas sūtīta kartīte.

1938. gada 13. martā uz dienu Latvijā Eiropas tūres ietvaros, apmeklējot valstis, kam kara un pēckara laikā tika sniegta palīdzība, bija ieradies bijušais ASV prezidents Herberts Hūvers (*Hoover*; 1874–1964). Latvijā viņš uzturējās tikai dažas stundas. Rīgas stacijā bija ieradies plašs sagaidītāju pulks, kā oficiālas amatpersonas, tā augstskolu un dažādu organizāciju pārstāvji, un visa amerikāņu sabiedrība.[112] Ministru prezidents K. Ulmanis un H. Hūvers sarunās bija pavadījuši pusstundu. Atmiņās H. Hūvers norādīja, ka K. Ulmanis angļu valodā runājis, lietojot amerikāņu idiomas, tas lieti noderējis, pārrunājot politiskās un ekonomiskās lietas.[113] Pēc tam svinīgu pieņemšanu Latvijas amatpersonām organizēja ASV pilnvarotais lietvedis Erls Pakers (*Packer*; 1894–1993). Visiem pārējiem ASV draugiem – augstskolu, diplomātiskā korpusa un sabiedrisko organizāciju pārstāvjiem – bija dota iespēja sagaidīt bijušo ASV prezidentu Rīgas stacijā. Vasera koledžai nosūtītā fotogrāfija apliecina, ka Rīgas stacijā H. Hūvera sagaidītāju vidū bija arī Lidija Būcēna.

Ņemot vērā Lidijas Būcēnas aktīvo iesaistīšanos attiecību ar amerikāņiem veidošanā, ir pārsteidzoši, bet L. Būcēna nekļuva par 1932. gadā dibinātās Amerikas draugu biedrība biedri. Biedrība bija dibināta ar mērķi nostiprināt draudzību starp latviešu un amerikāņu tautām, kā arī pulcināt ap sevi tos latviešu inteliģences pārstāvjus, kuri apmeklējuši Ameriku. Tajā bija pārstāvēti kā Latvijas, tā ASV diplomātiskā dienesta darbinieki, žurnālisti, izglītības iestāžu darbinieki un dažādas amatpersonas, piemēram, Ārlietu ministrijas ierēdņi Alfrēds Bīlmanis (1887–1948), Ludvigs Ēķis (1892–1943), Kārlis Ozols (1882–1941), Ludvigs Sēja (1885–1962) u. c.

---

[110] Flanagan, Hallie (1928). *Shifting Scenes of the Modern European Theatre.* New York: Ayer Co Pub., p. 179.

[111] Hallie Flanagan Diary, 1926, VCL, Hallie Flanagan Davies Papers, Folder 144.

[112] Ozols, Kārlis. Kā Herberts Hūvers palīdzēja Latvijai grūtā brīdī. *Jaunākās Ziņas*, 14.04.1938., 2. lpp.

[113] Hoover, Herbert, Nash, George H. (2011). *Freedom Betrayed: Herbert Hoover's Secret History of the Second World War and Its Aftermath*. Stanford, California: Hoover Institution Press, p. 76.

H. Hūvera sagaidīšana Rīgas stacijā. 1938. gada 13. marts. L. Būcēna – tieši pie H. Hūvera labās rokas. VCL, Lydia Bucen File

Draudzība ar Itāliju

Pēc Latvijas Republikas starptautiskās atzīšanas 1921. gadā līdz pat okupācijai 1940. gadā Latvijas un Itālijas diplomātiskās attiecības attīstījās ar mainīgu intensitāti.[114] Draudzības periods ar Itāliju Lidijas Būcēnas dzīvē sakrīt ar Itālijas valdības īpaši īstenoto fašisma propagandas laiku, kad tika veicināta filmas "*Camicia Nera*" (Melnkrekli) demonstrēšana, Benito Musolīni (*Mussolini*; 1883–1945) runu tulkošana, fašisma ideoloģijas skaidrošana un draudzības biedrības izveidošana. 1934. un 1935. gadu uzskata par savstarpējo kultūras attiecību aktīvāko periodu.[115] Piemēram, 1934. gada vasarā vizītē Rīgā ieradās viens no ievērojamākajiem Itālijas fašisma kustības pārstāvjiem politiķis Alesandro Pavolīni (*Pavolini*; 1903–1945).[116] 1935. gada aprīlī notikusī Itālijas nedēļa faktiski tika

[114] Perna, Valerio (2002). *Itālija un Latvija: diplomatātisko attiecību vēsture*. Rīga: Jumava.

[115] Napolitano, Rosario. Fascist Soft Power Propaganda in the Baltic States during the Interwar Period: The Case of Latvia. *Journal of Baltic Studies*. 03.04.2023., p. 249. https://doi.org/10.1080/01629778.2022.2067577.

[116] Jēkabsons, Ēriks (2017). Reakcija ārzemēs. No: Feldmanis, Inesis. *15. maija Latvija*. Rīga: Latvijas Mediji, 97. lpp.

organizēta par Itālijas līdzekļiem. Sadarbība augstskolu starpā un studentu vizītes bija viens no starpvalstu sadarbības veicināšanas instrumentiem. Jāatzīmē, ka arī Latvija centās popularizēt savu kultūru un veidot Baltijas akadēmiju Romā.[117] L. Būcēna, iespējams, nebija ideju virzītāja, taču praktiskais atbalsts dažādu aktivitāšu organizēšanā ļāva biedrībai organizēt pasākumu pēc pasākuma.

1929. gada rudenī L. Būcēna saņēma Itālijas Ārlietu ministrijas piešķirtu stipendiju viena semestra studijām Romas Karaliskajā Universitātē (*Regia Universita di Roma*). Itālijas kultūra, literatūra, tās ikdiena spēcīgi ietekmēja L. Būcēnu, un turpmāk viņa vēlējās iepazīstināt Latviju ar Itāliju. Šajā periodā laikrakstā "Intīmā Rīgā" Lidija Būcēna raksturota kā viena no spējīgākajām akadēmiski izglītotajām sievietēm un kā laba valodniece, kas sevišķi interesējas par visu itālisko.[118]

1934. gada 21. novembrī Latvijā pēc augstskolu pasniedzēju un Ārlietu ministrijas darbinieku iniciatīvas nodibināja Latviešu–itāliešu biedrību "*Amici dell' Italia*".[119] Lidija Būcēna tika ievēlēta par valdes sekretāri, šo amatu pildot ilgstoši. 1937. gadā biedrībā nodibināja Akadēmisko sekciju, un par sekcijas valdes sekretāri ievēlēja L. Būcēnu. Pirmā lekcija notika 26. oktobrī, un to klausījās Latvijas Universitātes, Mākslas akadēmijas un Konservatorijas audzēkņi. Uzstājās Kārlis Straubergs (1890–1962), Itālijas sūtnis grāfs Delfino Rodžeri di Villanova (*di Villanova*; 1889–1979), kā arī L. Būcēna ar referātu "Itālijas universitātes kvatročento gadsimtenī". Pasākumi organizēti, atzīmējot fašistu uzvaras gadskārtu, proti, 1922. gada Melnkreklu Romas gājiena 15. atceres dienu.[120] 1939. gada martā biedrība nolēma veidot Itālijas grāmatu un periodisko izdevumu bibliotēku Rīgas Latviešu biedrības telpās. Lidija Būcēna atkārtoti tika ievēlēta biedrības valdē.[121]

Tikpat cītīgi, kā Lidija bija pievērsusies ASV, 20. gs. 30. gadu otrajā pusē viņa uzmanību veltīja Latvijas sabiedrības iepazīstināšanai ar Itālijas kultūru, ar tās literāro mantojumu, kā arī aktuālajām fašistiskās Itālijas vadītāju un ideologu nostājām. Piemēram, par Gabriēli d'Annuncio (*d'Annunzio*; 1868–1938), kurš no 1919. līdz 1924. gadam bija izveidojis savu valstiņu Fiumē;[122] par B. Musolīni

---

[117] Napolitano, Rosario. Fascist Soft Power Propaganda in the Baltic States during the Interwar Period: The Case of Latvia. *Journal of Baltic Studies*. 03.04.2023., p. 249. https://doi.org/10.1080/01629778.2022.2067577.

[118] Mūsu dāmas kā politiķes. *Intīmā Rīga*, 26.01.1934., 2. lpp.

[119] Būcēna, Lidija. Latviešu un itāliešu biedrība società Amici dell' Italia. *Latvijas–Igaunijas Biedrības Mēnešraksts*, 01.06.1935., 29., 30. lpp.

[120] Itāliešu svētki Rīgā. *Universitas*, 15.11.1937., 24. lpp.

[121] Itāliešu grāmatu bibliotēka Rīgā. *Rīts*, 08.03.1939., 17. lpp.

[122] Būcēna, Lidija. Gabriels d' Anunelo. *Daugava*, 01.04.1938. Fiumes brīvvalsts atradās tagadējās Horvātijas pilsētas Rijekas teritorijā un pastāvēja no 1920. līdz 1924. gadam.

nostāju tautas veselības jomā[123] utt. Šie raksti vairāk bija konkrēto darbu vai notikumu pārstāsts, nesniedzot notiekošā vērtējumu. Piemēram, 1936. gada martā žurnālā "Universitas" bija publicēts viņas raksts par B. Musolīni dibināto augstskolas kvartālu Romā "*Studium Urbis*",[124] bet decembrī – raksts "Itāliešu augstskola ārzemniekiem" par Perudžas pilsētā izveidoto universitāti ārzemniekiem (*The Università per Stranieri di Perugia*)[125] un tās darbības principiem. Viņa konstatēja, ka šo universitāti no Latvijas apmeklējuši tikai pieci studenti (trīs dāmas un divi kungi).[126] 1936. gada 9. un 10. decembrī LU bija viesojies vieslektors no Itālijas – Romas Universitātes Propagandas katedras profesors Gvido Bortoloto (*Bortolotto*; 1879–1942) ar lekcijām "Fašisma valsts kā tautas valsts" un "Jaunā paaudze un fašistiskā audzināšana". Īsu šo lekciju pārstāstu ar nosaukumu "Itāliešu zinātnieka lekcijas" L. Būcēna publicēja žurnālā "Universitas".[127] 1936. gada novembrī Perudžā Universitāte ārzemniekiem Lidiju Zublavu-Būcēnu ievēlēja par savu pārstāvi – korespondenti Latvijā.[128] 1939. gadā Itālijas Ārlietu ministrija L. Būcēnai piešķīra stipendiju vasaras studijām Itālijā.[129]

1938. gadā L. Būcēna tulkoja medicīnas mācību materiālu "*Sulla forma delle vene tracimanti*". 1939. gadā izdevniecībā "Valters un Rapa" publicētā Lidijas Būcēnas tulkotā Mario Pučīni (*Puccini*; 1869–1920) grāmata "Cietums" jau 1940. gadā Padomju Latvijas laikā bija iekļauta aizliegto grāmatu sarakstā.[130] 1940. gadā Lidija kļuva par itāļu valodas pasniedzēju LU Filoloģijas fakultātē. Šajā laikā viņa nolika pārbaudījumu doktora grāda iegūšanai.[131]

Pārvietotie

Politiskās pārmaiņas 1940. gadā ienāca arī Lidijas Būcēnas dzīvē. Vēstulē studiju biedrenei Maksīnei Āronai viņa rakstīja, ka 1940. gada 17. jūnijā, kad Padomju Savienības armija ienāca Rīgā, "visu sirdis pārņēma depresijas sajūta".[132] Lidijas īpašums tika nacionalizēts, vienlaikus uzliekot par pienākumu uzturēt savu bijušo īpašumu kārtībā. L. Būcēnas māte, lai varētu veikt nepieciešamos maksājumus, pārdevusi savas rotaslietas, pulksteni, citas vērtīgas lietas.

[123] Būcēna, Lidija. Itāļu gādība par tautas dzīvo spēku. *Sējējs*, 01.10.1937., 36. lpp.
[124] Būcēna, Lidija. Studium Urbis. *Universitas,* 10.03.1936., 15. lpp.
[125] L. Būcēna rakstā to kļūdaini ir nosaukusi par Karalisko universitāti ārzemniekiem.
[126] Italiešu augskola ārzemniekiem. *Universitas*, 01.12.1936., 18. lpp.
[127] Būcēna, Lidija. Itāliešu zinātnieka lekcijas. *Universitas,* 15.12.1936., 21. lpp.
[128] Itāliešu karaliskā universitāte. *Rīts*, 28.11.1936., 9. lpp.
[129] Itālijas stipendija latvietei. *Brīvā Zeme*, 20.07.1939., 12. lpp.
[130] *Aizliegto grāmatu un brošūru saraksts Nr. 1* (1941). Rīga: LPSR Galvenā literatūras pārvalde, 66. lpp.
[131] Bērziņa, Lūcija. Lidijas Vīka-Maulicas piemiņai. *Universitas,* 01.04.1991., 56. lpp.; Būcēns, V. *Mana ģimene*, 44. lpp.
[132] Letter to Maxine, 11.01.1947, VCL, Lydia Bucen File, VCL., p. 1.

1940. gada 17. decembrī tika arestēts Lidijas tēvs, kas pamatots ar to, ka viņa bibliotēkā pieejama pretpadomju literatūra. Ģimene Teodoru Būcēnu vairs nesatika, iespējams, viņš nošauts 1942. gadā. 1940. gada naktī uz 19. decembri arestēja viņas brāli,[133] vienlaikus konfiscējot arī brāļa ģimenes sudrablietas un galda piederumus. Informācijas par to, kas ar tuviniekiem noticis, nebija.[134] Tiklīdz bija iespējams, tuvinieki lika sludinājumus, meklējot aizvestos.[135] Ģimene uzzināja, ka 1941. gada 24. jūnijā brālis Pāvils nosūtīts uz Krasnojarsku Sibīrijā.[136] Brāļa ģimenē bija divi dēli – vienam trīs gadi, otram trīs mēneši. Lidijas māsu vairākkārt saukuši uz pratināšanām, kas parasti notikušas pusnaktī, mēģinot noskaidrot informāciju arī par Lidiju, par viņas saikni ar ASV Itāliju, utt. Nezinot, vai atkal viņu redzēs, visa ģimene pavadīja māsu līdz Stūra mājai pat aukstā februāra naktī.

1941. gada 22. jūnijā nacistiskā Vācija sāka uzbrukumu Padomju Savienībai. Lidija Vasera koledžas absolventēm rakstīja, ka "1941. gada 23. jūnijā, kad notika kaujas par Rīgas ieņemšanu un vācieši bombardēja pilsētu," Lidijai bija pienācis laiks doties uz dzemdību nodaļu.[137] Tajā nebija elektrības, ēdiena un ūdens. Visas nodaļas iemītnieces tika novestas pagrabā un pēc dzemdībām aicinātas doties mājās. Tā arī Lidija ar mazo Ligitu uz rokām kājām bija devusies viena pati uz mājām.[138] Vīrs Nikolajs Maulics šajā laikā bija slēpies, lai aizejošā Sarkanā armija nepiespiestu viņu doties līdzi darba klausībā.[139]

Vācu okupācijas laikā pārtikas nebija pietiekami. Katram bija jāvelta daudz laika un enerģijas iztikas atrašanai. Maulicu ģimene reizi nedēļā bija devusies uz vasarnīcu Jūrmalā, lai no kaimiņiem nopirktu 4 litrus piena. Par 2 kilogramiem speķa Lidija bija samaksājusi ar savu līgavas tērpu. Dažādi vīra instrumenti arī tika iemainīti pret pārtiku. Maulicu ģimene centās uzturēt gan savu, gan brāļa ģimeni – viņa sievu Veru un divus mazos dēlēnus, kā arī Lidijas māti, kas pēc vīra apcietināšanas stipri pārdzīvoja notikušo. Maulici pieņēmuši auklīti un paši bieži devušies lasīt ogas, sēņot, nogājuši kājām daudzus kilometrus, lai varētu iegādāties

---

[133] Ērglis, Dzintars u. c. (1999). *No NKVD līdz KGB: politikās prāvas Latvijā noziegumos pret padomju valsti apsūdzēto Latvijas iedzīvotāju rādītājs*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 144. lpp.

[134] Būcēns, V. *Mana ģimene*, 72. lpp.

[135] Palīdzēsim meklēt pazudušos. *Tēvija*, 16.07.1941., 5. lpp.

[136] Jau reģistrēti 30 000. *Tēvija,* 30.10.1941., 3. lpp.

[137] L. Būcēnas aprakstu apstiprina, piemēram, karaskolas audzēkņa Pjotra Čerņenko atmiņas par 1941. gada jūnija dienām Rīgā. Pieejams: https://www.myriga.info/rigacv/articles/nacalo_voini [skatīts 25.03.2024.].

[138] Pavēle Rīgas garnizonam, 22.06.1941. *Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Ziņotājs*, 23.06.1941., 2. lpp.

[139] PSRS Augstākās padomes Prezidija 1941. gada 22. jūnija dekrēts par kara stāvokli noteica, ka pilsoņus varēja piesaistīt darba klausībā aizsardzības darbu izpildīšanai, tika izsludināta darba, auto un pajūgu klausība kara vajadzībām utt. (*Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Ziņotājs*, 23.06.1941., 2. lpp.).

kādu zivi Kurzemes jūrmalciemos. Nikolaja Maulica mātei bija piederējušas sešas ēkas, tās bija atsavinātas. Viņai bijis arī brīnišķīgs augļu dārzs, taču viena pati viņa nespēja ražu nosargāt, un tā tika nozagta. Aprakstot nacistiskās Vācijas okupācijas periodu Latvijā, L. Būcēna Vasera koledžas absolventēm skaidroja, ka, tāpat kā padomju laikā, daudzi Latvijas patrioti pazuda, tika apcietināti, nošauti, nosūtīti uz koncentrācijas nometnēm. Latvijas jaunieši tika piespiesti dienēt Vācijas armijā, ko viltīgi nosauca par "brīvprātīgo" dienestu. L. Būcēna uzsvēra, ka latvieši necieta komunismu un vienmēr cīnīsies pret to, taču tikpat spēcīgi latvieši izjuta vēsturisku naidu pret vāciešiem, kas bija ieņēmuši Latvijas zemi pirms gadsimtiem.[140]

1944. gadā Vācijas okupācijas institūcijas pavēlēja rīdziniekiem evakuēties, un Maulicu–Būcēnu ģimenei bija jādodas prom. 1944. gada oktobrī no Liepājas ģimene bija devusies uz Dancigu (tagad Gdaņska Polijā). Pēc tam Nikolajs Maulics bija nosūtīts grāvju rakšanas darbos pie Breslavas (tagad Vroclava Polijā), bet Lidija ar mazo meitu – uz Veimāru, kur viņu mēģinājuši piespiest strādāt rūpnīcā vai vismaz pasniegt valodu kursos. Taču Lidija nepiekrita, jo vēlējās būt kopā ar trīsgadīgo meitu. Uz rūpnīcu strādāt nosūtīja Nikolaju Maulicu. No 1945. gada februāra līdz 12. aprīlim, kad ASV 1. armijas vienības ieņēma Veimāru, visi bija badojušies. Veimārā viņiem palīdzību sniedzis ASV armijas majors Viljams (*Maj. Williams*), kas savu pārtikas devu atdevis Lidijas ģimenei. Kad Tīringeni savā kontrolē plānoja pārņemt Padomju Savienības spēki, bēgļi no Baltijas valstīm apzinājās, kas tos sagaida. Maulicu ģimenei ļoti paveicies, jo kāds laipns amerikāņu karavīrs pārvedis viņus uz ASV pārvaldīto zonu. Ģimene mēnesi bija uzturējusies Harsfeldē. Lidijai bija radusies iespēja strādāt par tulci, un no 1945. gada 23. jūlija Maulici dzīvojuši Detmoldē britu okupācijas zonā. Tur viņa bija iesaistīta vācu civilā darbaspēka organizēšanā.[141] L. Būcēna atzina, ka pateicībā par iespēju strādāt viņa veltījusi darbam visus spēkus.[142]

Lidija Būcēna bija mēģinājusi pieteikties emigrācijai uz ASV, taču neesot pielaista pat pie iesnieguma uzrakstīšanas. No Detmoldes viņa bija vērsusies pēc palīdzības arī pie Vasera koledžas prezidenta, taču 1946. gadā H. Makrekena vietā amatā bija iecelta Sāra G. Blandinga (*Blanding*; 1898–1985). Sarakste liecina, ka dziļā bezcerībā 1946. gada novembrī viņa S. Blandingai skaidroja, kā tas ir – būt badā. Viņa atcerējās, ka savā dzīvē badu piedzīvojusi trīs reizes: 1920. gadā Maskavā, sešas nedēļas 1945. gadā Vācijā, pirms Veimāras teritoriju savā kontrolē pārņēma ASV armija, un 1946. gada novembrī. Viņa bija izbrīnīta, cik ilgi cilvēks var neēst un turpināt strādāt. L. Būcēna atzina, ka bēgļi un pārvietotās personas, protams, ir UNRRA (Apvienoto Nāciju Organizācijas Palīdzības un

[140] VCL, Lydia Bucen File, VCL, p. 1.
[141] Lidija bija nodarbināta HQ Mil Gov Kreis Group Detmold 823 HQ CCG BAOR, British Zone.
[142] VCL, Lydia Bucen File, Letter 1947, p. 2.

rehabilitācijas aģentūra) atbildībā, taču pieaugušie saņemto pārtikas mazumiņu atdevuši bērniem.[143] L. Būcēna rūgti secināja, ka indivīdu eksistence ir salīdzinoši maza problēma un nav svarīga nevienam citam kā pašiem sev.[144] Arhīva materiāli liecina, ka vēstule kopēta vairākas reizes. Iespējams, ka Vasera koledžas prezidente šo vēstuli nodeva Vasera koledžas absolventu asociācijai. 1947. gadā saraksti ar L. Būcēnu bija uzsākusi 1924. gada absolvente M. G. Ārona (*Aaron*), kura jau palīdzēja ebreju ģimenēm. Noprotams, ka viņa bija sūtījusi paciņas, taču tās Lidiju nebija sasniegušas.

Baltijas Universitāte

1945. gada vasarā Hamburgā baltiešiem radās doma izveidot akadēmiskus kursus Baltijas tautu jauniešiem. Jau novembrī Lielbritānijas Ārlietu ministrija atļāva britu zonā okupētajā Vācijā dibināt Baltijas Universitāti.[145] Baltijas valstu universitāšu mācībspēki, atteikdamies no ērtākiem apstākļiem citās nometnēs un vācu universitātēs, 1945. gada decembrī uzsāka darbu un jau 1946. gada 8. un 9. janvārī apstiprināja tās Satversmi. Tajā bija arī Filoloģijas fakultāte.[146] Baltijas Universitātes darbības sākumā valdīja pārliecība, ka jau nākamajos mēnešos visām tautām pavērsies iespēja brīvi veidot tālāko likteni un baltieši varēs atgriezties dzimtenē. Pēc dažiem mēnešiem šī pārliecība kļuva arvien nereālāka. 1947. gada janvārī universitāti pārvietoja uz Pinebergu. Vienlaikus universitātes vadība centās panākt, ka universitāte tiktu pārcelta uz citu valsti, taču arī šīs cerības izrādījās nereālas. Apstākļi bija smagi, trūka mācību materiālu, universitāte vērsās pie daudzām organizācijām pasaulē, to skaitā ASV, lai lūgtu praktisku palīdzību. Lidija Būcēna tika uzaicināta kļūt par šīs universitātes romāņu filoloģijas lektori un mācīt itāļu valodu. 1947. gada sākumā uz Pinebergu pārcēlās visi deviņi lielās ģimenes locekļi – Nikolajs Maulics, Lidija, viņu meita Ligita, māsa Mirdza un viņas meita Dzidra Rošāne, māte Līna, brāļasieva Vera un viņas dēli Daumants un Vitālijs. Mirdza Būcēna universitātē pasniedza franču valodu.

Universitātē darbu turpināja arī korporācijas, taču jaunus biedrus neuzņēma. 1947. gada 21. aprīlī Pinebergas studentu nometnē 16 latviešu studentes nodibināja korporāciju "Zinta". Korporācija "Daugaviete" uzņēmās "Zintas" audzināšanu. Sākotnēji lielu uzmanību zintām pievērsa tieši Lidija Būcēna.[147] 1948. gada 23. oktobrī "Zinta" nodeva un parakstīja "Daugavietei" komāna

[143] ANO Palīdzības un rehabilitācijas aģentūra (*United Nations Relief and Rehabilitation Agency*) darbojās Vācijā 1945.–1946. gadā, tās uzdevums bija repatriēt uz dzimteni Sabiedroto karagūstekņus un deportētos civiliedzīvotājus.

[144] Letter to Mrs Blanding, 30.11.1946, VCL, Lydia Bucen File.

[145] Feldentāle, Evita (2018). Baltijas Universitātes dibināšanas gaita (1945–1946). *Latvijas Universitātes Žurnāls. Vēsture*, 4, 128. lpp. https://doi.org/10.22364/luzv.4.2017.09.

[146] Ondzule, Irēna (sast.) (1996). *Baltijas Universitāte, 1946–1949*. Rīga: Latvijas Universitāte, 23. lpp.

[147] Barvika-Blūma, Biruta. Zintas 30 gadi. *Universitas*, 01.09.1977., 30. lpp.

Lidija ar vīru Nikolaju Maulicu un meitu Lidiju Pinebergā 1947. gadā. No: biedrības "Latvieši pasaulē – muzejs un pētniecības centrs" vietnes datubāze dpalbums.lapamuzejs.lv

garanta svinīgo solījumu. 1949. gada 21. aprīlī "Daugavietes" dibinātāja Herta Eglīte (1894–1974) atklāja mākslinieka Viļa Krūmiņa (1891–1959) darinātu "Zintas" vapeņa metu. Tieši šo vapeni vēlāk mākslinieks N. Maulics izgrieza kokā. Maulicu ģimenei aizceļojot uz Jaunzēlandi, kuratores pienākumus uzņēmās filistre Lūcija Bērziņa (1907–1999).[148] 1948. gadā Militārā pārvalde paziņoja, ka Baltijas Universitāte likvidēta un kā tās slēgšanas datums noteikts 1949. gada 30. septembrī.[149]

Latviskuma uzturēšana Jaunzēlandē

Maulicu ģimene 1948. gada beigās nolēma izceļot pie radiem uz Jaunzēlandi. Pārējā ģimene pievienojās 1950. gadā. Kā atzina Vitālijs Būcēns, Jaunzēlande visiem bija īsts "kultūršoks". Tur viņiem neveidojās iespējas atrast savai izglītībai un prasmēm atbilstošas nodarbošanās. Tēlnieks Nikolajs Maulics bija pieņemts darbā par akmeņu skaldītāju kapu pieminekļu veidošanai, bet Lidija velti nopūlējusies atrast franču valodas skolotājas vietu kādā Jaunzēlandes skolā. Lidijas māsa Mirdza Būcēna Oklendas Universitātē bija iestājusies darbā par bibliotekāres palīdzi. Lidija kļuva par kancelejas ierēdni kādā privātā firmā, pasniedza privātstundas un pelnīja ar dažādu tekstu tulkojumiem no vairākām valodām, ilgstoši strādāja veikalā. 1965. gadā vēstulē Vasera koledžas absolventu asociācijai viņa atzina, ka rezidences valsts nav pretimnākoša un ka viņa

[148] Bračs-Slaucītāja, Tatjana. Korporācijas Zinta 20 gadi. *Universitas*, 01.10.1967., 30. lpp.
[149] Grāmatiņš, Arnolds. Baltijas Universitāte 40. *Universitas*, 01.04.1986., 21. lpp.

nožēlo, ka nav gaidījusi pietiekami ilgi, lai pārceltos citur.[150] Tas nekavēja Lidiju uzņemties Latvijas popularizēšanas misiju. Kur vien iespējams, viņa stāstīja par Latviju. Maulici un Būcēni sākotnēji bija aktīvi latviešu sabiedriskajā dzīvē. Lidija regulāri pasākumos uzstājās ar pārdomu referātiem. Oklendā Lidija uzstājās dažādu sieviešu klubu un organizāciju pasākumos, organizēja jaunākās paaudzes latviešu dalību dažādos starptautiskos pasākumos, organizēja Apvienoto Nāciju koncertu, Starptautisko studentu klubu utt. Atsevišķos gadījumos, kā, piemēram, korporācijas "Daugaviete" jubilejā, Lidija Būcēna piedalījās latviešu pasākumos arī Austrālijā. Neilgu laiku L. Būcēna vadīja Jaunzēlandes latviešu apvienību. Vēlāk viņa nav bijusi tik aktīva, jo Jaunzēlandes latviešu sabiedrība nebija vienota, tajā pastāvēja vairākas organizācijas un bijusi izjūtama sāncensība to starpā.[151]

Nikolajs Maulics mira 1972. gada 23. februārī. Lidija Būcēna viena pati devās uz Austrāliju, lai piedalītos Baltijas Universitātē Pinebergā dibinātās "Zintas" pastāvēšanas 25 gadu jubilejā un uzdāvinātu Nikolaja Maulica veidoto "Zintas" vapeni. Pēc kāda sava audzēkņa ielūguma viņa bija devusies uz Kanādu, kur satikusi studiju laiku biedru filologu Ludvigu Tālivaldi Vīku (1895–1976). 1975. gada 15. decembrī abi nolēma uzsākt kopdzīvi. Lidija pārdeva visu iedzīvi Oklendā un pārcēlās uz Kanādu pavisam. Liels bija viņas pārsteigums, kad Jaunzēlandes valdība paziņoja, ka pensiju ārvalstīs dzīvojošiem neizmaksā.[152] Turpmākie plāni tika pārtraukti, kad 1976. gada 30. novembrī L. Vīks aizgāja mūžībā. Pēc meitas uzaicinājuma Lidija pārcēlās uz Austrāliju. 1979. gada oktobrī Melburnas latviešu sabiedrība atzīmēja Latvijas Universitātes dibināšanas 60. gadadienu, un pasākumā Lidija Vīka-Maulica nolasīja akadēmisko priekšlasījumu par tēmu "Mūžīgā noslēpuma meklēšana". Aprakstot viņas runu, norādīts, ka runas teicēja ar savu personību un runas tematu klausītājus aizvedusi pāri laikam un telpai tajā gaisotnē, kāda reiz vadīja LU studentu pārpildītajās humanitāro zinātņu auditorijās. Tur pulcējās studenti no dažādām fakultātēm, ne tikai lai iegūtu kaut ko savām speciālajām zināšanām, bet lai apmierinātu taujāšanas tieksmes pēc sava pasaules uzskata, lai pēc baltām bezmiega naktīm saskatītu, kāda ir viņu personīgā dzīves jēga. L. Vīka-Maulica runu nobeigusi ar domu, ka, lai saglabātu nacionālo garu, ir nepieciešams iedvest cienību pret nopietnu grāmatu un tautas dainām. Viņa aicinājusi: mēs nedrīkstam pamest savu posteni – meklēt dziļāku sūtījumu savam mūžam.[153] Lidija Būcēna aizsaulē devās 1990. gada 22. janvārī.

---

[150] VCL, Lydia Bucen File, Letter 1965.

[151] Būcēns, V. *Mana ģimene,* 58. lpp.

[152] VCL, Lydia Bucen File, Letter 1976.

[153] Svinības Melburnā un Adelaidē. Latvijas Universitātes dibināšanas 60 gadu atcerei. *Austrālijas Latvietis*, 19.10.1979., 3. lpp.

Nobeigums

Lidijas Būcēnas dzīves gājums liecina par sievietes iespējām un ierobežojumiem 20. gs. 20. gadu Latvijā, atspoguļo "mūžīgā studenta" problēmu un apliecina, ka motivētas personas nozīmīgi var veicināt starpvalstu attiecības.

Starpkaru Latvijas korporatīvajā kultūrā valdošās sievieti marginalizējošās tradīcijas ierobežoja viņas iespējas: līdz 1940. gadam viņa neguva iespēju nodarboties ar akadēmisko darbu Latvijas Universitātē, viņu neizvirzīja universitātes vai dažādu biedrību vadošajos amatos, taču viņa praktiski īstenoja šo biedrību starptautiskās attiecības kā biedrību sekretāre.

Lidijas Būcēnas sniegtā informācija par Vasera koledžu papildināja Latvijas studējošo zināšanas par augstskolu darbības principiem ASV, veicināja demokrātiskas studentu pārvaldes sistēmas veidošanu. Amerikas nostāja alkohola ierobežošanā un atturības, sporta un fizisko aktivitāšu veicināšanā, kā arī veselības aprūpē bija kļuvusi par paraugu Latvijas organizācijām. Cenšoties apzināt konkrētus piemērus, kas noderētu Latvijas vietējo normu izstrādē, pastāvēja informācijas pieprasījums par situāciju Amerikā. Lidija Būcēna, daloties ar pieredzi un vērojumiem ASV, sekmēja zināšanu pārnesi un veicināja pozitīvas pieredzes pārņemšanu.

Arī Latviešu–itāliešu biedrības darbība ir cieši saistīta ar Lidiju Būcēnu. Viņas personīgais ieguldījums, veidojot draudzīgas attiecības ar Itāliju, īpaši akadēmiskajā jomā, nav noliedzams.

Lidija Būcēna uzskatīja, ka ārzemēs studējošie kļūst par labo attiecību pionieriem, un ar savu darbību viņa to godam demonstrēja.

MARIKA SELGA

LIDIJA BŪCĒNA AND HER CONTRIBUTION TO THE RELATIONS WITH THE USA AND ITALY IN THE 1920S-1930S

This article offers insights into the life of Lidija Būcēna, also transcribed as Lydia Buhzen, Buhcen, Bucen, with particular emphasis on her activities during the 1920s and 1930s. It highlights her role in supporting cultural and educational cooperation with the USA, as well as later with Italy. The article draws upon primary sources from the Vassar College Library in Poughkeepsie, NY, and the Latvian National Archive, along with publications from newspapers, such as "The Vassar Miscellany News", "Vassar Quarterly", "Poughkeepsie Eagle News", and Latvian periodicals. Given the limited research on the relations between Latvia

and the USA in 1920s, the study of Būcēna's activities offers a novel perspective, providing examples of practical cooperation and topics of interest during that period.

Lidija Būcēna (1898–1990) was a remarkable woman, possessing a diverse array of talents and roles. She served as an interpreter and translator, a teacher, and was actively involved in numerous NGOs. As a member of the University sorority "Daugaviete" and a patriot of Latvia, she contributed passionately to several causes. Motivated and inquisitive, she mastered several languages and shared her expertise with her students and pupils. Although not holding leadership positions in organizations or institutions, she dedicated her energy to realising the ideas and goals set forth by them. Būcēna was a vocal advocate for women's rights and their role in society, as well as for temperance and foreign literature, with a particular focus on the United States and Italy.

In 1920, Būcēna began her studies of Romanic languages at the University of Latvia. In 1923, she made history by becoming the first Latvian student to graduate from Vassar College in the USA. Following her graduation in 1924, she returned to Latvia. During a time when English proficiency was not yet widespread in Latvia, Būcēna's knowledge proved invaluable. She frequently contributed articles about the education system in the USA, Vassar College, and the rights and roles of American women. Additionally, she accompanied several well-known Americans during their visits to Latvia, such as the Head of the Vassar College's experimental theatre, Hallie Flanagan, in December 1926. Būcēna also served as the contact person for members of the American Student Federation visiting Latvia in 1926 and 1930.

Many students in Latvia juggled their studies with employment to support themselves, resulting in varying length of study for each individual. While pursuing her education, Būcēna worked as a teacher in schools in Rēzekne, Jelgava, and Rīga, delivered lectures, taught English, and provided commentary on current trends in American literature on the radio. In 1929, she studied for the autumn term at the University of Rome in Italy. In 1932, she graduated from the University of Latvia with a degree in Philology, earning the title of Candidate of Philology. Her research focused on the poetry of the 19th century Italian poet Giovanni Pascoli.

In 1934, Būcēna assumed the role of Secretary of the Board for the newly founded Latvian-Italian friendship society, *Amici Dell'Italia.* By 1937, the society had established a Section for Academic Cooperation, with Būcēna serving as its executive secretary. Additionally, in 1936, the University for Foreigners of Perugia appointed her as its representative to Latvia.

All plans changed drastically when the Soviet Union occupied Latvia. In 1940, both Būcēna's father and brother were arrested, and they were sentenced to death by the Soviet authorities. The situation worsened in 1944 when the German

occupation authorities ordered evacuation to Germany. Thus, Būcēna and her family found themselves in Displaced Persons (DP) camps. In 1947, Būcēna (married name – Maulica), along with numerous other Baltic academicians, worked at the Baltic University in Pinneberg, Germany.

While in the DP camps, Būcēna reached out to Sarah G. Blanding (1898-1985), the President of Vassar College, attempting to explain her dire situation. In a heartfelt letter, she described the struggle of working while starving. Būcēna also corresponded with Maxine Goldmark Aaron, a graduate from the Class of 1924, sharing her experiences under both Soviet and German occupations.

At the end of 1948, Būcēna's family decided to move to New Zealand, following an invitation from distant relatives. However, the situation in New Zealand did not facilitate the continuation of academic pursuits.

Būcēna's life story serves as a compelling example of both the opportunities and constraints faced by academically educated women in Latvia during the 1920s and 1930s. Her involvement in various organizations, such as the Student Council's Section for Foreign Relations and the temperance movement, shed light on the diverse roles women could assume within society at that time.

Her activities also suggest that for many Americans, Latvia was just one destination among others when visiting the Baltic Sea region. Often, these visits coincided with international events, such as conferences in neighbouring countries, or were part of a broader tour. Some individuals may have specifically visited Latvia because Būcēna serves as their contact person and companion during their stay.

Through her articles about Vassar College and the education system in the USA, Būcēna played a crucial role in facilitating the transfer of knowledge about the governance of higher education institutions, the roles of students and their self-governance, and the recognition that women could excel as professors and scientists.

Keywords: Latvia-USA relations, Latvia-Italy relations, Baltic University, Vassar College, University of Latvia, Lidija Būcēna, International Federation of Students (CIE)

Iesniegts 2024. gada 2. aprīlī

VĒSTURE

JĀNIS ŠILIŅŠ

AIZMIRSTAIS TAUTSAIMNIEKS: ALFREDAM CEIHNERAM 125

2024. gada 20. augustā aprit 125 gadi ievērojamajam latviešu ekonomistam Alfredam Ceihneram (1899–1987). Viņš bija viens no talantīgākajiem un ražīgākajiem Latvijas starpkaru perioda ekonomikas speciālistiem.

A. Ceihnera zinātniskās intereses bija saistītas ar valsts ekonomisko politiku un tādām tolaik modernām problēmām kā nacionālā ienākuma aprēķināšana. Laikabiedri viņu pazina kā ražīgu publicistu un statistiķi, bet neilgi pirms Otrā pasaules kara – arī kā Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma īstenotās saimnieciskās politikas aizstāvi un propagandētāju. Taču mūsdienu literatūrā, presē un interneta avotos par šo ievērojamo ekonomistu atrodamas vien fragmentāras biogrāfiskas ziņas.[1] Arī A. Ceihnera akadēmiskais veikums nav līdz galam apzināts, nemaz nerunājot par pienācīgu tā izvērtēšanu.[2] Šī raksta mērķis ir iepazīstināt lasītājus ar A. Ceihnera dzīves gājumu un viņa darbību, vienlaikus atklājot līdz šim mazāk zināmus procesus starpkaru perioda Latvijas akadēmiskajā dzīvē un valsts pārvaldē.

Atslēgvārdi: Alfreds Ceihners, Latvijas ekonomikas vēsture, nacionālais ienākums, Latvijas Universitātes vēsture, žurnālistikas vēsture

Alfreds Ceihners dzimis Rīgā 1899. gada 20. augustā. Skolas gaitas viņš sāka 1906. gadā, no 1909. gada mācījās Pētera I reālskolā Rīgā, ko Pirmā pasaules kara laikā 1915. gadā evakuēja uz Krieviju, un mācības viņš pabeidza Tverā. 1916. gadā A. Ceihners iestājās uz Maskavu evakuētā Rīgas Politehniskā institūta Tirdzniecības nodaļā.[3] 1921. gadā viņš atgriezās dzimtenē no bēgļu gaitām

[1] Ceihners, Alfreds. No: Švābe, Arveds (red.) (1950). *Latvju enciklopēdija*. 1. sēj. Stokholma: Trīs zvaigznes, 372. lpp.; Ceihners, Alfreds. No: Jubels, Heinrihs (red.) (2002). *Latvijas enciklopēdija*. 1. sēj. Rīga: Valērija Belokoņa izdevniecība, 861. lpp.; Krastiņš, Oļģerts. Tomēr pāri visam ir cilvēks. Tautsaimnieks Alfreds Ceihners mūsdienu redzējumā. *Latvijas Vēstnesis*, 26.11.1999., 7. lpp.; Norkus, Zenonas (2018). First Calculations of the Total Output of Latvia and Lithuania in the 1920s: A Comparison. *Journal of Baltic Studies*, 49 (2), p. 243.

[2] Krastiņš, O. Tomēr pāri visam ir cilvēks, 7. lpp.

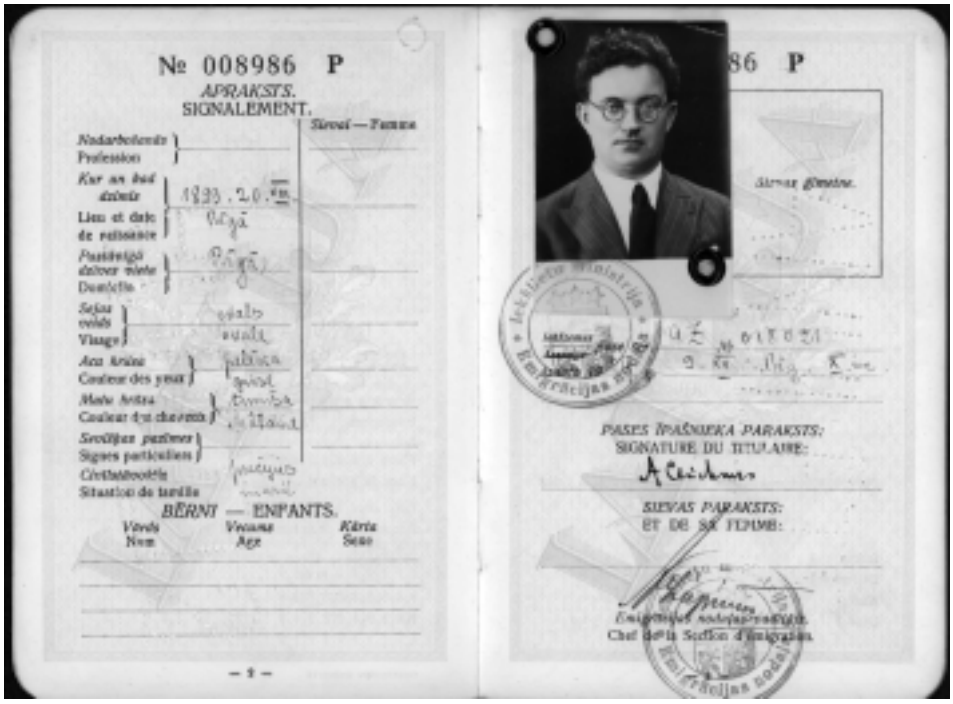

A. Ceihnera ārzemju pase. LNA_LVVA, F3234_33_88872

un turpināja studijas Latvijas Augstskolā (no 1922. g. Latvijas Universitāte). A. Ceihnera talants tika pamanīts un novērtēts, 1923. gadā Latvijas Universitātes gada svētkos viņa pētījums "Sīko, vidējo un lielo saimniecību ienesīgums un tautsaimniecības nozīme lauksaimniecībā" tika apbalvots ar pirmo godalgu.[4]

Studijas Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes Tautsaimniecības nodaļā A. Ceihners noslēdza 1924. gada 31. janvārī ar atzīmi "ļoti sekmīgi". Jauno ekonomisko zinātņu kandidātu pēc profesora Kārļa Baloža (1864–1931) priekšlikuma un docenta Jāņa Kārkliņa (1877–1955) ieteikuma atstāja Politiskās ekonomijas katedrā, lai sagatavotu viņu tālākai zinātniskai darbībai. Viņam piešķīra arī stipendiju, kas liecināja par ievērojamo potenciālu, kuru fakultātes vadība tolaik viņā saskatīja. Pavisam 1922.–1938. gadā Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātē tikai pieciem studentiem, kurus

[3] Valsts saimniecības departamenta direktora J. Skujevica raksts A. Ceihnera kungam. 30.11.1939.; A. Ceihnera darbinieka aptauja. 02.01.1939. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk LNA_LVVA), F4597_1_24, 42. lp. o. p.; F293_1_1749, 32. lp. Institūtā viņš mācījās līdz 1918. gadam. Sk.: LNA_LVVA, F293_1_1749, 32. lp.

[4] Juridiski ekonomiskās fakultātes raksts Latvijas Universitātes rektoram. 01.02.1924. LNA_LVVA, F7427_11_301, 2. lp.

atstāja sagatavošanai zinātniskajam darbam, papildus piešķīra stipendiju.[5] Paralēli darbam Latvijas Universitātē A. Ceihners divreiz nedēļā lasīja lekcijas Latvijas Tautas universitātē, saņemot nelielu atalgojumu.[6]

1925. gads bija nozīmīgs A. Ceihneram gan privātā, gan profesionālā ziņā. Šajā gadā viņš apprecējās ar Elfrīdu Alvīnu (dzimusi Fūrmane; 1900–1987), 1930. gadā viņu ģimenē piedzima meita Inese (1930–2020).[7] Tāpat 1925. gadā viņš sāka strādāt Finanšu ministrijā, kas nozīmēja arī atteikšanos no universitātes piešķirtās stipendijas un perspektīvas tuvākajā laikā veidot akadēmisko karjeru. Tiesa gan, ir saglabājušās ziņas, ka viņš līdz 1928. gadam lasīja lekcijas par politisko ekonomiku, ekonomikas politiku un ekonomisko ģeogrāfiju Augstākās tirdzniecības izglītības veicināšanas biedrības Rīgas komercinstitūtā.[8]

20. gs. 20. gadu otrajā pusē un 30. gados A. Ceihners dzīvoja sievai piederošajā mājā Rīgā, Dīķa ielā 18. Stājoties Sabiedrisko lietu ministrijas dienestā 1939. gada beigās, atbilstoši tolaik pieņemtajai praksei darba vieta ievāca par viņu ziņas no Politpārvaldes un policijas, taču neko kompromitējošu neatklāja. Rīgas prefektūras 10. iecirkņa rajona uzraugs Balodis 1939. gada 23. oktobrī dienesta atzīmē norādīja, ka "Alfreds Ceihners ved kārtīgu dzīves veidu".[9]

A. Ceihners teicami pārvaldīja vācu un krievu valodu, labi saprata franču un angļu valodu, lai gan ar grūtībām tajās runāja un rakstīja. Vājā redze liedza viņam iziet obligāto militāro dienestu Latvijas armijā – Rīgas apriņķa iesaukšanas komisija atzina viņu par nederīgu kara dienestam pēc slimību saraksta lit. A § 37, kas bija formulēts kā "stipri izteikta acu ābolu raustīšanās (*nystagmus*) ar redzes spēju mazāku par 0,5, bez korekcijas, kaut arī vienā acī".[10]

---

[5] Pārskats par Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes darbību no viņas dibināšanas laika līdz 1938. gada 1. jūnijam. 05.08.1938. LNA_LVVA, F7427_6_51, 3. lp.

[6] A. Ceihnera apliecība. 11.07.1924.; A. Ceihnera Latvijas Augstskolas anketa [bez datējuma]; A. Ceihnera Latvijas Universitātes diploma noraksts. 02.05.1924. LNA_LVVA, F7427_1_301, 1., 2., 11. lp.; F3758_1_45, 8. lp.

[7] Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta darbinieka Alfreda Ceihnera dienesta gaitas apraksts [bez datējuma]. LNA_LVVA, F4597_1_24, 1. lp.

[8] LNA_LVVA, F293_1_1749, 32. lp.

[9] Rīgas prefektūras 10. iecirkņa rajona uzrauga Baloža dienesta atzīme. 23.10.1939. LNA_LVVA, F3758_1_45, 11. lp.

[10] Rīgas kara apriņķa priekšnieka Alfredam Ceihneram izdotās apliecības noraksts. 02.01.1939. LNA_LVVA, F4597_1_24, 50. lp.

Cīņa par doktora grāda iegūšanu

Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātei bija vecmodīgas un konservatīvas fakultātes reputācija.[11] Akadēmiskās karjeras veidošana tajā pat ļoti talantīgiem jaunajiem zinātniekiem bija ārkārtīgi sarežģīts uzdevums. Līdz 1938. gadam tikai trīs cilvēki ieguva ekonomikas doktora grādu (*Dr. oec*.): jau minētais Jānis Kārkliņš, Eduards Balodis (1880–1951) un Kārlis Puriņš (1883–1947).[12] J. Kārkliņš un K. Puriņš bija universitātes mācībspēki kopš tās dibināšanas. Abi bija ieņēmuši augstus administratīvus vai politiskus amatus. K. Puriņš bija Latvijas Republikas pirmais finanšu ministrs, bet J. Kārkliņš bija vadījis Tirdzniecības un rūpniecības ministrijas departamentu. E. Balodis doktora grādu ieguva tikai 56 gadu vecumā, pēc 10 gadu ilgas akadēmiskās karjeras universitātē.

A. Ceihnera centieni iegūt doktora grādu, neraugoties uz vairākiem mēģinājumiem, beidzās ar neveiksmi. Viņam neizdevās iziet pat habilitācijas procesu un iegūt privātdocenta tiesības universitātē, kas būtu nozīmīgs solis doktora grāda iegūšanas virzienā.[13] Fakultātes noteikumi paredzēja, ka habilitācijas pretendentam bija jāiesniedz habilitācijas raksts jeb darbs (patstāvīgs pētījums), ko izvērtē vēlēta komisija trīs cilvēku sastāvā un sniedz rakstisku atsauksmi.[14]

Ir atrodamas ziņas par trim habilitācijas darbiem jeb disertācijām, kuru autors bija A. Ceihners. 1925. gadā tapa pētījums "Latvijas un citu valstu maksājumu bilances", 1931. gadā – "Latvijas tautas bagātība un valsts saimnieciskās politikas iespaids uz tās attīstību" un 1933. gadā – "Galvenās pārmaiņas Latvijas tautas saimniecībā un valsts saimnieciskā politikā 1930.–1932. krīzes gados". Neviens no šiem darbiem netika atzīts par atbilstošu habilitācijas darba prasībām.

Ekonomists Arnolds Zaļais (1903–2000) savās atmiņās ir ļoti augstu novērtējis vienu no A. Ceihnera izstrādātajiem pētījumiem, ko viņam nācās tulkot latviešu valodu vāji zinošā profesora Vladimira Kosinska (1864–1938) vajadzībām, kurš bija ievēlēts habilitācijas darba izvērtēšanas komisijā. A. Zaļais raksta: "Ceihners šai darbā bija ielicis daudz pūļu. Visumā tas bija celmlauža darbs Latvijā. Pilnīgi patstāvīgs pētījums. Bet laikam jau bija uzvarējusi politika, nedodot zinātnisku atzinību tiem, kas strādā ārpus universitātes, ja pašu mācībspēki vēl

---

[11] Baltiņš, Māris (2022). Daži agrāk aktuāli akadēmiskās dzīves aspekti: *venia legendi* un privātdocenta statuss Latvijas Universitātē (1919–1944). *Inženierzinātņu un augstskolu vēsture*, 6, 21. lpp.

[12] LNA_LVVA, F7427_6_51, 2. lp.

[13] Sīkāk par habilitācijas un doktora grāda iegūšanas procesu Latvijas Universitātē starpkaru periodā sk.: Baltiņš, M. Daži agrāk aktuāli akadēmiskās dzīves aspekti, 11.–30. lpp.

[14] Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes noteikumi [bez datējuma]. LNA_LVVA, F7427_6_246, 309. lp.

nebija tādu ieguvuši. Pārliecinājos, ka cilvēks var uzrakstīt vislabāko darbu, un tomēr to noraida īslaicīgas konjunktūras dēļ!"[15]

Kas domāts ar šeit minēto "konjunktūru"? A. Ceihners bija ne vien salīdzinoši gados jauns pētnieks, bet arī tobrīd ļoti aktīvs publicists un Finanšu ministrijas ierēdnis. Kā redzējām, starpkaru periodā neviens cilvēks, kas nebija universitātes mācībspēks, nesaņēma doktora grādu. Turklāt jāšaubās, vai A. Ceihners, kas tobrīd aktīvi veidoja ierēdņa un publicista karjeru, pēc doktora grāda iegūšanas strādātu universitātē kā mācībspēks. Attiecīgi A. Ceihneram, lai cik viņš būtu talantīgs un viņa pētījumi izcili, nebija iespējams iegūt doktora grādu, jo viņš neatbilda nerakstītiem fakultātes kritērijiem.

Fakultātes padomes sēžu protokolos atrodamas ziņas par diviem neveiksmīgiem mēģinājumiem iziet habilitācijas procesu (par 1925. gadu protokoli diemžēl nav saglabājušies).

1931. gada 23. aprīlī fakultātes padome tika informēta, ka ekonomikas zinātņu kandidāts A. Ceihners ir iesniedzis habilitācijas darbu "Latvijas tautas bagātība un valsts saimnieciskās politikas iespaids uz tās attīstību". Darba caurskatīšanai ievēlēja referentus – profesoru V. Kosinski, docentu K. Puriņu un docentu Vili Vītolu (1879–1973).[16] Darbu izskatīja 1932. gada 28. janvāra fakultātes sēdē. Protokolā bez sīkākiem paskaidrojumiem bija ierakstīts: "Pēc domu apmaiņas nolemj skaitīt darbu par neatbilstošu habilitācijas darba prasībām."[17]

1933. gada 4. maijā fakultātes padomes sēdē tika ziņots, ka A. Ceihners ir iesniedzis jaunu habilitācijas darbu "Galvenās pārmaiņas Latvijas tautas saimniecībā un valsts saimnieciskā politika 1930.–1932. krīzes gados". Atsauksmi par pētījumu uzdeva sagatavot profesoram Ernestam Birkhānam (1872–1941), V. Kosinskim un docentam Eduardam Šīronam (1893–1964).[18] Darbu izskatīja tikai pēc 10 mēnešiem – 1934. gada 8. martā. Sēdes protokolā varam lasīt: "Par *cand. oec.* A. Ceihnera habilitācijas darbu atsauksmi dod prof. Birkhāns, doc. Šīrons un prof. Kosinskis. Prof. Birkhāns novērtē darbu, atzīstot, ka tas nav nopietns zinātnisks pētījums un tādēļ neatbilst habilitācijas darba prasībām. Doc. Ed. Šīrons atzīst, ka darbs izstrādāts ar lielu rūpību un prasmi un ka darbs atbilst habilitācijas darba prasībām. Prof. Kosinskis atzīst, ka darbam diezgan lieli trūkumi.

Pēc pārrunām doc. Kārkliņš, izejot no prof. Birkhāna un prof. Kosinska ieskatiem, liek priekšā atzīt *cand. oec.* A. Ceihnera darbu par neatbilstošu habilitācijas darba prasībām. Šo priekšlikumu pieņem ar klātesošo balsīm,

---

[15] Zaļais, Arnolds (1994). Brieduma gadi (1934–1939). *Treji Vārti*, 160, 57., 58. lpp.

[16] Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes padomes sēde. 23.04.1931. LNA_LVVA, F7427_6_461, 57. lp.

[17] Turpat, 74. lp.

[18] Turpat, 112. lp. o. p.

1 pretim balsojot un 1 atturoties."[19] Jāpiezīmē, ka A. Ceihneram labvēlīgais E. Šīrons bija jaunās paaudzes ekonomists, tikai dažus gadus vecāks par viņu pašu un mācības universitātē pabeidzis 1926. gadā.

A. Ceihnera centieni iziet habilitācijas procesu izrādījās veltīgi. Vairākos avotos ir atrodamas ziņas, ka ekonomikas zinātņu doktora grādu viņam izdevās iegūt pēc Otrā pasaules kara, atrodoties bēgļu gaitās Vācijā.[20] Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvā arī atrodama informācija, ka attiecīgo diplomu viņš ir ieguvis 1949. gada 1. martā Tībingenes Universitātē.[21] Raksta autoram izdevās iegūt informāciju no Tībingenes Universitātes arhīva, ka A. Ceihners tik tiešām ir ieguvis ekonomikas doktora grādu šajā augstskolā, aizstāvot disertāciju ar nosaukumu "Izmaiņas Latvijas lauksaimniecības struktūrā 1919.–1948. gadā" (*Die Umwälzungen in der Agrarverfassung Lettlands 1919–1948*).[22]

Ierēdņa karjera Finanšu un Sabiedrisko lietu ministrijā

A. Ceihners Finanšu ministrijas dienestā skaitījās no 1925. gada 26. februāra. 1925. gada 18. jūnijā A. Ceihneru ieskaitīja Kredīta departamenta Tirdzniecības un banku nodaļā kā ārpusštata brīva līguma darbinieku "pie statistiskiem darbiem".[23] 1927. gadā pēc departamenta reorganizācijas viņš nonāca Valsts saimniecības departamentā, kur strādāja līdz pat padomju okupācijai. 1928. gadā viņu pārcēla uz jaunizveidoto Valsts saimniecības departamenta Tirdzniecības nodaļu un 1929. gadā paaugstināja par vecāko statistiķi. No 1930. gada A. Ceihners strādāja Tirdzniecības un rūpniecības departamentā, bet dažus mēnešus vēlāk – Saimnieciskās politikas un informācijas nodaļā par referenta vietas izpildītāju (no 1932. g. referents). 1937. gada decembrī viņu pārcēla uz Saimniecisko līgumu nodaļu, bet 1938. gada oktobrī, likvidējot šo nodaļu, – uz Valsts budžeta nodaļu par revidentu.

1937. gadā A. Ceihneru iekļāva Zemkopības ministrijas izveidotajā Pārtikas problēmas studiju komitejas sastāvā, kas darbojās Lauksaimniecības kameras sastāvā.[24] 1938. gada oktobrī viņu komandēja uz Tautu Savienības nacionālo aprūpes komiteju pārstāvju apspriedi, kurā viņš uzstājās ar referātu par iedzīvotāju pārtikas apgādi Latvijā. Konferences noslēgumā Tautu Savienības Sekretariāta Higiēnas sekcijas direktors sevišķi izcēla A. Ceihnera referātu.[25]

---

[19] Turpat, 137. lp. o. p.
[20] *Laiks*, 11.04.1987., 6. lpp.
[21] LNA_LVVA, F293_1_1749, 32. lp.
[22] Alfreda Ceihnera lieta, kurā ir arī pieteikuma veidlapa, dzīves gājuma apraksts un disertācijas kopsavilkums, glabājas Tībingenes Universitātes arhīvā. Sk.: Universitätsarchiv Tübingen (UAT), 629/1363.
[23] LNA_LVVA, F4597_1_24, 1. lp. o. p.
[24] *Latvijas Kareivis*, 12.02.1937., 6. lpp.
[25] Latvija – paraugs iedzīvotāju pārtikas apgādes ziņā. *Jaunākās Ziņas*, 29.10.1938., 9. lpp.

Neatlaidīgo kāpšanu pa karjeras kāpnēm apturēja negaidīts konflikts ar finanšu ministru Alfrēdu Valdmani (1908–1970). 1939. gada 24. maijā A. Ceihners vērsās ar vēstuli pie ministra, kurā norādīja, ka "Valsts prezidenta kunga personīgā uzdevumā strādāju pie kāda darba par Latgali".[26] Viņš lūdza ministru sniegt dažādas ziņas par ministrijā nodarbinātiem ierēdņiem, kas dzimuši Latgalē. Vēstulē kā savu adresi A. Ceihners bija norādījis darbavietu Valsts saimniecības departamentā Rīgā, Smilšu ielā 15.

Šo vēstuli A. Valdmanis acīmredzot uztvēra kā nekaunīgu subordinācijas pārkāpšanu. A. Ceihners bija apgājis divus tiešos priekšniekus un vērsies tieši pie ministra. Sabiedrisko lietu ministrs Alfrēds Bērziņš finanšu ministru raksturoja kā "cilvēku ar nenormālu godkārības kompleksu un nepietiekamu kontroli par savas rīcības pareizību".[27] A. Valdmanis uz A. Ceihnera vēstules ar sarkanu zīmuli uzrakstīja jautājumu: "Vai rakstīts ar departamenta ziņu?" Ilggadējais Valsts saimniecības departamenta direktors Jānis Skujevics (1892–1991) bija spiests taisnoties: "Es lūdzu atvainošanos par šo manu darbinieku, kurš par nožēlošanu neizprot savas dienesta attiecības un velti Jūs apgrūtinājis. Ceihners jau ļoti ilgi ir Finanšu ministrijas darbinieks, bet tomēr šinī garajā dienesta laikā nav vēl piesavinājies valsts darbinieka stāju. Šo iesniegumu viņš rakstījis bez manas ziņas." Nākamajā dienā ministrs uzrakstīja vēl vienu piezīmi, kas bija adresēta J. Skujevicam: "Vajadzētu padomāt par piemērotāku nodarbošanos C[eihnera] kgm [kungam]."[28]

Ar šīm marginālijām uz A. Ceihnera vēstules malām konflikts nebija izsmelts. Ministrs, šķiet, bija stingri nolēmis atbrīvoties no ievērojamā ekonomista. 1939. gada 2. jūnijā A. Valdmanis rakstīja Valsts saimniecības departamenta direktoram: "Man neliekas, ka Ceihn[ers] būtu labi piemērots savam darbam V[alsts] budžetu nodaļā. L[ūdzu] sazināties ar VLB dir[ektoru] V. Gulbja k[un-]gu,[29] vai viņš nevēlētos C[eihneru] [..] savā bankā (savā laikā par to bijusi noruna) apm[ēram] korespondenta amatam. Pēc tam l[ūdzu] pārrunāt."[30] J. Skujevics 6. jūnijā atstāja uz lapiņas rezolūciju: "Jakobsons lūgts, lai pasaka Ceihn[eram], ka viņam par savu tālāko vietu jārunā ar Gulbis k[un]gu". [31]

A. Ceihnera tiešais priekšnieks Emīls Jākobsons (1897–?) izpildīja šo norādījumu, taču acīmredzot vai nu netika pilnībā informēts par lietas apstākļiem, vai arī viņa padotais izrādījās pārāk "ciets rieksts" pat finanšu ministram.

---

[26] A. Ceihnera vēstule finanšu ministram A. Valdmanim. 24.05.1939. LNA_LVVA, F4597_6_8, 1. lp.
[27] Bērziņš, Alfrēds (2015). *Nepublicētas atmiņas. Laiks, kas negaist*. Rīga: Lauku Avīze, 75. lpp.
[28] LNA_LVVA, F4597_6_8, 2. lp.
[29] Domāts Vispārējās lauksaimniecības bankas direktors Vilis Gulbis (1890–1942).
[30] Finanšu ministra A. Valdmaņa raksts Valsts saimniecības departamenta direktoram. 02.06.1939. LNA_LVVA, F4597_1_24, 13. lp.
[31] Turpat.

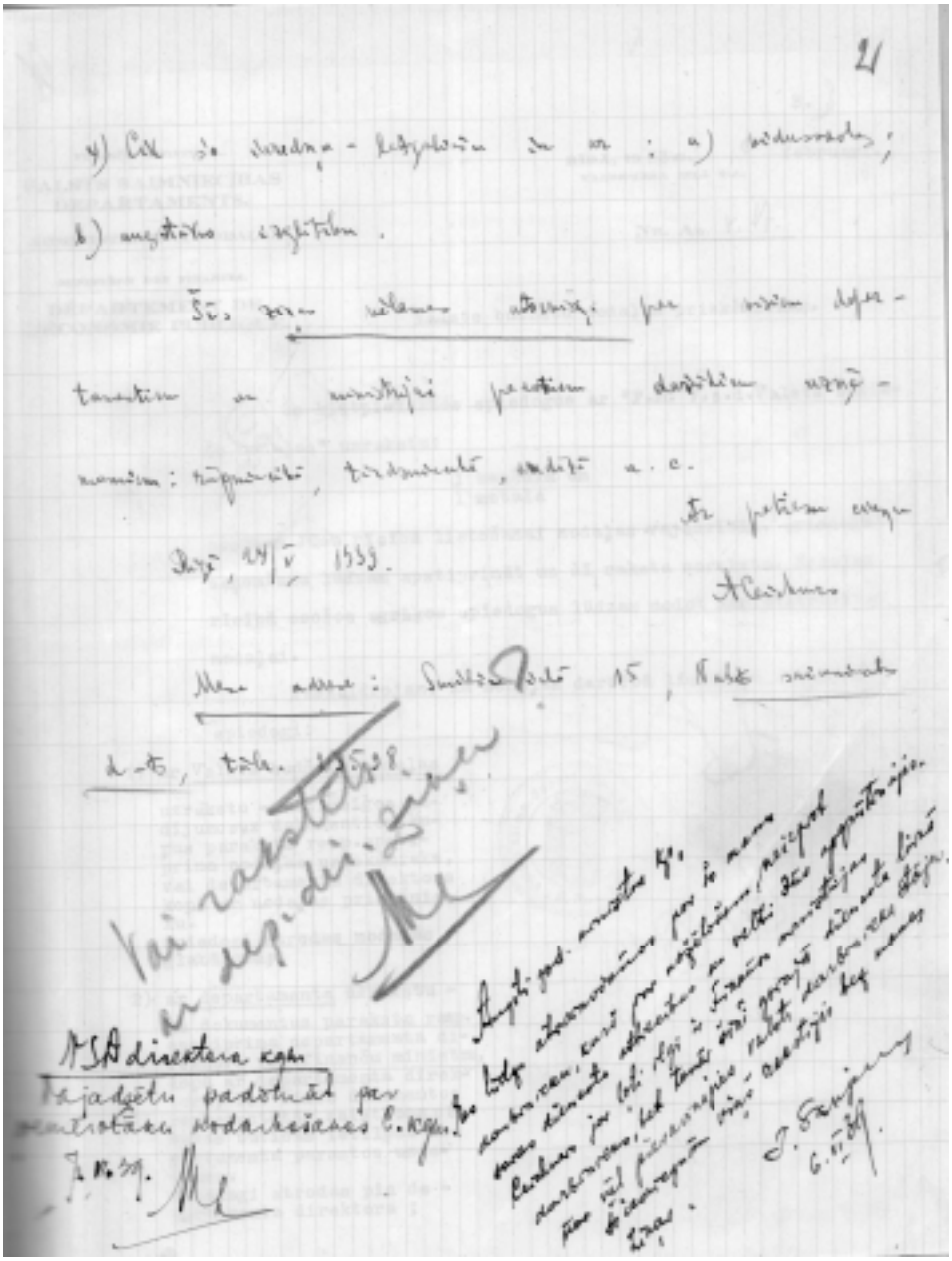

Finanšu ministra A. Valdmaņa un Valsts saimniecības departamenta direktora J. Skujevica sarakste uz A. Ceihnera vēstules malām. 1939. gada 24. maijs–7. jūnijs. LNA_LVVA, F4597_6_8, 2. lp.

1939. gada septembra beigās A. Ceihners vērsās ar atkārtotu lūgumu pie finanšu ministra, šoreiz – piešķirt padomnieka vietu Vispārējā lauksaimniecības bankā. A. Ceihners negrasījās aiziet no darba ministrijā, droši vien pat nenojaušot apstākļus, kādēļ viņam šāds amats vispār piedāvāts. Viņš paskaidroja A. Valdmanim: "Pagodinos piezīmēt, ka šis mans darbs noritētu mājās, ārpus valsts iestāžu parastā darba laika, izņemot varbūt tikai vienu reizi mēnesī, kad man kāds brīdis būtu jāziedo referāta nolasīšanai minētās bankas padomē."[32]

2. oktobrī uz dokumenta bija uzlikta departamenta direktoram adresēta rezolūcija, ko, visticamāk, bija rakstījis Valsts budžeta nodaļas vadītājs un kas vēstīja: "Ceihnera kungs pašlaik vēl nevēlas atstāt dienestu Valsts budžetu nodaļā. Ja turpmāk viņam izdotos bez V[ispārējās] lauksaimniecības bankas dienesta atrast vēl kādu pastāvīgu nodarbošanos, tad nebūtu izslēgta varbūtība, ka viņš no Valsts budžeta nodaļas būtu ar mieru aiziet."[33] Paradoksālā kārtā darbu ministrijā zaudēja nevis A. Ceihners, bet gan A. Valdmanis, kurš neskaidru iemeslu dēļ 25. oktobrī tika atbrīvots no finanšu ministra amata.[34] A. Ceihners ne tikai saglabāja darbu Valsts saimniecības departamentā, bet arī ieguva "ekonomiskā padomnieka" vietu Vispārējā lauksaimniecības bankā[35] un papildus vēl Sabiedrisko lietu ministrijā, ko vadīja viens no lielākajiem A. Valdmaņa nelabvēļiem A. Bērziņš.

Arhīva dokumenti liecina, ka A. Ceihners ar sabiedrisko lietu ministra 1939. gada 14. novembra rīkojumu tika iecelts par referenta vietas izpildītāju Sabiedriski kulturālā departamenta Propagandas nodaļā, skaitot ar 1939. gada 18. oktobri.[36] Zīmīgi, ka atalgojumu viņš saņēma par veselu mēnesi pirms oficiālās iecelšanas amatā. Vēl interesantāk bija tas, ka Valsts civildienesta likuma 108. pants paredzēja, ka ieņemt otru algotu amatu valsts iestādēs var tikai ar attiecīgā resora vadītāja rakstisku atļauju, taču A. Ceihners pat nebija papūlējies informēt Valsts saimniecības departamenta direktoru par savu nodomu strādāt arī Sabiedrisko lietu ministrijā. Attiecīgu paskaidrojumu J. Skujevics 1939. gada 29. novembrī nosūtīja jaunajam finanšu ministram, ar roku pierakstot zīmīgu teikumu: "Budžetu nodaļai Ceihners nav vajadzīgs."[37]

---

[32] A. Ceihnera vēstule finanšu ministram. 20.09.1939. Turpat, 30. lp.

[33] Turpat.

[34] Historiogrāfijā pastāv dažādi viedokļi par A. Valdmaņa atstādināšanas iemesliem. Pārskatu par šīm versijām sk.: Dunsdorfs, Edgars (1978). *Kārļa Ulmaņa dzīve*. Stockholm: Daugava, 475., 476. lpp. Jāpiebilst, ka A. Stranga kā vēl vienu versiju ir minējis K. Ulmaņa nevēlēšanos uzticēt A. Valdmanim sešu gadu plāna izstrādi un neproporcionāli lielas ietekmes iegūšanu valsts saimnieciskajā dzīvē. Sk.: Stranga, Aivars (2017). Valsts intervence ekonomikā. Plānsaimniecība: ieceres un rezultāti. No: Feldmanis, Inesis (red.). *15. maija Latvija*. Rīga: Latvijas Mediji, 289. lpp.

[35] A. Ceihnera vēstule Latvijas sūtnim ASV. 08.07.1945. LNA_LVVA, F293_1_1749, 4. lp.

[36] A. Ceihnera raksts Sabiedrisko lietu ministrijas Sabiedriski kulturālā departamenta direktoram. 18.10.1939. LNA_LVVA, F3758_1_45, 29. lp.

[37] Valsts saimniecības departamenta direktora J. Skujevica raksts finanšu ministram. 29.11.1939. LNA_LVVA, F4597_1_24, 25. lp.

Formāli A. Ceihneram bija triju dienu laikā ar rakstisku lūgumu jāvēršas arī pie sabiedrisko lietu ministra, taču viņš to izdarīja tikai decembra sākumā. Šajā dokumentā viņš nevis lūdza sevi pieņemt darbā, bet gan aprakstīja vēlamos darba apstākļus, pienākumus un algu: "Šis darbs ir: saimnieciski politisko notikumu un mūsu valdības saimnieciskās likumdošanas apgaismošana un komentēšana presē, izpildot valdības norādījumus." Viņš šo darbu bija gatavs veikt savā brīvajā laikā, lūdzot 150 latu algu mēnesī.[38] Jāpiezīmē, ka viņam piešķīra lielāku atalgojumu – 250 latu mēnesī.[39] Taču alga nebija vienīgie un pat ne lielākie ienākumi, ko A. Ceihners saņēma no Sabiedrisko lietu ministrijas. Par laiku no 18. oktobra līdz 31. decembrim viņam izmaksāja algu 499 latu 78 santīmu apmērā, taču papildus tam viņš saņēma honorārus par ievadrakstiem presē – vēl 578 latus un 10 santīmus.[40]

Acīmredzot A. Ceihneram bija izveidojušās labas personīgas attiecības ar sabiedrisko lietu ministru. Visticamāk, tas bija iespējams, pateicoties viņa biežajai dalībai dažādos publiskos pasākumos, kuros piedalījās arī valdības pārstāvji. Piemēram, 1939. gada 14. septembrī A. Ceihners uzstājās ar referātu Darba kameras lielajā sanāksmē Rīgas Latviešu biedrības telpās, kur 1300 dalībnieku vidū bija ministri, arodbiedrību valžu un revīzijas komisiju locekļi un citas amatpersonas. Līdzās A. Ceihneram šajā pasākumā uzstājās Darba kameras priekšsēdētājs Kārlis Egle (1895–?), Ārlietu ministrijas Līguma departamenta direktors Andrejs Kampe (1905–1942) un sabiedrisko lietu ministrs A. Bērziņš. Pēdējais savā runā arī pieminēja A. Ceihnera tikko nolasīto referātu, kas varēja liecināt par viņa simpātijām pret tautsaimnieku.[41] 1939. gada 17. decembrī, tātad vairāk nekā mēnesi pēc pieņemšanas darbā Sabiedrisko lietu ministrijā, A. Ceihners uzstājās radiofonā kopā ar A. Bērziņu, runājot par K. Ulmani viņa 40 gadu sabiedriskās darbības jubilejā.[42]

1939. gada beigas un 1940. gada sākums A. Ceihneram bija ražīgs, gan strādājot ministrijās un bankā, gan publicējoties presē un piedaloties propagandas pasākumos. 1940. gada 30. janvārī A. Ceihners uzstājās Jelgavā valsts un pašvaldības ierēdņu kursos ar lekciju par Latvijas ārējo tirdzniecību. Pirmais lekciju 700 ierēdņiem nolasīja zemkopības ministrs J. Birznieks, tai sekoja A. Ceihnera priekšlasījums.[43] 1940. gada 26. februārī A. Ceihners uzstājās Jelgavā,

[38] A. Ceihnera vēstule sabiedrisko lietu ministram. 02.12.1939. Turpat, 21. lp.
[39] LNA_LVVA, F3758_1_45, 29. lp.
[40] Ziņas par personām, kas saņēmušas vai kurām pienācās saņemt otrā pusē minētos atalgojumus un citas izmaksas 1939. g. [bez datējuma]. Turpat, 5. lp. o. p.
[41] Sabiedrisko lietu ministra A. Bērziņa runa arodbiedrību vadītājiem un darba vietu vecākiem un sadarbniekiem. *Valdības Vēstnesis*, 15.09.1939., 1. lpp.
[42] Kas jauns mūsu zemē un valstī. *Mazpulks*, 15.01.1940., 8. lpp.
[43] *Valdības Vēstnesis*, 31.01.1939., 5. lpp.

valsts un pašvaldības iestāžu darbiniekiem nolasot lekciju "par neitrālo valstu nastām un Latvijas stāvokli patreizējos politiskos apstākļos".[44]

A. Ceihners bieži viesojās arī Radiofonā. 1939. gada 1. oktobrī viņš uzstājās ar priekšlasījumu "Neitrālo valstu saimnieciskais stāvoklis pasaules karā",[45] 10. oktobrī – "Cik tālu Latvija nodrošināta ar pirmās nepieciešamības produktiem",[46] 19. decembrī – "Par Prezidentu kā saimnieciskās labklājības cēlēju",[47] 1940. gada 23. un 29. aprīlī – "Kara blokādes iespaids uz tautsaimniecību".[48] 1940. gada martā A. Ceihners pat tika komandēts uz Leipcigas pavasara mesi, ko nacistiskā Vācija izmantoja propagandas mērķiem (visus ceļa un uzturēšanās izdevumus sedza Vācijas puse) un kuras ietvaros viņš devās izbraukumā pa Saksiju.[49]

Ierēdņa darbu abās ministrijās A. Ceihners zaudēja pēc padomju okupācijas. Vispirms sabiedrisko lietu ministrs 4. jūlijā deva rīkojumu par viņa atlaišanu no 13. jūlija, piešķirot neizlietotās 10 atvaļinājuma dienas. A. Ceihneram izmaksāja arī algu mēnesi uz priekšu.[50] Jāpiezīmē, ka pēc atlaišanas atklājās, ka viņš nebija atdevis Propagandas nodaļas bibliotēkai 14 grāmatas un 19 brošūras.[51]

Darbu Finanšu ministrijā (vēlākais Finansu tautas komisariāts) A. Ceihners zaudēja ievērojami vēlāk. Oficiāli viņu pēc paša lūguma atbrīvoja no ieņemamā amata ar finansu tautas komisāra A. Tabaka pavēli 1940. gada 15. oktobrī.[52] Vēlāk trimdā A. Ceihners rakstīja, ka padomju okupācijas laikā viņš ticis atlaists no visiem amatiem,[53] turklāt saņēmis apzīmējumu "kapitālistu valdības ideologs".[54] Tomēr ne viņš, ne viņa ģimene padomju okupācijas laikā netika represēta.

---

[44] Jāvairo saimnieciskā neatkarība. *Zemgales Balss*, 27.02.1940., 1. lpp.
[45] *Hallo, Latvija*, 01.10.1939., 7. lpp.
[46] *Hallo, Latvija*, 08.10.1939., 14. lpp.
[47] *Daugavas Vēstnesis*, 16.12.1939., 9. lpp.
[48] *Hallo, Latvija*, 21.04.1939., 20. lpp.; 28.04.1939., 14. lpp.
[49] Valsts saimniecības departamenta direktora J. Skujevica raksts Ārlietu ministrijas Administratīvam departamentam. 27.02.1940.; A. Ceihnera raksts finanšu ministram. 21.02.1940. LNA_LVVA, F4597_1_24, 16., 19. lp.
[50] Sabiedrisko lietu ministrijas Sabiedriski kulturālā departamenta darbinieka Alfreda Ceihnera dienesta gaitas apraksts [bez datējuma]. LNA_LVVA, F3758_1_45, 1. lp. o. p.; sk. arī: *Cīņa*, 04.07.1940., 6. lpp.
[51] Sabiedrisko lietu ministrijas Propagandas nodaļas Bibliotēku biroja pārzines M. Rones vēstule A. Ceihneram. 15.07.1940. LNA_LVVA, F3758_1_45, 3. lp.
[52] Finanšu tautas komisāra A. Tabaka 87. pavēle. 15.10.1940. LNA_LVVA, F4597_1_24, 2. lp. o. p., 8. lp.
[53] LNA_LVVA, F293_1_1749, 4. lp.
[54] Turpat, 32. lp.

Darbs žurnālistikā un publicistikā

20. gs. 20.–30. gados A. Ceihners dažādos Latvijas periodiskajos izdevumos publicēja kopumā aptuveni 300 rakstu pārsvarā par dažādām ar ekonomiku saistītām tēmām. Pirmie viņa raksti publicēti jau 1925. gadā žurnālā "Ekonomists", kas bija galvenais finansēm, uzņēmējdarbībai un valsts ekonomikai veltītais Latvijas periodiskais izdevums. Drīz vien A. Ceihnera vārds parādījās žurnāla līdzstrādnieku vidū. 1930. gadā viņa rakstus sāka iespiest populārākajā tā laikā Latvijas avīzē "Jaunākās Ziņas". A. Ceihners bija "Jaunāko Ziņu" un no 1935. gada citas populāras avīzes – "Brīvā Zeme" redakcijas loceklis, pārzinot ekonomiskos jautājumus ("saimnieciskais redaktors").[55] Šeit viņš strādāja kopā ar ievērojamo rakstnieku, dzejnieku un Kārļa Ulmaņa režīma ideologu Edvartu Virzu, kas vadīja "Brīvās Zemes" Literāro nodaļu.

Vērotājam no malas nevarēja palikt nepamanīts milzīgais kontrasts starp augumā sīko, bet ļoti kustīgo E. Virzu un visai prāvo, bet noslēgto A. Ceihneru: "Reti kad redakcijas telpās sastopas Ed. Virza ar A. Ceihneru. Un kas gan lai būtu kopējs dzejniekam ar tautsaimnieku? Virza uzskata Ceihneru kā savā istabā iesēdušos (sava kabineta ideja lielajam mūzas dēlam arvien ir bijusi *idée fix*), un tāpēc, redakcijā ieradies, labāk aprunāja ar dāmām, kā sēd abesiniskā šarma tautsaimnieka darbistabā."[56]

1936. gadā A. Ceihneru uzņēma Latvijas Preses biedrībā.[57] 1937. gada 17. jūnijā viņš devās Baltijas valstu žurnālistu braucienā uz Franciju. Divu nedēļu ilgajā ceļojumā viņš kopā ar vairākiem citiem latviešu avīžniekiem apmeklēja Parīzi, kur tobrīd tika atklāts Baltijas valstu paviljons Pasaules izstādē, un Francijas tūrisma centrus Ziemeļfrancijā un Dienvidfrancijā.[58]

A. Ceihners rakstīja ne tikai periodiskajiem izdevumiem. Viņa šķirkļi "Latgale" un "Latvijas saimniecība salīdzinājumā ar citām valstīm" Latviešu konversācijas vārdnīcai 1935. gadā saņēma Latvijas Kultūras fonda piešķirto balvu un Krišjāņa Barona fonda prēmiju.[59] Viņa raksti bija ievietoti populāros krājumos "Zemnieku grāmata", "Latvijas zeme, daba un tauta", kā arī Latvijas Darba kameras izdotajos "Strādnieku kalendāros" un citos izdevumos.[60] A. Ceihnera raksti bija ievietoti

[55] Turpat, 4. lp.
[56] Švunkrats, Čarlijs. Tā iet preses valstībā! *Tēvijas Sargs*, 04.12.1936., 3. lpp.
[57] Latvijas Preses biedrības valdes sēde. *Tēvijas Sargs*, 16.10.1936., 10. lpp.
[58] *Rīts*, 17.06.1937., 9. lpp. Braucienā piedalījās arī R. Klāvsons no laikraksta "Rīts", P. Blaus no "Jaunākajām Ziņām", P. Viesmanis no "Letas" un Kontrovskis no "Latvijas Kareivja".
[59] Labsvīrs, Jānis. Piemirsts autors. *Latvija Amerikā*, 22.11.1986., 3. lpp.; *Students*, 14.05.1935., 6. lpp.
[60] Ceihners, Alfreds (1936). Mūsu lauksaimniecības ražojumu izvērtēšana. No: Saliņš, Kārlis (red.). *Zemnieku grāmata*. Rīga: Latvijas Lauksaimniecības kamera, 221.–229. lpp.; Ceihners, Alfreds (1937). Latvijas rūpniecība un amatniecība. No: *Latvijas zeme, daba un tauta*. 3. sēj.: *Latvijas tauta.* Rīga: Valters un Rapa, 389.–480. lpp.; Ceihners, Alfreds (1937). Latvijas iekšējā un ārējā

Finanšu ministrijas izdotajos krājumos svešvalodās "*Latvian Economist*" un "*Lettlands Ökonomist*".[61]

20. gs. 30. gadu otrajā pusē A. Ceihners savos rakstos arvien vairāk slavināja K. Ulmaņa režīmu un tā īstenoto saimniecisko politiku. Viņa raksti bija ievietoti oficiālos propagandas izdevumos. Piemēram, raksts "Tautas vadoņa darbi" publicēts izdevumā "Tautai un valstij". Tāpat A. Ceihnera raksti ir krājumos "Otrais gads", "Trešais gads" un krājumā "Kārļa Ulmaņa 60 gadi, 1877".[62]

Šajā laikā A. Ceihners izdeva arī divas grāmatas, kas bija cildinošas valdošajam režīmam. 1937. gadā 1500 eksemplāru tirāžā nodrukāja grāmatu "Lauksaimniecība un zemnieki – Latvijas pamats".[63] Šo 400 lappušu biezo darbu K. Ulmaņa vārdā dāvāja 42 Jelgavas novada mazpulku vadītājiem.[64] Vēl lielāku režīma atzinību guva 1939. gadā izdotā grāmata "Kārļa Ulmaņa saimnieciskā politika",[65] par ko A. Ceihners saņēma 2020 latu lielu atzinības balvu no Valsts kancelejas.[66] Pašvaldību departaments ieteica šo grāmatu iegādāties pagastu pašvaldībām, kā arī atsevišķiem darbiniekiem un amatpersonām.[67] Tāpat Amatniecības kamera dāvināja 200 grāmatas eksemplārus Latvijas amatnieku biedrībām.[68]

---

tirdzniecība. No: *Latvijas zeme, daba un tauta*. 3. sēj.: *Latvijas tauta.* Rīga: Valters un Rapa, 481.–562. lpp.; Ceihners, Alfreds (1936). Strādnieku saimnieciskās labklājības lielais progress 1934.–1936. g.g. No: *Strādnieku kalendārs 1937. gadam*. Rīga: Latvijas Darba kamera, 68.–81. lpp.; Ceihners, Alfreds (1937). Rūpniecības strādnieku svars Latvijas saimniecībā. No: *Strādnieku kalendārs 1938. gadam*. Rīga: Latvijas Darba kamera, 59.–66. lpp.; Ceihners, Alfreds (1938). Strādnieku labklājības pieaugums Latvijā. No: *Strādnieku kalendārs 1939. gadam*. Rīga: Latvijas Darba kamera, 89.–93. lpp.; Ceihners, Alfreds (1939). Gādība par strādnieku darba iespēju paplašināšanu. No: *Strādnieku kalendārs 1940. gadam*. Rīga: Latvijas Darba kamera, 62.–66. lpp.; Ceihners, Alfreds (1932). Rīgas pilsētas nozīme Latvijas tautas saimniecībā. No: *Rīga kā Latvijas galvas pilsēta*. Rīga: Rīgas pilsētas valde, 747.–768. lpp.

[61] Ceihners, Alfreds (1937). The Level of the Latvian National Life During the Years 1934–1936. No: Bokalders, Jānis (sast.). *Latvian Economist*. Riga: Ministry of Finance, pp. 113–122; Ceihners, Alfreds (1933). Die Veränderungen im Volkseinkommen Lettlands in den Krisenjahren 1931–1933. No: Bokalders, Jānis (sast.). *Lettlands Ökonomist.* Riga: Ausgabe des Finanzministeriums, S. 125–140.

[62] Ceihners, Alfreds (1940). Tautas vadoņa darbi. No: *Tautai un valstij: rakstu krājums Prezidenta Kārļa Ulmaņa 40 gadu sabiedriskā darba atcerei*. Rīga: Biogrāfiskā arhīva apgāds, 89.–93. lpp.; Ceihners, Alfreds (1936). Latvijas saimnieciskie sasniegumi otrajā gadā. No: *Otrais gads*. 1935.15.V–1936.15.V. Rīga: Leta, 261.–274. lpp.; Ceihners, Alfreds (1937). Latvijas saimnieciskie sasniegumi. No: *Trešais gads*, 1936.15.V–1937.15.V. Rīga: Leta, 273.–292. lpp.; Ceihners, Alfreds (1937). Dr. K. Ulmanis – Latvijas tautsaimniecības vadītājs. No: Ciedriņš, Vilis (sast.). *Kārļa Ulmaņa 60 gadi, 1877. 4. septembris 1937: svētku raksti*. Rīga: Zemnieka domas, 324.–326. lpp.

[63] Ceihners, Alfreds (1937). *Lauksaimniecība un zemnieki – Latvijas pamats*. Rīga: Zemnieka domas.

[64] *Brīvā Zeme*, 02.08.1937., 3. lpp.

[65] Ceihners, Alfreds (1939). *Kārļa Ulmaņa saimnieciskā politika*. Rīga: Zemnieka domas.

[66] Atzinība par A. Ceihnera grāmatu. *Brīvā Zeme*, 08.01.1940., 2. lpp.

[67] *Pašvaldības Dzīve*, 01.01.1940., 14. lpp.

[68] *Daugavas Vēstnesis*, 20.04.1940., 2. lpp.

Pateicoties abiem minētajiem darbiem, A. Ceihneru dažkārt pretnostata ievērojamā ekonomista Arnolda Aizsilnieka (1898–1982) uzskatiem, kas pausti viņa monumentālajā darbā "Latvijas saimniecības vēsture".[69] A. Ceihnera pozīcija krasi kontrastē ar A. Aizsilnieka pausto visai aso kritiku attiecībā pret K. Ulmani un viņa ekonomisko politiku. Arī Aivars Stranga savos pētījumos plaši polemizē ar A. Ceihnera pētījumiem un kritizē viņa paustos spriedumus. A. Strangas monogrāfiju "Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma saimnieciskā politika" var uzskatīt par atbildi A. Ceihnera darbam "Kārļa Ulmaņa saimnieciskā politika". Kritikai tika pakļauta sešgadīgā plāna ignorēšana A. Ceihnera pētījumā, rūpniecības attīstības panākumu pārspīlēšana un ekonomikas latviskošanas idealizēšana.[70]

Starpkaru periodā A. Ceihners vēl publicēja grāmatu "Latvijas mežu tautsaimnieciskā nozīme".[71] Trimdā ASV, meklējot darbu, viņš rakstīja, ka bijis autors vēl trim grāmatām: 1925. gadā 80 lappušu biezajai "Latvijas maksājumu bilance", 1927. gadā 110 lappušu biezajai "Latvijas nacionālais ienākums un nacionālā bagātība", kā arī 1935. gadā grāmatai "Rūpniecība un tirdzniecība Latvijā".

Pirmais minētais acīmredzot ir viņa sagatavotais habilitācijas darbs "Latvijas un citu valstu maksājumu bilances", kura apjoms ir 82 lapas. 1927. gada darbu nav izdevies atrast. Ir zināms, ka A. Ceihners 1927. gadā žurnālā "Ekonomists" vairākos turpinājumos publicēja rakstus "Tautas mantas un tautas ienākums"[72] un "Latvijas tautas manta", taču to kopējais apjoms ir vien 37 lapaspuses. Ļoti iespējams, ka žurnālā viņš publicēja daļu no kāda vēlāk pazuduša manuskripta. Par trešo – 1935. gadā tapušo darbu var izteikt tikai minējumus, jo šāda rūpniecības un tirdzniecības tematika neparādās pat A. Ceihnera attiecīgā gada publikācijās presē. Iespējams, ka A. Ceihners sagatavoja kādu pētījumu, kas balstījās 1935. gadā veikto tirdzniecības, rūpniecības un amatniecības skaitīšanas datos, taču apjomīgo darbu (viņš norādīja, ka tas bijis 160 lapu liels) nav publicējis. Tāpat A. Ceihners rakstīja, ka viņa aplēses par Latvijas maksājumu bilanci, nacionālo ienākumu un bagātību publicētas Tautu Savienības statistikas izdevumos.[73]

[69] Krastiņš, O. Tomēr pāri visam ir cilvēks, 7. lpp.

[70] Stranga, Aivars (2020). *Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma saimnieciskā politika (1934–1940)*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 7., 8. lpp.

[71] Ceihners, Alfreds (1929). *Latvijas mežu tautsaimnieciskā nozīme*. Rīga: Mežu departaments.

[72] Ceihners, Alfreds (1927). Tautas mantas un tautas ienākums. *Ekonomists*, 8, 305.–313. lpp.; 9, 345.–352. lpp.; 10, 389.–394. lpp.; 11, 425.–432. lpp.; Ceihners, Alfreds (1927). Latvijas tautas manta. *Ekonomists*, 18, 633.–638. lpp.; 20, 725.–730. lpp.

[73] LNA_LVVA, F293_1_1749, 32. lp.

Otrais pasaules karš un trimda

Par A. Ceihnera dzīvi un darbību Otrā pasaules kara laikā zināms gaužām maz. Nacistiskās Vācijas okupācijas laikā iznāca divas viņa grāmatas – "Lai dzīvo padomju Latvija! Daži fakti no komunistu valdīšanas gada Latvijā" un "Latvijas boļševizācija, 1940–1941". Abas tika pārtulkota un izdotas arī vācu valodā.[74] "Latvijas boļševizācija" ir monumentāls darbs 751 lappuses apjomā. Abos šajos darbos padomju okupācijas varas īstenotā politika tika iznīcinoši kritizēta.

Jāatzīmē interesants fakts, ko kādā vēstulē min A. Ceihners – viņš grāmatas "Latvijas boļševizācija" 25 eksemplārus 1944. gada februārī esot mēģinājis nosūtīt Latvijas sūtnim ASV Alfrēdam Bīlmanim (1887–1948).[75] Pati grāmata, lai gan formāli izdota 1943. gadā, grāmatnīcās nonāca 1944. gada martā.[76] Grāmatas tapšanas apstākļus viņš apraksta šādi: "Jau sovietu laikā radās man doma aprakstīt šos notikumus, ja brīnišķīgā kārtā stāvoklis grozītos. Atceros, ka 20. aug[ustā] 1941. g[adā] Rīgā vedu ar ormani mājās lielu somu sov[jetu] grāmatu, ko šim mērķim paglābu no iznīcināšanas kādā grāmatu veikalā, ar vācu iestāžu atļauju."[77]

A. Ceihnera darbība nacistiskās Vācijas okupācijas laikā nav pilnībā skaidra. Pēc Otrā pasaules kara trimdā viņš kategoriski noliedza jebkādu sadarbību ar vācu okupācijas iestādēm: "Nebiju darbinieks vācu vai latviešu iestādēs tanī laikā. Nodarbojos vienīgi ar savu grāmatu. [..] Tāpēc pazinos tomēr galv[enā] kārtā ar vācu iestādēm, kas kārtoja manas grāmatas iespiešanu (kas tomēr bij diezgan sarežģīta lieta)."[78]

Taču, visticamāk, tas neatbilda patiesībai. Tībingenes Universitātes arhīvā saglabātajā A. Ceihnera autobiogrāfijā norādīts, ka 1941.–1944. gadā viņš strādājis Tautsaimniecības pētniecības institūtā (*Institut für Volkswirtschaftforschung*) Rīgā.[79] Iespējams, domāts Saimniecības ģenerāldirekcijas Saimniecības pētīšanas institūts, taču šī informācija nākotnē ir jāpārbauda. Latvijas Valsts vēstures arhīvā ir saglabājies 44 lapu garš dokuments "Latvijas tautas ienākums 1940. un 1941. g. g.", virs kura ar zīmuli uzrakstīts A. Ceihnera vārds.[80] Visticamāk, viņš bija šī dokumenta autors. Šis dokuments glabājas Ģenerālkomisāra Rīgā (*Der Generalkomissar in Riga*) fondā. Iespējams, ka A. Ceihners ir darbojies vai sadarbojies arī ar šo Vācijas okupācijas pārvaldes institūciju.

---

[74] Ceihners, Alfreds (1943). *"Es lebe die LSSR"!* Riga: A Ceihner; Ceihners, Arlfreds (1943). *Was Europa drohte*. Riga: A. Ceihners.
[75] LNA_LVVA, F293_1_1749, 5. lp.
[76] *Laiks*, 04.01.1986., 4. lpp.
[77] A. Ceihnera vēstule A. Dinbergam. 03.06.1970. LNA_LVVA, F293_1_1749, 52. lp.
[78] Turpat.
[79] Lebenslauf [bez datējuma]. UAT_629_1363, S. 23.
[80] Latvijas tautas ienākums 1940.–1941. g. g. [bez datējuma]. LNA_LVVA, FP-69_5_11, 1.–44. lp.

1944. gadā A. Ceihners ar ģimeni devās bēgļu gaitās uz Vāciju. Vispirms viņi apmetās Silēzijā, taču, tuvojoties Sarkanajai armijai, pārcēlās uz nelielu Virtembergas pilsētiņu (*Wangen im Allgäu*) Dienvidvācijā, 20 kilometru attālumā no Bodenes ezera. Pēc Otrā pasaules kara noslēguma šī teritorija nonāca franču okupācijas zonā. Pirmos mēnešus A. Ceihners dzīvoja gandrīz pilnīgā izolācijā, bez iespējām iegūt darbu un sazināties ar tautiešiem. Vienīgie oficiālie dokumenti, kas bija Ceihneru ģimenes rīcībā, bija Latvijas Republikas pases, kas, protams, radīja pārvietošanās problēmas. Viņi bažījās par iespējamo nosūtīšanu uz pārvietoto personu nometnēm. Dzīve svešumā bija grūta – trūka pārtikas, apģērba un apavu. 1946. gada martā kādā vēstulē A. Ceihners rakstīja: "Dzīvojam savu nožēlojamo dzīvīti un gaidām, ceram."[81]

Tikai 1946. gada aprīlī A. Ceihners saņēma pirmo atbildi uz daudzajām Latvijas sūtnim ASV A. Bīlmanim rakstītajām vēstulēm.[82] Situācija pamazām sāka uzlaboties, A. Ceihneram rodot iespēju publicēties latviešu presē Vācijā. 1947. gada rudenī A. Ceihneram izdevās izveidot regulārākus kontaktus ar Latvijas sūtniecību ASV un pat saņemt vairākas jaunākās ASV statistikas grāmatas.[83] Šajā laikā viņš sāka strādāt pie divām informatīva rakstura grāmatām par Austrāliju un Kanādu, lai iepazīstinātu potenciālos latviešu izceļotājus ar šo zemju dabu, klimatu, ģeogrāfiskajiem apstākļiem un saimniecību. Abas grāmatas izdotas Vācijā nākamajā – 1948. gadā.[84] Šajā pašā gadā ASV tika izdota neliela A. Ceihnera brošūra par Latviju un padomju ekonomiku.[85]

Ir ziņas, ka 1948. gadā A. Ceihners ieguva statistiķa vietu Apvienoto Nāciju Palīdzības un atjaunošanas organizācijas (*United Nations Relief and Rehabilitation Organisation*), kas šajā pašā gadā tika pārveidota par Starptautisko bēgļu organizāciju (*International Refugee Organization*), štābā Noienburgā (*Neuenburg*) Vācijā.[86] 1949. gadā presē varēja lasīt, ka "A. Ceihners, kas ir augsta amatpersona franču militārajā dienestā, gatavojas to tomēr pamest un tuvākajā nākotnē doties uz ASV".[87] Jāšaubās, vai viņš gada laikā būtu strauji kāpis pa karjeras kāpnēm, pretējā gadījumā diez vai viņš censtos par katru cenu pamest Vāciju. Angļu valodu A. Ceihners pārvaldīja visai viduvēji, taču tas viņam neliedza

[81] A. Ceihnera vēstule Latvijas sūtnim ASV. 15.03.1946. Turpat, 15. lp.
[82] A. Ceihnera vēstule Latvijas sūtnim ASV. 30.04.1946. Turpat, 17. lp.
[83] A. Dinberga vēstule A. Ceihneram. 20.10.1947. Turpat, 18. lp.
[84] Ceihners, Alfreds (1948). *Austrālija*. Gincburga: Latvija; Ceihners, Alfreds (1948). *Kanāda*. Gincburga: Latvija.
[85] Ceihners, Alfreds (1948). *Latvian and Soviet Russian State Economy*. Šis bija brošūras veidā izdots A. Ceihnera raksts, kas bija publicēts žurnālā "*Journal of Central European Affairs*". Sk.: Ceihners, Alfreds (1948). Latvian and Soviet Russian State Economy. *Journal of Central European Affairs*, 7 (4), pp. 374–393.
[86] LNA_LVVA, F293_1_1749, 32. lp.
[87] Stūre, R. Fakti bez propagandas. *Tālos Krastos*, 12.11.1949., 4. lpp.

D. P.'s Breathe Deeply U. S. Air

DR. and MRS. ALFREDS CEICHNERS and their daughter, INESE
Latvian economist and family find the Red menace he wrote the book about

A. Ceihners kopā ar sievu Elfrīdu un meitu Inesi īsi pēc ierašanās ASV. *The Seattle Times*, 14.06.1950. LNA_ LVVA, F293_1_1749, 34. lp.

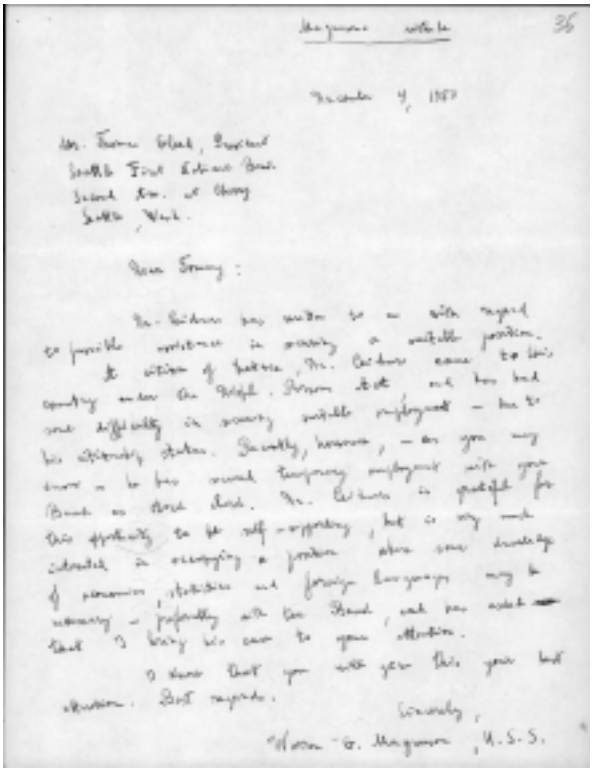

36

December 4, 1950

Mr. Thomas Black, President
Seattle First National Bank
Second Ave. at Cherry
Seattle, Wash.

Dear Tommy:

Mr. Ceihners has written to me with regard to possible assistance in securing a suitable position. As citizen of Latvia, Mr. Ceihners came to this country under the Relief Program but has had some difficulty in securing suitable employment - due to his citizenship status. Incidentally, however, - do you suppose there would be any temporary employment with your Bank or Trust Dept. Mr. Ceihners is grateful for this opportunity to be self-supporting, but is very much interested in securing a position where some knowledge of economics, statistics and foreign languages may be necessary - preferably with the Bank, and has asked that I bring his case to your attention.

I know that you will give this your best attention. Best regards.

Sincerely,

Warren G. Magnuson, U.S.S.

Vašingtonas senatora V. G. Magnusona vēstule Sietlas Pirmās nacionālās bankas direktoram T. Glīdam ar lūgumu atrast A. Ceihneram kādu piemērotāku amatu. 1950. gada 4. decembris. Noraksts. LNA_LVVA, F293_1_1749, 36. lp.

sapņot par iespējamu akadēmisku karjeru kādā ASV augstskolā vai pētniecības institūcijā.[88]

Tikai 1949. gada septembrī A. Ceihneram izdevās iegūt nepieciešamos galvojumus, lai dotos uz ASV. Viņš ieradās ASV 1950. gada jūlijā, apmetās ar ģimeni Sietlā, kur par viņiem bija galvojusi vietējā latviešu baptistu draudze. Sākotnēji viņš strādāja uz pusslodzi Sietlas Būvniecības padomē, izskatot tvaika katlu novietojumu dažādos būvplānos.[89] 1950. gada beigās viņam izdevās iegūt akciju klerka (*stock clerk*) vietu Sietlas Pirmajā nacionālajā bankā (*Seattle First National Bank*), taču jau pēc diviem mēnešiem viņš tika atlaists no darba.

Viņa atlaišanas apstākļi atgādina 1939. gada notikumus, kad A. Ciehners pārkāpa subordināciju attiecībās ar finanšu ministru. Šoreiz viņš bija vērsies pie kāda vietējā senatora, lai par viņu aizliek kādu labu vārdu bankas direktoram. Senators Vorens Grants Magnusons (*Magnuson*) decembra sākumā tik tiešām bija uzrakstījis vēstuli Tomasam Glīdam (*Gleed*), ko viņš personīgi pazina, ar aicinājumu atrast A. Ceihnera spējām atbilstošāku darbu. Nākamajā dienā A. Ceihners tika atlaists no darba.[90]

Turpmāk A. Ceihners strādāja kādā vietējā apdrošināšanas sabiedrībā, bet vēlāk – pastā. Mēģinājumi ar trimdas latviešu palīdzību atrast kādu labāku vietu bija nesekmīgi. 1951. gadā presē parādījās ziņa, ka A. Ceihners esot ieradies Ņujorkā un sācis strādāt raidorganizācijas "Amerikas Balss" latviešu redakcijā, taču tas, visticamāk, neatbilda patiesībai. 1953. gadā avīzes ziņoja, ka A. Ceihners ir dokumentu un liecību kopojuma "Komunistu noziegumi pret Latvijas valsti, tautu un kultūru" redaktoru vidū.[91] 1957. gadā Latvijas sūtniecības vadītājs Vašingtonā Arnolds Spekke (1887–1972) ieteica viņa kandidatūru ekonomista darbam ASV valdības iestādēs.[92] Šiem centieniem gan nebija nekādu pozitīvu rezultātu. Ilgus gadus A. Ceihners nespēja panākt arī sava darba "Latvijas boļševizācija" atkārtotu izdošanu. Trimdā tas bija pieejams vien vācu valodā. Tikai 1986. gadā izdevniecība "Gauja" publicēja monumentālo A. Ceihnera pētījumu atkārtoti,[93] saņemot daudz atzinīgu recenziju. Piemēram, Jānis Labsvīrs rakstīja, ka "Ceihnera grāmatai nav līdzvērtīgu izdevumu par šo Latvijas vēstures posmu".[94]

---

[88] A. Ceihnera vēstule A. Dinbergam. 14.11.1947.; A. Ceihnera vēstule Latvijas sūtnim ASV. 18.07.1940. LNA_LVVA, F293_1_1749, 18. lp.; 24. lp. o. p.; 29. lp.

[89] LNA_LVVA, F293_1_1749, 29. lp. o. p.

[90] A. Ceihnera vēstule Latvijas sūtnim ASV. 03.01.1951. LNA_LVA, F293_1_1749, 35., 36. lp.

[91] Nacionāls kopdarbs Latvijas brīvībai. *Laiks*, 12.08.1953., 6. lpp.

[92] A. Spekkes vēstule ASV Civildienesta komisijai. 09.05.1957. LNA_LVVA, F293_1_1749, 46. lp.

[93] Ceihners, Alfreds (1986). *Latvijas boļševizācija, 1940–1941*. Linkolna: Gauja.

[94] Labsvīrs, Jānis. Piemirsts autors. *Latvija Amerikā*, 22.11.1986., 3. lpp.

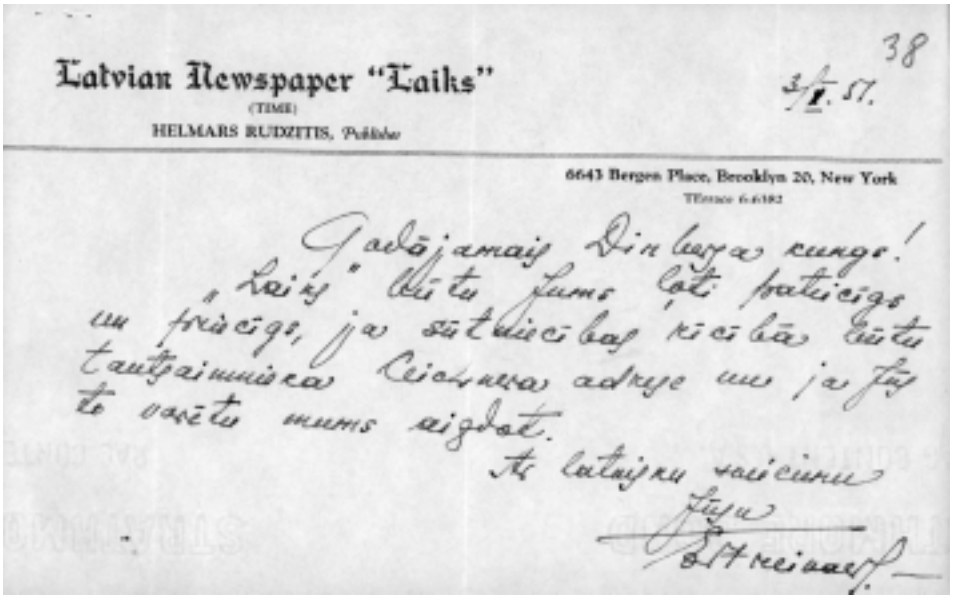

38

Latvian Newspaper "Laiks"
(TIME)
HELMARS RUDZITIS, Publisher

3/I. 51.

6643 Bergen Place, Brooklyn 20, New York
TEnnce 6-6182

Godājamais Dinberga kungs!
„Laiks" būtu Jums ļoti patiecīgs un priecīgs, ja sūtniecības rīcībā būtu tautsaimnieka Ceichnera adrese un ja Jūs to varētu mums aizdot.
Ar latvisku sveicinu
Jūsu
Ertreinaerf

Trimdas latviešu laikraksta "Laiks" žurnālista Helmāra Rudzīša vēstule Latvijas sūtniecības ASV vadītājam A. Dinbergam ar lūgumu atsūtīt A. Ceihnera adresi. 1951. gada 3. janvāris. LNA_LVVA, F293_1_1749, 38. lp.

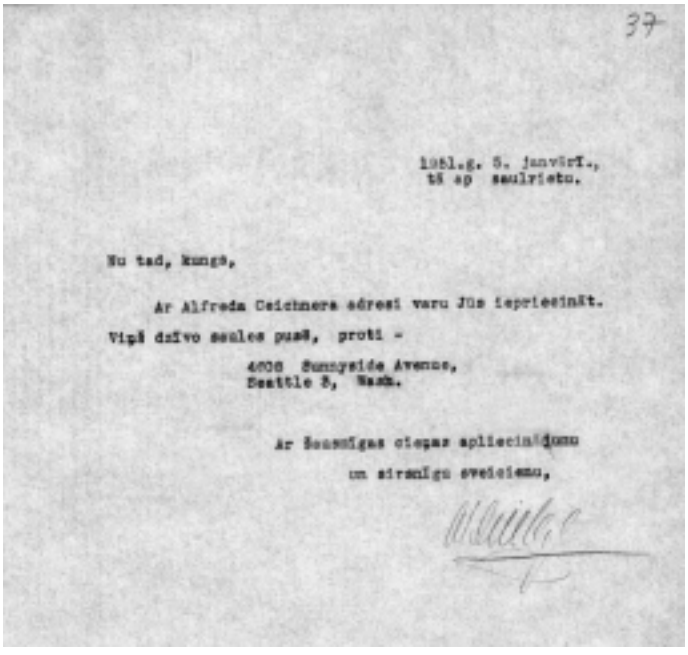

37

1951.g. 5. janvārī.,
tā ap saulrietu.

Nu tad, kungs,

Ar Alfreda Ceichnera adresi varu Jūs iepriecināt.

Viņš dzīvo saules pusē, proti -

4608 Sunnyside Avenue,
Seattle 3, Wash.

Ar šausmīgas cieņas apliecinājumu
un sirsnīgu sveiciemu,

A. Dinberga atbilde laikraksta "Laiks" žurnālistam H. Rudzītim. 1951. gada 5. janvāris. LNA_LVVA, F293_1_1749, 37. lp.

A. Ceihners mira Sietlā 1987. gada 19. martā, 12 dienas pēc tam, kad bija mirusi viņa sieva Elfrīda. 1961. gadā A. Ceihnera meita Inese, kas bija pabeigusi farmācijas studijas Vašingtonas Valsts universitātē Sietlā, apprecējās ar inženieri Aldoni Āberu (1928–2010).[95] Viņu ģimenē piedzima dēli Ēriks Alfrēds (dz. 1964) un Alberts Edgars (dz. 1966). Ē. A. Ābers studēja biznesa vadību un datorzinības, vēlāk strādāja informācijas tehnoloģiju uzņēmumā Sietlā.

Alfreda Ceihnera zinātniskais devums

20. gs. 80. gadu beigās grāmatai "Latvijas boļševizācija" veltītajās recenzijās tika uzteikta statistisko ziņu vērtība, ko bija apkopojis A. Ceihners, lai aprakstītu padomju okupācijas režīma īstenoto ekonomisko politiku Latvijā. Tolaik trimdā nebija pieejami arhīvu materiāli, bet padomju publikācijas par šo tēmu bija klaji tendenciozas. Līdz ar to A. Ceihnera darbs bija unikāls, sniedzot plašu faktoloģisko bāzi. Taču daudz nozīmīgāks bija viņa devums nevis K. Ulmaņa vai padomju režīma politikas aprakstīšanā vai izvērtēšanā, bet inovatīvu metožu izmantošanā makroekonomiskajos pētījumos.

A. Ceihners bija celmlauzis vairāku svarīgu ekonomisko rādītāju aprēķināšanā Latvijā. Viņš pirmais veica Latvijas maksājumu bilances aprēķinus, kas bija arī viņa pirmā habilitācijas darba tēma un kam bija veltītas pirmās publikācijas žurnālā "Ekonomists" 1925. gadā.[96] Valsts statistiskā pārvalde maksājumu bilanci savos regulārajos pārskatos iekļāva tikai 1934. gadā, pēc Latvijas un Igaunijas statistiķu konferences (Igaunijā pirmās oficiālās publikācijas parādījās 1933. g.). A. Ceihners tika atzīmēts kā pirmais, kas veicis šo darbu.[97] Nozīmīgs bija arī A. Ceihnera darbs pie tautas jeb nacionālās bagātības aprēķināšanas, kam viņš pievērsās 1927. gadā, bet 1931. gadā sagatavoja habilitācijas darbu par šo tēmu.

Taču nozīmīgākais A. Ceihnera veikums, neapšaubāmi, bija Latvijas nacionālā ienākuma aprēķini. Latvija bija starp pirmajām valstīm, kur 20. gs. 30. gadu otrajā pusē oficiālajās valsts statistikas publikācijās tika iekļauts nacionālā ienākuma rādītājs.[98] Lielā mērā tās bija tieši A. Ceihnera aktīvās darbības sekas, kurš par šo tēmu daudzkārt publicējās presē jau no 1927. gada.[99] Viņš bija arī pirmais pētnieks, kurš aprēķināja nacionālo ienākumu atsevišķam Latvijas reģionam –

[95] *Laiks*, 04.10.1961, 6. lpp.

[96] Ceihners, Alfreds (1925). Maksājumu bilances. *Ekonomists*, 21, 1025.–1037. lpp.; Ceihners, Alfreds (1925). Latvijas maksājumu bilances. *Ekonomists*, 22, 1081.–1096. lpp.

[97] Latvijas maksājumu bilance (1934). *Mēneša Biļetens*, 1–4, 67.–69. lpp.

[98] Norkus, Zenonas, Markevičiūte, Jurgita, Grytten, Ola Honningdal, Šiliņš, Jānis (2022). Benchmarking Latvia's Economy: a New Estimate of Gross Domestic Product in the 1930s. *Cliometrica*, 18 (1), p. 1.

[99] Ceihners, Alfreds (1927). Tautas mantas un tautas ienākums. *Ekonomists*, 8, 305.–313. lpp.; 9, 345.–352. lpp.; 10, 389.–394. lpp.; 11, 425.–432. lpp.

Latgalei. Attiecīgais manuskripts glabājas Latvijas Valsts vēstures arhīvā.[100] Valsts statistiskā pārvalde 1936. gadā publicēja oficiālas nacionālā ienākuma aplēses par 1932.–1935. gadu.[101] Arī turpmākajos gados statistiķi veica attiecīgus aprēķinus, taču to publicēšana vai nu politisku, vai metodoloģisku apsvērumu dēļ tika pārtraukta.

Secinājumi

Alfreds Ceihners bija viens no ievērojamākajiem 20. gs. 20. gadu otrās puses–30. gadu Latvijas ekonomistiem. Latvijas Universitātes profesors Aivars Stranga viņu apzīmē par "vienu no Latvijas profesionālākajiem ekonomikas vērtētājiem,"[102] bet Viļņas Universitātes profesors Zenons Norkus (*Norkus*) ierindo viņu starpkaru Latvijas ievērojamāko ekonomistu pieciniekā.[103] Tomēr ciešā sadarbība ar K. Ulmaņa režīmu un aizdomas par iespējamo sadarbību ar nacistiskās Vācijas okupācijas iestādēm veicināja viņa personības nokļūšanu vispirms "neērto", bet pēc tam "aizmirsto" kategorijā, lai gan viņa pētījumi tika un tiek plaši citēti arī mūsdienās.[104] Jāpiezīmē, ka A. Ceihnera Otrā pasaules kara laikā izdotās grāmatas vēl arvien daudzās pasaules valstu bibliotēkās ir atrodamas ar atzīmi "nacistu propaganda".[105]

Neskatoties uz vairākiem inovatīviem pētījumiem ekonomikas jomā un uzrakstītajiem habilitācijas darbiem, viņš tā arī nespēja iegūt doktora grādu Latvijas Universitātē. Aprakstītā cīņa par zinātnisko grādu atklāj mazāk zināmu tā laika universitātes un it sevišķi Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes pusi – konservatīvismu un korporatīvismu, kas liedza A. Ceihneram (protams, ne tikai viņam) veidot akadēmisku karjeru. Šāda situācija šķiet visai pārsteidzoša, ņemot vērā valsts tā laika centienus panākt pēc iespējas straujāku un sabalansētāku ekonomisko attīstību. Dzimtenē nenovērtētais ekonomists doktora grādu ieguva 1949. gada martā Tībingenes Universitātē Vācijā.

Nespējot veidot zinātnisko karjeru, A. Ceihners visus spēkus veltīja ierēdņa un publicista, bet 30. gadu beigās – arī propagandista darbam. Viņš bija viens no produktīvākajiem žurnālistiem, kas rakstīja par populārzinātniskām tēmām Latvijas lielākajos laikrakstos. Šis darbs nesa visai ievērojamus papildu ienākumus,

---

[100] Latgales saimnieciskā dzīve [bez datējuma]. LNA_LVVA, F1308_11_18920, 1.–25. lp.

[101] Jurēvics, Jēkabs (1936). *Finanšu un kredīta statistika 1936*. Rīga: Valsts statistiskā pārvalde, 276., 277. lpp.

[102] Stranga, A. *Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma saimnieciskā politika*, 319. lpp.

[103] Norkus, Zenonas (2018). First Calculations of the Total Output of Latvia and Lithuania in the 1920s: A Comparison. *Journal of Baltic Studies*, 49 (2), p. 243.

[104] Aizsilnieks, Arnolds (1968). *Latvijas saimniecības vēsture, 1914–1945*. Stockholm: Daugava, 970. lpp.; Stranga, A. *Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma saimnieciskā politika*, 7.–9., 72., 209., 204., 314., 319., 379., 411., 482. lpp.

[105] Norkus, Z. First Calculations of the Total Output of Latvia and Lithuania in the 1920s, p. 243.

sevišķi pēc nokļūšanas Sabiedrisko lietu ministrijā. 1939.–1940. gadā A. Ceihners bija biežs publisko pasākumu dalībnieks, uzstājoties ar referātiem un runām, kā arī regulāri piedalījās Radiofona pārraidēs.

Droši vien 1939.–1940. gadu var uzskatīt par A. Ciehnera karjeras augstāko punktu ne tikai viņa publiskās darbības dēļ. Viņš, neskatoties uz konfliktu ar finanšu ministru, strādāja divās ministrijās un bankā kā padomnieks. Pašlaik grūti pateikt, vai tas bija iespējams tādēļ, ka A. Ceihneram bija tiešām izveidojies personīgs kontakts ar K. Ulmani, uz ko viņš norādīja finanšu ministram, vai tuvas attiecības ar sabiedrisko lietu ministru A. Bērziņu. Jebkurā gadījumā vairāki mēģinājumi atlaist viņu no darba beidzās nesekmīgi.

Visnoslēpumainākais A. Ceihnera dzīves posms bija padomju okupācijas un Otrā pasaules kara laiks. Raksta sagatavošanas laikā tika iegūta informācija, ka nacistiskās Vācijas okupācijas laikā 1941.–1944. gadā viņš strādāja algotu darbu un nodarbojās ar ekonomikas pētniecību. Turpmākajos pētījumos šī informācija būtu jāprecizē.

A. Ceihnera bēgļu gaitas un vēlākā dzīve trimdā droši vien varēja būt grūtākais posms viņa dzīvē, jo svešumā viņš nespēja realizēt savas prasmes un talantus. Gadiem viņš nesekmīgi centās atrast sev piemērotu darbu. Sākotnēji vainojamas varēja būt visai viduvējās angļu valodas prasmes, bet ilgtermiņā – arī dzīvesvietas izvēle, jo Sietla nebija lielākais ASV latviešu centrs un šeit nebija viegli izveidot vajadzīgos kontaktus vai atrast darbu kādā akadēmiskā institūcijā.

JĀNIS ŠILIŅŠ

THE FORGOTTEN ECONOMIST: ALFREDS CEIHNERS' 125TH ANNIVERSARY

On August 20, 2024, we commemorate the 125th anniversary of the distinguished Latvian economist Alfreds Ceihners (1899–1987). He stood out as one of the most talented and prolific specialists in economics during the interwar period in Latvia.

Ceihners' scholarly pursuits were closely intertwined with Latvian state economic policies and pioneering macroeconomic research. Recognized as an unwavering publicist and statistician by his contemporaries, he also emerged as a proponent and advocate for Kārlis Ulmanis' economic initiatives shortly before World War II. However, despite his notable contributions, contemporary literature, press, and internet resources offer only fragmentary biographical details about this significant figure. Furthermore, Ceihners' academic impact

remains largely unacknowledged, let alone properly evaluated. The objective of this article is to introduce readers to the life and work of Ceihners, shedding light on his remarkable contributions to economics and public discourse.

Arguably, Ceihners' most notable achievement was his calculation of Latvia's national income. During the latter half of the 1930s, Latvia became one of the pioneering countries to include the national income indicator in its official state statistics publications. This milestone owed much to Ceihners' persistent efforts, as he began publishing on this subject in the Latvian press as early as 1927. Additionally, he was the first researcher to calculate the national income for the distinct Latvian region of Latgale.

Despite numerous innovative studies in the field of economics and three habilitation theses, Ceihners encountered obstacles in obtaining a doctoral degree from the University of Latvia. His struggle for academic recognition sheds light on lesser-known aspects of the university at the time, particularly the atmosphere of conservatism and corporatism prevalent in the Faculty of Economics and Law, which impeded Ceihners, along with others, from advancing in an academic career. This situation appears somewhat surprising, given the state's efforts at the time to achieve rapid and balanced economic development. However, the underappreciated economist ultimately earned his doctorate in March 1949 from the University of Tübingen in Germany.

Unable to pursue an academic career, Ceihners directed all his energy toward civil service and journalism. By the late 1930s, he also engaged in propaganda work. He emerged as one of the most prolific journalists covering popular science topics in Latvia's leading newspapers. Over time, he wrote approximately 300 articles for newspapers and magazines, which provided him with significant additional income, particularly after he joined the Ministry of Public Affairs. Between 1939–1940, Ceihners actively participated in public events, delivering speeches and lectures, and made regular appearances on the radio.

The years 1939–1940 can arguably be regarded as Ceihners' 'golden years', not only due to his extensive public activities but also because, despite conflicts with the finance minister, he held positions in two ministries and served as an adviser in a major Latvian bank. It is difficult to determine whether this was possible because Ceihners truly had a personal connection with Ulmanis, as he implied to the Minister of Finance, or because of close relations with the Minister of Public Affairs, Alfrēds Bērziņš. Nevertheless, despite several attempts to dismiss him from his position, Ceihners remained resilient and retained his roles successfully.

The most mysterious period of Ceihners' life unfolded during the Soviet occupation and World War II. In 1943–1944, he published two books on the economic policies of the Soviet occupation regime in Latvia. Subsequently, in

1944, Ceihners fled with his family to Germany as refugees. They later emigrated to the United States, arriving in July 1950, and settled in Seattle.

Ceihners' refugee journey and subsequent life in exile likely constituted the most challenging periods of his life, characterised by an inability to fully utilize his skills and talents. For years, he struggled to secure suitable employment, facing obstacles such as limited proficiency in English. Moreover, his choice of residence in Seattle, which was not the largest centre for Latvians in the USA, made it difficult to establish the necessary contacts or find work in an academic institution over the long term.

Keywords: Alfreds Ceihners, history of Latvian economics, national income, history of the University of Latvia, history of journalism

Iesniegts 2024. gada 18. martā

VĒSTURE

AINĀRS BAMBALS

LATVIJAS PSR VALSTS DROŠĪBAS MINISTRIJAS IZNĪCINĀTĀJU BATALJONU KOMANDĒJOŠĀ SASTĀVA PERSONU LIETAS KĀ VĒSTURES AVOTS

Padomju otrreizējā okupācija Latvijā sākās 1944. gada vasarā līdz ar Sarkanās armijas ienākšanu tās teritorijā. Nozīmīga loma padomju okupācijas režīma varas stiprināšanā bija PSRS un Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāta un Valsts drošības tautas komisariāta speciālajām karaspēka vienībām. Līdztekus PSRS Iekšlietu tautas komisariāta karaspēka daļām kā palīgdienests kalpoja tā sauktie iznīcinātāju bataljoni, kas Latvijā darbojās no 1944. gada jūlija līdz 1955.–1956. gadam.

Latvijā pašlaik aktuāli ir pēckara nacionālās pretestības kustības un kolaborācijas vēstures izpētes jautājumi. Raksta mērķis ir sniegt avotu iekšējo un ārējo kritiku un analīzi par vienu no bijušās Latvijas PSR Valsts drošības komitejas dokumentu grupām – iznīcinātāju bataljonu arhīva dokumentiem. Šie dokumenti no avotpētniecības viedokļa Latvijas historiogrāfijā ir maz pētīti.

Raksta uzdevums ir veikt Latvijas PSR Valsts drošības ministrijas iznīcinātāju bataljonu komandieru personu lietu dokumentu kā vēstures avota sastāva un satura analīzi.
Atslēgvārdi: PSRS / LPSR Iekšlietu tautas komisariāts, Iekšlietu ministrija, Valsts drošības tautas komisariāts, Valsts drošības komiteja, Valsts drošības ministrija, iznīcinātāju bataljoni, avotu pētniecība, vēstures avoti, personu lietu dokumenti, kolaborācijas vēsture, Latvijas vēsture

Ievads

Latvijas PSR Valsts drošības ministrijas (turpmāk VDM) iznīcinātāju bataljonu (turpmāk IB) komandējošā sastāva personu lietas pašlaik Latvijā ir vienīgais bijušās Latvijas PSR Valsts drošības komitejas (turpmāk VDK) darbinieku kadru lietu jeb dosjē paraugs ar četrās sadaļās reglamentētu struktūru – dienesta gaitas sarakstiem, anketām, biogrāfijām, raksturojumiem, nozīmējumiem, iekšējās izmeklēšanas un pārbaužu materiāliem u. c. Dokumenti apliecina VDM IB darbību kā kolaborācijas vēstures piemēru.

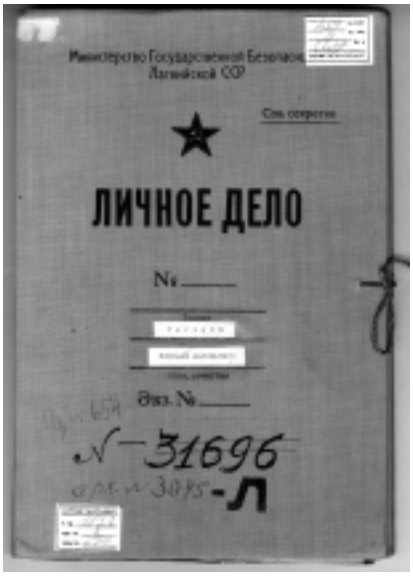

Latvijas PSR VDM IB komandējošā sastāva personas lieta. LNA_LVA, F1822_2_654, lietas vāks (LPSR VDM Alsungas rajona IB operatīvā vada seržanta Gorohova Nikolaja Vasilija dēla, dzimuša 1921. g., personas lieta)

Rakstā aplūkotais izpētes objekts ir IB komandējošā un vadošā sastāva personu lietas[1] kā vēstures avots un šī avota dokumentu izmantošanas iespējas vēstures pētījumos. Vēstures pētniecībai šie dokumenti sniedz datus par IB komandējošā sastāva izglītības, nacionālo un sociālo stāvokli, darbību partijas un komjaunatnes orgānos, dalību kaujas "čekistiskajās operācijās" u. tml. Tas ir arī turpinājums autora agrāk aizsāktajiem pētījumiem par Latvijas PSR VDM iznīcinātāju bataljoniem – IB darbības vēsturi, struktūranalīzi un IB vēstures historiogrāfijas jautājumiem.[2]

Latvijas PSR valsts drošības iestāžu IB dokumentus – pavēles, uzskaites grāmatas, saraksti, kaujinieku un komandējošā sastāva personu lietas un dokumentus, kā arī kartotēku – Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts arhīvs

[1] Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts arhīvs (turpmāk LNA_LVA), F1822_2_654, lietas vāks (seržanta Gorohova Nikolaja Vasīlija dēla, dzimuša 1921. gadā, personas lieta).

[2] Latvijas PSR Valsts drošības ministrijas iznīcinātāju bataljoni (1944.–1953.). LNA_LVA, F1822_1–2; Bambals, Ainārs (2007). Latvijas PSR VDM iznīcinātāju bataljoni: 1944–1956. No: *Okupētā Latvija, 1940–1990: Latvijas Vēsturnieku komisijas 2005. gada pētījumi.* Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 277.–320. lpp. (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 19. sēj.); Bambals, Ainārs (2007). Latvijas PSR VDM iznīcinātāju bataljonu komandējošais sastāvs (1944–1953). Struktūranalīze. No: *Latvijas vēsture 20. gadsimta 40.–90. gados: Latvijas Vēsturnieku komisijas 2006. gada pētījumi.* Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 374.–400. lpp. (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 21. sēj.); Bambals, Ainārs (2009). Latvijas PSR Valsts drošības ministrijas iznīcinātāju bataljonu darbība (1944–1956) – kolaborācijas vēstures piemērs. No: *Okupācijas režīmi Baltijas valstīs 1940–1991: Latvijas Vēsturnieku komisijas 2008. gada pētījumi un starptautiskās konferences materiāli, 2008. gada 30.–31. oktobris, Rīga*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 709.–720. lpp. (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 25. sēj.).

no LPSR VDK 10. daļas (arhīva un operatīvo uzskaišu daļa) pārņēma 1992. gada janvārī. Šie dokumenti ir tapuši laikā no 1944. līdz 1955. gadam (atsevišķos gadījumos pensiju dokumenti datēti līdz pat 1991. g.) un uzkrāti Latvijas Valsts arhīva 1822. fondā.[3]

Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāta (turpmāk IeTK) / Iekšlietu ministrijas (turpmāk IeM) / VDM Iznīcinātāju bataljonus (100–200 kaujinieku sastāvā) padomju okupācijas vara izveidoja katrā Latvijas apriņķī, to darbību vadīja LPSR IeTK / IeM / VDM apriņķa daļu priekšnieki un atbildīgie Latvijas Komunistiskās (boļševiku) partijas (turpmāk LK(b)P) apriņķu un pilsētu komiteju darbinieki. Iznīcinātāju bataljonu darbības mērķis bija uzturēt padomju okupācijas režīma varu visā Latvijā, apspiest nacionālās pretošanās kustību un kopā ar iekšlietu karaspēku aktīvi cīnīties pret nacionālajiem partizāniem mežos.

Latvijas PSR IeTK / VDM iznīcinātāju bataljonu izveide

1944. gada 13. jūlijā Maskavā LK(b)P Centrālās komitejas (turpmāk CK) 1. sekretārs Jānis Kalnbērziņš[4] un Latvijas PSR iekšlietu tautas komisārs (vēlāk ministrs) Augusts Eglītis[5] parakstīja pilnīgi slepenu pavēli Nr. 001/47 "Par iznīcinātāju bataljonu organizāciju", adresētu visiem LK(b)P pilsētu un apriņķu komiteju pirmajiem sekretāriem un Latvijas PSR IeTK / Valsts drošības tautas komisariāta (turpmāk VDTK) pilsētu un apriņķu daļu priekšniekiem.[6] Pavēlē, kas aptvēra 14 paragrāfus, bija noteikts, ka ikvienā apriņķī, neatbrīvojot IB darbiniekus no tiešā darba, ir jāizveido iznīcinātāju bataljons 100–200 cilvēku sastāvā. IB vajadzēja komplektēt pirmām kārtām no komunistiem, komjauniešiem un padomju aktīvistiem, kā arī no partizānu vienību un kara dalībniekiem, kas no PSRS austrumu apgabaliem bija devušies uz pastāvīgu dzīvi Latvijā.[7]

Cita starpā šajā pavēlē bija teikts, ka, komplektējot IB, jāievēro, lai to personālsastāvs tiktu veidots galvenokārt no karadienestam nepakļautām personām: pirms iesaukuma vecuma vai vecāka gadagājuma personām, kam ir iesaukšanas pagarinājums, Lielā Tēvijas kara invalīdiem, kas var pildīt dienestu

---

[3] Latvijas PSR Valsts drošības ministrijas iznīcinātāju bataljoni (1944.–1953.). LNA_LVA,_F1822 (1. US: Pavēles, uzskaites grāmatas un sarakstes dokumenti par Latvijas PSR VDM iznīcinātāju bataljonu personālsastāvu, 257 GV; 2. US: Latvijas PSR VDM iznīcinātāju bataljonu kaujinieku komandējošā sastāva personu lietas, 2825 GV; LPSR VDM iznīcinātāju bataljonu uzskaites kartotēka, 43 982 kartītes).

[4] Jānis Kalnbērziņš (1893–1986), LKP CK 1. sekretārs no 1940. gada 21. jūnija līdz 1959. gada 25. novembrim. Sk.: J. Kalnbērziņa LKP CK nomenklatūras lieta. LNA_LVA, FPA-101_50_27.

[5] Augusts Eglītis (1896–1966), LPSR iekšlietu tautas komisārs, vēlāk ministrs no 1944. gada marta līdz 1951. gada janvārim, valsts drošības komisārs, ģenerālmajors. Atbrīvots no amata sakarā ar aiziešanu pensijā. Sk.: A. Eglīša LKP CK nomenklatūras lieta. LNA_LVA, FPA-15500_2_6822.

[6] LNA_LVA, F1822_1_244, 6.–8. lp.

[7] LNA_LVA, F1822_1_244, 6. lp.

IB, kā arī jaunām sievietēm (mašīnrakstītājas, kasieres, virtuves strādnieces un apkopējas). IB vadību, operatīvo darbību un kaujas gatavību uzdeva vadīt IeTK pilsētu un apriņķu daļu un nodaļu priekšniekiem. IB komandieru amatos bija paredzēts iecelt IeTK apriņķu un pilsētu nodaļu operatīvos darbiniekus ar militāru pieredzi. Lai organizētu ikdienā veicamo IB kaujinieku politiskās audzināšanas darbu, apriņķu un pilsētu partijas komitejām bija jānorīko IB komandieru vietnieki politiskajā darbā.[8]

Iznīcinātāju bataljoni Latvijas teritorijā reāli sāka darboties no 1944. gada jūlija, kad tika izveidots pirmais IB Ludzas apriņķī (atsevišķos Kurzemes apriņķos 1945. g. vasarā). To pamatsastāvs galvenokārt bija veidots no atvaļinātiem Padomju armijas karavīriem, kas ieradās Latvijā no dažādiem toreizējās PSRS reģioniem, kā arī atvaļinātiem karavīriem no karaspēka daļām Austrumeiropā, kas bija padomju okupācijas zonā. Katrā konkrētajā Latvijas apriņķī (vēlāk rajonā) IB dalījās nealgotajā un algotajā personālsastāvā (vidēji līdz 50 cilvēku vienības), kas pamatā uzturējās apriņķu (vēlāk rajonu) centros. Jāatzīmē, ka algotā sastāva IB kaujinieku ik mēnesi saņemtās algu un uztura kartītes VDM IB dokumentos ir kolaborācijas apliecinājums.

Komandējošo jeb virsnieku un apakšvirsnieku sastāvu veidoja padomju aktīvisti, LK(b)P un Latvijas PSR VDM nozīmētie cilvēki (tādu bija ap 3000). Iznīcinātāju bataljoni bija palīgspēks tiem Latvijas PSR VDTK / VDM militārajiem formējumiem, piemēram, PSRS IeM 5. strēlnieku divīzijai,[9] kas aktīvi cīnījās pret nacionālajiem partizāniem.

Pavisam Latvijas PSR VDM veidotajos iznīcinātāju bataljonos laika posmā no 1944. līdz 1956. gadam bija iesaistīti gandrīz 44 000 personu, ko apliecina personu uzskaites kartīšu skaits kartotēkā.[10] Iznīcinātāju precīzs skaits nav zināms. Latvijas PSR VDM iznīcinātāju bataljoni kā tādi Latvijā pastāvēja līdz 1954. gadam, atsevišķos gadījumos līdz 1955. gadam, kad tos pakāpeniski izformēja.[11]

---

[8] LNA_LVA, F1822_1_244, 7. lp.

[9] Sīkāk sk.: PSRS IeTK (IeM) iekšlietu karaspēka 5. strēlnieku divīzija, 1944.–1956. gads. LNA_LVA, F1847_1 (Priekšvārds).

[10] LNA_LVA, F1822_2 (Kartotēka, 43982 personu uzskaites kartītes).

[11] Plašāk par iznīcinātāju bataljonu darbību sk.: Strods, Heinrihs (1996). *Latvijas nacionālo partizānu karš, 1944–1956.* Rīga: Preses nams, 341.–384. lpp.; Bambals, A. Latvijas PSR VDM iznīcinātāju bataljoni: 1944–1956; Bambals, A. Latvijas PSR VDM iznīcinātāju bataljonu komandējošais sastāvs (1944–1953); Bambals, Ainārs (2008). PSRS Valsts drošības ministrijas iznīcinātāju bataljonu darbība Kurzemes piekrastē. No: *Kultūrvēstures avoti un Latvijas piekraste.* Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 7.–27. lpp.; Bambals, A. Latvijas PSR Valsts drošības ministrijas iznīcinātāju bataljonu darbība (1944–1956) – kolaborācijas vēstures piemērs.

36

тс.2.

СОВ/СЕКРЕТНО.
Экз.№ 1.

ВСЕМ ПЕРВЫМ СЕКРЕТАРЯМ ГОРОДСКИХ И УЕЗДНЫХ КОМИТЕТОВ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ (большевиков) ЛАТВИИ

ВСЕМ НАЧАЛЬНИКАМ ГОРОДСКИХ И УЕЗДНЫХ ОТДЕЛОВ (ОТДЕЛЕНИЙ) НКВД ЛАТВИЙСКОЙ ССР.

ОБ ОРГАНИЗАЦИИ ИСТРЕБИТЕЛЬНЫХ БАТАЛЬОНОВ

В связи с освобождением от немецко-фашистских захватчиков территории Латвийской ССР, в соответствии с постановлением Совета Народных Комиссаров Союза ССР от 24 июня 1941 года и приказа НКВД СССР № 00804 от 25 июня 1941 года "О МЕРОПРИЯТИЯХ ПО БОРЬБЕ С ПАРАШЮТНЫМИ ДЕСАНТАМИ И ДИВЕРСАНТАМИ ПРОТИВНИКА В ПРИФРОНТОВОЙ ПОЛОСЕ", ЦК Коммунистической Партии (большевиков) Латвии и НКВД Латвийской ССР П Р Е Д Л А Г А Ю Т:

1. Сформировать в каждом уезде истребительные батальоны без отрыва от производства численностью в 100-200 человек каждый.

2. Укомплектование истребительных батальонов произвести, в первую очередь, из числа коммунистов, комсомольцев и лиц советского актива, способных владеть оружием, а также из числа участников партизанских отрядов, граждан возвращающихся из восточных районов СССР к постоянному местожительству.

3. При укомплектовании истребительных батальонов учесть, чтобы личный состав его состоял в основном из граждан непризывных возрастов: допризывников, старших возрастов, лиц имеющих отсрочку от призыва, инвалидов Отечественной войны, могущих нести службу в истребительных батальонах, девушек и молодых возрастов женщин и т.д.

4. Руководство истребительными батальонами, организацию оперативно-служебной деятельности, боевую готовность и правильное их использование, осуществлять начальникам городских и уездных отделов (отделений) НКВД.

5. На должности командиров батальонов подобрать кандидатуры из оперативных работников уездных и городских отделов (отделений) НКВД, подготовленных в военном

2).

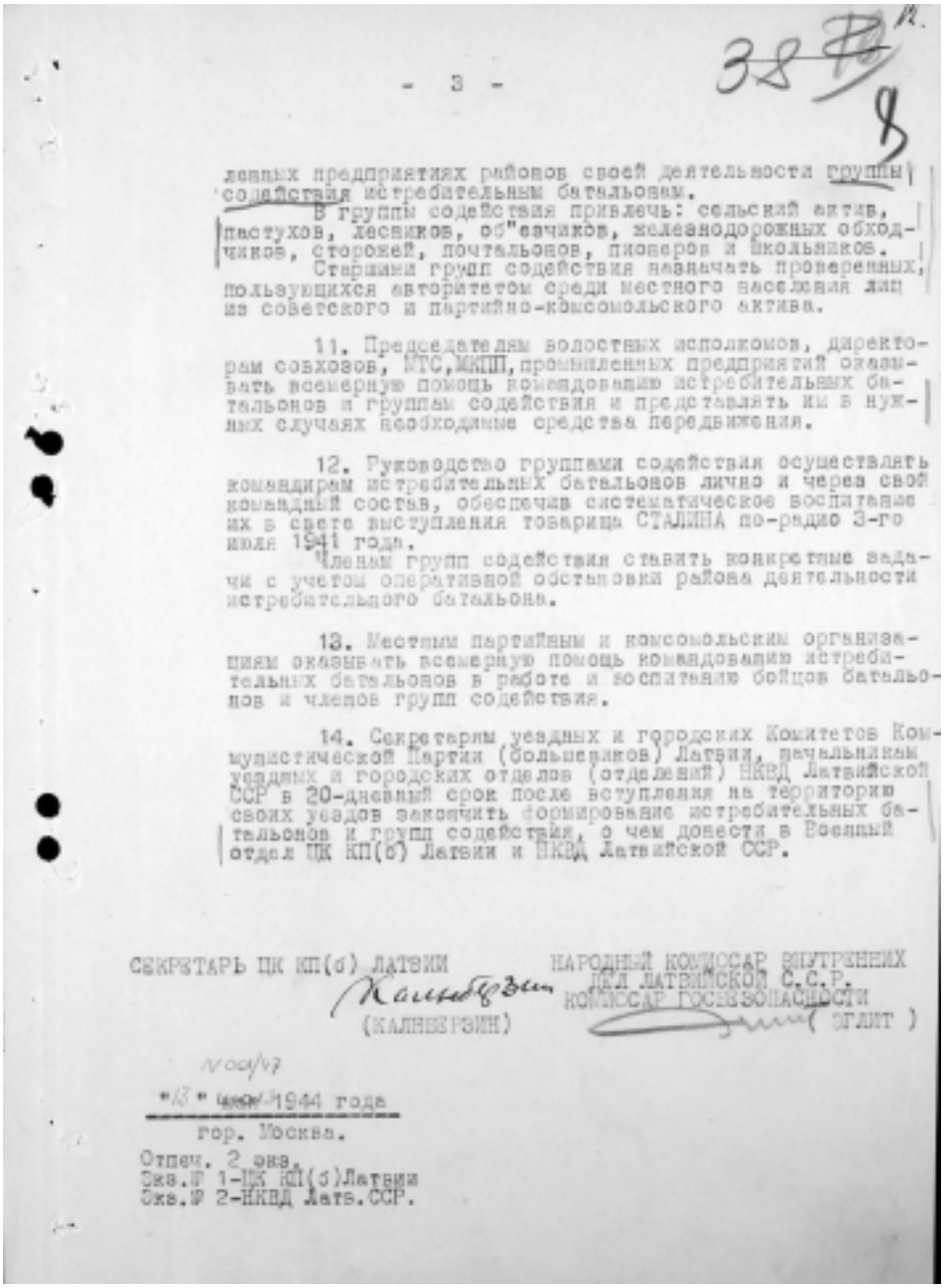

38 8

- 3 -

ленных предприятиях районов своей деятельности группы содействия истребительным батальонам.

В группы содействия привлечь: сельский актив, пастухов, лесников, об"езчиков, железнодорожных обходчиков, сторожей, почтальонов, пионеров и школьников.

Старшими групп содействия назначать проверенных, пользующихся авторитетом среди местного населения лиц из советского и партийно-комсомольского актива.

11. Председателям волостных исполкомов, директорам совхозов, МТС, МКПП, промышленных предприятий оказывать всемерную помощь командованию истребительных батальонов и группам содействия и представлять им в нужных случаях необходимые средства передвижения.

12. Руководство группами содействия осуществлять командирам истребительных батальонов лично и через свой командный состав, обеспечив систематическое воспитание их в свете выступления товарища СТАЛИНА по-радио 3-го июля 1941 года.

Членам групп содействия ставить конкретные задачи с учетом оперативной обстановки района деятельности истребительного батальона.

13. Местным партийным и комсомольским организациям оказывать всемерную помощь командованию истребительных батальонов в работе и воспитанию бойцов батальонов и членов групп содействия.

14. Секретарям уездных и городских Комитетов Коммунистической Партии (большевиков) Латвии, начальникам уездных и городских отделов (отделений) НКВД Латвийской ССР в 20-дневный срок после вступления на территорию своих уездов закончить формирование истребительных батальонов и групп содействия, о чем донести в Военный отдел ЦК КП(б) Латвии и НКВД Латвийской ССР.

СЕКРЕТАРЬ ЦК КП(б) ЛАТВИИ
Калнберзин
(КАЛНБЕРЗИН)

НАРОДНЫЙ КОМИССАР ВНУТРЕННИХ ДЕЛ ЛАТВИЙСКОЙ С.С.Р.
КОМИССАР ГОСБЕЗОПАСНОСТИ
(ЭГЛИТ)

N 001/47

"13" июля 1944 года

гор. Москва.

Отпеч. 2 экз.
Экз.№ 1-ЦК КП(б)Латвии
Экз.№ 2-НКВД Латв.ССР.

1944. gada 13. jūlijā Maskavā LK(b)P CK 1. sekretāra J. Kalnbērziņa un Latvijas PSR iekšlietu tautas komisāra A. Eglīša parakstīta pilnīgi slepena pavēle Nr. 001/47 “Par iznīcinātāju bataljonu organizāciju”. LNA_LVA, F1822_1_244, 6., 8. lp.

Latvijas PSR VDM iznīcinātāju bataljonu komandējošā sastāva dokumenti LNA

Pēc VDK darbības izbeigšanas Latvijas teritorijā lielākā daļa IB kaujinieku dokumentu nonāca Latvijas Valsts arhīvā, kur tika sakārtoti un sistematizēti divos uzskaites sarakstos 1822. fondā.[12]

Kā uzziņas palīgrādītājs kalpo iznīcinātāju bataljonu personālsastāva alfabētiskā kartotēka ar 43 982 kartītēm. Ne visās kartītēs ir norādīts iznīcinātāja uzvārds, vārds, tēva vārds, dzimšanas gads, amats, dienesta pakāpe un IB, kurā viņš ir darbojies, vairākumā gadījumu ir tikai norādīts uzvārds, iniciāļi un bataljons, kurā iznīcinātājs dienējis.

Specifisks vēstures avots ir IB komandējošā sastāva (sākot no vada komandiera) personu lietas. Dokumentu sastāvs personu lietās pārsvarā ir pilnīgs. Īpaši svarīgas ir IB kaujinieku anketas, dienesta gaitu saraksti, autobiogrāfijas, raksturojumi, kas sniedz pamatinformāciju par katru konkrēto iznīcinātāju. Dokumenti rakstīti gan rokrakstā, gan mašīnrakstā, latviešu un krievu valodā. Dokumenti parasti ir krievu valodā, tādēļ pētniekam, kas šos dokumentus pēta, ir nepieciešamas krievu valodas zināšanas. Šajās personu lietās vairākumā gadījumu trūkst IB kaujinieku fotogrāfijas, tās ir izņemtas no lietu iekšējiem pirmajiem vākiem vai izplēstas no anketām. Retos gadījumos anketās tās ir saglabājušas. Ļoti iespējams, ka fotogrāfijas likvidējuši Latvijas PSR VDK 10. daļas (arhīva daļas) darbinieki 20. gs. 80. gadu beigās vai 90. gadu sākumā, kad arhīva dokumentu svarīgākā daļa – izlūkošanas, aģentūras dokumenti, aģentu personu un darba lietas, pašu VDK darbinieku personu lietas, cīņas pret nacionālo pagrīdi un slepenās un īpaši slepenās lietvedības lietu dokumenti u. c. – tika izvesta uz Krievijas speciālajiem arhīviem.

Iznīcinātāju bataljonu komandējošā sastāva personas lietas struktūra

Iznīcinātāju bataljona komandējošā sastāva personas lietā dokumenti grupēti četrās galvenajās sadaļās.

Pirmā sadaļa – izziņas pēc formas Nr. 1 (slepena izziņa no divām daļām ar galvenajām ziņām par IB kaujinieku); 1. daļa – pamatziņas par kaujinieku; 2. daļa – iepriekšējais darbs vai darbība.

Otrā sadaļa – dienesta gaitas apraksts ar atzīmēm par iepriekšējo darbu civilajā dzīvē, partijas stāžu, dalību Lielajā Tēvijas karā frontē, dalību IeTK struktūrās utt.

Trešā sadaļa – atestācijas materiāli, partijas pirmorganizāciju, komjaunatnes un cita veida politiskie raksturojumi par kaujinieku.

[12] LNA_LVA, F1822_1–2.

Ceturtā sadaļa – nozīmējumi darbā VDM orgānos, partijas vai komjaunatnes pirmorganizācijas, kas nosūta darbā IeM vai VDM struktūrās, lēmums. Šajā sadaļā iekļauti šādi dokumenti: iesniegums par pieņemšanu darbā, autobiogrāfija, speciālā nozīmējuma VDM darbinieka anketa, kadru uzskaites lapiņa, speciālās pārbaudes materiāli un slēdziens par kaujinieka piemērotību darbam VDM iznīcinātāju bataljonā, Solījums vai paraksts par dienesta noslēpumu neizpaušanu, ārstu komisijas slēdziens un citi dokumenti, to skaitā pavēļu izraksti par atbrīvošanu no IB un pensijas kārtošanas dokumenti.[13]

Ne visās personu lietās šāda dokumentu sistematizēšanas struktūra ir ievērota. Ir lietas, kurās minētie dokumenti ir haotiski iešūti lietās. Tas ir izskaidrojams ar lietvedības kārtošanas īpatnībām katrā konkrētajā IB un to, ka ne vienmēr ir tikušas ievērotas instrukcijas, tomēr četru galveno sadaļu princips dokumentu sistematizēšanā IB komandējošā sastāva personu lietās vairākumā gadījumu pamatā ir ievērots.

Personu lietas galvenokārt tika ieviestas tikai tiem komandieriem, kaujiniekiem, rēķinvežiem u. c., kas bija iekļauti IB kā algotas personas, to skaitā IB strādājošām sievietēm.

Pirmās sadaļas dokumenti.

Dienesta pakāpju un nozīmējumu lapa (krievu val. *Listok zvanii i naznachenii*), kas sastāv no divām daļām: 1. daļa – dienesta pakāpju lapa ar ailēm: Nr. p. k., piešķirtā militārā vai speciālā pakāpe, pavēles datums, kad pakāpe piešķirta, izdienas laiks šajā pakāpē; 2. daļa – nozīmējumi ar ailēm: kādā vienībā vai daļā, kā rīcībā un kādā amatā kaujinieks nozīmēts, pavēles numurs, datums.

Piemēram, "Haustova Ņina, LPSR VDM Talsu iznīcinātāju bataljona rēķinvede, iecelta amatā ar LPSR VDM 1947. gada 8. maija pavēli Nr. 130 ar 1. jūliju; 1948. gada 20. jūlijā atbrīvota pēc pašas vēlēšanās."[14]

Dienesta gaitas saraksts (krievu val. *Posluzhnoi spisok*), pārsvarā militārpersonām, kas karojušas frontē vai dienējušas PSRS VDM vienībās. Dienesta gaitas saraksti ir dažāda veida, tajos iekļauti apmēram 30–35 kritēriji: vārds, uzvārds, tēva vārds, dzimšanas dati, sociālā izcelšanās, dalība VK(b)P vai citās partijās, kādās militārās vienībās dienējis, vai atradies partizānu vienībās utt.[15] Dienesta gaitas sarakstos esošā informācija dublējas arī citos personas lietas dokumentos, piemēram, Kadru uzskaites personas lapā vai LPSR VDM darbinieka sevišķa nozīmējuma anketā.

---

[13] Sk., piemēram: Seržanta Gorohova Nikolaja Vasīlija dēla, dzimuša 1921. gadā, personas lieta. LNA_LVA, F1822_2_654; Seržanta Mašketova Arkādija Nila dēla, dzimuša 1927. gadā, personas lieta. LNA_LVA, F1822_2_1504.

[14] Rēķinvedes Haustovas Ņinas Fjodora meitas, dzimušas 1924. gadā, personas lieta. LNA_LVA, F1822_2_902, 1. lp.

[15] Seržanta Miņina Ivana Vasīlija dēla, dzimuša 1906. gadā, personas lieta LNA_LVA, F1822_2_90, 2.–13. lp.

Trešās sadaļas dokumenti.

Dienesta raksturojums (krievu val. *Sluzhebnaia kharakteristika*), ko parasti parakstīja IB komandieris un VDM daļas attiecīgā apriņķa priekšnieks.[16] Piemēram, "Talsu apriņķa VDM iznīcinātāju bataljonā kā operatīvā vada algots kareivis biedrs Bumbieris vairākkārt ņēma aktīvu dalību kaujas operācijās nacionālo bandu likvidēšanā."[17] Šajā sadaļā atrodami arī komunistiskās partijas un komjaunatnes pirmorganizāciju raksturojumi par IB kaujiniekiem.

Ceturtās sadaļas dokumenti.

Šī ir visbagātāk dokumentētā sadaļa. Parasti tā sākas ar personas iesniegumu IB bataljona komandierim ar lūgumu "pieņemt darbā" iznīcinātāju bataljonā. Iesniegumi pieņemt darbā apliecina kaujinieku brīvprātīgu iesaistīšanos VDM IB, kā arī atklāj viņu iestāšanās motivāciju. Iesniegumi ir patiesi kolaborācijas vēstures piemēri. Piemēram, no kaujinieka iesnieguma Daugavpils IB komandierim: "Lūdzu pieņemt mani iznīcinātāju bataljonā kā kaujinieku. Visus man uzliktos pienākumus pildīšu godīgi un pēc labākās sirdsapziņas."[18]

Jāatzīmē, ka ne visos iesniegumos parādās motivācija, kādēļ cilvēks vēlējies iestāties IB, bieži vien šie iesniegumi ir klišejveida: "Lūdzu pieņemt mani par algotu kaujinieku iznīcinātāju bataljona operatīvajā vadā," "Apņemos godīgi kalpot un pildīt visus augstākstāvošās priekšniecības rīkojumus," "Lūdzu Jūs pieņemt mani dienestā iznīcinātāju bataljona operatīvajā vadā algotā kaujinieka amatā."[19] Motivācija parādās arī pašrocīgi rakstītajā **Autobiogrāfijā** (krievu val. *Autobiografiia*). Piemēram, Valkas apriņķa iznīcinātāja I. Puidīša autobiogrāfijā norādīts, ka neatkarīgās Latvijas laikā viņš bijis komjaunietis pagrīdnieks, vācu okupācijas laikā apcietināts un atradies ieslodzījumā Salaspils darba nometnē, nosūtīts spaidu darbos uz Vāciju, atgriezies Latvijā, padomju laikā kļuvis par Valkas pagasta milicijas inspektora palīgu, vēlāk VK(b)P biedru un IB vada komandieri.[20] Tālāk personas lietā atrodas **Kadru uzskaites personas lapa** (krievu val. *Lichnii listok po uchetu kadrov*), ko veido 33 atbildami jautājumi. Cita starpā anketas aizpildīšanas pamācībā norādīts: 1) pirms anketas aizpildīšanas jāizlasa jautājumi, lai pareizi varētu uz tiem atbildēt; 2) atbildes rakstīt sīki, skaidri un

[16] Turpat, 2. lp.

[17] Jaunākā seržanta Bumbiera Igvara Teodora dēla, dzimuša 1929. gadā, personas lieta. LNA_LVA, F1822_2_82, 16. lp.

[18] Iznīcinātāja jefreitora Kalvāna Vladimira Kazimira dēla, dzimuša 1927. gadā, personas lieta. LNA_LVA, F1822_2_16, 3. lp.

[19] Bambals, A. Latvijas PSR Valsts drošības ministrijas iznīcinātāju bataljonu darbība (1944–1956) – kolaborācijas vēstures piemērs, 714. lpp.

[20] Iznīcinātāja Puidīša Jāņa Jāņa dēla, dzimuša 1923. gadā, personas lieta. LNA_LVA, F1822_2_38, 4. lp.

salasāmi, svītrot nedrīkst; 3) uz jautājumiem, kas anketā nav paredzēti, bet pēc būtības ir nozīmīgi, obligāti jāatbild anketas beigās; 4) anketa jāaizpilda tikai personīgi; 5) tekstā var atsaukties uz apstiprinošiem dokumentiem, ja tādi ir.[21]

Atbilžu skaits vairākas reizes pārsniedza šīs anketas pozīciju skaitu. Vispirms bija jautājumi par personu: uzvārds, vārds, tēva vārds, dzimums, dzimšanas mēnesis un gads, dzimšanas vieta, tautība, ticība, vecāku sociālais stāvoklis, paša sociālais stāvoklis, partijas piederība, dalība organizācijās (līdz 1940. g. 17. jūnijam un pēc tam, vācu okupācijas laikā utt.). Tālāk sekoja dati par izglītību, darba gaitām no to sākšanas, svešvalodu zināšanām utt. Bija jāsniedz atbildes uz tādiem jautājumiem kā – vai piedalījies revolucionārajā kustībā Krievijas impērijā, vai piedalījies pilsoņu (1918.–1920. g.) karā, vai piedalījies partizānu kustībā Lielā Tēvijas karā, vai dienējis citu valstu armijās un daudzi citi jautājumi.

Šo anketu darbiniekam vajadzēja aizpildīt pašam, to parakstīja partijas komitejas sekretārs vai citos gadījumos IB komandieris.[22]

Vēl apjomīgāka bija **LPSR VDM darbinieka speciālā nozīmējuma anketa** (krievu val. *Anketa spetsial'nogo naznacheniia rabotnika MGB*). Arī tās ir dažādu veidu, nosaukumu, bet to būtība bija nemainīga. Anketā bija 52 jautājumi (pavisam 15 lappuses), un, lai gan tā dublēja Kadru uzskaites personas lapas jautājumus, tomēr bija plašāka un detalizētāka. Papildus bija jāsniedz informācija par personas sodāmību, par to, vai bijušas zaudētas balsstiesības, vai un kad bijis ārzemēs un kādos apstākļos tas noticis, vai radi dzīvo ārzemēs, armijā dienējušajiem bija detalizēti jāuzskaita dienesta gaitas saraksts, bijušajiem PSRS IeTK, vēlāk VDTK un VDM darbiniekiem – detalizēti jāatspoguļo gaitas šajos orgānos utt. Speciālā nozīmējuma anketā bija jānorāda arī ziņas par tuvākajiem radiniekiem – tēvu, māti, brāļiem, māsām, par sievas vai vīra radiem utt. Pēdējais, 52. jautājums mudināja atcerēties – "Ko vēl vēlaties paziņot par sevi, par sievu, par vecākiem un radiem?" Persona, kas aizpildīja šo anketu, bija brīdināta par nepareizu ziņu sniegšanu. Anketu pieņēma VDM kadru daļas operatīvais darbinieks un mēneša laikā parakstīja VDM kadru daļas priekšnieks.[23]

Šai anketai parasti seko iznīcinātāju bataljona kaujinieka **Solījums jeb speciālās saistības** (krievu val. *Obiazatel'stvo*) par to, ka kaujinieks apņemas turēt slepenībā visas ziņas un materiālus par IeM un VDM orgānu darbību. Solījuma teksts bija šāds: "Es, apakšā parakstījies (uzvārds, vārds, tēva vārds), sastāvēdams dienestā, tāpat arī pēc atvaļināšanas, ar šo solos un apņemos: sargāt vislielākā slepenībā visas ziņas un materiālus par IeM orgānu un IeM

[21] Seržanta Gorohova Nikolaja Vasīlija dēla, dzimuša 1921. gadā, personas lieta. LNA_LVA, F1822_2_654, 21. lp.

[22] Iznīcinātāja kareivja Vancāna Aleksandra Matveja dēla, dzimuša 1919. gadā, personas lieta. LNA_LVA, F1822_2_247, 4., 5. lp.

[23] LPSR VDM darbinieka speciālā nozīmējuma anketa. LNA_LVA, F1822_2_82, 6.–13. lp.

IeTK darbinieka sevišķa nozīmējuma

ANKETA

АНКЕТА

специального назначения работника НКВД

Jautājumi — Вопросы	Atbildes — Ответы
a) Par sevi:	
1. Uzvārds, vārds un tēva vārds.	Агеев Николай Гаврилович фамилия не изменял.
2. Kad un kur mainījis uzvārdu vai vārdu un tēva vārdu, uzskaitīt visus, mainīšanas iemeslu.	
а) о себе:	
Фамилия, имя и отчество. Когда и где изменял фамилию, имя или отчество, перечислить их и указать причины изменения.	
3. Dzimšanas gads, diena un mēnesis. Год, число и место рождения.	
4. Dzimšanas vieta (ciems, mūža, pagasts, apriņķis, pilsēta, apgabals pēc tā nosaukuma, kāds bija dzimtenes gadā). Iekavās jāuzrāda dzimtenes vietas jaunais nosaukums un administratīvais dalījums. Место рождения (село, деревня, город, район, область по их названию в год рождения). В скобках указывается место рождения по новому наименованию и административному делению.	Родился 1913 г 3 октября д. Совинки Орловского уезда Рябинской волости (д. Совинки Урицкий район Рябинский сельсовет Орловская область.)
5. Tautība, dzimtā valoda. Национальность, родной язык.	Русский, родной язык Русский.
6. Ja agrāk ir bijis cita pavalstniecība, norādīt, kādā laikā, kad uzņemts SPRS pavalstniecībā un ar kādiem dokumentiem apstiprināts. Если ранее состоял в другом гражданстве или подданстве, указать, в какое время, когда принят в гражданство СССР и какими документами оформлено.	Ранее в другом гражданстве и подданстве не в каком не состоял.

Latvijas PSR IeM / VDM Bauskas apriņķa daļas IB komandiera (1946. g. jūlijs–1947. g. maijs) vecākā leitnanta N. Agejeva vecā parauga IeTK darbinieka sevišķa nozīmējuma anketa. LNA_LVA, F1822_2_135, 10. lp. (LPSR VDM Bauskas apriņķa daļas IB komandiera Agejeva Nikolaja Gavrila dēla, dzimuša 1913. g., personas lieta)

LPSR VDM darbinieka speciālā
ANKETE
АНКЕТА
специального назначения работника МГБ

Jautājumi — Вопросы	Atbildes — Ответы
a) Par sevi: а) О себе:	
1. Uzvārds, vārds un tēva vārds. Фамилия, имя и отчество.	Уваров Степан Михайлович
2. Kad un kur mainījis uzvārdu vai vārdu un tēva vārdu, uzskaitīt visus, mainīšanas iemeslu. Когда и где изменял фамилию или имя и отчество, перечислить их и указать причины изменения.	Не изменял
3. Dzimšanas gads, diena un mēnesis. Год, число и месяц рождения.	1918 года 4 апреля м-ца 13-го дня.
4. Dzimšanas vieta (ciems, māja, pagasts, apriņķis, pilsēta, apgabals pēc tā nosaukuma, kāds bija dzimšanas gadā). Iekavās jāuzrāda dzimšanas vietas jaunais nosaukums un administratīvais dalījums Место рождения (село, деревня, город, район, область ит их названия в год рождения). В скобках указывается место рождения по новому наименованию и административному делению.	Смоленской области Вадинский р-н село Крутой овраг
5. Tautība, dzimtā valoda. Национальность, родной язык.	Русский, русский
6. Ja agrāk ir bijis citā pavalstniecībā, norādīt kādā tieši, kad iegūtas SPRS pavalstniecībā un ar kādiem dokumentiem apstiprināts. Если ранее состоял в другом гражданстве или подданстве, указать, в каком именно, когда принят в гражданство СССР и какими документами оформлено.	Не состоял

LPSR VDM Kuldīgas apriņķa daļas IB komandiera (1947. g. aprīlis–novembris) vecākā leitnanta S. Urajeva VDM darbinieka speciālā anketa. LNA_LVA, F1822_2_1253, 15. lp. (LPSR VDM Kuldīgas apriņķa daļas IB komandiera Uvarova Stepana Mihaila dēla, dzimuša 1918. g., personas lieta)

armijas darbību, nekādā veidā tos neizpaust un nedalīties ar tiem pat ar saviem vistuvākiem radiniekiem un draugiem. Ja es kādreiz nodarbošos ar rakstniecību vai skatuves mākslu, apņemos nekādā gadījumā neizpaust tiešā vai netiešā kārtā, tāpat arī presē (periodiskā un neperiodiskā), skatuves uzvedumos, literāriskos un tamlīdzīgos disputos un atsevišķās uzstāšanās, par VČK – OGPU – NKVD – MVD aģentūras un operatīvo darbu ne pagātnē, ne tagad; bet tādos gadījumos, kad augšā norādītie materiāli jau rokrakstā sagatavoti izdošanai, nepārdot izdevniecībām bez attiecīgu IeM orgānu atļaujas, nododot visu uzskaitīto augšā norādīto orgānu iepriekšējam pārskatam un sankcijai.

Visa norādītā neizpildīšana man draud ar atbildību pēc attiecīgiem Krimināla kodeksa pantiem (paraksts un datums)."[24]

Kaujinieku personu lietās ir vairāku veidu solījumi, saturiski atšķirīgi vienā vai otrā valodā lietojot iekšlietu un valsts drošības orgānu saīsinājumu abreviatūras latviešu valodā un kirilicā: latīņu burtiem IeTK, VDTK, IeM, VDM, arī NKVD, NKGB MGB u. c. Jāatzīmē, ka tādos VDM IB personu lietu dokumentos kā dažāda veida anketās, dienesta gaitas sarakstos, kas ir standartizēti tipveida dokumenti, it īpaši 40. gadu beigu un 50. gadu sākuma dokumenti, ir drukāti gan latviski, gan krieviski, turklāt latviešu teksts ir lietots parasti pirmais (nelatvieši parasti parakstījās zem solījuma teksta krievu valodā).[25] Praksē gan bieži gadījās tā, ka kaujinieki parakstījās zem tām solījuma veidlapām, kādas bija attiecīgā IB rīcībā (Latvijā dzimušo un dzīvojošo 1244 Latvijas PSR VDM IB komandējošo un algoto kaujinieku vidū pārsvarā bija latvieši – 733 jeb 58 % kopskaita).

Pēc 1947. gada 9. jūnija, kad tika pieņemts PSRS Augstākās padomes Prezidija Dekrēts par sodiem par valsts noslēpuma ziņu izpaušanu, IB kaujiniekiem, zvērot uzticību VDM orgāniem, vajadzēja parakstīties arī par to, ka viņi ir brīdināti par atbildību, kādu paredz minētais dekrēts, un ka viņi iepazinušies ar izrakstu no šī dekrēta.[26]

Tālāk personas lietā seko iznīcinātāju bataljona kaujinieka **Radinieku saraksts** (krievu val. *Spisok rodstvennikov*), kurā bija ierakstāmi: IB darbā pieņemamās personas sieva, vīrs, tēvs, māte, brāļi, māsas, kā arī viņu sievas vai vīri. Citi radinieki sarakstā bija ierakstāmi tādā gadījumā, ja IB pieņemamais vai viņa dzīvesbiedrs / dzīvesbiedre uzturēja ar viņiem sakarus. Radinieku saraksts noteikti bija rakstāms ar tinti.[27]

---

[24] Rēķinvedes Haustovas Ņinas Fjodora meitas, dzimušas 1924. gadā, personas lieta. LNA_LVA, F1822_2_902, 16. lp.

[25] Solījums. LNA_LVA, F1822_2_902, 16., 16. o. p. lp.

[26] Jaunākā seržanta Bumbiera Ilgvara Teodora dēla, dzimuša 1929. gadā, personas lieta. LNA_LVA, F1822_2_17., 17. o. p. lp.

[27] Radinieku saraksts. LNA_LVA, F1822_2_902, 17. lp.

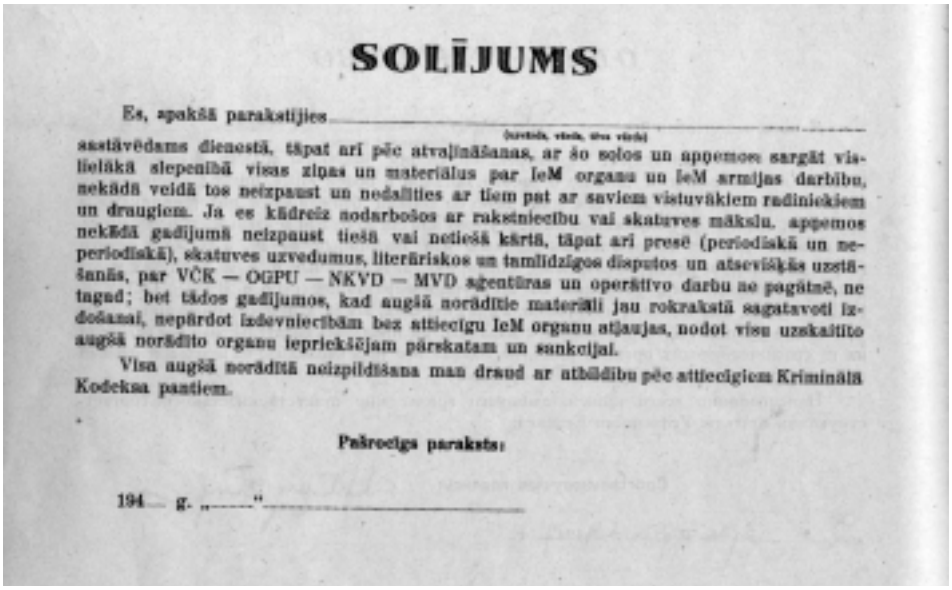

SOLĪJUMS

Es, apakšā parakstijies _____
(vārds, vārds, uzvārds)
sastāvēdams dienestā, tāpat arī pēc atvaļināšanas, ar šo solos un apņemos sargāt vislielākā slepenībā visas ziņas un materiālus par IeM organu un IeM armijas darbību, nekādā veidā tos neizpaust un nedalīties ar tiem pat ar saviem vistuvākiem radiniekiem un draugiem. Ja es kādreiz nodarbošos ar rakstniecību vai skatuves mākslu, apņemos nekādā gadījumā neizpaust tiešā vai netiešā kārtā, tāpat arī presē (periodiskā un neperiodiskā), skatuves uzvedumus, literāriskos un tamlīdzīgos disputos un atsevišķās uzstāšanās, par VČK — OGPU — NKVD — MVD aģentūras un operatīvo darbu ne pagātnē, ne tagad; bet tādos gadījumos, kad augšā norādītie materiāli jau rokrakstā sagatavoti izdošanai, nepārdot izdevniecībām bez attiecīgu IeM organu atļaujas, nodot visu uzskaitīto augšā norādīto organu iepriekšējam pārskatam un sankcijai.

Visa augšā norādītā neizpildīšana man draud ar atbildību pēc attiecīgiem Krimināla Kodeksa pantiem.

Paŗrocīgs paraksts:

194__ g. „_____"_____

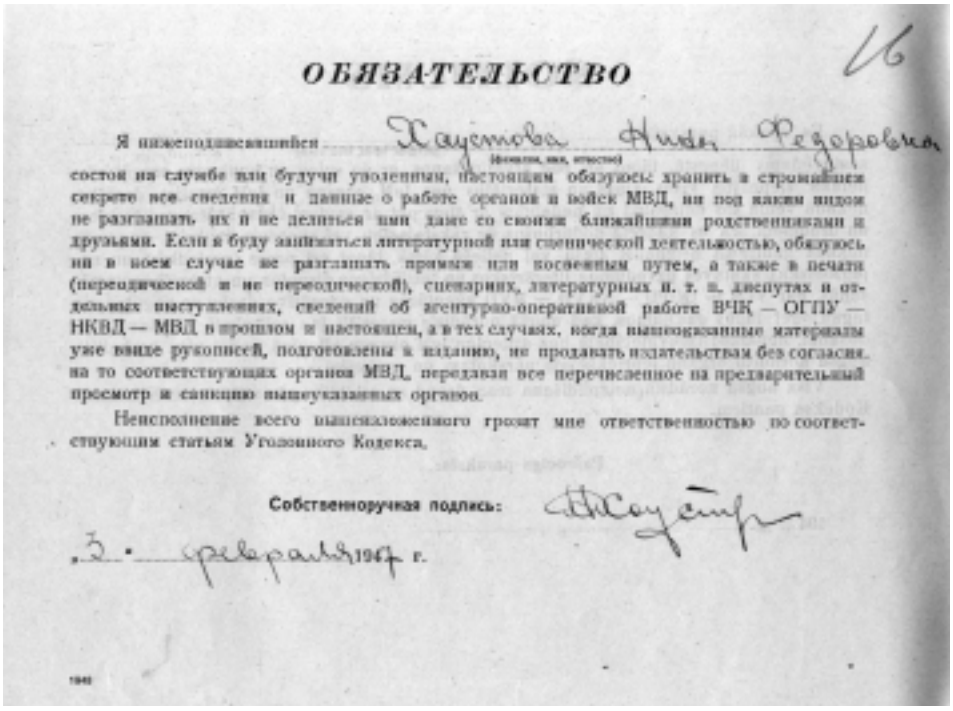

ОБЯЗАТЕЛЬСТВО

Я нижеподписавшийся Хаустова Нина Федоровна
(фамилия, имя, отчество)
состоя на службе или будучи уволенным, настоящим обязуюсь: хранить в строжайшем секрете все сведения и данные о работе органов и войск МВД, ни под каким видом не разглашать их и не делиться ими даже со своими ближайшими родственниками и друзьями. Если я буду заниматься литературной или сценической деятельностью, обязуюсь ни в коем случае не разглашать прямым или косвенным путем, а также в печати (периодической и не периодической), сценариях, литературных и т. п. диспутах и отдельных выступлениях, сведений об агентурно-оперативной работе ВЧК — ОГПУ — НКВД — МВД в прошлом и настоящем, а в тех случаях, когда вышеуказанные материалы уже вышли рукописей, подготовлены к изданию, не продавать издательствам без согласия на то соответствующих органов МВД, передавая все перечисленное на предварительный просмотр и санкцию вышеуказанных органов.

Неисполнение всего вышеизложенного грозит мне ответственностью по соответствующим статьям Уголовного Кодекса.

Собственноручная подпись: Хаустова

„3" февраля 1947 г.

1948

Latvijas PSR IeM/VDM Talsu apriņķa daļas IB rēķinvedes (1947. g. maijs–1948. g. jūlijs) Ņ. Haustovas Solījuma teksts krievu un latviešu valodā. LNA_LVA, F1822_2_902, 16., 16. o. p. lp. (rēķinvedes Haustovas Ņinas Fjodora meitas, dzimušas 1924. g., personas lieta)

Personas lietā atradās arī izziņa par kaujinieka veselības stāvokli. Tie bija visai formāla satura dokumenti ar dažu ārstu, piemēram, acu ārsta, iekšķīgo slimību ārsta un neirologa, slēdzieniem, ka "darbinieks ir vesels". Izziņas parasti ir izsniegušas vietējās poliklīnikas vai ambulances.[28]

Dokumentu **Personas speciālās pārbaudes plāns. Slepens** (krievu val. *Plan special'noi proverki. Sekretno*) apstiprināja LPSR VDM kadru daļas priekšnieka vietnieks, piemēram, laikā no 1948. gada decembra līdz 1952. gada aprīlim tas bija apakšpulkvedis Josifs Bunga[29]. Vēlāk tas bija pulkvedis Elmārs Kerre[30] u. c. Speciālās pārbaudes plāns ir anketa trīs daļās. Pirmā daļa ir par personu, kas tiek pārbaudīta (uzvārds, iniciāļi un radniecības pakāpe ar IB kaujinieku). Šajā sadaļā tika norādīti ģimenes locekļi – tēvs, māte, brāļi, māsas, dzīvesbiedri. Otrā daļa sniedz datus par to, kur pārbaude tiek veikta (personas dzīvesvietā, pēc VDM 1. specdaļas materiāliem). Iebraucējiem Latvijā no citām PSRS republikām vai apgabaliem pieprasījumi tika sūtīti uz attiecīgās PSRS republikas vai apgabala VDM 1. specdaļu, no kurienes persona bija ieradusies Latvijā. Latvijā dzīvojošiem pārbaudi veica pēc LPSR VDM 1. specdaļas materiāliem. Speciālās pārbaudes trešā daļa liecina par to, kādus faktus pārbaudīja. Parasti pārbaudītājus interesēja

[28] Sk., piemēram: Iznīcinātāja Neimaņa Jāņa Jāņa dēla, dzimuša 1927. gadā, personas lieta. LNA_LVA, F1822_2_21, 6. lp.; Iznīcinātāja Baķa Laimoņa Jūlija dēla, dzimuša 1931. gadā, personas lieta. LNA_LVA, F1822_2_71, 5. lp.

[29] Josifs Bunga (1910–1980), PSKP biedrs no 1939. gada, valsts drošības orgānos no 1940. gada, apakšpulkvedis (1952. g.). 1943. gada decembrī–1944. gada septembrī LPSR VDTK operatīvās grupas 4. daļas priekšnieka vietnieks. 1944. gada septembrī–1945. gada martā LPSR VDTK 4. daļas priekšnieka vietnieks. 1945. gada martā–1946. gada novembrī LPSR VDTK/VDM Operatīvās daļas priekšnieka vietnieks. 1946. gada decembrī–1948. gada novembrī LPSR VDM Jelgavas apriņķa daļas priekšnieks. 1949. gada janvārī–1952. gada aprīlī LPSR VDM kadru daļas priekšnieka vietnieks. 1952. gada aprīlī–1953. gada aprīlī LPSR VDM "V" daļas priekšnieka vietnieks. 1952. gada aprīlī–1953. gada aprīlī LPSR VDM 4. pārvaldes priekšnieka vietnieks. 1953. gada augustā–1954. gada aprīlī LPSR IeM 4. pārvaldes priekšnieka vietnieks. 1955. gada martā LPSR iekšlietu ministra vietnieks. 1963. gada 22. janvārī atbrīvots no amata. Sk.: J. Bungas LKP CK nomenklatūras lieta. LNA_LVA, FPA_15500_2_7289.

[30] Elmārs Kerre (1896–?), PSKP biedrs no 1918. gada, valsts drošības orgānos no 1918. gada, pulkvedis (1948. g.). 1940. gada maijā–jūnijā mobilizēts Sarkanajā armijā un iekļauts VK(b)P CK un PSRS IeTK veidotā grupā nosūtīšanai darbā uz Latviju. 1940. gada jūnijā–septembrī Sarkanās armijas 3. armijas kara padomes un PSRS IeTK pārstāvju sevišķu uzdevumu izpildītājs Latvijas armijas štābā, tās Informācijas daļas priekšnieka vietnieka amatā. 1940. gada septembrī–1941. gada maijā PSRS IeTK Sevišķās daļas priekšnieks 24. latviešu teritoriālā korpusa 181. strēlnieku divīzijā. 1941. gada maijā–jūnijā Baltijas Sevišķā kara apgabala IeTK Sevišķās daļas nodaļas priekšnieka vietnieks. 1943. gada septembrī–decembrī PSRS VDTK kadru daļas darbinieks LPSR VDTK kadru jautājumos. 1943. gada decembrī–1944. gada jūlijā LPSR VDTK Operatīvās grupas kadru grupas priekšnieka vietnieks. 1944. gada jūlijā –1948. gada jūnijā LPSR VDTK / VDM Kadru daļas priekšnieka vietnieks. 1948. gada jūnijā–1951. gada augustā pensionārs Rīgā. No 1951. gada augusta LPSR Zinātņu akadēmijas Kadru daļas priekšnieka vietnieks. Sk.: E. Kerres LKP CK nomenklatūras lieta. LVA, LNA_LVA, FPA_15500_2_7580.

dienests armijā, atrašanās vācu okupētajās teritorijās Lielā Tēvijas kara laikā, radošā darbība u. c. fakti, kā arī kompromitējošu materiālu esamība.[31]

Nākamais dokumentu veids ir **Pārbaudes materiāli** (krievu val. *Materialy proverki*). Tās ir dažādas izziņas un uzziņas, raksturojumi no iepriekšējām dzīvesvietām vai darba vietām u. c. Pārbaude bija stingri reglamentēta. Vispirms tika sastādīta Izziņa par to, kādas ziņas pieprasāmas, kā arī Uzskaites kartīte, kas atradās lietā. Pieprasītas bija Izziņas no personas iepriekšējās dzīvesvietas.

Izziņa par sodāmību (krievu val. *Spravka o sudimosti*), ja persona agrāk ir bijusi aizturēta, piemēram, par spekulāciju (tādu gadījumu no PSRS atbraukušajiem bija daudz), vai arī atzīme rokrakstā, ka "kompromitējošu materiālu nav" vai "kompromitējoši materiāli nav atrasti". Parasti tas ir iespiests zīmogs pieprasījuma otrajā pusē ar norādi: "Kompromitējošu materiālu nav." Pēc personas pārbaudes Latvijas PSR VDM operatīvo izziņu kartotēkā sniegta atzīme, ka "kartotēkā ziņu nav," un attiecīgā inspektora paraksts, kas šo izziņu rakstījis.

Bez tam personas lietā bieži ir arī **Izmeklēšanas materiāli** (krievu val. *Materialy rassledovaniia*), ja iznīcinātāju bataljona kaujinieks ir veicis kādus disciplinārpārkāpumus, piemēram, dzērumā lietojis ieroci vai huligāniski uzvedies.[32] Parasti izmeklēšanu veica Latvijas PSR VDM Sevišķā inspekcija. Lietā ir izmeklēšanā iesaistīto personu pratināšanas protokoli.

Iznīcinātāju bataljonu kaujinieku personas lietu parasti noslēdz **Izraksts no LPSR VDM pavēles** (krievu val. *Vypiska iz prikaza*), kas adresēta IB personālsastāvam par attiecīgā IB kaujinieka atbrīvošanu no dienesta IB, minot viņa ieņemamo amatu. Šo dokumentu analīze parāda, ka galvenie iemesli un motīvi atbrīvošanai no IB bija vairāki: 1) "neatbilstība amatam", tā bija politiskās lojalitātes atbilstība vai neatbilstība amatam. Parasti atbrīvošana notika pēc speciālās pārbaudes; 2) "štatu samazināšana", kas skāra gandrīz visus VDM IB, bet visstraujāk tā notika no 1950. līdz 1954. gadam; 3) "pēc paša vēlēšanās" bija biežākais iemesls, kam pietika ar kaujinieka iesniegumu; 4) "iesaukšana obligātajā dienestā Padomju armijā". Vairākumā gadījumu tie bija jaunieši vecumā no 18 līdz 24 gadiem, dzimuši no 1931. līdz 1936. gadam, tas ir, iesaucamo vecumā; 5) "pāriešana citā darbā" bija saistīta ar IB komandējošā algotā sastāva darbinieka pāriešanu uz komunistiskās partijas vai komjaunatnes struktūrām vai darbā iekšlietu sistēmā; 6) "veselības stāvokļa dēļ" nozīmēja, ka IB kaujiniekus atvaļināja pēc ārstu komisijas slēdziena (Latvijas PSR VDM specpoliklīnikas, Baltijas kara apgabala Kara hospitāļa, karaspēka daļu ārstu komisijas vai kara hospitāļu komisiju slēdziens); 7) "miruši", piemēram, kritis kaujas operācijā, izdarījis pašnāvību, neuzmanīgi rīkojies ar ieroci, miris no pārmērīgas dzeršanas utt.; 8) "arestēti vai tiesāti" nozīmēja, ka kaujinieks arestēts vai notiesāts par

[31] Sk., piemēram: Personas speciālās pārbaudes plāns. LNA_LVA, F1822_2_902, 18. lp.
[32] Sk., piemēram: Izmeklēšanas materiāli. LNA_LVA, F1822_2_21, 8.–33. lp.

dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, par izvarošanu, par kautiņiem, par nogalināšanu ar dienesta ieroci dzērumā, par zagšanu, par bruņotu laupīšanu u. c.; 9) "ģimenes apstākļu dēļ" parasti notika sakarā ar pārcelšanos uz citu dzīvesvietu PSRS, sakarā ar radinieku slimību u. c.; 10) "iestājies mācību iestādē" fiksēja iestāšanos karaskolā, VDM skolā, augstskolās u. c.; 11) "aiziešana pensijā", kad galvenokārt atvaļināja gados vecus VDM IB komandējošā un algotā sastāva kaujiniekus.

Pavēli par atbrīvošanu no iznīcinātāju bataljona parakstīja LPSR valsts drošības ministra vietnieks kadru jautājumos, vairākumā gadījumu Andrejs Jefimovs[33], un LPSR VDM kadru daļas priekšnieka vietnieks, vairākumā gadījumu Elmārs Kerre.[34]

Jāatzīmē, ka saskaņā ar PSRS Ministru padomes Valsts drošības komitejas 1955. gada 14. marta skaidrojumu Nr. 22/s/9838, 1959. gada 28. oktobra Norādījumiem Nr. 86s, PSRS Ministru padomes 1960. gada 17. februāra lēmumu Nr. 168, 1965. gada 6. augusta lēmumu Nr. 604–226 un Latvijas PSR Ministru padomes 1970. gada 3. jūnija lēmumu Nr. 280 "Par tālāku materiālo un sadzīves apstākļu uzlabošanu LTK invalīdiem un personām, kuras dienējušas IeTK, VDM, VDK iznīcinātāju bataljonos Baltijas republikās komandējošā sastāva štata amatā", sākot ar jaunākā leitnanta dienesta pakāpi un augstāku, ieskaitīja dienestu [laiku] kā stāžu PSRS valsts drošības orgānos.[35]

Dažās lietās ir atrodami pensijas lietas dokumenti jeb materiāli.[36] Tie tika veidoti tādos gadījumos, ja bijušais IB kaujinieks vēlāk, 20. gs. 60.–80. gados, pieprasīja Latvijas PSR VDM / VDK atbilstoši tā laika likumdošanai izziņas par dienestu pensijas pārrēķināšanai. Pensiju dokumenti ir interesanti ar to, ka tajos bieži fiksēts laiks, kad IB komandējošā sastāva virsnieks bija piedalījies kaujās "čekistiskajās operācijās" pret nacionālajiem partizāniem, norādīts laiks un vieta. Skrupulozi darba stāžā uzskaitīti mēneši, dienas un pat stundas, kas

[33] Jefimovs Andrejs (1904–?), PSKP biedrs no 1926. gada, valsts drošības orgānos no 1939. gada. Pulkvedis (1943. g.). PSRS IeTK Ļeņingradas apgabala pārvaldes partijas komitejas sekretārs, pēc tam priekšnieka vietnieks kadru jautājumos un Ļeņingradas apgabala pārvaldes Slepenās politiskās daļas priekšnieks; 1943. gada janvārī–1944. gada augustā PSRS IeTK / VDTK Ļeņingradas apgabala pārvaldes 6. daļas priekšnieks. 1944. gada augustā–1947. gada janvārī PSRS VDTK / VDM Ļeņingradas apgabala pārvaldes priekšnieka vietnieks operatīvajā darbā. 1947. gada janvārī–1952. gada aprīlī LPSR valsts drošības ministra vietnieks kadru jautājumos. Pēc neapstiprinātām ziņām izbraucis no LPSR 1952. gada aprīlī. 1954. gada martā–1961. gada oktobrī PSRS VDK Augstākās skolas Neklātienes fakultātes priekšnieks. Sk.: A. Jefimova LKP CK nomenklatūras lieta. LNA_LVA, FPA_15500_1_2496.

[34] Sk., piemēram: LNA_LVA, F1822_2_902, 33. lp.

[35] Sk., piemēram: Kapteiņa Borisenkova Ivana Jakova dēla, dzimuša 1919. gadā, personas lieta. LNA_LVA, F1822_2_517, 48. lp.

[36] Sk., piemēram: Kapteiņa Andrejeva Pjotra Vasīlija dēla, dzimuša 1913. gadā, pensijas lieta. LNA_LVA, F1822_2_970, GV vāks.

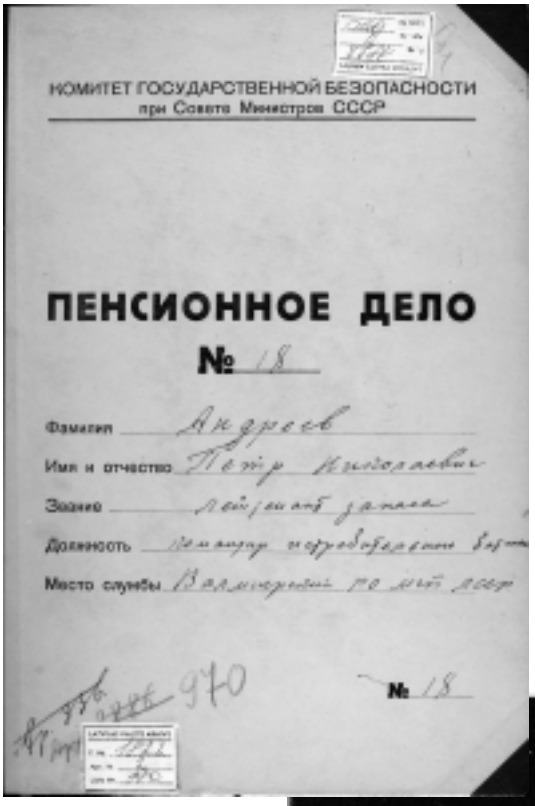

1

LPSR IeM/VDM Valmieras apriņķa / rajona daļas IB komandiera rezerves leitnanta P. Andrejeva pensijas lieta: *1* – lietas vāks. LNA_LVA, F1822_2_970; *2* – PSRS VDM pensionāra rezerves leitnanta P. Andrejeva pensijas apliecība. LNA_LVA, F1822_2_970, 49., 49. o. p. lp. (rezerves leitnanta Andrejeva Pjotra Vasilija dēla, dzimuša 1913. g., personas lieta)

2

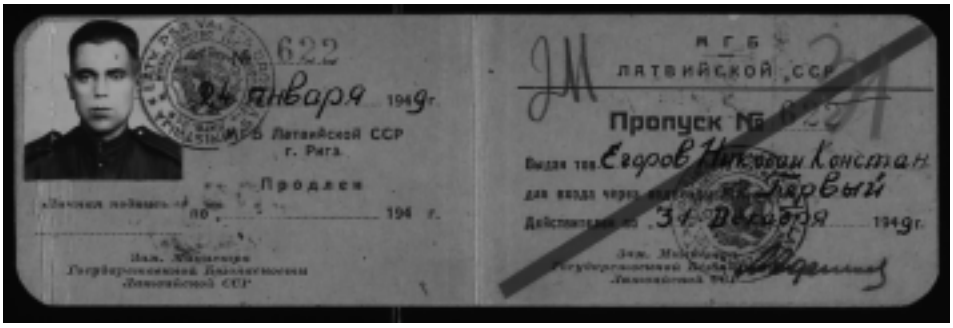

LPSR VDM Rīgas apriņķa daļas IB komandiera rezerves majora N. Jegorova Latvijas PSR VDM caurlaide. LNA_LVA, F1822_2_1382, 211., 211. o. p. lp. (LPSR VDM Rīgas apriņķa daļas IB komandiera Jegorova Nikolaja Konstantina dēla, dzimuša 1908. g., personas lieta)

bija norādāmas čekista pensijas aprēķināšanai. Līdz ar to šie personu lietu dokumenti ir vērtīgs izziņas avots Latvijas nacionālo partizānu vēstures pētīšanā, jo, kā zināms, Latvijas PSR VDK arhīva dokumenti par cīņu pret nacionālo pagrīdi un partizāniem 20. gs. 80. gadu beigās (13. fonds) izvesti uz Krievijas Federālā drošības dienesta speciālajiem arhīviem. Personas lietā šos dokumentus papildina aculiecinieku liecības un dažāda veida arhīva izziņas.

Ļoti reti personu lietās sastopamas LPSR VDM / VDK dienesta apliecības, pensijas apliecības, caurlaides, pilnvaras u. tml. dokumenti.[37]

Iznīcinātāju bataljonu komandējošā sastāva personu lietu hronoloģiskās robežas pamatā ir 20. gs. 50.–70. gadi, kad sarakstīti dokumenti, bet atsevišķās

[37] Sk., piemēram: Rezerves majora Jegorova Nikolaja Konstantina dēla, dzimuša 1908. gadā, personas lieta. LNA_LVA, F1822_2_1382, 211., 211. o. p. lp.

pensiju lietās ir atrodami dokumenti (pensiju lietu kārtošanai) par laika posmu līdz pat 1991. gadam.

1954. gada 1. augustā LPSR VDK IB štatā vēl atradās 12 komandieri, deviņi operatīvo vadu komandieri, 12 šoferi, 168 algoti kaujinieki, divas apkopējas, viens vecākais operatīvais pilnvarotais kadru jautājumos, viens grāmatvedis, viens bruņojuma un ieroču materiālā nodrošinājuma inspektors un viens noliktavas vadītājs, kopā 207 kaujinieki un darbinieki.[38]

Latvijas PSR VDM IB komandieru personu lietu dokumenti sniedz bagātīgu informāciju par Latvijas PSR VDM iznīcinātāju bataljonu darbību Latvijā pēc Otrā pasaules kara, to cīņu nacionālās pretestības kustības apspiešanā un padomju okupācijas režīma nostiprināšanā.

Vērtējot kopumā IB darbību Latvijā pēckara posmā, jāatzīmē, ka līdzās PSRS IeTK / VDM karaspēkam tie kā aktīvs palīgspēks piedalījās kaujas "čekistiskajās operācijās" pret nacionālajiem partizāniem visā Latvijā. Ar savu klātbūtni IB kaujinieki nodrošināja padomju okupācijas varas nostiprināšanu Latvijas apriņķos un pagastos. Ap 12 000 IB kaujinieku tieši piedalījās 1949. gada 25. marta deportācijā, kad no Latvijas izsūtīja vairāk nekā 44 000 iedzīvotāju. Dokumenti apliecina arī IB kaujinieku pastrādātos noziegumus Latvijas teritorijā pret civiliedzīvotājiem.

Iznīcinātāju bataljonu komandējošā sastāva personu lietu dokumentu salīdzināšanas iespējas ar citiem avotiem

Vairākumā gadījumu Latvijas PSR IeTK / VDK / VDM IB komandējošā sastāva personu lietu datējums noslēdzas 1950.–1954. gadā, kad IB notika masveida štatu samazināšana un IB bataljonu likvidācijas process.

Gandrīz visi Latvijā dienējošie VDM IB komandieri bija VK(b)P biedri, tāpēc viņu darbība izsekojama arī partijas dokumentos – no partijā uzņemšanas lietas, izslēgšanas no partijas, kadru lietas, LKP CK nomenklatūras lietas u. c. Tās atrodas bijušā Partijas arhīva fondu dokumentos, kas pēc Padomju Savienības Komunistiskās partijas darbības izbeigšanas Latvijā 1991. gadā tika nodotas valsts glabāšanā un pašlaik atrodas Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts arhīvā. Šie dokumenti ir īpaši vērtīgi ar to, ka apliecina VDM IB komandējošā sastāva virsnieku kā komunistu "morālo stāju". Tajos fiksēta informācija par virsnieku disciplinārajiem pārkāpumiem, to izskatīšanu LK(b)P apriņķu, vēlāk rajonu, arī LK(b)P CK birojos, izslēgšanu no partijas u. tml. Piemēram, LK(b)P CK nomenklatūras lietās rodama informācija par bijušo LPSR VDM IB komandieru turpmāko darbību civilajā dzīvē, darbību padomju varas un partijas orgānos, iekšlietu orgānos u. c., pēc atvaļināšanas no LPSR VDM IB. Daudzos gadījumos

[38] LNA_LVA, F1822_1_204, 38. lp.

LK(b)P CK nomenklatūras lietas papildina IB komandieru biogrāfiju datus, kas nav atrodami IB komandējošā sastāva personu lietās, to skaitā fotogrāfijas, sniedz ziņas par viņu politiskajām un morālajām vērtībām, raksturojumus, autobiogrāfijas, kas nav mazsvarīgi pētniecībā. Latvijas Nacionālā arhīva pētnieki Gints Zelmenis un Arturs Žvinklis ir veikuši pētījumus, analizējot šīs nomenklatūras lietas.[39]

Dokumenti, kas atrodas gan VDM IB komandējošā sastāva personu lietās, gan LK(b)P CK nomenklatūras lietās, ir vērtīgs Latvijas vēstures avots, kas liecina par VDM IB komandējošā sastāva disciplīnas pārkāpumiem, dzeršanu, kas bija tik bieža un tam laikam "normāla" jeb parasta parādība, zagšana, šaudīšanās publiskās vietās ar dienesta ieroci, "amorāls dzīvesveids", huligāniskas uzvedība u. c. Dienesta ierocis, apģērbs, alga, pastāvīga uzturnauda un piederība spēka struktūrai radīja varas un visatļautības apziņu IB kaujiniekos, kas bieži noveda pie pastrādātiem noziegumiem pret Latvijas civiliedzīvotājiem. Izmeklēšanas dokumenti, ziņojumi, raksturojumi u. c., kas atrodas personu lietās, to tikai apliecina.

Daži piemēri. LPSR VDM Valkas apriņķa daļas IB komandieris Vasilijs Boicovs smagā dzērumā ieradās Valkas Virsnieku namā, uzsāka konfliktu ar biļešu kasieri Ozerovsku, viņai uzmācoties. Klāt piesteidzies virsnieku nama komandants Fiļipovs, kurš mēģināja piedzērušos V. Boicovu savaldīt, izcēlās grūstīšanās un pamatīgs kautiņš, "Boicovs spēcīgi iesita komandantam Fiļipovam pa seju, kā rezultātā komandantam Fiļipovam nokrita mēteļa krāga".[40]

No LPSR VDM Auces rajona daļas operatīvā pilnvarotā vecākā leitnanta Guseva 1951. gada 12. septembra aģentūras ziņojuma: "1951. gada aprīlī Latvijas PSR VDM Auces rajona daļas IB komandieris N. Jegorovs ar grupu iznīcinātāju, atrodoties slēpnī pie pilsones Mildas Aišpures, kas dzīvoja Ukru ciema padomes mājā "Roņi", kādā naktī uzmācās viņai, gribēdams viņu izmantot kā sievieti, pēdējā viņu atraidījusi. Šim faktam ir liecinieks iznīcinātājs, kas tobrīd atradies slēpnī, – Semjons Ivanovs. Šī sieviete vienlaicīgi bijusi čekas aģente "Laima". Ar savu negodprātīgo rīcību N. Jegorovs ir atšifrējis slēpni."[41]

VDM IB komandējošā sastāva virsnieku un apakšvirsnieku lietās, kā arī LKP dokumentos ziņu par disciplinārajiem pārkāpumiem ir ārkārtīgi daudz, to apskats būtu nākamo pētījumu uzdevums.

---

[39] Zelmenis, Gints, Žvinklis, Arturs (2020). Dokumenti par Latvijas PSR valsts drošības iestāžu personālu Latvijas Nacionālajā arhīvā. No: *Dokumentārā mantojuma bagātības Latvijas arhīvos.* Rīga: Latvijas Nacionālais arhīvs, 203.–241. lpp. (Latvijas Valsts vēstures arhīva zinātniskie lasījumi, VI); Ērglis, Dzintars, Stāmere, Ina, Zelmenis, Gints, Žvinklis, Arturs (2022). Latvijas PSR Valsts drošības ministrijas kadru politikas akcentu maiņa un tās konsekvences 1953. gada janvārī–martā. *Latvijas Arhīvi*, 1, 87.–104. lpp.

[40] LNA_LVA, FPA_128_4_166, 3. lp., 3. o. p. lp.

Dažu Latvijas PSR VDM apriņķu / rajonu daļu IB komandējošā sastāva virsnieku fotogrāfijas: *1* – LPSR VDM Bauskas apriņķa daļas IB komandieris rezerves vecākais leitnants N. Agejevs. LNA_LVA, F1822_2_1535, 5. lp. (Agejeva Nikolaja Gavrila dēla, dzimuša 1913. g., personas lieta); *2* – LPSR VDM Aizputes apriņķa daļas IB operatīvā vada komandieris I. Miņins. LNA_LVA, F1822_2_90, 93. lp. (Ivana Miņina Vasilija dēla, dzimuša 1906. g., personas lieta); *3* – LPSR IeM / VDM Daugavpils apriņķa daļas IB komandiera vietnieks politiskajā darbā rezerves kapteinis S. Kravčenko. LNA_LVA, F1822_2_273, 2. lp. (Kravčenko Sergeja Ivana dēla, dzimuša 1917. g., personas lieta); *4* – LPSR IeTK / IeM Jēkabpils apriņķa daļas IB komandiera vietnieks politiskajā darbā rezerves seržants A. Lapa. LNA_LVA, F1822_2_413, 57. lp. (Lapas Antipa Ivana dēla, dzimuša 1909. g., personas lieta); *5* – LPSR VDM Rīgas apriņķa daļas, vēlāk LPSR VDM Auces rajona daļas IB komandieris rezerves majors N. Jegorovs. LNA_LVA, F1822_2_1382, lietas iekšējais vāks (Jegorova Nikolaja Konstantina dēla, dzimuša 1908. g., personas lieta); *6* – LPSR IeM / VDM Aizputes apriņķa / rajona daļas IB komandieris kapteinis G. Panovs. LNA_LVA, F1822_2_1174, 134. lp. (Panova Gavrila Maksima dēla, dzimuša 1908. g., personas lieta); *7* – LPSR IeM / VDM Liepājas apriņķa daļas IB komandiera vietnieks politiskajā darbā A. Dannenbergs. LNA_LVA, FPA15500_1_2121, 3. lp. (Dannenberga Aleksandra Kārļa dēla, dzimuša 1909. g., LKP CK nomenklatūras lieta); *8* – LPSR IeM / VDM Cēsu apriņķa daļas IB, vēlāk Viļānu apriņķa / rajona VDM/VDK daļas komandieris rezerves majors Vasilijs Vinogradovs. LNA_LVA, F1822_2_1446, 4. lp.

Secinājumi

Šajā rakstā aplūkotās Latvijas PSR VDM Iznīcinātāju bataljonu komandējošā sastāva personu lietas ir unikāls avots, jo Latvijā tās ir vienīgie pieejamie valsts drošības iestāžu – IeTK / IeM / VDM – virsnieku kadru lietu paraugi. Analogas šīm lietām ir bijušas Latvijas PSR VDK virsnieku kadru lietas, kas savulaik aizvestas uz Krievijas arhīviem. To apliecina šo rindu autora 2017. gada maijā Ukrainas Drošības dienesta arhīvā redzētās Ukrainas PSR VDK virsnieku personas lietas.

Latvijas PSR IeTK / VDM kaujinieki kopā ar Latvijā izvietoto PSRS IeTK iekšlietu karaspēku kā palīgspēks tieši piedalījās aktīvajā cīņā pret nacionālajiem partizāniem. Latvijas PSR VDM IB komandējošā sastāva personu lietu dokumenti apliecina arī pastrādātos noziegumus Latvijas teritorijā pret civiliedzīvotājiem.

Iznīcinātāju bataljonu kaujinieku personas lietas kopā ar IB rīkojuma dokumentiem un LKP CK nomenklatūras lietu dokumentiem būtu jāvērtē un jāskata arī Latvijas kolaborācijas vēstures kontekstā – komandējošā sastāva kaujinieki, īpaši dzimušie Latvijā, uzskatāmi par kolaborantiem, jo bija brīvprātīgi iestājušies IB un par savu darbu IB saņēma algu, uzturu, apģērbu, ieročus un kalpoja padomju okupācijas režīmam.

Arhīvā uzkrātajās IB komandieru personas lietās nav dokumentu par attiecīgā cilvēka darbību pēc dienesta beigām iznīcinātāju bataljonā. Nereti informācija par IB komandieru turpmāko likteni nav atrodama arī attiecīgo personu bijušā Partijas arhīva dokumentos. Tādēļ, pētot komandējošā sastāva virsnieku biogrāfijas, bieži vien nav iespējams atrast ziņas ne par šo cilvēku turpmāko darbību, ne arī viņu nāves datumu. Vairākumā gadījumu dokumenti ir rakstīti krievu valodā.

Latvijas PSR VDM IB komandējošā sastāva personu lietas ir vērtīgs avots Latvijas nacionālās pretošanās kustības, partizānu kara un kolaborācijas vēstures pētniecībā.

[41] Majora Jegorova Nikolaja Konstantina dēla, dzimuša 1907. gadā, personas lieta. LNA_LVA, F1822_2_1382, 178., 180. lp.

AINĀRS BAMBALS

PERSONNEL FILES OF THE COMMANDING STAFF OF THE EXTERMINATION BATTALIONS OF THE MINISTRY OF STATE SECURITY OF THE LATVIAN SSR AS A HISTORICAL SOURCE

The purpose of the article is to provide information, internal and source criticism, and analysis one of the document groups of the State Security Committee KGB of the former Latvian SSR – the archive documents of the Extermination Battalions (EB) of the Ministry of State Security (Russian MGB) of the Latvian SSR. From the point of view of source research, these documents have been little studied in Latvian historiography.

The task of the article is to conduct an analysis of the composition and content of the personnel files of the commanding staff of EB of the MGB of the Latvian SSR as a historical source.

After WW II, during the second Soviet occupation, the EB of the MGB began to operate in Latvia in July 1944. They were initially established in Latgale, with their presence in the Kurzeme region only established by the end of 1945.

The Extermination Battalions were an auxiliary force of the military formations of the Latvian SSR People's Commissariat of the Interior (NKVD). They were subordinated to the Latvian SSR NKVD, later reorganized into the Ministry of State Security (MGB), and were part of the 5th Rifle Division of the USSR Ministry of Interior. These battalions actively fought against the national partisans and contributed to strengthening the power of the Soviet occupation regime in Latvia.

The Battalions were primarily composed of retired Soviet army soldiers who arrived in Latvia from various regions of the then Soviet Union, as well as those retired from Soviet army units stationed in European countries that had fallen into the Soviet occupation zone. In each region of Latvia, the Extermination Battalions consisted of both unpaid and paid personnel (typically units of around 50 people), primarily stationed in district centers. The commanding staff, including officers and non-commissioned officers, were drawn from the ranks of Soviet activists and were appointed to their positions by the Latvian Communist (Bolshevik) party (LC(B)P) and the MGB, totaling approximately 3,000 individuals.

A total of 43,982 individuals were involved in the EB formed by the MGB of the Latvian SSR from 1944 to 1956, as indicated by the number of personal registration cards in the file. The exact number of exterminators is unknown. The Extermination Battalions of the Ministry of State Security of the Latvian SSR

operated in Latvia until 1952–1953, in some cases until 1955, when they were gradually disbanded.

The set of documents in the EBs personnel files, with some exceptions, is quite comprehensive. Particularly important are the fighter's questionnaires, their service histories, autobiographies, characteristics, which provide fundamental information about each specific fighter. The information provided and systematized in the questionnaires can be used in content analysis and structural analysis. Among the documents, there are both handwritten and typed ones, in both Latvian and Russian. However, many of the documents are in Russian, necessitating that the researcher who studies them must be proficient in reading Russian. What is lacking from the personnel files are the postcard-sized photographs; the "frames" behind the first cover of the file are either empty or it is evident that the photographs have been removed or torn off. Only rarely do the personnel files contain the exterminator's photograph, and in such cases, they have been preserved in the documents of the exterminator's questionnaire.

It can be inferred with a high degree of probability that the photographs were removed by the 10th department (Archive department) of the KGB of the Latvian SSR in the late 1980s or early 1990s. During this period, the most critical part of the relevant archive documents, including intelligence reports, agency documents, personnel files and work files of agents, as well as personnel files of the KGB themselves, documents regarding their operations against the national underground, and secret and top-secret records, were transferred to special archives in Russia.

Considering that almost all MGB EB commanders serving in Latvia were members of the All-Union Communist (Bolshevik) party (All-Union C(B)P)/CPSU), they also retained their party activity documents, party admission files, expulsion from the party files, personnel files, Central Committee nomenclature files, etc. They are kept in the documents of the former Party Archive, which came under state custody after the dissolution of the CPSU in Latvia in 1991 and are currently stored in the State Archives of Latvia of the National Archives of Latvia. These documents are particularly valuable as they confirm the ideological alignment of the MGB EB commanding officers as communists. They contain information about the officers' disciplinary violations, their reviews in the respective LC(B)P district, or LC(B)P CC offices, expulsion from the party, etc.

For instance, the nomenclature files of the LC(B)P Central Committee provide insights into the future activities of former LSSR MSS EB commanders in their civilian life, their roles in Soviet and party institutions, internal affairs institutions, etc., after retiring from the LSSR MGB EB. In many cases, these files complement the biographical data of the EB commanders, which may not be found in the files

of the EB commanding staff, including photos, and offer information about their political and moral stance, characteristics, autobiographies, which are significant for research purposes.

The files of the commanding staff of the Extermination Battalions of the Latvian SSR MGB considered in this article, represent a unique historical source. They stand as the only surviving examples of personnel files (dossiers) from state security institutions officers – NKVD/MI/MGB, featuring a meticulously regulated arrangement of documents within them. Comparable to these files were the records of officers from the State Security Committee (KGB) of the Latvian SSR, which have been transferred to Russian archives.

Personnel files of MSS EB exterminators, along with battalion order documents and LCP CC nomenclature file documents, should be assessed and considered within the broader context of Latvian collaboration history. The commanding staff willingly enlisted in the EB and received compensation in the form of salary, provisions, clothing, weapons, and conscientiously served the Soviet occupation regime through their work in the EB. This perspective helps to illuminate the complexities of collaboration dynamics during this period.

In conclusion, the files of the commanding staff of the MGB EB of the Latvian SSR serve as a valuable source for researching the history of the Latvian national resistance movement, partisan warfare, and collaboration during the Soviet occupation period. While the documents are original and authentic, it is worth noting that the files are incomplete, with photographs missing from most of them. Nevertheless, these documents, preserved under the custody of the state in the Latvian State Archives of the National Archives of Latvia, remain invaluable resources for researching the history of this tumultuous period.

Keywords: USSR / Latvian SSR NKVD, MI, MGB, KGB, Extermination/ Destruction Battalions, EB, source research, historical sources, personnel files, documents, history of collaboration, history of Latvia

Iesniegts 2023. gada 15. novembrī

VĒSTURE

AIGA BĒRZIŅA-KITE

LATVIJAS UNIVERSITĀTES VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTES STUDENTU NOSLĒGUMA DARBI ATRADUŠI JAUNU MĀJVIETU

Rakstā aplūkota kopš 20. gs. 60. gadiem tapušo Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes studentu noslēguma darbu – maģistra, bakalaura darbu un diplomdarbu – saglabāšana un pieejamība sabiedrībai. 2011. gadā tika izveidots LU e-resursu repozitorijs Dspace.lu.lv, kurā kopš 2013. gada elektroniski tiek saglabāti visi studentu noslēguma darbi. Iepriekš aizstāvētie darbi laika gaitā lielākoties iznīcināti. Tomēr līdz mūsdienām saglabājušies vairāki simti vēstures zinātnē aizstāvētu studentu noslēguma darbu, kas nodoti glabāšanā dažādām Latvijas atmiņas institūcijām. Rakstam pievienotajā tabulā publicēta informācija par 443 šādiem darbiem, ar norādi, kur konkrētie darbi turpmāk meklējami.
Atslēgvārdi: Latvijas Universitāte, historiogrāfija, studentu noslēguma darbi

Augstākās izglītības iegūšanai viena no būtiskākajām prasībām ir noslēguma darba izstrāde, kam jābūt oriģinālam akadēmiskam pētījumam konkrētā zinātņu jomā. Noslēguma darbi ir apliecinājums studenta spējām izmantot teorētiskās un praktiskās zināšanas, kas apgūtas studiju procesā, un tie parāda, vai izglītības ieguvējs ir spējīgs patstāvīgi veikt analīzi un izdarīt pētniecībā balstītus secinājumus. Tomēr, raugoties ne tikai no izglītības iegūšanas prizmas, bet plašākā mērā – no zinātnes un pētniecības viedokļa, ikviens studentu noslēguma darbs, lai kāda būtu tā kvalitāte, uzlūkojams par pienesumu konkrētās zinātnes jomas attīstībai un var būt interesants un noderīgs arī citiem jomas profesionāļiem.

Šāda nostāja sevišķi skar tēmas, kas saistītas ar Latvijas kultūrvides izpēti – valodu, vēsturi u. c. Nereti vēstures zinātnē izstrādātie studentu noslēguma darbi ir veltīti Latvijas historiogrāfijā neaplūkotām vai maz aplūkotām tēmām un nepētītiem vēstures avotiem, ieviešot zinātniskajā apritē jaunus avotus, kā arī atklājot nozīmīgus faktus par dažādiem vēstures procesiem un būtiski papildinot vēstures literatūras klāstu. Tie unikāli ilustrē Latvijas historiogrāfijas attīstību. Piemēram, vēsturnieks Aivars Stranga, recenzējot kādu vēstures grāmatu, kurā

izmantoti vairāki studentu noslēguma darbi, par pēdējiem atzinis: "[..] nereti šie darbi ir jau nopietni, patstāvīgi pētījumi."[1]

Tāpat studentu noslēguma darbu vadīšana, neapšaubāmi, ir izaicinošs darbs fakultātes mācībspēkiem un piesaistītajiem profesionāļiem, sniedzot lielu pienesumu ne tikai jauno vēsturnieku vispārējā sagatavošanā, bet arī konkrēto darbu tapšanā. Vairāki studentu noslēguma darbi sagatavoti arī arhīva profesionāļu vadībā un veltīti arhīvu zinātnei. Piemēram, 20. gs. 80. gadu otrajā pusē studentu darbus vadījusi Latvijas PSR Ministru padomes Galvenās arhīvu pārvaldes priekšnieka vietniece Māra Rasa (1941–2017) un ilggadējā Latvijas Valsts vēstures arhīva darbiniece nodaļas vadītāja Irina Veinberga (1951–2020).

Neraugoties uz daudzu studentu noslēguma darbu neapšaubāmo pienesumu zinātnes attīstībā, tie tomēr vēsturiski nav uzskatīti par tādiem, kas būtu saglabājami un iekļaujami bibliotēku vai citu atmiņas institūciju krājumos. Tas skaidrojams arī ar to, ka daļa izstrādāto studentu noslēguma darbu tomēr neatbilst kvalitātes prasībām. Kā cits būtisks iemels jāatzīmē, ka jau starpkaru posmā aktuāls bija jautājums par Latvijas Universitātes bibliotēkas telpu trūkumu, kur glabāt bibliotēkas krājumā esošos darbus.[2]

Latvijas Universitāte atbilstoši likumdošanai glabā dokumentus (studentu lietas) no 1944. gada, bet studējošo rakstu darbus vēl līdz 2013. gadam saistībā ar pieņemto nomenklatūru uzglabāja šādi: kursa darbus un dažādus referātus – vienu gadu, studentu noslēguma darbus – piecus gadus. Termiņam beidzoties, daudzi (bet ne visi) noslēguma darbi likumā paredzētā kārtībā ar norakstīšanas aktu tika iznīcināti.[3]

Latvijas Universitātē pavērsiens studentu noslēguma darbu uzglabāšanā aizsākās 2013. gadā, kad tika noteikts, ka visi studentu noslēguma darbi elektroniski saglabājami Latvijas Universitātes e-resursu repozitorijā Dspace.lu.lv. Šī tiešsaistes vietne ar mērķi apkopot un padarīt pieejamus visdažādākos Latvijas Universitātes pētnieciskā darba rezultātus – zinātniskos rakstus, konferenču materiālus, promocijas darbus, grāmatas, projektu atskaites u. c. – tika izveidota ar universitātes rektora 2011. gada 19. maija rīkojumu Nr. 1/155.[4] Repozitorijs galvenokārt paredz informācijas brīvu pieeju, tomēr atsevišķām publikācijām

[1] Stranga, Aivars (2020). Krietni padarīts darbs. Recenzija par grāmatu Aiga Bērziņa, Guntis Vāveris. *Drošības dienests starpkaru Latvijā, 1918–1940: vēsture.* Rīga: Valsts drošības dienests, 2020. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 2(112), 197. lpp.

[2] Treide, Gita (2007). Latvijas Universitātes bibliotēka no 1920. līdz 1944. gadam. LU Centrālā bibliotēka no 1920. līdz 1940. gadam. No: Saviča, Mārīte (sast.). *Latvijas Universitātes bibliotēka laikmetu griežos*. Rīga: Latvijas Universitāte, 64. lpp.

[3] Studente, Laura (2013). Studenta personas lieta augstskolā. LV portāls. 11. nov. Pieejams: https://lvportals.lv/skaidrojumi/259021-studenta-personas-lieta-augstskola-2013 [skatīts 23.11.2023.].

[4] Rampāne, Ilga (2021). Vienību ievietošana Latvijas Universitātes e-resursu repozitārijā. Latvijas Universitāte. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/56694/DSpace-palidziba_2021.pdf [skatīts 18.08.2023.].

vai to grupām tiesības var būt ierobežotas galvenokārt institūciju noteikumu un tiesisko ierobežojumu dēļ. Kā norādījusi universitātes e-resursu repozitoriju administratore Ilga Rampāne, neraugoties uz izvirzīto mērķi – brīva piekļuve informācijai –, jau kopš 2015. gada, kad notikusi studentu darbu (bakalaura, maģistra, kvalifikācijas un diploma darbu) importēšana no universitātes Informācijas sistēmas (LUIS), repozitorijā sastopami darbi ar ierobežotu piekļuvi, kas pieejami tikai reģistrētiem lietotājiem.[5]

Pašlaik studentu noslēgumu darbu – maģistra, bakalaura un kvalifikācijas darbu – ielāde Dspace.lu.lv notiek automātiski no LUIS, bet repozitorijā ievietoti arī atsevišķi darbi, kas tapuši pirms tā izveides 2011. gadā, to skaitā studentu noslēguma darbi. Šī raksta tapšanas laikā 2024. gada 10. maijā repozitorijā pieejami kopskaitā 61 666 darbi. No tiem repozitorija komūnā[6] "Vēstures un filozofijas fakultāte" atrodami 1230 darbi,[7] no kuriem lielāko daļu – 1193 – veido studentu bakalaura un maģistra darbi, senākie aizstāvēti 2006. gadā. Pārējie ir – 18 doktora disertācijas, astoņas grāmatas un rakstu krājumi, septiņi konferenču materiālu krājumi un četri publicēti raksti.

Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātei, neraugoties uz vairākkārtējām fakultātes nosaukuma un arī atrašanās vietas maiņām,[8] līdz mūsdienām ir saglabājušies vairāki simti[9] studentu noslēguma darbu, kas izstrādāti laika posmā no 1960. gada līdz Dspace.lu.lv ieviešanai (ar atsevišķiem vēlākiem izņēmumiem, kas atainoti pievienotajā tabulā). Pēc to veida darbi iedalāmi trīs daļās: diplomdarbi, bakalaura darbi un maģistra darbi.[10] Vienlaikus jāsecina, ka studentu darbi ne tikai bija pakļauti iznīcināšanas riskam, bet arī plašākam interesentu lokam nav bijuši pieejami. Nereti šie darbi saglabājušies tikai vienā eksemplārā. Tāpēc īpaši uzteicama ir Vēstures un filozofijas fakultātes (sevišķi profesora Ērika Jēkabsona) iniciatīva studentu noslēgumu darbus nodot glabāšanā dažādām Latvijas atmiņas institūcijām, kur tie ne tikai tiks saglabāti, bet arī iekļauti elektroniskajos katalogos un padarīti pieejami plašam interesentu

[5] Rampāne, Ilga (2016). Latvijas Universitātes e-resursu repozitorijs – izaicinājums atpazīstamībai. 16. dec. Pieejams: https://www.napd.lu.lv/par-mums/zinas/zina/t/10659/ [skatīts 03.03.2024.].

[6] E-resursu repozitārijs Dspace.lu.lv strukturēts komūnās (augstākā līmeņa grupa, kā fakultātes, laboratorijas, pētniecības centri, bibliotēkas) un kolekcijās (pēc apkopojoša principa apvienoti dati, tās var piederēt arī vairākām komūnām vienlaikus).

[7] Repozitorija komūna "Vēstures un filozofijas fakultāte" pieejama: https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/84 [skatīts 10.04.2024.].

[8] Par fakultātes vēsturi sk.: Keruss, Jānis, Lipša, Ineta, Runce, Inese, Zellis, Kaspars (2011). *Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes vēsture padomju laikā: personības, struktūras, idejas (1944–1991).* Otrais izd. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.

[9] Tabulā publicēta informācija par 443 studentu darbiem, bet vēl vairāki desmiti darbu, kas izstrādāti arheoloģijas specialitātē, nodoti LU Latvijas vēstures institūta Arheoloģisko materiālu krātuvei.

[10] Tabulā pievienota arī viena studentu prakses atskaite, kas, lai gan nav uzskatāma kā noslēguma darbs, nodots Latvijas Etnogrāfiskajam brīvdabas muzejam līdz ar citiem studentu darbiem.

lokam. Jāatzīmē, ka saglabāto studentu darbu autoru vidū ir ne mazums tagadējo jomas profesionāļu – gan vēsturnieki, gan arī arhīvisti, kuru akadēmiskās pētniecības pirmie soļi atspoguļojas tieši studiju laikā izstrādātajos darbos.

Lielākā daļa studentu noslēguma darbu (149) nonākusi Latvijas Nacionālā arhīva Bibliotēkā, sevišķi tādi pētījumi, kas veltīti arhīvu zinātnei vai kuru tapšanā plaši izmantoti Latvijas Nacionālā arhīva avoti. Citi nodoti gan nacionālos, gan vietēja mēroga muzejos, Nacionālā kultūras mantojuma pārvaldē, Saeimas bibliotēkā, bet atsevišķi studentu noslēguma darbi atrodami Latvijas Republikas vēstniecībā ASV.[11]

Žurnāls "Latvijas Arhīvi" apkopojis vēstures zinātnē izstrādāto un saglabāto studentu noslēguma darbu nosaukumus sarakstā, norādot, kur turpmāk tie glabāsies un būs pieejami. Jāatzīmē, ka sarakstā fiksētie darbi neatspoguļo vispārējās tendences (izpētes tēmas, metodes u. c.) vēstures studentu pētniecības interesēs, jo saglabāta ir tikai niecīga daļa darbu.

Atsevišķi jāizceļ tie studentu darbi, kas tapuši 20. gs. 60. un 70. gados, jo tie uzlūkojami ne tikai kā pētījumi konkrētās tēmās, bet, raugoties no mūsdienu perspektīvas, paši ir unikāla sava laika liecība: sākot ar vizuālo izskatu (dažādi iesējumi, rakstība uz dažādām mašīnām un jo īpaši pievienotais vizuālais materiāls – fotogrāfijas, pašrocīgi veidotas kartes un shēmas, u. c.), un beidzot ar izpētē izmantotajām pētniecības metodēm, valodas stilistiku, atlasītajiem avotiem, izdarītajiem secinājumiem u. c.

Studentu noslēguma darbus pārsvarā papildina vērtējumu lapas, recenzijas un citi dokumenti. Atsevišķos darbos nav norādīta informācija par darba vadītāju. Darbi apkopoti to uzrakstīšanas hronoloģiskajā secībā. Atsevišķi darbi atrodami arī e-resursu repozitorijā Dspace.lu.lv.

Tabulā izmantotie saīsinājumi: LKA – Latvijas Kultūras akadēmija; LNA – Latvijas Nacionālais arhīvs; LNVM – Latvijas Nacionālais vēstures muzejs; LU – Latvijas Universitāte; RVKM – Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs.

[11] Tā kā studentu noslēgumu darbu nodošana atmiņas institūcijām notika sasteigti un bez nodošanas–pieņemšanas aktu sastādīšanas, pastāv iespēja, ka kāds no tabulā publicētajiem darbiem mainījis saņēmējiestādi un nonācis citur.

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
1	Leopolds Mjaņa	Kultūras attīstība Rēzeknes rajonā Padomju Latvijas 20 gados	Alma Zīle	1960	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
2	Gunārs Prikašs	Laukstrādnieku cīņas Latvijā 1905.– 1907. gada revolūcijas laikā	Igors Greitjānis	1960	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
3	Regina Strika	Kultūras attīstība Jēkabpils rajonā padomju Latvijas 20 gados	Ojārs Niedre	1960	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
4	Ligita Zīberga	Kultūras attīstība Talsu pilsētā padomju varas 20 gados	Ojārs Niedre	1960	diplomdarbs	Talsu novada muzejs
5	Marga Živitere	Salacgrīvas pilsētas vēsture padomju periodā	Ojārs Niedre	1960	diplomdarbs	RVKM
6	Gunārs Čonka	Sociālistiskās celtniecības sākumi Latvijas lauksaimniecībā 1940. gadā	Veronika Kanāle	1961	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
7	Arvīds Celmiņš	Brocēnu kombināta izaugsme padomju varas gados	Ojārs Niedre	1962	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
8	Harijs Grāvis	1905.– 1907. gada revolūcijas norise Alūksnes rajonā	Igors Greitjānis	1962	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
9	Roberts Krīveņs	Valmieras pilsētas attīstības vēsture padomju periodā	Igors Greitjānis	1962	diplomdarbs	Valmieras muzejs

10	Irēna Latkovska	Komunistiskā darba kustība Bauskas rajonā	Veronika Kanāle	1962	diplomdarbs	Bauskas muzejs
11	I. Rozenfelds	Jelgavas pilsētas partijas organizācija cīņā par septiņgades plāna izpildi (1959.–1961. g.); krievu val.	Veronika Kanāle	1962	diplomdarbs	Ģederta Eliasa Jelgavas Vēstures un mākslas muzejs
12	Zinaīda Smirnova	Madonas rajons cīņā par PSKP CK 1961. gada janvāra plēnuma lēmumu izpildi	Ojārs Niedre	1962	diplomdarbs	LNVM
13	Gusts Šilinskis	Jelgavas pilsētas attīstība padomju periodā	Igors Greitjānis	1962	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
14	Anna Možeiko	Mangaļu–Daugavgrīvas zvejnieku arteļa "9. maijs" vēsture	Alma Zīle	1963	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
15	Rita Pauliņa	A. Popova Rīgas radiorūpnīcas vēsture	Ingrīda Leinasāre	1963	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
16	Jāzeps Pīzelis	Izglītības sistēmas izaugsme Preiļu rajonā padomju varas gados	Ojārs Niedre	1963	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
17	Zenta Bluka	Kolhoza "Durbe" kolektīva cīņa par Durbes ražīguma kāpinājumu	Ojārs Niedre	1964	diplomdarbs	Liepājas muzejs
18	Malvīna Balgalve	Bukaišu astoņgadīgās skolas vēsture pēc Lielā Tēvijas kara (1944.–1965. g.)	Voldemārs Zelmenis	1965	diplomdarbs	LNA Bibliotēka

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
19	Jānis Čudars	Iecavas ciemata izaugsme padomju varas gados	Mihails Kudrjavskis	1965	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
20	Jānis Ainis Druviņš	Latvijas Komunistiskā partija cīņā par kara postījumu likvidēšanu un Republikas tautsaimniecības atjaunošanu (1944.–1946. g.)	Veronika Kanāle	1965	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
21	Elga Pāže	Jelgavas mašīnbūves rūpnīcas vēsture	Jurijs Ņetjosins	1965	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
22	Inta Ramiņa	Dobeles rajona Suvorova vārdā nosauktā kolhoza attīstības vēsture	Ojārs Niedre	1965	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
23	Vija Rozenštoka	LPRS Valsts akadēmiskā drāmas teātra vēsture	Aurora Ūdre	1965	diplomdarbs	LKA Eduarda Smiļģa Teātra muzejs
24	Lidija Sebriņa	Kara revolucionāro komiteju darbība neokupētajā Latvijas teritorijā 1917. gadā	Jekaterina Ripa	1965	diplomdarbs	Latvijas Kara muzejs
25	Vizma Voldemāra	Kandavas pilsētas darbaļaužu deputātu padomes darbs komunisma plašās celtniecības periodā (1959.–1964. g.)	Igors Greitjānis	1965	diplomdarbs	Tukuma muzejs

26	Aija Pavāre	Beļavas astoņgadīgās skolas vēsture	Voldemārs Zelmenis	1966	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
27	Eduards Ādiņš	Dobeles rajona kolhoza "Lielauce" vēsture	Ojārs Niedre	1967	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
28	J. Brengmanis	Cēsu muzeja vēsture	Teodors Zeids	1967	diplomdarbs	Cēsu Vēstures un mākslas muzejs
29	Valentīns Ciršs	Jēkabpils novada darbaļaužu cīņa pret fašistiskajiem okupantiem Lielajā Tēvijas karā (1941.–1945. g.)	Jānis Dzintars	1967	diplomdarbs	Latvijas Kara muzejs
30	Arvīds Ramanis	Bibliotēku un klubu iestāžu izaugsme plašas komunisma celtniecības periodā Valmieras rajonā (1959.–1965. g.)	Igors Greitjānis	1967	diplomdarbs	Valmieras muzejs
31	Marta Redoviča	Sadzīves tradīciju attīstība Saldus rajonā	Igors Greitjānis	1967	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
32	Indulis Ronis	Revolucionārā kustība Rīgas pilsētas Maskavas rajonā buržuāziskās Latvijas laikā (1920.–1940. g.)	Samuels Levitāns	1967	diplomdarbs	LNA Bibliotēka

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
33	Elma Rutkaste	Padomju sadzīves tradīciju veidošanās Gulbenes rajonā (1958.–1966. g.)	Igors Greitjānis	1967	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
34	Antanas Šjurna	Kombināta "Rīgas audums" vēsture (1945.–1965. g.); krievu val.	Heinrihs Freibergs	1967	diplomdarbs	RVKM
35	Dzintra Upīte	Gulbenes rajona kolhoza "Virāne" vēsture	Ojārs Niedre	1967	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
36	Arnolds Briģis	Jelgavas (Zemgales) komjaunatnes organizācijas darbība Jelgavā un tās apkārtnē (1919.–1934. g.)	Veronika Kanāle	1968	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
37	Tija Kalniņa	J. Endzelīna Kauguru astoņgadīgās skolas vēsture	Igors Greitjānis	1968	diplomdarbs	Valmieras muzejs
38	Monika Seržante	Baložu astoņgadīgās skolas vēsture	Jānis Anspaks	1968	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
39	Albertīne Andersone	E. Veidenbauma Cēsu tautas teātra vēsture	Igors Greitjānis	1969	diplomdarbs	Cēsu Vēstures un mākslas muzejs
40	Jānis Anspaks	Dikļu astoņgadīgās skolas vēsture	Jānis Anspaks	1969	diplomdarbs	Valmieras muzejs
41	Biruta Bērziņa	Bārtas ciema kultūras dzīve (1949.–1967. g.)	Ingrīda Leinasare	1969	diplomdarbs	Liepājas muzejs

42	Leontīne Grīnberga	Dobeles rajona kolhoza "Auri" vēsture	Ojārs Niedre	1969	diplomdarbs	LNA bibliotēka
43	V. Kalita	Rīgas taksometru parka vēsture (1949.–1968. g.); krievu val.	Mihails Kudrjavskis	1969	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
44	Marija Petkēviča	Partizānu kustība un antifašistiskā darbība Lielā Tēvijas kara laikā Krāslavas rajona Ezerniekos	Samuels Levitāns	1969	diplomdarbs	Latvijas Kara muzejs
45	Lidija Putra	Liepājas rajona kopsaimniecības "Ļeņina ceļš" attīstības vēsture (1947.–1967. g.)	Edgars Blūmfelds	1969	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
46	Ērika Sarkane	Cēsu rajona kolhoza "Sarkanais oktobris" vēsture	Ojārs Niedre	1969	diplomdarbs	Cēsu Vēstures un mākslas muzejs
47	Ansis Sekste	PSRS Enerģētikas un elektrifikācijas ministrijas Glavtehstrojprojekt Vissavienības valsts ar Ļeņina ordeni apbalvotā projektēšanas institūta Teploelektroprojekt Rīgas nodaļas vēsture (1952.–1969. g.)	Maiga Krūzmētra	1969	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
48	Vizma Sirmace	Stučkas rajona kolhoza "Aizkraukle" vēsture	Aurora Ūdre	1969	diplomdarbs	LNA Bibliotēka

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
49	Dailonis Zābaks	Lauksaimniecības kolektivizācija Lazdonas pagastā	Ojārs Niedre	1969	diplomdarbs	Cēsu Vēstures un mākslas muzejs
50	Regīna Riekstiņa	Latviešu strēlnieku laikraksti (1917.–1920. g.)	Valdis Bērziņš	1970	diplomdarbs	Latvijas Kara muzejs
51	Lilija Leitmane	Valsts Rīgas Krievu drāmas teātris sociālisma celtniecības laikā (1945.–1950. g.); krievu val.	Veronika Kanāle	1970	diplomdarbs	LKA Eduarda Smiļģa Teātra muzejs
52	Irēna Vociša	Padomju sadzīves tradīciju attīstība Ogres rajonā	Ingrīda Leinasare	1970	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
53	M. Kalniņa, A. Markevica, V. Narvila, R. Priedīte, A. Rodina	Etnogrāfiskās prakses atskaite	Kārlis Dāvidsons	1972	prakses atskaite	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
54	Anastasija Piļņikova	V. I. Ļeņina Pļaviņu HES celtniecības vēsture	Mihails Kudrjavskis	1972	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
55	Vaļa Urbanoviča	K. Stucka – Sarkanās armijas komandieris	Samuels Levitāns	1972	diplomdarbs	LNA Bibliotēka

56	Pārsla Adukovska	Cēsu rajona kultūras nama mākslinieciskās pašdarbības kolektīvu nozīme darbaļaužu komunistiskajā audzināšanā	Veronika Kanāle	1973	diplomdarbs	Cēsu Vēstures un mākslas muzejs
57	Mārtiņš Rušs	Sociālistiskie pārkārtojumi Bauskas apriņķī (1940.–1941. g.)	Veronika Kanāle	1973	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
58	I. Buša	Mēbeļu ražošana Rīgā feodālisma un kapitālisma periodā (pēc Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja materiāliem)	Rūdolfs Šīrants	1974	diplomdarbs	RVKM
59	Arnis Jumītis	Latviešu zemnieku rotas lietu attīstība 13.–16. gs.	Vladislavs Urtāns	1974	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
60	B. Polka	Partijas organizācijas darbība latviešu strēlnieku divīzijās 1919. gadā	Auseklis Sprēslis	1974	diplomdarbs	Latvijas Kara muzejs
61	Ilze Freija	Zinātniski izglītojošā masu darba formas Ģederta Eliasa Jelgavas Vēstures un mākslas muzejā	Hugo Lapiņš	1975	diplomdarbs	Ģederta Eliasa Jelgavas Vēstures un mākslas muzejs

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
62	Zenta Kalniņa	Zinātniski izglītojošais masu darbs Latvijas PSR Revolūcijas muzejā (1959.–1972. g.)	Hugo Lapiņš	1975	diplomdarbs	Latvijas Kara muzejs
63	Biruta Bendere	Jēkaba Alkšņa Rūjas astoņgadīgās skolas vēsture	Jānis Ruberts	1977	diplomdarbs	Valmieras muzejs
64	Leonīds Eltermanis	Jelgavas novada rūpniecības attīstība (1900.–1915. g.)	Jānis Bērziņš	1977	diplomdarbs	Ģederta Eliasa Jelgavas Vēstures un mākslas muzejs
65	Vita Karpova	1905.–1907. gada revolūcijas notikumi Rīgas pilsētas mūsdienu Kirova rajona teritorijā	Jekaterina Ripa	1977	diplomdarbs	RVKM
66	Anda Ratniece	A. Popova Rīgas radiorūpnīcas vēsture	Kārlis Reimanis	1977	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
67	Ženija Tjarve	Cīņas Liepnas novadā Lielā Tēvijas kara laikā	Ojārs Niedre	1977	diplomdarbs	Latvijas Kara muzejs
68	Vivita Buivida	Latvijas nelegālie komunistiskie izdevumi Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja fondos – aicinātāji cīņā par padomju varu (1920.–1940. g.)	Klāra Radziņa	1978	diplomdarbs	RVKM

69	Irēna Roģe	Jonatana Savstarpējās palīdzības biedrības vēsture (1907.–1914. g.)	Jekaterina Ripa	1978	diplomdarbs	RVKM
70	Ņina Silcecere	Latvijas pagastu delegātu kongress 1905. gadā	Igors Greitjānis	1978	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
71	Aina Rone	Skolēnu profesionālās organizācijas darbs Gulbīšu vidusskolā (1967.–1978. g.)	Voldemārs Zelmenis	1979	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
72	Valda Ciše	Darbaļaužu sociālā nodrošināšana un veselības aizsardzība padomju Latvijā 1919. gadā	Arnis Vīksna	1980	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
73	Vita Velmere	Padomju valsts politika kultūras mantojuma aizsardzībā un izmantošanā (1917.–1919. g.)	Mārtiņš Apinis	1980	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
74	Dace Virtmane	Rūpnīca "Sarkanā zvaigzne" pirmajā padomju varas gadā	Ēriks Žagars	1981	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
75	Maija Šnepste	Vēstures pieminekļu – memoriālo māju aizsardzība un izmantošana Rīgā	Maija Irbīte	1981	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
76	Ārija Balčus	Fabrikas "Provodņiks" strādnieku kustība (1905.–1914. g.)	Indulis Ronis	1981	diplomdarbs	LNA Bibliotēka

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
77	Jānis Būda	Gaujienas internātskolas vēsture	Ludvigs Grudulis	1982	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
78	M. Noriņa	Latvijas PSR piena rūpniecības attīstība	Imants Šūmanis	1982	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
79	V. Grūbe	Rīgas tirdzniecības palīgamati 18. gs. beigās–19. gs. pirmajā pusē (Sauszemes transportstrādnieku palīgamati)	Ilga Grasmane	1982	diplomdarbs	RVKM
80	Inta Kurpniece	Liepupes padomju saimniecības sociāli ekonomiskās un kultūras dzīves attīstība (1940.–1980. g.)	Pēteris Jakovelis	1982	diplomdarbs	LNVM
81	Inta Baumane	Vidzemes lauku amatniecība 19. gs. 40.–60. gados (pēc pagastu tiesu sēžu protokoliem)	Ingrīda Leinasare	1983	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
82	Tālis Pumpuriņš	Reliģisko dziesmu ideoloģija Latvijā 18. gs. otrajā pusē un 19. gs. sākumā	Alnis Svelpis	1983	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs

83	Antra Radziņa	Senlatviešu reliģiskie uzskati par uguni (pēc Latvijas PSR arheoloģiskajiem materiāliem)	Jānis Graudonis	1983	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
84	Ineta Helviga	Kuģniecības attīstība Vidzemes un Kurzemes piekrastē 19. gs. otrajā pusē	Ilga Grasmane	1984	diplomdarbs	RVKM
85	Sandra Tarkša	Strādnieku šķiras attīstība Latvijas PSR mašīnbūves un metālapstrādes uzņēmumos 4. un 5. piecgadē (1946.–1955. g.)	Aleksandrs Ivanovs	1984	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
86	Ligita Avdejenoka	Amatnieki un peļņā gājēji Ludzas apriņķī 19. gs. beigās	Ingrīda Leinasare	1985	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
87	Līga Gunāre	Rundāles pagasta sociāli ekonomiskā attīstība 19. gs. beigās	Henrihs Strods	1985	diplomdarbs	Bauskas muzejs
88	Inese Janušone	Latgales zemnieku uzturs 19. gs. otrajā pusē un 20. gs. sākumā	Ingrīda Leinasare	1985	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
89	Vladimirs Navgorodskis	9. arodskolas vēsture (1943.–1953. g.); krievu val.	*nav norādīts*	1985	diplomdarbs	LNA Bibliotēka

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
90	Irita Žeiere	Latvijas PSR Vēstures muzeja dzelzs laikmeta vērpjamo vārpstu skriemeļu kolekcijas analīze un vērtējums	Ieva Cimermane	1985	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
91	Andris Bebers	Kultūras un izglītības darbs latviešu lauku iedzīvotāju vidū Padomju Savienībā (1924.–1928. g.)	Vitolds Rajevskis	1986	diplomdarbs	LNVM
92	Māra Androvica	Medicīniskās palīdzības attīstība Kurzemes guberņā (1795.–1915. g.)	Arnis Vīksna	1987	diplomdarbs	Paula Stradiņa medicīnas vēstures muzejs
93	Edgars Elksnis	Dzelzceļu būve Baltijas reģionā 19. gs. 60.–70. gados	Helēna Muravska	1987	diplomdarbs	Latvijas dzelzceļa vēstures muzejs
94	Inga Peskopa	1905.–1907. gada revolūcija Kuldīgas apriņķī	Igors Greitjānis	1987	diplomdarbs	Kuldīgas novada muzejs
95	L. Telegeneva	Pilsētplānošanas problēmas Latvijas PSR pilsētu atjaunošanā (1944.–1950. g.); krievu val.	Dzidra Vīksna	1987	diplomdarbs	LNA Bibliotēka

96	Arta Rengarte	Latvijas PSR Centrālā valsts Oktobra revolūcijas un sociālistiskās celtniecības arhīva arheogrāfiskā darbība (1976.–1985. g.)	Māra Rasa	1987	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
97	Artūrs Piterāns	Baltu izcelsmes iedzīvotāju tuvcīņas ieroči Latvijā no m. ē. sākuma līdz 14. gs.	Māris Atgāzis	1987	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
98	Aina Plotiņa	Rīgas pedagoģiskās skolas vēsture (1946.–1986. g.)	Ludvigs Grudulis	1987	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
99	Lolita Eriņa	Valmieras teātra darbība (1920.–1940. g.)	Māra Rasa	1988	diplomdarbs	Valmieras muzejs
100	Inese Kozinda	Sabiedriskās organizācijas un valsts iestāžu dokumenti par kultūras sakariem starp buržuāzisko Latviju un PSRS (1920.–1940. g.). LPSR CVVA fondos sistemātiski tematiskā rādītāja sastādīšana	Irina Veinberga	1988	diplomdarbs	LNA Bibliotēka

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
101	Jānis Gutbergs	Latviešu kultūras un izglītības biedrības "Prometejs" darbības atspoguļojums "Prometeja" fonda lietās	Zenta Ķimene	1988	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
102	Elita Matisone	Buržuāziskās Latvijas Saeimas Strādnieku–zemnieku frakcijas cīņa par darbaļaužu sociāli ekonomiskajām un politiskajām tiesībām un brīvībām (1928.–1934. g.)	Pēteris Utāns	1988	diplomdarbs	Saeimas bibliotēka
103	Aija Pelīte	Revolucionārie notikumi Kuldīgas apriņķa Saldus apkārtnes pagastos 1905. gadā	Igors Greitjānis	1988	diplomdarbs	Kuldīgas novada muzejs
104	Aigars Puzulis	Īpašuma tiesību krimināltiesiskā aizsardzība pēc buržuāziskās Latvijas likumdošanas (1934.–1940. g.)	Pēteris Utāns	1988	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
105	Janīna Rudzīte	Vācu fašistiskās okupācijas režīms un cīņa pret to Jelgavas pilsētā un apriņķī (1941.–1944. g.)	Bonifācijs Daukšts	1988	diplomdarbs	Latvijas Kara muzejs

106	Sandra Ruse	Mācību grāmatas Latvijas tautskolās 19. gs. pirmajā pusē	Vija Daukšte	1988	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
107	Haralds Stepēns	Revolucionārās kustības formas Dobeles apriņķī (1905.–1906. g.)	Igors Greitjānis	1988	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
108	Beata Surgofte	Latvijas PSR Mākslinieku savienības izveide un darbība sociālisma celtniecības un tā tālākas attīstības apstākļos (1940.–1960. g.).	*nav norādīts*	1988	diplomdarbs	LKA Eduarda Smiļģa Teātra muzejs
109	Vita Jaunozola	Latviešu "Kulturālās tuvināšanās biedrības ar PSRS tautām" darbība (1929.–1940. g.)	Bonifācijs Daukšts	1989	diplomdarbs	Saeimas bibliotēka
110	Silards Valge	Herdera institūta vieta buržuāziskās Latvijas izglītības sistēmā	Mārtiņš Virsis	1989	diplomdarbs	LNVM
111	Inita Dzelme	1940.–1942. gadā Rīgā noguldītie depozīti kā Latvijas 20. gs. pirmās puses sadzīves tradīciju atspoguļotāji	Māra Eihe	1990	diplomdarbs	RVKM

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
112	Agita Greidāne	Revolucionārā kustība Ventspilī un tās apkārtnē 1905.–1907. gada revolūcijā	Aina Raņķe	1990	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
113	Vita Ģēģere	Ventspils pilsētas sociāli ekonomiskais raksturojums Latvijas Republikas laikā (1920.–1940. g.)	Ēriks Žagars	1990	diplomdarbs	Ventspils muzejs
114	Igors Leondovičs	Rīgas Jūrmalas teritorijas attīstības sociālpolitiskais raksturs (20. gs. sākums–1914. g.); krievu val.	Aleksandrs Gavriļins	1990	diplomdarbs	Jūrmalas muzejs
115	Gunta Madliņska	Rīgas Jūrmalas 4. pamatskolas vēsture (1919.–1940. g.)	Vija Daukšte	1990	diplomdarbs	Jūrmalas muzejs
116	Laura Miķelsone	Dobeles novada skolu attīstība no pirmsākumiem līdz 1940. gadam	Jānis Anspaks	1990	diplomdarbs	Dobeles muzejs
117	Aija Priedīte	Kolektivizācijas norise Valkas apriņķī (1947. g.–1950. g. jūlijs)	Āris Puriņš	1990	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
118	Guna Roberta	Aizputes apriņķa Valtaiķu pagasta vēsture (1920.–1940. g.)	Dzidra Vīksna	1990	diplomdarbs	Liepājas muzejs

119	Marina Romaško	Liepājas rūpnīcas "Sarkanais metalurgs" attīstība (1946.–1960. g.); krievu val.	Vija Daukšte	1990	diplomdarbs	Liepājas muzejs
120	Olga Sinjavskoja	Rīgas Maskavas priekšpilsētas ģeobiogrāfija 19. gs. 90. gados (krievu val.)	Helēna Muravska	1990	diplomdarbs	RVKM
121	Astrīda Špaka	Politiskās prāvas Latvijā periodiskās preses un arhīvu materiālu atspoguļojumā (1934.–1936. g.)	Ēriks Žagars	1990	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
122	Sarmīte Šrēdere	Augstākās lauksaimnieciskās izglītības attīstība Latvijā (1919.–1939. g.)	Henrihs Strods	1990	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
123	Romēna Šulca	Latviešu strēlnieku bataljonu izveidošanās un sabiedriskās domas attieksme (1915.–1916. g.)	Ēriks Žagars	1990	diplomdarbs	Latvijas Kara muzejs
124	Inese Velme	Valsts mākslas muzeja vēsture līdz 1945. gadam	Bonifācijs Daukšts	1990	diplomdarbs	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde
125	Jolanta Vismane	Revolucionārā kustība Tukumā un tā apkārtnē (1905.–1907. g.)	Aina Raņķe	1990	diplomdarbs	Tukuma muzejs
126	Velga Zaķe	Mazākumtautību kultūras biedrības Latvijā 20. gs. 20. gados	Aivars Straume	1990	diplomdarbs	LNA Bibliotēka

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
127	Alita Auzāne	Rīgas Jūrmalas valde un dome (1920.–1940. g.)	Ēriks Žagars	1991	diplomdarbs	Jūrmalas muzejs
128	Vita Bandere	Rakstainās celaines latviešu arheoloģiskajā un etnogrāfiskajā materiālā	Aija Zariņa	1991	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
129	Sinta Dāliņa	Izglītības un kultūras dzīve Ventspilī un apriņķī (1920.–1940. g.)	Ēriks Žagars	1991	diplomdarbs	Ventspils muzejs
130	Beata Johansone	J. Cimzes darbība kultūrizglītības laukā Latvijā (1839.–1881. g.)	Vija Daukšte	1991	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
131	Maira Laure	Bērzaunes skolu vēsture (18.–20. gs.)	Veronika Kanāle	1991	diplomdarbs	Madonas novadpētniecības un mākslas muzejs
132	Jana Lejiņa	16.–17. gs. poļu monētu topogrāfija kā Latvijas ekonomiskās vēstures avots	Kristīne Ducmane	1991	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
133	Ritvars Ritums	Teikas par Latvijas pilskalniem kā vēstures avots	Juris Urtāns	1991	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
134	Ivanova Salima	Lestenes pagasta vēsture (17. gs. beigas–20. gs. vidus)	Henrihs Strods	1991	diplomdabrs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs

135	Edgars Skuja	Baldones saimniecība un kultūra 20. gs. 20.–30. gados	Āris Puriņš	1991	diplomdarbs	Baldones muzejs
136	Daina Tauriņa	Rīgas latviešu teātru loma sabiedriskās domas izveidē (1900.–1914. g.)	Aina Raņķe	1991	diplomdarbs	RVKM
137	Jānis Ulmis	Lāčplēša Kara ordeņa kavalieris jūras virsleitnants Vilis Ģelbe (1890. g. 8. nov.–1919. g. 19. jūn.)	Bonifācijs Daukšts	1991	diplomdarbs	Latvijas Kara muzejs
138	Juris Valainis	Kaltais bruģis kā Rīgas vēsturiskās apbūves elements	Mārtiņš Apinis	1991	diplomdarbs	RVKM
139	Aldis Apsītis	Madlienas pagasta sociāli ekonomiskais raksturojums (1920.–1940. g.)	Ēriks Žagars	1992	diplomdarbs	LNVM
140	Velta Brusbārde	Demokrātiskas pagastu pašvaldības veidošanās un darbība Latvijas pagastos 1905. gada rudenī	Igors Greitjānis	1992	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
141	Dace Garoza	Liepājas zeltkaļu un sudrabkaļu amata attīstības vēsture (17. gs. beigas–1940. g.)	Valda Vilīte	1992	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
142	Zanda Grauze	Rīgas–Ventspils dzelzceļa izbūve un nozīme tam piegulošo rajonu saimnieciskajā attīstībā	Lidija Malahovska	1992	diplomdarbs	Latvijas dzelzceļa vēstures muzejs
143	Elēna Kantāne	Sibīrijas latviešu kultūras un dzīves problēmas (20. gs. 20.–30. gadi); krievu val.	Arnis Vīksna	1992	diplomdarbs	LNVM
144	Ivo Krumholcs	Ainažu pilsētas sociāl-ekonomiskā vēsture (1926.–1940. g.)	Ēriks Žagars	1992	diplomdarbs	RVKM
145	Aiva Lapiņa	Grāmatizdevniecība Liepājā no pirmsākumiem līdz 1915. gadam	Vija Daukšte	1992	diplomdarbs	Liepājas muzejs
146	Nadežda Raskazova	Latvijas krievu iedzīvotāju kultūras un izglītības aktivitātes (1920.–1940. g.); krievu val.	Dzirdra Vīksna	1992	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
147	Ina Rulle	Rīgas latviešu teātra repertuāra politika (1900.–1914. g.)	Aina Raņķe	1992	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
148	Vita Saulīte	Politiskā cīņa Cēsu apriņķī 1905. gadā	Igors Greitjānis	1992	diplomdarbs	Cēsu Vēstures un mākslas muzejs

149	Jeļena Smoļina	Rīgas krievu iedzīvotāju kultūras dzīve (1920.–1930. g.); krievu val.	Ēriks Žagars	1992	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
150	Ilze Šenberga	Strādnieku teātris Latvijas Republikas sabiedriskajā un kultūras dzīvē (1926.–1934. g.)	Dzidra Vīksna	1992	diplomdarbs	LKA Eduarda Smiļģa Teātra muzejs
151	Irēna Temnis	Skolas un biedrības Zaļenieku novadā 19. gs.	Vija Daukšte	1992	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
152	Zane Ulmane	Vidzemes gultas segu kompozīcijas un lietošanas tradīcijas 19. gs. beigās un 20. gs.	Aina Alsupe	1992	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
153	Antija Erdmane-Hermane	Višķu pagasta vēsture (20. gs. 20.–30. gadi)	Imants Mednis	1993	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
154	Andrejs Grinaško	Sibīrijas latviešu koloniju saimnieciskā attīstība (1920.–1940. g.)	Aivars Beika	1993	diplomdarbs	LNVM
155	Alda Jansone	Nīcas pagasta sociāli ekonomiskais un kultūras dzīves raksturojums (1919.–1940. g.)	Ēriks Žagars	1993	diplomdarbs	Liepājas muzejs
156	Ritvars Jansons	Irlavas skolotāju semināra darbība (1840.–1898. g.)	Vija Daukšte	1993	diplomdarbs	LNA Bibliotēka

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
157	Lilita Kalvāne	Daugavpils attīstības vēsture 18. un 19. gs.	Lidija Malahovska	1993	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
158	Anete Karlsone	Latviešu 18.–20. gs. rakstainās jostas	Aina Alsupe	1993	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
159	Neila Krave	Latvijas Sarkanais Krusts (1918.–1941. g.)	Dzidra Vīksna	1993	diplomdarbs	Paula Stradiņa medicīnas vēstures muzejs
160	Andra Kudore	Dricānu pagasta vēsture (1918.–1940. g.)	Henrihs Strods	1993	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
161	Aija Kurkliete	Sociālpolitiskā un kultūras attīstība Aknīstē pēckara gados (1944.–1950. g.)	Dzidra Vīksna	1993	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
162	Ina Lastovecka	Labdarības biedrību un labdarības iestāžu darbība Jelgavā 18. gs. beigās un 19. gs.	Āris Puriņš	1993	diplomdarbs	Ģederta Eliasa Jelgavas Vēstures un mākslas muzejs
163	Daiga Mačtama	Ugāles vidusskolas vēsture	Dzidra Vīksna	1993	diplomdarbs	Ventspils muzejs
164	Elēna Melcera	Liepājas–Romenskas dzelzceļš un Liepājas ostas attīstība 19. gs. otrajā pusē (krievu val.)	Lidija Malahovska	1993	diplomdarbs	Latvijas dzelzceļa vēstures muzejs

165	Alla Platonova	Dzimtās zemes mīļotāju pulciņš Rīgā (1927.–1940. g.); krievu val.	Aleksandrs Gavriļins	1993	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
166	Vita Priedīte	Smiltenes pilsētas vēsture (1920.–1940. g.)	Imants Mednis	1993	diplomdarbs	Smiltenes novada muzejs
167	Dzintra Rateniece	Jānis Alberts Jansons un latviešu folkloras pētniecība	Ingrīda Leinasare	1993	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
168	Guntars Ratenieks	Preiļu vēsture (1920.–1940. g.)	Henrihs Strods	1993	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
169	Arta Rožkalna	Latvijas kuģniecības attīstība (1920.–1930. g.)	Aivars Beika	1993	diplomdarbs	RVKM
170	Anete Rutkovska	Romas katoļu baznīca Latvijas Republikā (1919.–1929. g.); krievu val.	Aleksandrs Gavriļins	1993	diplomdarbs	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde
171	Inita Saulīte	Liepājas pilsētas sociāli ekonomiskā attīstība (1930.–1940. g.)	Ēriks Žagars	1993	diplomdarbs	Liepājas muzejs
172	Inga Skrūzmane	Latviešu zemnieku savienības darbība (1929.–1934. g.)	Aivars Stranga	1993	diplomdarbs	Saeimas bibliotēka
173	Anastasija Strauta	Rēzeknes Valsts komercskolas vēsture (1921.–1946. g.)	Bonifācijs Daukšts	1993	diplomdarbs	LNA Bibliotēka

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
174	Andris Strēlis	Latvijas Republika Padomju Savienības latviešu periodikā	Aivars Beika	1993	diplomdarbs	Saeimas bibliotēka
175	Inese Stikute	Lauksaimniecības izglītība Latvijā (1920.–1940. g.)	Dzidra Vīksna	1993	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
176	Ina Šulce	Cesvaines vidusskola divu pasaules karu starpposmā	Alberts Varslavāns	1993	diplomdarbs	Madonas novadpētniecības un mākslas muzejs
177	Valentīna Turlaja	Latviešu garīgā dzīve Jeņisejas guberņā Sibīrijā (19. gs. beigas–20. gs. 30. gadi)	Aivars Beika	1993	diplomdarbs	LNVM
178	Haralda Vanaga	Gadskārtu paražu analīze latviešu folklorā: no Ūsiņa līdz Miķeļiem	Ingrīda Leinasare	1993	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
179	Inta Zīmele	Līvānu pilsētas vēsture starpkaru periodā (1920.–1940. g.). Skolu stāvoklis, sabiedriskā un reliģiskā dzīve Līvānos	Henrihs Strods	1993	diplomdarbs	LNA Bibliotēka

180	I. A. Ždanova	Latvijas–Padomu Savienības kultūras sakari (1920.–1934. g.); krievu val.	Bonifācijs Daukšts	1993	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
181	Kaspars Apse	Jelgavas pilsētbūvniecības attīstības vēsture (1795.–1914. g.)	Henrihs Strods	1994	diplomdarbs	Ģederta Eliasa Jelgavas Vēstures un mākslas muzejs
182	Ruta Baltause	Rīgas skolas 19. gs. 30.–50. gados	Vija Daukšte	1994	bakalaura darbs	RVKM
183	Vadims Falkovs	Rīgas sabiedriskā transporta attīstība no 19. gs. otrās puses līdz mūsdienām (krievu val.)	Lidija Malahovska	1994	diplomdarbs	RVKM
184	V. Gorškovs	Cara varas politika pret Romas katoļu baznīcu Latvijas teritorijā 20. gs. (krievu val.)	Aleksandrs Gavriļins	1994	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
185	Rasma Ivanovska	Koks sieviešu vecumu grupu simbolikā	Ingrīda Leinasare	1994	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
186	Inita Jaunzeme	Liepājas vēsture viduslaikos	Ēvalds Mugurēvičs	1994	diplomdarbs	Liepājas muzejs
187	Jānis Kapustāns	Latgales apvienošanās jautājums ar pārējiem Latvijas novadiem (19. gs. beigas–1917. g.)	Bonifācijs Daukšts, konsultants Francis Rancāns	1994	diplomdarbs	LNA Bibliotēka

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
188	Inguna Krīgere	Latvijas Pasta vēsture (1918.–1928. g.)	Āris Puriņš	1994	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
189	Sarmīte Miltiņa	Aizputes pilsētas sociāli ekonomiskā vēsture (1918.–1940. g.)	Ēriks Žagars	1994	diplomdarbs	Liepājas muzejs
190	R. Rublovskis	Polijas bruņotie spēki un to darbība Latvijas teritorijā (1561.–1795. g.)	Henrihs Strods	1994	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
191	Vineta Skutāne	Kārļa Kundziņa dzīve un darbība	Imants Mednis	1994	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
192	Aigars Sproga	Bauskas apriņķa lauku saimniecības raksturojums (1920.–1940. g.)	Henrihs Strods	1994	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
193	Mārtiņš Spruģis	Latvijas Jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partijas dibināšana un politiskā darbība (1924.–1934. g.)	Imants Mednis	1994	diplomdarbs	Saeimas bibliotēka
194	Vija Stikāne	Sievietes sabiedriskais statuss senākajā Latvijas vēsturē	Ingrīda Leinasare	1994	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
195	Ainārs Tīrmanis	Sibīrijas latviešu kolonijas Lejas Bulāna vēsture (1885.–1936. g.)	Aivars Beika	1994	diplomdarbs	LNVM
196	Aldis Upmalis	Latviešu kaujas vienību darbība Latvijā 1941. g. jūnijā un jūlijā	*nav norādīts*	1994	diplomdarbs	Latvijas Kara muzejs

197	Laila Vasiļevska	Apbedīšanas tradīcijas – avots senlatviešu garīgās kultūras pētīšanā	Ingrīda Leinasare	1994	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
198	Aija Ventas-kraste	Latvijas Sieviešu organizāciju padomes darbība (1925.–1940. g.)	Dzidra Vīksna	1994	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
199	Ilze Vidovska	Stelpes pagasta vēsture (1920.–1940. g.)	Imants Mednis	1994	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
200	Antons Zelčs	PSRS okupācijas režīms Abrenes apriņķī (1944. g. vasara–1948. g. beigas)	Āris Puriņš	1994	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
201	Jevgēņija Beigarte	Latvijas Rēriha biedrības darbība (1930.–1940. g.); krievu val.	Aleksandrs Gavriļins	1995	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
202	Andra Birznieka	Ikšķiles pagasta skolas (19. gs. otrā puse–1940. g.)	Imants Mednis	1995	bakalaura darbs	LNVM
203	Aleksandrs Bobikovs	Rīgas Krievu drāmas teātris (1900.–1915. g.); krievu val.	Ēriks Žagars	1995	diplomdarbs	LKA Eduarda Smiļģa Teātra muzejs
204	Zane Bula	Maskas latviešu mitoloģijā	Ingrīda Leinasare	1995	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
205	Ieva Cera	Limbažu sabiedriskās organizācijas un sabiedriskā dzīve (1920.–1940. g.)	Imants Mednis	1995	diplomdarbs	LNVM

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
205	Ināra Cīrulniece	Kalsnavas novada skolu vēsture (1920.–1940. g.)	Ēriks Žagars	1995	diplomdarbs	Madonas novadpētniecības un mākslas muzejs
207	Argita Daudze	Latvijas starptautiskās atzīšanas process: vēsturiskais un juridiskais aspekts	Inesis Feldmanis	1995	maģistra darbs	Saeimas bibliotēka
208	Ingrīda Grausa	Nacionālā teātra vēsture (1919.–1940. g.)	Ēriks Žagars	1995	diplomdarbs	LKA Eduarda Smiļģa Teātra muzejs
209	Mairita Jermacāne	Kristus piedzimšanas katedrāles draudzes vēsture pēc Otrā pasaules kara (1944.–1961. g.)	Aleksandrs Gavriļins	1995	bakalaura darbs	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde
210	Ilona Lūdiņa	Latgales apvienošanās ar pārējo Latviju: problēma latgaļu un baltiešu atmodu kontekstā (1865.–1917. g.)	Imants Mednis	1995	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
211	Olga Robatena	Daugavpils sociālekonomiskā vēsture Latvijas Republikas periodā (1920.–1940. g.); krievu val.	Ēriks Žagars	1995	diplomdarbs	LNA Bibliotēka

212	Ilze Rozenlauka	Rīgas skolas (1941.–1944. g.)	Ēriks Žagars	1995	bakalaura darbs	RVKM
213	Ilze Salmane	Skolas Ikšķiles novadā (19. gs. beigas–20. gs. 60. gadi)	Ēriks Žagars	1995	diplomdarbs	LNVM
214	Gunta Šmite	Kultūras fonda darbība (1920.–1934. g.)	Imants Mednis	1995	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
215	Aiva Trama	Nāve un mirušo pasaule senlatviešu dzīves uztverē	Ingrīda Leinasare	1995	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
216	Baiba Turka	Sociāl-ekonomiskie procesi Jēkabpils apriņķa Mazzalves pagastā (1920.–1940. g.)	Ēriks Žagars	1995	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
217	Valda Ulmane	Duālisms latviešu mitoloģijā	Ingrīda Leinasare	1995	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
218	Irina Vlasenko	Latvijas Valsts vēstures arhīva dokumenti par zemnieku komiteju veidošanos un darbību Vidzemes guberņā 1905. gada revolūcijas laikā (krievu val.)	Aija Gudzuka	1995	diplomdarbs	LNA Bibliotēka

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
219	Ilma Zālīte	Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes vēsture (20. gs. 20. gadi)	Aleksandrs Gavriļins	1995	maģistra darbs	Latvijas Universitātes muzejs
220	Evita Erdmane	Latvijas Evaņģēliski kristīgo baptistu draudžu izplatība, darbības nozares un rezultāti (1860.–1940. g.)	Gvido Straube	1996	bakalaura darbs	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde
221	Sandra Gaidule	Precību tradīciju kultūrvēsturiskā analīze	Ingrīda Leinasare	1996	diplomdarbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
222	Žanis Gaudze	Krievu grāmatniecība Latvijā (1920.–1940. g.); krievu val.	Ēriks Žagars	1996	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
223	Elīna Neimane	Kandavas kultūrvēsturiskā centra apbūve	Laimdota Pērkone	1996	bakalaura darbs	Tukuma muzejs
224	Jūnija Vanaga	Slokas pilsētas vēsture Latvijas Republikas laikā (1920.–1940. g.)	Ēriks Žagars	1996	diplomdarbs	Jūrmalas muzejs
225	Liene Veitnere	Arhaiskā rituāla analīze latviešu gadskārtu ieražās	Ingrīda Leinasare	1996	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
226	Ingus Pavinkšinis	Skaistkalnes pagasta vēsture (1920.–1940. g.)	Imants Mednis	1996	diplomdarbs	Bauskas muzejs

227	Iveta Pusle	Ilūkstes pilsētas vēsture (1920.–1940. g.)	Henrihs Strods	1996	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
228	Svetlana Sergejeva	Latvijas krievu inteliģence (1920.–1934. g.); krievu val.	Ēriks Žagars	1996	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
229	Ilona Skrūzmane	Latvijas Tautas frontes veidošanās un uzskatu attīstība (1988. g. jūnijs–1989. g. oktobris)	Imants Mednis	1996	diplomdarbs	Tautas frontes muzejs
230	Anita Stepanova	Bērzpils pagasta sociālekonomiskā attīstība (1920.–1940. g.)	Ēriks Žagars	1996	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
231	Loāna Šulca	Izglītības darbs Talsu un Tukuma apriņķos (20. gs. 30. gadi)	Ēriks Žagars	1996	maģistra darbs	Talsu novada muzejs
232	Jānis Teivāns	Jaunlatgales apriņķa sociāl-ekonomiskais raksturojums (1925.–1938. g.)	Ēriks Žagars	1996	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
233	Andrejs Turļuks	Sunākstes baznīcas un draudzes vēsture (1570.–1918. g.)	Aleksandrs Gavriļins	1996	bakalaura darbs	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde
234	Ilga Vēvere	Iedzīvotāju deportācijas sagatavošana un norise Jēkabpils apriņķī 1949. gada 25.–27. martā	Henrihs Strods	1996	diplomdarbs	Latvijas Okupācijas muzejs

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
235	Elēna Vidmonta	Rūpniecības un Latvijas iedzīvotāju evakuācija uz Krieviju (Urālu–Volgas centrālais industriālais apgabals) Pirmā pasaules kara laikā (1915.–1917. g.); krievu val.	Imants Mednis	1996	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
236	Aldis Zelmenis	Saldus pilsētas sociāl-ekonomiskā vēsture (1920.–1940. g.)	Ēriks Žagars	1996	bakalaura darbs	Jaņa Rozentāla Saldus vēstures un mākslas muzejs
237	Irina Atrošenko	Krievu inteliģence Latvijā 1901.–1907. gadā (krievu val.)	Imants Mednis	1997	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
238	Andris Bērziņš	Valsts varas un pārvaldes struktūru veidošanās – PSRS nomen-klatūras sistēmas ieviešana Latvijā 1940. gada otrajā pusē	Aivars Stranga	1997	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
239	Imants Brusbārdis	Kursas kristianizācija un pakļaušana	Velta Pāvulāne	1997	maģistra darbs	Latvijas Etnogrā-fiskais brīvdabas muzejs

240	Aelita Emel-janova	Krievu skolas Rīgas pilsētā (1919.–1940. g.); krievu val.	Ēriks Žagars	1997	maģistra darbs	LNA Bibliotēka
241	Artis Freimanis	Jelgavas pilsētas valdes darbība (1920.–1934. g.)	Imants Mednis	1997	diplomdarbs	LNA Bibliotēka
242	Ingūna Irbīte	Cēsu apriņķa skolas (1919. – 1940. g.)	Ēriks Žagars	1997	maģistra darbs	Cēsu Vēstures un mākslas muzejs
243	Vita Jaunozola	Latvijas–PSRS kultūras sakari 20. gs. 20.–30. gados	Aivars Stranga	1997	maģistra darbs	Saeimas bibliotēka
244	Aiga Kalniņa	Vīlandes ielas Rīgā vēsturiskā apbūve (19. gs. beigas–1944. g.)	Aleksandrs Gavriļins	1997	bakalaura darbs	RVKM
245	Gatis Karlsons	Latvijas jūras kuģniecība pēc Otrā pasaules kara (1945.–1953. g.)	Ēriks Žagars	1997	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
246	Aija Kļaviņa	Rīgas imports 19. gs. pirmajā pusē	Ilga Grasmane	1997	maģistra darbs	RVKM
247	Vita Krieviņa	Itālijas vēstures pētniecība LU	Valda Kļava	1997	maģistra darbs	Latvijas Univer-sitātes muzejs
248	Valda Paškova	Nacionālās attiecības tagadējā Aizkraukles rajona teritorijā (1920.–1996. g.)	A. Straume	1997	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
249	Ilze Rozenlauka	Izglītības politika Latvijā Otrā pasaules kara gados	A. Gudzuka	1997	maģistra darbs	Latvijas Kara muzejs
250	Viktorija Vārpiņa	Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras darbība (1934.–1940. g.)	Ēriks Žagars	1997	maģistra darbs	LNA Bibliotēka
251	Irita Vimba	5. Rīgas aizsargu pulka vēsture (1919.–1940. g.)	Ilgvars Butulis	1997	bakalaura darbs	Latvijas Kara muzejs
252	Sandra Aveniņa	Kultūras fonda darbība (1920.–1930. g.)	Laimdota Pērkone	1998	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
253	Gunta Bukša	Evaņģēliski luteriskās draudzes tagadējā Balvu rajona teritorijā (1944.–1964. g.)	Aleksandrs Gavriļins	2008	bakalaura darbs	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde
254	Agnese Filipsone	Gadskārtu ieražu vērtējums latviešu kultūrvēsturnieku darbos	Ingrīda Leinasare	1998	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
255	Līga Irbe	Tradicionālās celtniecības izpēte Latvijā 20. g. 20.–30. gados	Solvita Vība	1998	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
256	Daira Jaunbērziņa	Gulbenes pilsētas vēsturiskās attīstības raksturojums no 10. gs. līdz 20. gs. 90. gadiem	Jānis Štrauhmanis	1998	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka

257	Valdis Kuzmins	Latvijas armijas bruņutanku vienību izveidošanās un attīstība (1919.–1940. g.)	Ēriks Žagars	1998	bakalaura darbs	Latvijas Kara muzejs
258	Dina Lejniece	Valsts mākslas muzejs kā kultūrvēsturisko vērtību glabātājs (1905.–1939. g.)	Laimdota Pērkone	1998	bakalaura darbs	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde
259	Anita Līce	Uzvārdu došana Vidzemes zemniekiem 19. gs. 20. gados	Laimdota Pērkone	1998	bakalaura darbs	LNVM
260	Ināra Ludborža	Rēzeknes pilsētas pareizticīgo Dievmātes Piedzimšanas, vecticībnieku Sv. Nikolaja un katoļu Vissvētākās Jēzus Sirds draudžu vēsture (9. gs. vidus –20. gs. 60. gadu vidus)	Aleksandrs Gavriļins	1998	maģistra darbs	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde
261	Dainis Poziņš	Demokrātiskā bloka un LPNP darbības galvenās problēmas historiogrāfijā no 1917. g. līdz mūsdienām	Imants Mednis	1998	maģistra darbs	Latvijas Kara muzejs
262	Valdis Rūsiņš	Dualitātes koncepcija indoeiropiešu mitoloģijā	Ingrīda Leinasare	1998	maģistra darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
263	Inese Šnepsta	Rīgas Metropolijas Romas katoļu garīgā semināra vēsture (1945.–1965. g.)	Aleksandrs Gavriļins	1998	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
264	Mārtiņš Šnepsts	Latvijas un Čehoslovākijas attiecības starpkaru posmā (1920.–1938. g.)	Ilgvars Butulis	1998	bakalaura darbs	Saeimas bibliotēka
265	Andrejs Turļuks	Sēlpils prāvesta iecirkņa vēsture (1567.–1795. g.)	Aleksandrs Gavriļins	1998	maģistra darbs	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde
266	Valentīna Ugorenko	Rīgas Krievu drāmas teātra vēsture 20. gs. 30. gados (1930.–1940. g.)	Ēriks Žagars	1998	maģistra darbs	Rīgas Krievu drāmas teātris
267	Alita Auzāne	Rīgas Jūrmalas pilsēta (1920.–1940. g.)	Ēriks Žagars	1999	maģistra darbs	Jūrmalas muzejs
268	Svetlana Bogojavļenska	Attieksme pret ebreju tautības iedzīvotājiem Vidzemes un Kurzemes guberņu latviešu daļās 19. gs. 2. pusē	Aleksandrs Gavriļins	1999	bakalaura darbs	LNVM
269	Kristīne Daukste	Baltinavas Romas katoļu Jaunavas Marijas Pasludināšanas baznīcas vēsture	Aleksandrs Gavriļins	1999	bakalaura darbs	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde

270	Zinta Gugane	Latviešu biedrības Rīgā, Kurzemē un Zemgalē (19. gs vidus–1940. g.)	Laimdota Pērkone	1999	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
271	Olafs Jansons	Pretestības kustības preses izdevumi Latvijā pēc Otrā pasaules kara (1944.–1950. g.)	Ilgvars Butulis	1999	maģistra darbs	Latvijas Kara muzejs
272	Aiga Kalniņa	Rīgas bijušās Forburgas vēsturiskā apbūve (19. gs. otrā puse–1944. g.)	Aleksandrs Gavriļins	1999	maģistra darbs	RVKM
273	Imants Kaulakāns	Valsts skolotāju institūtu darbība Latvijā (1922.–1940. g.)	Ēriks Žagars	1999	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
274	Jānis Lapinskis	Latvijas muitu politika (1920.–1939. g.)	Kārlis Počs	1999	maģistra darbs	Saeimas bibliotēka
275	Mārcis Raudis	Kurzemes, Vidzemes un Latgales kultūras attiecību veidošanās	Kārlis Počs	1999	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
276	Evita Rudoviča	Evaņģēliski kristīgo baptistu baznīcas vieta Latvijas reliģiskajā dzīvē (1860.–1940. g.)	Gvido Straube	1999	maģistra darbs	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde
277	Lauris Sāmītis	Rietumeiropas kaujas taktikas pieredze Austrumbaltijā 13.–16. gs.	Armands Vijups	1999	maģistra darbs	Latvijas Kara muzejs

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
278	Gatis Simsons	Latviešu bēgļu atgriešanās no Krievijas pēc Pirmā pasaules kara (1920.–1925. g.)	Ēriks Žagars	1999	bakalaura darbs	Latvijas Kara muzejs
279	Māris Stinkulis	Mēbeļu izgatavošana Latvijā no 19. gs. līdz Pirmajam pasaules karam	Aleksandrs Gavriļins	1999	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
280	Aigars Urtāns	Latvijas Republikas Muitas sistēmas izveidošanās, funkcionēšana un daži valsts muitas politikas aspekti (līdz 1929. g.)	Ilgvars Butulis	1999	maģistra darbs	LNA Bibliotēka
281	Zaiga Ceple	Latvijas attiecības ar Norvēģiju un Dāniju (1918.–1940. g.)	Ēriks Žagars	2000	bakalaura darbs	Saeimas bibliotēka
282	Ilona Grāvīte	Vecsalacas Sv. Dievmātes Patvēruma draudzes vēsture līdz 1965. gadam	Aleksandrs Gavriļins	2000	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
283	Kristīne Līdaka	Dailes teātris (1920.–1940. g.)	Ilgvars Butulis	2000	bakalaura darbs	LKA Eduarda Smiļģa Teātra muzejs
284	Ligita Melnbārde	Koks – sievietes vecuma grupas simbols Latvijas senākajā vēsturē	Ingrīda Leinasare	2000	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs

285	Inese Runce	Baznīcas un valsts attiecības Latvijā (20. gs. 20.–30. gadi)	Aleksandrs Gavriļins	2000	maģistra darbs	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde
286	Līga Sovere	1997.–2000. gada etnoloģiskā ekspedīcija Vecpiebalgas pagastā un tās rezultāti	Solvita Vība	2000	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
287	Māris Vucins	Latvijas pašpārvaldes darbība (1942.–1944. g.)	Ēriks Žagars	2000	bakalaura darbs	Latvijas Kara muzejs
288	Dace Zuiko	Pagāniskās kulta vietas Latvijā pēc arheoloģiskajiem un folkloras materiāliem	Armands Vijups	2000	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
289	Dzidra Zujeva	Rīgas Latviešu biedrības ieguldījums etnogrāfijas zinātnes attīstībā	Solvita Vība	2000	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
290	Antra Žalubovska	Vidzemes zemnieku 19. gs. kāzu norises kultūrvēsturiskā analīze	Ingrīda Leinasare	2000	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
291	Inta Žeikare	Skolas un izglītība Ludzas apriņķī (1920.–1940. g.)	Ēriks Žagars	2000	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
292	Gita Akulova	Madonas rajona muižas kā kultūrvēsturiskās vides elements	Laimdota Pērkone	2001	bakalaura darbs	Madonas novadpētniecības un mākslas muzejs

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
293	Kristīne Ante	Alsungas Sv. Miķeļa Romas katoļa baznīcas un draudzes vēsture (17. gs. sākums–1918. g.)	Aleksandrs Gavriļins	2001	bakalaura darbs	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde
294	Inguna Balcere	Latvijas PSR Žurnālistu savienības vēsture (1957.–1987. g.)	Ilgvars Butulis	2001	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
295	Natālija Ignatjeva	Rēzeknes rajona vecticībnieku draudžu darbība (1944.–1964. g.)	Aleksandrs Gavriļins	2001	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
296	Ingrīda Logina	Zemnieku frakcijas darbība 1.–4. Saeimā (pēc Saeimas materiāliem)	Ilgvars Butulis	2001	maģistra darbs	Saeimas bibliotēka
297	Nora Pavlova	Izglītības darbs Rīgas apriņķī 20. gs. 30. gados	Ēriks Žagars	2001	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
298	Evija Ragozina	Dualitāte latviešu mitoloģiskajos priekštatos	Ingrīda Leinasare	2001	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
299	Ilze Reinfelde	Tā sauktās Holandiešu māla pīpes Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja Arheoloģijas nodaļas krājumā: hronoloģija un tipoloģija	Armands Vijups	2001	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs

300	Daina Tautvida	Sabiedriskā doma par Latvijas elektrifikāciju (1919.–1936. g.)	Ilga Kreituse	2001	maģistra darbs	LNA Bibliotēka
301	Baiba Tetere	Modes fotogrāfija Latvijā (1920.–1940. g.)	Laimdota Pērkone	2001	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
302	Silvija Tīte	Ainažu miesta attīstība (19. gs. beigas–20. gs. sākums)	Ilga Grasmane	2001	bakalaura darbs	RVKM
303	Anita Trušele	Bērnu sociālās problēmas un sociālās palīdzības veidošanās Latgalē 20. gs. 20. gados	*bez vadītāja*	2001	maģistra darbs	LNA Bibliotēka
304	Zigmārs Turčinskis	Latvijas nacionālo partizānu cīņa Ziemeļvidzemē (1945.–1953. g.)	Henrihs Strods	2001	maģistra darbs	Latvijas Kara muzejs
305	Māris Tūtins	8. Valmieras aizsargu pulks (1919.–1940. g.)	Ilgvars Butulis	2001	bakalaura darbs	Valmieras muzejs
306	Ārija Ubarste	Ieskats Latvijas muzeju krājumu restaurācijas pirmsākumos (19. gs.–1940. g. pirmais pusgads)	Rihards Pētersons	2001	maģistra darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
307	Kristīne Zaļuma	Liepupes evaņģēliski luteriskās draudzes un baznīcas vēsture līdz 1919. gadam	Aleksandrs Gavriļins	2001	bakalaura darbs	LNVM

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
308	Kārlis Zvirgzdiņš	Hanza un Hanzas sanāksmes kā historiogrāfiska problēma	Ināra Misāne	2001	bakalaura darbs	RVKM
309	Kārlis Aizsils	Pārdaugavas hercogistes un Rīgas kā Polijas–Lietuvas pilsētas 16. gs. beigu un 17. gs. sākuma monētas (Rīgas vēstures un kuģniecības un Latvijas Vēstures muzeja kolekcijas)	Armands Vijups	2002	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
310	Ilze Ambaine	Latvijas vēstures mācīšana Latvijas Republikā (1920.–1940. g.)	Ilgvars Butulis	2002	maģistra darbs	LNVM
311	Aina Babre	1885.–1887. gada tautskolas reforma Vidzemē	Imants Mednis	2002	maģistra darbs	LNVM
312	Laima Buka	Latvijas sūtniecība Vašingtonā (1919.–1940. g.) un tās arhīvs	Laimdota Pērkone	2002	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
313	Daiga Golte	Māte un bērns latviešu zemnieku viduslaiku ģimenē (pēc folkloras materiāliem)	Ingrīda Leinasare	2002	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs

314	Ilona Grīniņa	Latviešu biedrību amatieru teātri līdz 1918. g.	Aleksandrs Gavriļins	2002	maģistra darbs	LKA Eduarda Smiļģa Teātra muzejs
315	Felikss Gurjevs	Jāņa Pommera politiskā un sabiedriskā darbība (1921.–1934. g.)	Imants Mednis	2002	maģistra darbs	Saeimas bibliotēka
316	Māris Rumaks	Romas Katoļu baznīca un Latgales separātisma tendences (19. gs. beigas–Otrā pasaules kara beigas)	Aleksandrs Gavriļins	2002	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
317	Mārīte Jung-fermane	"Dauderi" kā kultūrvēsturiskās vides elements	Laimdota Pērkone	2003	maģistra darbs	LNVM
318	Dace Kābele	Ogres 1. vidusskolas dibināšana un darbība (1919.–2002. g.)	Vija Daukšte	2003	bakalaura darbs	LNVM
319	Mārtiņš Klīve	Latvijas diplomātijas pirmie soļi (1918. g. 18. novembris–1920. g. 1. februāris)	Ēriks Žagars	2002	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
320	Ina Lastovecka	Līvbērzes pagasta vēsture	nav norādīts	2002	maģistra darbs	Ģederta Eliasa Jelgavas Vēstures un mākslas muzejs

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
321	Andris Grīnbergs	Latvijas klinšu petroglifu apzināšana un izpēte	Andrejs Vasks	2003	maģistra darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
322	Liene Ozoliņa	Izklaides iespējas Jelgavā 20. gs. 20.–30. gados	Aleksandrs Gavriļins	2003	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
323	Guna Vainovska	Tipogrāfijas Rīgā 19. gs. 60.–90. gados	Aleksandrs Gavriļins	2003	maģistra darbs	LNA bibliotēka
324	Laine Vārpiņa	Latviešu ieceļotāju dzīve Brazīlijā (1890.–1940. g.)	Zenta Ķimene	2003	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
325	Juris Žuravļovs	Latvijas Republikas un Dienvidaustrumeiropas valstu (Albānija, Bulgārija, Dienvidslāvija, Grieķija, Rumānija) attiecības periodā starp diviem pasaules kariem (1918.–1940. g.)	Ilgvars Butulis	2003	bakalaura darbs	Saeimas bibliotēka
326	Jurģis Baltiņš	Kurzeme vācu okupācijas varā (1915.–1918. g.)	Imants Mednis	2004	bakalaura darbs	Latvijas Kara muzejs
327	Linda Gavare	Latvijas Kara muzeja ekspozīcijas "Latvija Otrajā pasaules karā" izmantošanas iespējas skolas mācību procesā	Mārtiņš Mitenbergs	2004	diplomdarbs	Latvijas Kara muzejs

328	Egīls Gelderliņš	Latvijas armijas karavīru ietērps, atšķirības zīmes un noteikumi to nēsāšanai (1918.–1940. g.)	Ilgvars Butulis	2004	maģistra darbs	Latvijas Kara muzejs
329	Iveta Grēviņa	Valmieras latviešu biedrība (1920.–1940. g.)	Imants Mednis	2004	bakalaura darbs	Valmieras muzejs
330	Ineta Lipša	Latvijas valsts politika azartspēļu un prostitūcijas jautājumā (1919. g.–1940. g. jūnijs)	Aivars Stranga	2004	maģistra darbs	LNA Bibliotēka
331	Ieva Pastore	Vācbaltiešu parlamentārā frakcija un tās dalība Latvijas agrārās reformas izstrādes un realizācijas gaitā (1920.–1934. g.)	Inesis Feldmanis	2004	maģistra darbs	Saeimas bibliotēka
332	Rasa Pārpuce	Latvijas kultūras vērtību problēma vācbaltiešu izceļošanas kontekstā	Inesis Feldmanis	2004	maģistra darbs	Nacionālā kultūras manto-juma pārvalde
333	Ilze Pinte	Latvijas bruņoto spēku atjaunošana un attīstība (1991.–1996. g.)	Jānis Ķeruss	2004	bakalaura darbs	Latvijas Kara muzejs
334	Zita Pētersone	Rīgas pilsētas ielu toponīmika (1860.–1944. g.)	Aleksandrs Gavriļins	2004	maģistra darbs	RVKM

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
335	Silvestrs Rozmanis	Latviešu bruņoto formējumu (pašaizsardzības) izveides militāri politiskie aspekti vācu okupētajā Latvijā (1941. g. jūnijs–augusts)	Ēriks Jēkabsons	2004	maģistra darbs	Latvijas Kara muzejs
336	Jekaterina Šabaļina	Krievu skolu sistēmas attīstība Latvijas Republikas parlamentārajā periodā (1920.–1934. g.)	Imants Mednis	2004	maģistra darbs	Saeimas bibliotēka
337	Eva Treiģe-Treide	Ebreji Talsos (1918.–1940. g.)	Aivars Stranga	2004	bakalaura darbs	Talsu novada muzejs
338	Edīte Ugaine	Latviešu zemnieku savienības ārpolitika (1918.–1935. g.)	Imants Mednis	2004	bakalaura darbs	Saeimas bibliotēka
339	Aiga Babre	Vēsturiskā situācija Rēzeknē (1917.–1920. g.)	Aivars Stranga	2005	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
340	Tekla Bekeša	Biedrību darbība Preiļu rajona teritorijā (1920.–1940. g.)	Laimdota Pērkone	2005	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
341	Anita Čerpinska	Rīgas pilsētas nocietinājumi (1810.–1812. g.)	Gvido Straube	2005	maģistra darbs	RVKM
342	Egita Dzelzkalēja	Rīgas lauku novada latviešu ģenealoģija: Dzelzkalnu-Dzelzkalēju piemērs	Andrejs Vasks	2005	maģistra darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs

343	Dave Gintere	Naudītes pagasta kultūrvide 20. gs. pirmajā pusē	Laimdota Pērkone	2005	bakalaura darbs	Dobeles muzejs
344	Simona Klaucāne	Salacas pagasta vēsture (1918.–1940. g.)	Imants Mednis	2005	bakalaura darbs	RVKM
345	Roberts Larionovs	1923. gada Latvijas karaklausības likums un tā pieņemšanas vēsturiskie apstākļi	Ilgvars Butulis	2005	maģistra darbs	LNA Bibliotēka
346	Iveta Lūse	Limbažu pilsētas būvniecības attīstības Vidzemes guberņas laikā	Aleksandrs Gavriļins	2005	bakalaura darbs	LNVM
347	Vilma Platpīre	Bīskapa Boļeslava Sloskāna kultūr-vēsturiskais portrets	Aleksandrs Gavriļins	2005	maģistra darbs	LNVM
348	Olga Rinkus	Siguldas reģiona kultūras un tūrisma attīstība (1920.–1940. g.)	Laimdota Pērkone	2005	bakalaura darbs	Turaidas muzej-rezervāts
349	Līga Strazda	Anekdotes Latvijas 20. gs. 30. gadu periodiskajos izdevumos kā sabiedrības izpētes avots	Aleksandrs Gavriļins	2005	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrā-fiskais brīvdabas muzejs
350	Baiba Tetere	Fotogrāfija kā avots Latvijas "smalko aprindu" dzīves stila izpētē žurnālā "Atpūta" (1924.–1940. g.)	Ilgvars Butulis	2005	maģistra darbs	LNVM

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
351	Mārtiņš Vesperis	Apriķu evaņģēliski luteriskās draudzes un baznīcas vēsture līdz 1795. gadam	Aleksandrs Gavriļins	2005	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
352	Normunds Zamerovskis	Rīgas iedzīvotāju sociālā struktūra (20. gs. 60.–70. gadi)	Lidija Malahovska	2005	maģistra darbs	RVKM
353	Juris Žuravļovs	Latvijas Republikas un Eiropas dienvidaustrumu reģiona valstu attiecības starpkaru periodā	Ilgvars Butulis	2005	maģistra darbs	Saeimas bibliotēka
354	Dagnija Baltiņa	Latvijas kultūras mantojuma saglabāšana sabiedriski politiskajā kontekstā (20. gs. 20.–30. gadi)*	Aleksandrs Gavriļins	2006	bakalaura darbs	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde
355	Inga Bērziņa	Latvijas nacionālo minoritāšu sabiedriski politiskā darbība Latvijas Tautas padomē un Satversmes sapulcē (1918.–1922. g.)*	Ēriks Jēkabsons	2006	maģistra darbs	Saeimas bibliotēka
356	Aldis Biete	Rīgas ūdensapgāde (1944.–1991. g.)	Laimdota Pērkone	2006	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
357	Zane Grīnvalde	Alūksnes pilsētas apbūves attīstība (1920.–1940. g.)	Aleksandrs Gavriļins	2006	maģistra darbs	LNA Bibliotēka

358	Līga Irbe	Noziedzība Rīgā un to ietekmējošie faktori (18. gs. beigas–19. gs. sākums)*	Gvido Straube	2006	maģistra darbs	RVKM
359	Ilze Jermacāne	Latvijas Valsts arhīva materiālu nozīme Vācijas–PSRS kara (1941.–1945. g.) pētniecībā: Sarkanās armijas karavīru vēstuļu fonda piemērs*	Ēriks Jēkabsons	2006	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
360	Ilona Kožokara	Liepājas un Aizputes apriņķa sakrālo arhitektūras un mākslas pieminekļu saglabāšana (1918.–1940. g.)*	Aleksandrs Gavriļins	2006	bakalaura darbs	Liepājas muzejs
361	Inga Kravale	Vispārējās izglītības sovjetizācija Cēsu apriņķī (rajonā) 1944.–1950. gadā*	Jānis Ķeruss	2006	bakalaura darbs	Cēsu Vēstures un mākslas muzejs
362	Andris Kūla	Metropolīta Sergija (Voskresenska) darbība nacistiskās okupācijas laikā (1941.–1944. g.)	Aleksandrs Gavriļins	2006	maģistra darbs	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
363	Šanona Mārtina	Amerikas–Padomju Savienības attiecības un Baltijas jautājums (1939.–1944. g.); angļu val.	Jānis Taurēns	2006	maģistra darbs	Saeimas bibliotēka
364	Laura Nagliņa	Vācijas un Latvijas politiskās attiecības (1918.–1920. g.)	Inesis Feldmanis	2006	maģistra darbs	LNA Bibliotēka
365	Oskars Šneiders	Tautas medicīna Latvijā (19. gs. otrā puse–20. gs. pirmā puse)	Andrejs Vasks	2006	maģistra darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
366	Liena Trēde	Savējais un svešais latviešu etnokultūrā	Aija Priedīte-Kleinhofa	2006	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
367	Solvita Zeilāne	Sociālpolitiskie notikumi Krāslavā un Krāslavas rajonā 1988.–1991. g. (Latvijas Trešā atmoda)	Aivars Stranga	2006	bakalaura darbs	Tautas frontes muzejs
368	Liene Arāja	Latvijas Tautas padome: izveide, sastāvs, darbība (1918.–1920. g.)	Ēriks Jēkabsons	2007	bakalaura darbs	Saeimas bibliotēka
369	Karīna Augustāne	Artilērijas iela 1881.–1915. gadā: apbūve un iedzīvotāji	Aleksandrs Gavriļins	2007	bakalaura darbs	RVKM

370	Ausma Budīļina	Vidzemes 18. gs. muižas saimniecības raksturojums: Ungurmuižas piemērs	Gvido Straube	2007	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
371	Ineta Didrihsone	Latviešu kopienas integrācija Austrālijas sabiedrībā (1949.–1959. g.)	Jānis Ķeruss	2007	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
372	Dzintars Gilba	Latvija un Roņu sala: daži kopīgie aspekti (18.–21. gs.)	Gvido Straube	2007	maģistra darbs	LNVM
373	Ilgvars Hofmanis	Neredzīgo izglītošanas biedrības izveidošana un attīstība Vidzemē un Kurzemē (1877.–1933. g.)*	Aleksandrs Gavriļins	2007	maģistra darbs	LNA Bibliotēka
374	Maija Krūmiņa	Latviešu trimdas centrālās organizācijas (1945.–1975. g.): izveidošanās, galvenie darbības virzieni un problēmjautājumi	Aivars Stranga	2007	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
375	Iveta Lūse	Limbažu pilsētas apbūves attīstība (1918.–1940. g.)*	Aleksandrs Gavriļins	2007	maģistra darbs	LNVM
376	Baiba Pazāne	Latviešu pareizticīgās draudzes Vidzemē (20. gs. 20.–30. gadi)*	Aleksandrs Gavriļins	2007	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
377	Andis Rasums	Latvijas Republikas Aizsardzības spēku attīstība 1991.–1994. gadā: pamatvirzieni un problēmas	Ēriks Jēkabsons	2007	bakalaura darbs	Latvijas Kara muzejs
378	Gundars Reiss	Jelgavas Svētā Sīmaņa un Annas baznīcas un draudze līdz 1892. gadam	Aleksandrs Gavriļins	2007	bakalaura darbs	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde
379	Andris Ročāns	LSDSP un LZS cīņa par vēlētājiem 1.–4. Saeimas vēlēšanās (1922.–1931. g.)	Jānis Taurēns	2007	maģistra darbs	LNA Bibliotēka
380	Linda Rulle	Valdošo ideoloģiju atspoguļojums Latvijas radio programmā (1929.–1982. g.)*	Ilgvars Butulis	2007	maģistra darbs	LNA Bibliotēka
381	Kristīne Safonova	Imigrācija Latvijā (1953.–1959. g.)	Jānis Ķeruss	2007	Bakalaura darbs	Saeimas bibliotēka
382	Jānis Tomaševskis	Andrieva Niedras sabiedriski politisko uzskatu ģenēze no 19. gs. beigām līdz 1919. gadam*	Ēriks Jēkabsons	2007	bakalaura darbs	Latvijas Kara muzejs
383	Aiga Brūze	Šlokenbekas muižas centra kompleksa apbūves vēsture (15. gs. beigas–1920. g.)	Aleksandrs Gavriļins	2008	bakalaura darbs	Tukuma muzejs

384	Ilze Dobele	Aizvīķu pagasta vēsture (1945.–1953. g.)	Aleksandrs Gavriļins	2008	bakalaura darbs	Liepājas muzejs
385	Pauls Gailītis	Sauszemes satiksmes ceļi Vidzemē 19. gs.*	Gvido Straube	2008	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
386	Inga Grebune	Gulbenes pilsētas kultūrvēsturiskās vides veidošanās (19. gs.–1928. g.)	Laimdota Pērkone	2008	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
387	Līga Janava	Kolektivizācijas norise Valkas apriņķī (1947.–1951. g.)	Jānis Ķeruss	2008	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
388	Kristina Jasiņaviča	Izglītība un kultūra Ilūkstes pilsētā (1918.–1940. g.)*	Aivars Stranga	2008	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
389	Taisija Karabļina	Latvijas–Japānas attiecības starpkaru periodā (1918.–1940. g.)*	Raimonds Cerūzis	2008	bakalaura darbs	Saeimas bibliotēka
390	Kaspars Kucins	Latvijas ārpolitiskā stratēģija (1939. g. augusts–1940. g. jūnijs)*	Inesis Feldmanis	2008	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
391	Toms Ķikuts	Latvieši Baškīrijā (1914.–1922. g.)	Ilgvars Butulis	2008	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
392	Elīna Leiša	Varakļānu kultūras dzīve (1920.–1940. g.)	Aivars Stranga	2008	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
393	Liene Mauriņa	Rīgas bīskapa Alberta tēls vēsturiski zinātniskā un publicistiskā interpretācijā (20.–21. gs.)	Andris Levāns	2008	bakalaura darbs	RVKM
394	Katrīna Nikolajeva	Zaļenieku evaņģēliski luteriskās baznīcas un draudzes vēsture (1945.–1964. g.)	Aleksandrs Gavriļins	2008	bakalaura darbs	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde
395	Gita Purgaile	Latvijas Republikas Finanšu ministrijas darbība (1918.–1929. g.)	Jānis Ķeruss	2008	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
396	Katrīna Slišāne	Latvijas Gaidu centrālā organizācija (1922.–1940. g.)	Ilgvars Butulis	2008	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
397	Anda Spruģevica	Izglītība un kultūras dzīve Talsos (1919.–1940. g.)	Aivars Stranga	2008	bakalaura darbs	Talsu novada muzejs
398	Ieva Vēze	Kubalu skola kā kultūras piemineklis un muzejs	Armands Vijups	2008	bakalaura darbs	Talsu novada muzejs
399	Inita Zariņa	Alsungas, Kuldīgas un Ventspils etnogrāfisko novadu vainags un tā nozīme latviešu tautas tradīcijās	Laimdota Pērkone	2008	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs

400	Agnese Zīle	Nurmuižas vēsture (1795.–1920. g.)	Aleksandrs Gavriļins	2008	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
401	Gints Ajausks	Rīgas un tās apkārtnes kultūras vērtību evakuācija 1915. gadā un reevakuācija 20. gs. 20. gados*	Aleksandrs Gavriļins	2009	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
401	Olga Aļeksejeva	Krievu politisko grupējumu Latvijā atspoguļojums latviešu presē (1922.–1934. g.)*	Ilgvars Butulis	2009	bakalaura darbs	Saeimas bibliotēka
403	Vita Ančevska	Amerikas latviešu Tautiskās savienības darbība Bostonā (1970.–1975. g.)*	Inesis Feldmanis	2009	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
404	Karīna Augustāne	Liepājas–Glūdas dzelzceļa līnija: būvvēsture un ekspluatācija līdz 1940. gadam	Aleksandrs Gavriļins	2009	maģistra darbs	Latvijas dzelzceļa vēstures muzejs
405	Marina Deļikatnaja	Dzelzceļu staciju pasažieru ēku būvvēsture Latvijā (1918.–1940. g.)	Aleksandrs Gavriļins	2009	bakalaura darbs	Latvijas dzelzceļa vēstures muzejs
406	Ineta Didrihsone	Austrālijas latviešu kopiena: galvenās attīstības tendences (20. gs. 50. gadu beigas–1975. g.)	Ēriks Jēkabsons	2009	maģistra darbs	LNA Bibliotēka

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
407	Dace Grugule	Audiovizuālo un skaņas dokumentu uzkrāšana, saglabāšana un zinātniskā uzziņu sistēmas izveidošana Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvā no 1963. gada līdz mūsdienām	Jānis Ķeruss	2009	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
408	Eva Ikstena	Latviešu šūpuļdziesmu reliģiskā un sociālfilozofiskā nozīme	Solveiga Krūmiņa-Koņkova	2009	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
409	Anna Anita Jansone	Rīgas Svētā Pāvila evaņģēliski luteriskā draudze (1887.–1990. g.)	Gvido Straube	2009	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
410	Zane Mirdza Paikena	Alūksnes evaņģēliski luteriskās baznīcas un draudzes vēsture (1591.–1905. g.)*	Kristīne Ante	2009	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
411	Jānis Rimšāns	Brazīlijas latviešu sabiedriskā dzīve (1890.–1940. g.)	Ilgvars Butulis	2009	maģistra darbs	LNA Bibliotēka
412	Alberts Rokpelnis	Ernesta Brastiņa sabiedriski politiskā darbība (1920.–1940. g.)*	Aivars Stranga	2009	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka

413	Inese Sproģe	Arhīva dokumentu uzkrāšana un zinātniskā apstrāde Latvijas Republikā (1991.–2006. g.)	Gints Zelmenis	2009	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
414	Aivars Tērauds	Kārļa Ulmaņa Pagaidu valdības darbība Latvijas bruņoto spēku izveidē (1918. g. novembris–1919. g. 16. aprīlis)	Aivars Stranga	2009	bakalaura darbs	Latvijas Kara muzejs
415	Jānis Tomaševskis	Latviešu strēlnieki 1917. gada martā–novembrī: nacionālais faktors*	Ēriks Jēkabsons	2009	maģistra darbs	Latvijas Kara muzejs
416	Kristiāns Treijs	Preses balle Latvijā (1922.–1939. g.)	Ineta Lipša	2009	bakalaura darbs	Saeimas bibliotēka
417	Edgars Trops	Lauku ciematu veidošanās Madonas rajonā (1949.–1985. g.)	Jānis Ķeruss	2009	bakalaura darbs	Madonas novadpētniecības un mākslas muzejs
418	Aivis Vanaģelis	Padomju diversanti partizāni Latvijas teritorijā (1942.–1945. g.*	Inesis Feldmanis	2009	maģistra darbs	Latvijas Kara muzejs

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
419	Arta Vikse-Puisāne	Mālpils muižas kompleksa attīstība un praktiskā saglabāšana līdz 20. gs.*	Mārtiņš Mintaurs	2009	bakalaura darbs	Turaidas muzej-rezervāts
420	Santa Vītiņa	Kalnciema Klīves evaņģēliski luteriskās draudzes vēsture (1839.–1905. g.)*	Kristīne Ante	2009	bakalaura darbs	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde
421	Baiba Brieže	Bolderājas sabiedriskā dzīve (1918.–1940. g.)*	Aleksandrs Gavriļins	2010	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
422	Reinis Brusbārdis	Latvijas valdību politika, īstenojot bēgļu un optantu reevakuāciju no Padomju Krievijas (1920.–1925. g.)	Aivars Stranga	2010	maģistra darbs	Saeimas bibliotēka
423	Edgars Engīzers	Latvijas armijas Sapieru pulks (1919.–1940. g.)	Ēriks Jēkabsons	2010	maģistra darbs	Latvijas Kara muzejs
424	Linda Jenča	Latvijas Jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partijas darbība (1925.–1934. g.)	Ilgvars Butulis	2010	bakalaura darbs	Saeimas bibliotēka
425	Kitija Lībeka	Uzskati par raganām un to tiesāšanu Latvijas teritorijā (15.–18. gs.)	Gvido Straube	2010	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs

426	Kristīne Skrīvere	Latviešu nacionālā minoritāte Lietuvā (1918.–1940. g.): skaits, izvietojums, galvenie darbības virzieni	Ēriks Jēkabsons	2010	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
427	Marta Vētra	Ozolu muižas sociāli ekonomiskā dzīve (17.–19. gs.)	Gvido Straube	2010	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs
428	Marina Gevorgjana	Rīgas kara gubernatora marķīza Filipa Pauluči darbība 1812. gada karā	Anita Čerpinska	2011	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
429	Brigita Gulbe	1922. gada pavasara plūdi Daugavpilī un apkārtnē: norise un sekas*	Ēriks Jēkabsons	2011	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
430	Baiba Ķīkule	Sabiedriskā un kultūras dzīve Mazsalacas un Rūjienas pagastā (20. gs. 20. un 30. gadi)*	Ilgvars Butulis	2011	bakalaura darbs	Valmieras muzejs
431	Vineta Vilcāne	Preiļu pilsētas sabiedriskā un kultūras dzīve (1928.–1940. g.)*	Mārtiņš Mintaurs	2011	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
432	Klāvs Zariņš	Latvijas sūtniecības Vašingtonā politiskā darbība (1940.–1948. g.)	Jānis Taurēns	2011	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs

Nr. p. k.	Autors	Darba nosaukums	Darba vadītājs	Gads	Darba veids	Kam nodots
433	Ilze Freiberga	Latvijas kultūras sakari ar Padomju Krieviju un PSRS (1920.–1940. g.)*	Aivars Stranga	2012	maģistra darbs	Latvijas Kara muzejs
434	Inna Gīle	Latvijas armijas Sanitārās pārvaldes izveidošana un darbība (1919. g. jūlijs–1920. g. augusts)	Ēriks Jēkabsons	2012	bakalaura darbs	Latvijas Kara muzejs
435	Alberts Rokpelnis	Populārās mūzikas dziesmu tekstu sociālpolitiskais konteksts 20. gs. 30. gados: Alfrēds Vinters un brāļi Laivinieki*	Ilgvars Butulis	2012	maģistra darbs	LKA Eduarda Smiļģa Teātra muzejs
436	Kristaps Gustsons	Mašīnbūve un metālapstrāde Latvijā (1920.–1940. g.)*	Aivars Stranga	2013	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
437	Gita Kolosova	Porcelāna un fajansa uzņēmumu vēsture Rīgā (1840.–1940. g.)*	Aleksandrs Gavriļins	2013	bakalaura darbs	RVKM
438	Māra Švēde	Memoriālie muzeji Latvijā (20. gs. 30. gadi–21. gs. sākums)	Armands Vijups	2013	bakalaura darbs	LNA Bibliotēka
439	Dita Pole	Celtniecība Latvijas teritorijas apmetnēs neolīta un bronzas laikmeta sākumā*	Andrejs Vasks	2014	bakalaura darbs	Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs

440	Aiga Bērziņa	Sieviete–ieslodzītā Latvijas Republikas cietumos (1919.–1921. g.)*	Ēriks Jēkabsons	2015	maģistra darbs	LNA Bibliotēka
441	Vineta Vilcāne	Mājturības kultūra Latvijā: Kaucmindes mājturības semināra piemērs*	Ilgvars Butulis	2015	maģistra darbs	LNA Bibliotēka
442	Ieva Tropa	Lauksaimniecības biedrības Cēsu apriņķī (1919.–1940. g.): Raunas pagasta piemērs*	Ēriks Jēkabsons	2015	bakalaura darbs	Cēsu Vēstures un mākslas muzejs
443	Jānis Tirziņš	Vidzemes guberņas pagasttiesas 19. gs.: Valmieras apriņķa pagasttiesas iecirkņu piemērs*	Kristīne Ante	2016	bakalaura darbs	Valmieras muzejs

* Darbs pieejams arī LU e-resursu repozitārijā *Dspace*

AIGA BĒRZIŅA-KITE

GRADUATION WORKS OF STUDENTS FROM THE FACULTY OF HISTORY AND PHILOSOPHY AT THE UNIVERSITY OF LATVIA HAVE FOUND NEW HOMES

Until 2013, the University of Latvia, in accordance with the laws and regulations, kept the graduation works of students (diploma papers, Bachelor's papers and Master's papers) for five years, but many of them were destroyed

upon expiry of the term. In 2013 it was stipulated that all graduation works of students should be stored electronically in the repository of e-resources of the University of Latvia in *Dspace.lu.lv*, which was introduced in 2011 by an order of the Rector of the University of Latvia. The purpose of the repository is to collect and make available a wide range of results of the research work of the University of Latvia – scientific articles, conference materials, doctoral theses, books, project reports etc. Currently, the graduation works of students (Master's papers, Bachelor's papers and qualification papers) are uploaded to *Dspace* automatically from the Information System of the University of Latvia (LUIS), but there are also certain individual works that have been written before 2011 and uploaded to the repository.

In the Faculty of History and Philosophy of the University of Latvia, despite repeated changes in the name and location of the Faculty, as well as the risk of destroying the graduation works of students, several hundred graduation works of students have been preserved until today. Despite their varying quality, these works can be seen as a contribution to scientific development and may be interesting and useful to other professionals in the field. The works were written in the time period from 1960 until the introduction of *Dspace.lu.lv*, with some subsequent exceptions. Currently, the graduation works of students have been deposited with various Latvian memory institutions at the initiative of professor Ēriks Jēkabsons. In these memory institutions, the graduation works are not only preserved, but also included in electronic catalogues and made available to a wide range of interested parties.

The journal *Latvijas Arhīvi* (Archives of Latvia) has created a list with the titles of the graduation works of students developed in the scholarly discipline of history, indicating where these works will be stored and be accessible in the future. The table contains information on 443 graduation works of students, while several dozen more works developed in the discipline of archaeology have been transferred to the archaeological material repository of the Institute of Latvian History of the University of Latvia.

Majority of graduation works of students (149) are accessible at the library of the National Archives of Latvia, especially such studies, which are dedicated to archival science or in the preparation of which the sources of the National Archives of Latvia have been widely used. Other works have been handed over to museums of both national and local scale, the Administration of the National Cultural Heritage, as well as library of the Saeima. Some graduation works of students can be found at the Embassy of the Republic of Latvia in the USA.

Keywords: University of Latvia, historiography, graduation works

Iesniegts 2023. gada 23. novembrī

ARHĪVU DZĪVE

STARPTAUTISKĀ ARHĪVU NEDĒĻA: "TUVĀK ARHĪVAM"

2007. gadā Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālā asambleja starptautiski atzīmējamo dienu sarakstā iekļāva 9. jūniju kā Starptautisko arhīvu dienu. Šajā datumā 1948. gadā Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas (UNESCO) aizgādībā nodibināja Starptautisko arhīvu padomi, kurā pārstāvēts arī Latvijas Nacionālais arhīvs. Svētki veidoti, lai veicinātu sabiedrības izpratni par arhīvu nozīmi un darbu dokumentārā mantojuma saglabāšanā, pieejamības nodrošināšanā un izceltu arhīvos glabātās vērtības. Kopš 2009. gada tiek atzīmēta arī Starptautiskā arhīvu nedēļa. Svētku nedēļas ietvaros līdzās citām aktivitātēm Latvijas Nacionālais arhīvs 2023. gadā rīkoja digitālo akciju "Mans atradums" un orientēšanās spēli "Tuvāk arhīvam".

Spēles organizatori pie LNA administrācijas ēkas Šķūņu ielā 10. *Guntas Megnes foto*

Plakāts akcijai “Mans atradums”

Plakāts orientēšanās spēlei “Tuvāk arhīvam”

Digitālās akcijas "Mans atradums" ietvaros arhīva darbinieki un lasītāji bija aicināti nedēļas garumā no 5. līdz 9. jūnijam sociālajos tīklos dalīties stāstos par saviem atradumiem Latvijas arhīvu krājumos, izmantojot mirkļbirkas #MansAtradums #IAW2023 #LNA.

10. jūnijā dažāda vecuma interesenti bija aicināti piedalīties izzinošā orientēšanās spēlē Vecrīgā "Tuvāk arhīvam". Spēles mērķis bija iepazīstināt tās dalībniekus ar Latvijas arhīviem un akcentēt Rīgas pilsētas arhīva vēsturi un tajā glabātās dokumentārā mantojuma vērtības. Spēli dalībnieki sāka Šķūņu ielā 11, un pirmais uzdevums bija zinošu arhīvistu vadībā apgūt kādu arhīva darbā noderīgu prasmi – izlasīt senos rokrakstus, salikt dzimtas koku, iemācīties siet arhīva mezglu vai, iejūtoties restauratora ādā, salabot saplēstu papīra lapu.

Turpinājumā dalībnieki ar "*Actionbound*" aplikācijas palīdzību devās Vecrīgas ielās, lai tajās atrastu senā Rīgas pilsētas arhīva pēdas. Meklējot arhīvu, spēlētājiem fotogrāfijās un zīmējumos bija jāatpazīst senas ēkas, jāizlasa seni rokraksti, jāuzlauž šifri, jāatbild uz jautājumiem par Latvijas Nacionālo arhīvu un tā struktūrvienībām un jāizpilda atraktīvi fotografēšanās uzdevumi. Mīklas un uzdevumi dalībniekus aizveda līdz Rīgas pilsētas pirmajai gāzes fabrikai pie Bastejkalna, kur īsi pirms Pirmā pasaules kara bija plānots izvietot pilsētas arhīvu, uz Jāņa sētu, Rīgas rātsnamu un Himzeļa namu Mazajā Jaunielā 5, kur dažādos laikos atradās Rīgas pilsētas arhīva krātuves. Spēle noslēdzās Palasta ielā 4, kur līdz mūsdienām autentiskās 19. gs. būvētās telpās turpina glābties nozīmīga bijušā Rīgas pilsētas arhīva krājuma daļa.

Par veiksmīgi izspēlēto spēli dalībnieki balvās saņēma ar Rīgas pilsētas arhīva zīmogu apliecinātu izziņu un iespēju apskatīt vēsturiskajās Rīgas pilsētas arhīva telpas, ko bagātināja arhīva darbinieku stāstījums un dokumentu apskate. Dalībnieku priekam bija sagatavots arhīva noskaņās izveidots foto stūrītis, bet jaunākie spēles dalībnieki varēja pildīt interesantas darba lapas.

Kopumā spēlē piedalījās 14 komandas, ko uzņēma, spēlē pavadīja un juta līdzi Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīva, Attīstības plānošanas nodaļas, Dokumentu preventīvās saglabāšanas departamenta, Dokumentu publikāciju un popularizēšanas nodaļas un Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva darbinieki. Paldies kolēģiem par atsaucību un līdzdalību svētku organizēšanā un vadīšanā.

Enija Rubina

"ANALOGA SARUNA PAR NĀKOTNES DIGITĀLO VĒRTĪBU": LNA SARUNU FESTIVĀLĀ "LAMPA"

2023. gada 9. jūnijā Cēsīs sarunu festivāla "Lampa" Valsts mājā Latvijas Nacionālais arhīvs (LNA) pirmo reizi aicināja kolēģus no Kultūras informācijas sistēmu centra (KISC), Latvijas Nacionālās bibliotēkas (LNB) un sarunu festivāla apmeklētājus uz analogu sarunu par nākotnes digitālo vērtību.

Diskusijas tēmas aktualitāti pieteica un diskusiju vadīja Kultūras ministrijas valsts sekretāra vietnieks kultūrpolitikas jautājumos Uldis Zariņš, sarunu uzturēja, viedokļus aicināja izteikt un festivāla dalībniekus aktivizēja LNA direktora vietnieks Gatis Karlsons, diskusijā piedalījās KISC Informācijas tehnoloģiju projektu vadītāja Annija Vucāne, LNB Digitālās attīstības departamenta direktore Karīna Bandere un LU Vēstures un filozofijas fakultātes lektore *Mg. hist., PhD cand.* Ginta Ieva Bikše.

Piesakot diskusijas tēmu, Uldis Zariņš jautāja – ko mēs nākotnē darīsim ar to ārprātīgo digitālās informācijas apjomu, ko cilvēki ik dienas saražo? Pasaule 2023. gadā katru dienu saražoja 3,5 kvintiljonus baitu datu (1 kvintiljons = 1 000 000 000 000 000 000). Mūsdienās ik dienu saražotais datu apjoms ir lielāks nekā visu līdz šim vēsturē radīto datu kopapjoms, sākot no pirmā pieraksta uz māla plāksnītes. Katru dienu tiek nosūtīti 333 miljardi e-pastu. Ko ar šo visu datu apjomu var un vajag iesākt? Kas no tā visa ir saglabājama vērtība nākotnei, ko atmiņas institūcijas var saglabāt, kas ir tā vērts, lai saglabātu?

"Lampas" atmosfēra rosināja draudzīgi un varbūt ne pārāk nopietni paskatīties uz straujo tehnoloģiju attīstību, kas mudina rūpēties, lai mūsu kādreizējās un tagadējās vērtības nepazustu un neizzustu pavisam. Kas notiek, kad maināms mobilos telefonus, ID kartes, USB uz C-Type, e-pasta adreses un straumēšanas abonementus. Mēs pērkam, pārdodam, nomainām viedierīces, rīkus un datu nesējus, nomainām un aizmirstam. Vai pēc gada, diviem vai desmit varam vēl atrast vecās bildes, rakstus vai grāmatas un atvērt kādu elektroniski parakstītu līgumu? Jau tagad mūs nereti pārsteidz nesagatavotus fakts, ka laiks ir pagājis un mūsu vecais, labais datu nesējs vairs nav iedarbināms, to var atvērt un datus iegūt tikai jomas entuziasti vai kolekcionāri. Gadās, ka arī entuziasti nevar, jo no dokumentiem, bildēm un failiem palikuši vairs tikai metadati – ieraksti un atmiņas, ka reiz ir bijis dokuments. Kas notiek tad, ja nav saglabātas elektronisko dokumentu kopijas?

Kā rūpēties par mūsu kādreiz un tagad radītajām vērtībām, lai tās neietu zudībā? Kā atšķirt, kas no radītā ir vērtīgs šodien vai tāds kļūs nākotnē? Meklējot atbildes uz šiem jautājumiem, diskusijas dalībnieki kopīgi veidoja vienotu izpratni, ka digitālo dokumentu radīšanā pašlaik ir iesaistīts un piedalās ikviens un tāpēc arī katram ir jāatbild par šo dokumentu drošu uzglabāšanu, saglabāšanu un izmantošanu savām un nākotnes vajadzībām. Ikviens mūsu sabiedrībā – gan institūcijas, gan individuāli – ir atbildīgs par šo dokumentāro materiālu novērtēšanu un drošu saglabāšanu izmantošanai šodien un nākotnē.

Latvijas Nacionālais arhīvs aktualizēja tēmu, ka mainīgās un novecojošās tehnoloģijas ir tikai viens no iemesliem, kādēļ būtiska informācija izzūd. Kādreiz bija ierasts turēt skapīti, lādīti vai mapīti svarīgiem papīriem mūža un pat paaudžu garumā, bet tagad līdzīgi būtu jābūt ar digitāli radītiem un parakstītiem dokumentiem, lai, piemēram, ar

Diskusijas "Analoga saruna par nākotnes digitālo vērtību" dalībnieki Cēsīs "Lampas" Valdības mājā. No kreisās: sarunas vadītājs Kultūras ministrijas valsts sekretāra vietnieks kultūrpolitikas jautājumos Uldis Zariņš, KISC informācijas tehnoloģiju projektu vadītāja Annija Vucāne, LNA direktora vietnieks Gatis Karlsons, LNB Digitālās attīstības departamenta direktore Karīna Bandere, Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes lektore Ginta Ieva Bikše

e-parakstu ātri parakstīts dokuments savu spēku nebūtu zaudējis arī pēc gadiem 5–10, kad tas var izrādīties svarīga dokumentārā liecība.

Latvijas Nacionālā bibliotēka pieteica tēmu, ka, tāpat kā pavisam ikdienišķi dokumenti, viegli rodas un ātri pagaist arī vērtīgs saturs, ko radām mēs ikviens. Piemēram, pašu fotografēts un filmēts materiāls varbūt ir domāts tikai, lai aizsūtītu kādam ar domu "re, kā pie mums tagad," bet, laikam ejot, tas kļūst par laikmeta liecību. Izrādās, tehnloloģiju iespēju pārbagātība nebūt nenozīmē, ka varam tik viegli atskatīties uz kuru katru notikumu. Nereti arī mūsdienās nokļūstam situācijā, ka, tāpat kā senākos laikos, par kāda cilvēka dzīvi, tautai svarīgiem svētkiem vai vēstures pagriezieniem izpratni nākas veidot no cilvēku liecībām un šur tur nejauši saglabātām izdrukām, pierakstiem dienasgrāmatās vai sevišķi saglabātām fotogrāfijām.

Kultūras informācijas sistēmu centrs aktualizēja mūsu visu atbildību – lai sabiedrībai būtu iespēja izmantot līdz šim radīto analogo vērtību krājumu, tas jādigitalizē, bet arī jāsaglabā tas, kas tiek radīts šodien – jau digitālā formā. Protams, ka ir centieni veidot un glabāt krājumu valsts līmenī, bet arī katram cilvēkam reižu reizēm ir vērts atcerēties, ka viņš pats un notikumi ap viņu ir vērtība, arī pavisam praktiskos mirkļos – mainot telefonu, tīrot senču atstātās dokumentu mapes un albumus. Diskusijas laikā LNA direktora vietnieks Gatis Karlsons demonstrēja vēl nesen izmantotās ierīces, ko izmantojām atmiņu

un informācijas piefiksēšanai, kā arī ieteica, ko darīt, lai pašlaik radīto elektronisko informāciju vienā brīdī nepazaudētu.

Ja diskusijas tēma un norises apraksts raisīja interesi – labāk ir vērts to vienreiz noskatīties pašam.

Diskusijas "Analoga saruna par nākotnes digitālo vērtību" ieraksts pieejams LNA mājaslapā

Diskusijas laikā tapusī fotoreportāža aplūkojama LNA mājaslapā

"Lampa" top kopīgiem spēkiem un izgaismo arhīva rūpi par digitāli dzimušo dokumentāro mantojumu. Tāpēc liels paldies ikvienam, kas sekmēja, veicināja, iedrošināja un atbalstīja LNA pirmo piedalīšanos sarunu festivālā. Paldies LNA vadībai, LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva spēcīgajai un saliedētajai komandai, Cēsu zonālā valsts arhīva kolēģiem un Cēsu tehniskajam atbalstam, kā arī tuvākiem un tālākiem kolēģiem, atbalstītājiem, līdzi jutējiem un visiem, kas bija ieradušies sarunāties, diskutēt un piedalīties.

Pašlaik atmiņas institūcijas, turpinot strādāt pie kultūras mantojuma digitalizācijas, papildinot digitālo platformu saturu, paplašinot sadarbības partneru loku un attīstot tehnoloģiskos risinājums, ir vienisprātis, ka tik veiksmīgā "Lampas" digitālo atmiņu un vērtību diskusija ir jāturpina. Atmiņas institūciju sadarbība, ko 2023. gadā nodemonstrējām festivālā "Lampa", sniedz ieguldījumu ne tikai kultūras mantojuma glabātāju vēstījuma popularizēšanā un sabiedrības izglītošanā, bet arī nostiprina kopīgās vērtības un izpratni par sadarbību, kas noteikti ir jāattīsta un jāizvērš arī turpmāk.

Ilze Greiškalna

CĒSU ZONĀLAIS ARHĪVS DISKUSIJĀ "LAMPAS GAISMĀ"

Kopš 2015. gada sarunu festivāla "Lampa" mājvieta ir Cēsu pils parks, bet tā iedvesmas avoti ir līdzīgi demokrātijas festivāli Dānijā, Zviedrijā un Igaunijā.

Festivāla komanda ir pārliecināta, ka viss sākas ar sarunu. Sarunāties nozīmē diskutēt, ieklausīties un, kas svarīgi – pieņemt, ka ikvienam viedoklim ir tiesības pastāvēt neatkarīgi no tā, vai tam var piekrist. Viņi domā, ka Latvijas cilvēki dzīvotu daudz labāk,

Diskusijas "Lampas gaismā" dalībnieki. No kreisās: moderators Jānis Gabrāns, LNA vadošais pētnieks Gints Zelmenis, LNA direktora vietniece Ingūna Slaidiņa, LNA direktore Māra Sprūdža, LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva arhīviste Sanita Grīna, aizmugurē šī arhīva Dokumentu izmantošanas daļas vadītāja Anita Trušele

ja aktīvi iesaistītos sabiedriskajos un politiskajos procesos. "Lampa" ir iedrošinājums interesēties par šiem procesiem un nekautrēties sākt diskusiju ar viedokļu līderiem. "Lampa" ir iespēja atskārst, ka ikviens no mums var ietekmēt valstiski nozīmīgus lēmumus un kopīgi risināt sarežģītus jautājumus.

Līdzīgi domājam arī mēs – atmiņas institūciju diskusijas "Lampas gaismā" organizatori, un sarunu festivāls "Lampa" ir mūsu iedvesmas avots. Iedvesmoti un rosināti – "Domā un paplašini redzesloku – mainies uz augšu!", aicinājām uz sarunu trīs galveno atmiņas institūciju jomu – arhīvu, bibliotēku un muzeju – pārstāvjus, lai runātu par to, kas esam un ko glabājam, kā kalpojam sabiedrībai, kāda loma mums ir sabiedrības izglītošanā un politikas veidošanā.

Uzaicinājumam piedalīties diskusijā "Lampas gaismā" 2023. gada 9. jūnijā atsaucās atmiņas institūciju kolēģi no Cēsu centrālās bibliotēkas, Madonas novada bibliotēkas, Cēsu neredzīgo bibliotēkas, Cēsu vēstures un mākslas muzeja, Madonas novadpētniecības un mākslas muzeja, Latvijas Kara muzeja, Latvijas Nacionālās bibliotēkas un Latvijas Nacionālā arhīva.

Diskusijas moderators žurnālists Jānis Gabrāns diskusiju ievadīja ar pārfrāzētiem atpazīstamas dziesmas vārdiem: "Trīs lietas manā skapītī stāv – grāmata, dokuments un kāds priekšmets." Grūti pateikt, kura no šīm trijām lietām ir vērtīgākā. Tāpat nevar izvērtēt, kura atmiņas institūcija ir nozīmīgākā – arhīvs, bibliotēka vai muzejs. Kas šīm nacionālā

mantojuma glabātavām ir kopīgs un kas atšķirīgs? Jāatzīst gan, ka Latvijas Nacionālais arhīvs ir ne tikai atmiņas institūcija, bet arī kultūras ministra pārraudzībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, kas īsteno valsts politiku dokumentu un arhīvu pārvaldības jomā. Teorētiski arhīvi glabā dokumentus, bibliotēkas – grāmatas, muzeji – priekšmetus. Kā zināms, praksē ir tā, ka visi glabā visu. Muzejā dokuments tiek glabāts kā priekšmets, bet arhīvā – glezna kā dokuments. Arī grāmatas muzejs glabā kā priekšmetus, bet bibliotēkā atrodami dokumenti. Sarunās par kopīgo un atšķirīgo, uzzinot vēl nezināmo par pārējām atmiņas institūcijām, tika skarta tikai neliela daļa no tā, kas vēl būtu pārrunājams un uz ko atbildes būtu meklējamas kopīgi. Tā kā atmiņas institūciju diskusija bija publiska, to vērot, klausīties un tajā piedalīties varēja ikviens interesents. Protams, var vēlēties, lai sabiedrības interese par atmiņas institūcijām un to darbībām būtu lielāka, bet, gluži tāpat kā sarunu festivālā "Lampa", arī par šīm sarunām bija vērojama garāmgājēju ieinteresētība. Tie piestāja un ieklausījās, citi aizkavējās ilgāk. Tādēļ runājām arī par to, kas var interesēt sabiedrību. Skaidrojām, kas vieno un kas atšķir arhīvus, bibliotēkas un muzejus. Kas nonāk to krātuvēs un kļūst par nacionālo mantojumu. Vai savus ģimenes albumus, dziesmu grāmatas u. c. dokumentus nest uz arhīvu, bibliotēku vai muzeju? Vai ir dokumenti, priekšmeti un grāmatas, kas tiek zaudēti nacionālajam mantojumam, jo krātuvēs nenonāk? Kurā brīdī kas kļūst par vērtību, lai nonāktu bibliotēkā, arhīvā vai muzejā?

Kopīga visām institūcijām noteikti ir misija – nacionālā mantojuma saglabāšana nākamajām paaudzēm. Lai arī ir atšķirības, kā krājumi tiek komplektēti un noteikta to vērtība, bet pirms dokumenta, grāmatas vai priekšmeta iekļaušanas nacionālā mantojuma sastāvā katrā atmiņas institūcijā notiek tā atbilstības izvērtēšana. Latvijas Nacionālā arhīva pārstāve Ingūna Slaidiņa atzina, ka, ja kādas personas arhīvs tiek pieņemts arhīva glabāšanā un tiek iekļauts nacionālā dokumentārā mantojuma sastāvā, tas ir goda un cieņas apliecinājums šai personai. Arī atbildot par to, vai sena izdevuma Bībele ir nesama uz muzeju, Cēsu vēstures un mākslas muzeja galvenā krājuma glabātāja Dace Tabūne skaidroja, ka krājumā jau ir pietiekami daudz līdzīgu grāmatu, tāpēc to pieņemtu krājumā, ja atnestā Bībele būtu īpaša, piemēram, tajā būtu kādi ieraksti, kas liecinātu par Jāņa Gabrāna dzimtu (Cēsīs pazīstamu žurnālistu, Cēsu teātra aktieri, pasākumu vadītāju). Vai, komplektējot nacionālo mantojumu, arhīvi, bibliotēkas, muzeji ir partneri vai konkurenti? Vai situācijā, kad visi glabā visu, viena atmiņas institūcija atsakās no vērtīga jaunieguvuma un novirza to uz citu, kurai tas vairāk iederas krājumā? Piemērs ir baznīcu grāmatas, kam būtu jāglabājas Latvijas Nacionālajā arhīvā, tādējādi nodrošinot arī arhīva izziņu izsniegšanu. Baznīcu grāmatas pētniekiem ir pieejamas arī muzejos, bet tikai arhīvs normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā izsniedz izziņas, kam ir juridiskā pierādījuma spēks. Sarunā atklājās, ka arī muzeji izsniedz izziņas, un, neraugoties uz to, ka tām nepiemīt juridiskais spēks, tās arī tiek atzītas par derīgām juridisku faktu pierādīšanai.

Neatņemama nacionālā dokumentārā mantojuma sastāvdaļa ir padomju okupācijas laikā radītais kultūras mantojums. Ko darīt ar šo ideoloģizēto mantojumu? Ar šo problēmu diskusijas rīkotāji tieši saskārās, izvēloties filmu brīvdabas kino seansam pēc diskusijas. Latvijas Nacionālā arhīva krājumā ir 1948. gadā pēc Maskavas pasūtījuma uzņemta filma par Padomju Latvijas I Dziesmu svētkiem. Unikāla dokumentāla krāsu filma par 1948. gada dziesmu svētkiem Rīgā, bet krievu valodā – ar padomju varas,

komunistiskās partijas un J. Staļina slavinājumiem, Padomju Latvijas un PSRS himnas dziedājumiem. Lai filmu rādītu publiski, tai tika sagatavoti titri ar tulkojumu latviešu valodā, bet Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva Dokumentu izmantošanas daļas vadītāja Anita Trušele sniedza publikai komentāru pirms filmas skatīšanās ar vēlējumu: "Skatieties gudri!"

Cēsu centrālās bibliotēkas direktore Natālija Krama pēc diskusijas atzina: "Par pagājušās vasaras tikšanos "Lampas gaismā" varu teikt – saruna mums izvērtās pat labāk, nekā biju paredzējusi. Bija vērtīgi un interesanti uzzināt no pārējiem viņu darba specifiku, problēmas un risinājumus, kā arī iepazīstināt pārējos ar bibliotēku darbu mūsdienās. Vairāk sapratām, kur arī bibliotēkas apmeklētājiem varam ieteikt vērsties pēc tās informācijas, ko bibliotēkas nevar nodrošināt. Ceram, ka ar laiku izdosies realizēt arī kādu kopīgu projektu."

Diskusijas divās stundās paspējām izrunāt daudz, bet vēl vairāk palika neizrunāta. Kopīgā atziņa – tas bija vērtīgi, arī turpmāk jāmeklē un jārada iespējas radniecīgajām atmiņas institūcijām tikties un sadarboties, jo misija mums viena – nacionālā mantojuma saglabāšana nākamajām paaudzēm.

Anda Opoļska

9. STARPTAUTISKĀ KONFERENCE "ICARUS HORVĀTIJAS DIENAS" OSIJEKĀ

2024. gada 13.–15. martā Osijekā (Horvātija) norisinājās 9. starptautiskā konference "ICARUS Horvātijas dienas" (*9th ICARUS Croatia Days*). Šogad konferences tēma bija "Mantojums pāri robežām: kultūras un izglītības prakses un jaunas perspektīvas" (*Heritage Beyond Borders: Cultural and Educational Practices and New Perspective*). Konferenci organizēja ICARUS Horvātija (*ICARUS Croatia*) sadarbībā ar konsorciju ICARUS (Starptautiskais Arhīvu izpētes centrs), Osijekas Mākslas un kultūras akadēmiju, Osijekas Mākslas un kultūras akadēmijas Kultūras mantojuma centru un citiem sadarbības partneriem.

Konferences mērķis bija pievērst uzmanību atmiņas institūciju glabāto materiālu klāstam, kas ir cieši saistīts ar migrācijas procesiem dažādu vēstures posmu kontekstā, iepazīstināt ar jaunām perspektīvām kultūras mantojuma saglabāšanā un popularizēšanā, īpaši projekta "Radošā Eiropa" (*Creative Europe*) attīstības programmas ietvaros, liekot uzsvaru uz digitālo rīku ieviešanu kultūras mantojuma sektorā. Konferencē tika prezentēti gan nacionāla līmeņa, gan starptautiski projekti un iniciatīvas, kas saistītas ar digitalizācijas procesiem, tīklošanu un multimediju izmantošanu kultūras mantojuma popularizēšanā un komunikācijā ar sabiedrību.

Konferences dalībnieki pārstāvēja dažādas kultūras iestādes un atmiņas institūcijas no vairākām Eiropas valstīm – Horvātijas, Slovēnijas, Serbijas, Bosnijas un Hercegovinas,

Izraēlas, Austrijas, Ungārijas, Itālijas, Igaunijas un Latvijas. Kopumā konferencē uzstājās vairāk nekā 80 dalībnieku.

Konference norisinājās Osijekas Mākslas un kultūras akadēmijas telpās. Tā bija organizēta trīs dienu garumā un vairākās paralēlās sekcijās. Rakstā būs atspoguļoti referāti, kas visvairāk piesaistīja Latvijas Nacionālā arhīva pārstāvju uzmanību. Prezentāciju secības pamatā ir konferences programma.

Konferenci atklāja ICARUS viceprezidente un ICARUS Horvātija prezidente Vlatka Lemiča (*Lemić*), kam sekoja Osijekas Mākslas un kultūras akadēmijas Vizuālās un mediju mākslas nodaļas docentes Margaretas Turkaļas Podmanickas (*Podmanicki*) ievadvārdi. Konferences atklāšanas ceremonijā runāja arī ICARUS jaunievēlētā prezidente Igaunijas Nacionālā arhīva Starptautisko attiecību vadītāja (*Head of Foreign Relations*) Birgita Kibala (*Kibal*).[1]

Pirmo konferences sekciju "Arhīvi un sabiedrība" (*Archives and Society*) atklāja Vlatka Lemiča ar prezentāciju par ICARUS 15 gadu darbību "ICARUS retrospekcija – 15 gadi arhīvu tīkla veidošanā" (*ICARUS retrospective – 15 years of networking archives*). ICARUS ir dibināts 2008. gadā, un 2023. gadā tas svinēja 15 gadu jubileju. V. Lemičas referāts bija atskats uz ICARUS darbību kopumā, tā izveidošanos, pilnveidošanos un izaicinājumiem. ICARUS ir veidots ar mērķi atbalstīt arhīvus un citas atmiņas institūcijas, lai kopīgiem spēkiem risinātu digitālā laikmeta izaicinājumus un diskutētu par aktuālām problēmām. ICARUS kopienā ir vairāk nekā 185 biedri no 35 Eiropas valstīm, ASV un Kanādas. ICARUS ir aktīvs ICA (*International Council on Archves*; Starptautiskā arhīvu padome) un APEF (*Archives Portal Europe Fondation*; Eiropas arhīvu portāla fonds) biedrs, viens no TMO (*Time Machine Organisation*; Laika mašīnas organizācija) dibinātājiem, *Europeana*, *Eurbica* un citu organizāciju partneris. ICARUS Horvātija dibināts 2016. gadā kā pirmais nacionāla līmeņa ICARUS tīkls. ICARUS Horvātija piedalās "Radošā Eiropa" un Erasmus+ projektos un sadarbojas ar DARIAH (*Digital Research Infrastructure for the Arts and Humanities*; Mākslas un humanitāro zinātņu digitālās pētniecības infrastruktūra), AERI (*Archival Education and Research Initative*; Arhīvu izglītības un pētniecības iniciatīva) un dažādām citām kultūras un akadēmiskajām institūcijām un platformām. V. Lemiča uzsvēra, ka laikā, kad ICARUS tika dibināts, starpdisciplināra pieeja projektu veidošanā nebija izplatīts veids kultūras mantojuma izpētē un popularizēšanā, taču pašlaik tā ir neatņemama sastāvdaļa, kas nodrošina ideju un pieredžu apmaiņu, kā arī projektu kvalitatīvu izstrādi un ilgtspējību.

Pirmajā konferences sekcijā uzstājās arī pārstāvji no Latvijas Nacionālā arhīva (LNA) – Dokumentu publikāciju un popularizēšanas nodaļas vadītāja Anita Čerpinska un vadošā pētniece Aiga Bērziņa-Kite ar referātu "Arhīvs kā migrācijas kulturālā mantojuma pārstāvis: trīs projektu piemēri no Latvijas Nacionālā arhīva" (*Archive as a representative of migration heritage: 3 project examples from the National Archives of Latvia*). LNA pārstāves akcentēja arhīva dokumentārā mantojuma izmantošanas iespējas, izvēloties trīs piemērus – izstādi "Kurzemes un Zemgales hercogiste un Lietuvas dižkunigaitija",[2]

[1] ICARUS prezidents no 2008. līdz 2023. gadam bija Dr. Tomass Aigners *(Aigner)*.

[2] Vairāk par izstādi sk.: http://lnvm.lv/?p=23686.

deportēto iedzīvotāju karti "Aizvestie. Neaizmirstie"[3] un digitālo datubāzi "Latviešu diasporas dokumenti",[4] kas atspoguļo dažādas pieejas dokumentu izmantošanā un popularizēšanā. Šie projekti liecina par dažādu institūciju sadarbību, kas nodrošina dokumentārā mantojuma pieejamību un popularizēšanu plašākai sabiedrībai.

Pārstāve no Igaunijas Nacionālā arhīva Birgita Kibala uzstājās ar referātu "Igaunijas arhīvi un digitālā transformācija" (*Estonian archives and digital transformation*). Prezentācija sniedz pārskatu par Igaunijas Nacionālā arhīva kolekcijām, kas digitalizētas pēdējo 30 gadu laikā un pašlaik ir pieejamas tiešsaistē.[5] Igaunijas Nacionālais arhīvs piedāvā tiešsaistē vairāk nekā 11 miljonu lietu (to skaitā arī no citu Igaunijas atmiņas institūciju krājumiem). Prezentācija izgaismoja pēdējo piecu gadu panākumus digitalizēšanas procesā, kā arī iezīmēja nākamo divu gadu plānu šajā jomā. Tāpat tika prezentētas digitālo resursu izmantošanas iespējas, kā arī statistiski pārskati par to, cik apmeklētas ir digitālo resursu vietnes un no kurām pasaules valstīm lietotāji ir izmantojuši iespēju apskatīt Igaunijas Nacionālā arhīva digitalizētos materiālus.

Emeše Kūna (*Kún*), kas pārstāvēja Budapeštas pilsētas arhīvu (Ungārija), uzstājās ar prezentāciju "Arhitektūras mantojuma pārstāvis – jauni secinājumi par Budapeštas pilsētas arhīva tematiskajām vietnēm" (*Representing architectural heritage – new conclusions regarding the thematic websites of Budapest city archives*). E. Kūna atklāja, ka pēdējās desmitgades laikā Budapeštas pilsētas arhīvs ir izveidojis vairākas tematiskas tīmekļa vietnes,[6] kas nodrošina arhīva digitalizēto materiālu pieejamību plašam auditorijas lokam. Tās ir izstrādātas tā, lai būtu saistošas un viegli pieejamas, gan profesionāliem pētniekiem, gan neprofesionāļiem. Uzreiz pēc digitālo kolekciju publicēšanas komanda saprata, ka vietnēm nepieciešami uzlabojumi, un sāka strādāt pie ilgtspējīgākiem risinājumiem.

Pirmo sekciju noslēdza Dubrovniku Valsts arhīva (Horvātija) pārstāvis Zorans Perovičs (*Perović*) ar prezentāciju par bijušās Dubrovnikas Republikas (1022.–1808. g.) arhīva krājuma iekļaušanu UNESCO kultūras mantojuma reģistrā "Pasaules atmiņa". Tie ir aptuveni 73 fondi, kas attiecas uz laika periodu no 11. gs. līdz 19. gs. sākumam. Dubrovnikas arhīva glabātais dokumentārais mantojums ir neatņemama sastāvdaļa horvātu tautas un visu Balkānu valstu vēstures izpētē. Līdz ar dokumentu uzņemšanu UNESCO pasaules mantojuma reģistrā tie ir oficiāli atzīti par nozīmīgu kultūras mantojumu ne tikai valsts vai reģionālā līmenī, bet pasaules līmenī.

Otrā sekcija "Kultūras mantojums un digitālā transformācija" (*Cultural Heritage & Digital Transformation*) bija veltīta digitālo rīku straujajai attīstībai un to lietojumam arhīvu dokumentārā mantojuma digitalizācijas un izmantošanas procesā.

Hrvoje Stančičs (*Stančić*), Arians Rajs (*Rajh*) un Žeļko Trbušičs (*Trbušić*) no Zagrebas Universitātes (Horvātija) Filozofijas fakultātes uzstājās ar prezentāciju "Tokenizēts kultūras mantojums – vai NFT[7] ir kultūras nozares nākotne?" (*Tokenizirana Baština* –

[3] Deportēto iedzīvotāju karti "Aizvestie. Neaizmirstie" sk.: https://deportetie.kartes.lv/lv/.
[4] Latviešu diasporas dokumentu datubāzi sk.: https://diaspora.arhivi.lv/.
[5] Igaunijas Nacionālā arhīva digitālos resursus sk.: https://www.ra.ee/vau/index.php/en.
[6] Piemēram, Bela Lajta ir jaunākā Budapeštas pilsētas arhīva izveidotā digitālā platforma.
[7] NFT (*non-fungible tokens)* jeb neaizstājamie blokķēžu žetoni.

ima li NFT budućnost u području kulture?). Autori stāstīja par projektu "NFT tehnoloģijas lietošana kultūras mantojuma nozarē",[8] kura ietvaros tika pētītas blokķēdes tehnoloģijas lietošanas iespējas kultūras mantojuma jomā, nodrošinot digitālo dokumentu un artefaktu, īpaši digitālo mākslas darbu, autentiskumu, integritāti, oriģinalitāti un uzticamību. Autori norādīja uz šīs tēmas aktualitāti un milzīgo potenciālu. NFT jeb neaizstājamie blokķēžu žetoni ir unikāla un neaizvietojama datu vienība, kas glabājas digitālajā virsgrāmatā (blokķēdē). NFT nevar iemainīt vienu pret otru, jo katram žetonam pretī ir unikāla digitālā vērtība, piemēram, fotoattēli, video, 3D modeļi, audio u. c. NFT izmanto blokķēdes tehnoloģiju, lai nodrošinātu publisku īpašumtiesību pierādījumu. Projekts ir iecerēts kā pirmais posms ilgtermiņā plānotam pētījumam, kas radīs neaizstājamo blokķēžu žetonu tehnoloģijas pārvaldības un izmantošanas modeli kultūras mantojuma jomā un izstrādās vadlīnijas tā lietošanai. Datu tokenizācija var radīt juridiskus un ētiskus jautājumus par to, kas un kā izmanto datus un kā tas tiek kontrolēts. Tādēļ projekta komanda apliecina, ka pētījumi ir veikti saskaņā ar ētikas standartiem un neietver pētījumus par cilvēkiem. Šis projekts ir aktīvs jau trešo gadu, un līdzās Zagrebas Universitātei tajā piedalās Zagrebas Valsts arhīvs, Laikmetīgās mākslas muzejs (Horvātija) un Nikolasa Teslas Tehniskais muzejs (Horvātija). Pirmajā projekta izstrādāšanas posmā tika veikta komandas locekļu apmācība.

Pārstāvis no Horvātijas Finanšu aģentūras Boriss Hercegs (*Herceg*) prezentācijā "Publisko materiālu digitalizācijas izaicinājumi" (*Izazovi digitalizacije javnog gradiva*) stāstīja par atmiņas institūcijās glabāto materiālu pārvēršanu no analogiem uz digitāliem failiem. Digitalizācijas ieviešana veicina gan dokumentārā mantojuma saglabāšanu, gan atvieglo pētniecības iespējas. Viņš uzsvēra digitalizācijas procesa izaicinājumus, kas ir saistīti ar digitālo tehnoloģiju straujo attīstību.

Benedikts Peraks (*Perak*) no Rijekas Universitātes Filozofijas fakultātes (Horvātija) prezentācijā "Mākslīgais intelekts kā palīgrīks kultūras iestādēm" (*Stvaranje AI asistenata za ustanove u kulturi*) pievērsās mākslīgā intelekta (MI) attīstībai un tam, kā to var pielāgot dokumentārā mantojuma saglabāšanā un popularizēšanā. MI valodu modeļus var ieviest, lai uzlabotu mijiedarbību ar apmeklētājiem un optimizētu darbības procesus atmiņas institūcijās un kultūras iestādēs. MI attīstās ļoti ātri, taču tas vēl joprojām ir attīstības sākuma stadijā. B. Peraks kā piemērus MI izmantošanai arhīvistikas nozarē minēja metadatu ievadīšanas iespējas. Tas vienkāršotu liela apjoma informācijas apstrādi, veidojot kopsavilkumus vai atlasot kādus konkrētus datus, tādējādi atbrīvojot no šiem laikietilpīgajiem procesiem arhīva darbiniekus.

Otrās dienas pirmais panelis "Arhīvi un migrācijas pēdas" (*Archives and Traces of Migration*) bija veltīts atmiņas institūcijās glabāto materiālu kopumiem, kas atspoguļo migrācijas norises. Šīs tēmas ietvaros tika runāts par to, kā vairot izpratni par nozīmīgiem vēstures notikumiem, balstoties uz atmiņas institūcijās glabātajiem materiāliem.

Ildiko Sereņi (*Szerenyi*) no Ungārijas Nacionālā arhīva prezentācijā "Iedzīvotāju apmaiņas personu lietas – patiesās ainas atspoguļojums" (*Population Exchange files used for creating ground truth*) informēja par Ungārijas Nacionālā arhīva 2023. gadā izstrādāto alternatīvo programmu zināmajai *Transkribus* programmai, kas nodrošina

[8] Vairāk par projektu sk.: https://nft.ffzg.unizg.hr/en/.

Latvijas Nacionālā arhīva pārstāves konferencē "ICARUS Horvātijas dienas" Osijekā. No kreisās: LNA Dokumentu publikāciju un popularizēšanas nodaļas pētniece Anete Korbi, vadošā pētniece Aiga Bērziņa-Kite un nodaļas vadītāja Anita Čerpinska

automātisku teksta atpazīšanu. Prezentācijas laikā I. Sereņi dalījās pieredzē, kā arī atklāja izaicinājumus un problēmas, ar ko arhīvs saskārās programmas izstrādāšanas procesā. Programmas izmēģināšanas fāzē bija iesaistīti 20 brīvprātīgie, kas salīdzināja automātiski atpazītus tekstus ar oriģinältekstiem un ziņoja par nesakritībām un kļūdām. Dokumentu kopums, kas tika izmantots programmas izmēģināšanas fāzē, bija personu lietas, kas saistītas ar iedzīvotāju apmaiņu starp Čehoslovākiju un Ungāriju pēc Otrā pasaules kara.

Draganas Katičas (*Katić*) no Vojvodinas arhīva (Serbija) prezentācija "Grieķi Vojvodinas autonomajā provincē 1945.–1949. g." (*Grci u autonomnoj pokrajini Vojvodini 1945.–1949.*) bija veltīta 2023. gadā Vojvodinas arhīvā atklātajai izstādei, kas iepazīstināja apmeklētājus ar grieķu kopienu, kas apmetās uz dzīvi Vojvodinas provinces Bulkes ciematā. Kopiena šajā laikā bija tik liela un aktīva, ka vienā brīdī kļuva gandrīz par valsti valstī. Konflikts starp Dienvidslāviju un Padomju Savienību skāra arī grieķu kopienu Vojvodinas provincē un noveda pie kopienas sabrukuma, jo gandrīz visi kopienas locekļi pārcēlās uz dzīvi citās valstīs. Izstādes veidošanas ietvaros tika intervēti grieķu kopienas izdzīvojušie locekļi un viņu pēcteči. Izstādes autori ieguva jaunas liecības un atmiņu stāstus, kas deva iespēju uzņemt dokumentālo filmu par dzīvi Vojvodinas provinces Bulkes ciematā 1945.–1949. gadā.

Ļiļjana Bubņeviča (*Bubnjević*) no Vojvodinas arhīva (Serbija) prezentācijā "Arhīva dokumentārās liecības par iedzīvotāju migrāciju Bačkas un Banātas teritorijā 18. un 19. gs." (*Presentation of the archival records on the migration of population in the territories of Bačka and Banat during the 18th and 19th centuary*) iepazīstināja ar vairākām dokumentu kolekcijām, kas ir īpaši nozīmīgas iedzīvotāju migrācijas pētniecībā. Sākot no 18. gs. un vēlāk, vācieši, ungāri, slovāki, horvāti, rumāņi, rusīni[9], ebreji, romi, itāļi, francūži un spāņi vairākos migrācijas viļņos ieradās mūsdienu Vojvodinas teritorijā, tādējādi padarot Vojvodinas apgabalu par vienu no etniski daudzveidīgākajiem apgabaliem Eiropā. Vojvodinas arhīvs glabā daudz nozīmīgu dokumentāro liecību, kas atspoguļo 18. un 19. gs. migrācijas viļņus šajā reģionā.

Otrās dienas paralēlā sekcija "Kreatīvais mantojums" (*Creative Heritage*) bija veltīta dažādu digitālo rīku un interaktīvo projektu izstrādei, kas veidoti ar mērķi popularizēt kultūras mantojumu un piesaistīt pēc iespējas plašāku auditorijas interesi.

Lana Skandera (*Skander*) no Osijekas Mākslas un kultūras akadēmijas uzstājās ar prezentāciju "Kultūras mantojums mācību procesa kontekstā" (*Cultural Heritage in the context of learning*). L. Skandera uzsvēra, ka mūsdienās viedtālruņa izmantošana izglītojošos nolūkos ir ļoti populārs veids, kā bagātināt kultūras mantojuma izzināšanas pieredzi, padarot to dinamiskāku un saistošāku visu vecuma grupu auditorijām. Viņa uzsvēra, ka, piemēram, muzeju gidu ievietošana aplikācijās jau ir novecojis, lai gan vēl joprojām izmantots rīks. Viņasprāt, daudz efektīvākas ir aplikācijas, kas izmanto jaunāko paaudžu tehnoloģijas, kā, piemēram, paplašinātā realitāte un virtuālā realitāte. Arī Osijekas Mākslas un kultūras akadēmijas studenti ir izstrādājuši interneta vietni "*Urban Memory*",[10] kas kalpo kā digitālā datubāze Osijekas pilsētas kultūras mantojuma izpētei.

Margareta Turkaļa Podmanicka no Osijekas Kultūras un mākslas akadēmijas prezentācijā "Mantojums mūs vieno – starpdisciplinaritāte un tīklošana kā Kultūras mantojuma centra pamats" (*Baština nas povezuje – multidisciplinarnost i umrežavanje kao temelj centra za kulturnu baštinu*) pievērsās nesen izveidotā Osijekas Mākslas un kultūras akadēmijas Kultūras mantojuma centra darbībai un uzdevumiem. Centrs ir izveidots ar mērķi apzināt un pētīt materiālo un nemateriālo kultūras mantojumu, veicināt tā saglabāšanu, iesaistot dažādu jomu speciālistus. Pašlaik Kultūras mantojuma centrs aktīvi meklē sadarbības partnerus izglītojošā un pētniecības sektorā. Šī brīža Kultūras mantojuma centra aktuālais projekts ir seno koka ēku apzināšana, kas atrodas Slavonijas reģiona (Horvātija) upju krastos.

Marija Gačiča (*Gačić*) prezentācijā "Jaunas perspektīvas mantojuma aktivitātēs, izmantojot pirmo etnoloģisko darbnīcu Horvātijā privātā biznesa sektorā" (*Nove perspektive baštinskih djelatnosti kroz prvu privatnu etnološku u Hrvatskoj*) iztirzāja jautājumu par Eiropas Savienības fondu piesaistīšu un projektu sagatavošanu. Viņa uzsvēra, ka projektu pieteikumu izvērtēšanā liela loma ir to ilgtspējībai, taču tajā pašā laikā projekta ilgtspējību ir grūti izvērtēt, jo šim vērtēšanas kritērijam trūkst metodoloģijas. M. Gačiča ir dibinājusi platformu "Mantojuma meklētājs" (*Heritage*

[9] Rusīni ir austrumslāvu tauta, kas galvenokārt dzīvo Ukrainas rietumos (Aizkarpatu apgabalā), Slovākijas austrumos, Polijas dienvidos un Serbijas ziemeļos.

[10] Interneta vietni "*Urban Memory*" sk.: https://urbanamemorija.wixsite.com/urbanamemorija.

Chaser). Šī organizācija darbojas Slavonijas reģionā (Horvātija), galvenokārt lauku apvidos, un veicina izpratni par nemateriālās kultūras nozīmi kopienu dzīvē, tūrisma attīstībā, jaunu produktu un pakalpojumu radīšanā, kā arī nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanā.

Aleksandra Uzelaca (*Uzelac*) un Sunčana Franiča (*Franić*) pārstāvēja Horvātijas Attīstības un sabiedrisko attiecību institūtu ar prezentāciju "Modelis *Sophia* visaptverošai kultūras mantojuma projektu novērtēšanai – vai solis ceļā uz ilgtspējību?" (*Sophia model cjelovitog vrednovanja baštinskih projekata – korak prema održivosti?*). A. Uzelaca stāstīja par Horvātijas Attīstības un sabiedrisko attiecību institūta veidotu projektu, kas tapis sadarbībā ar izglītības iestādēm, kas specializējas jauno konditoru apmācībā. Šī projekta ietvaros ir izveidota saldumu līnija, balstīta uz 19. gs. konfekšu receptēm. Izstrādātā saldumu sērija popularizē horvātu komponistus.

Davors Špoļars (*Špoljar*) no Pregradas pilsētas muzeja (Horvātija) uzstājās ar prezentāciju "Erasmus+ programmas iespējas atmiņas institūcijām un organizācijām" (*Mogucnosti programa Erasmus plus za baštinske ustanove i organizacije*). No 2020. līdz 2023. gadam Pregradas pilsētas muzejs īstenoja projektu "*Digimentor* digitālās veicināšanas un aizsardzības prasmes radošajām un tradicionālajām industrijām" kopā ar partneriem no Somijas, Norvēģijas, Latvijas un Itālijas. D. Špoļars dalījās pieredzē par dalību Erasmus+ programmā, kurā apguva prasmes, kā apmācīt atmiņas institūciju darbiniekus izstrādāt izglītojošas programmas senioriem. Atmiņas institūciju darbinieki ir speciālisti savā jomā, taču reti ir specializējušies izglītības sektorā. No 2021. gada Pregradas pilsētas muzejs ir pirmais muzejs Horvātijā, kas ieguva Erasmus akreditāciju pieaugušo izglītības programmā.

Šogad liela daļa referātu norisinājās horvātu valodā, kas ietekmēja ideju un pieredzes apmaiņu starp horvātu valodas pazinējiem un citiem ārvalstu pārstāvjiem. Neraugoties uz to, referātu klāsts angļu valodā bija pietiekami liels un daudzveidīgs, lai uzzinātu par daudzu un dažādu projektu izstrādi.

Konference deva iespēju satikties dažādu nozaru profesionāļiem un iepazīstināt ar savu darbību kultūras mantojuma saglabāšanā, atmiņas institūciju krājumu pieejamības veicināšanā, starptautisku projektu izstrādē, kā arī moderno tehnoloģiju attīstībā. Atmiņas institūciju digitālā transformācija ir neatņemama attīstības sastāvdaļa. Digitālie risinājumi ir labs rīks, kas nodrošina atmiņas institūciju saikni ar sabiedrību un veicina dokumentārā mantojuma popularizēšanu.

Arhīvi Eiropā savai attīstībai veiksmīgi piesaista Eiropas fondu līdzekļus dažādu projektu realizēšanai. Svarīgs aspekts projektu izstrādē un to ilgtspējības nodrošināšanā ir starpdisciplināra sadarbība, veidojot komandas, kuru locekļi pārstāv dažādas nozares.

Ceru, ka tuvākajā nākotnē Latvijas Nacionālais arhīvs apsvērs iespēju pievienoties ICARUS dalībnieku sarakstam. Tas veicinātu intensīvāku pieredzes apmaiņu arhīvam svarīgos jautājumos un sekmētu Latvijas Nacionālā arhīva atpazīstamību Eiropas līmenī.

Anete Korbi

STARPTAUTISKĀS ARHĪVU PADOMES KONGRESS "BAGĀTINOT ZINĀŠANU SABIEDRĪBU"

Starptautiskā arhīvu padome (*International Council on Archives*) regulāri pulcē arhīvu speciālistus – reizi četros gados notiek arhīvu kongress, bet to starplaikā arhīvisti pulcējas uz konferencēm. 2023. gada 9.–13. oktobrī notikušais Starptautiskās arhīvu padomes kongress Abū Dabī Apvienotajos Arābu Emirātos bija arhīvistu ilgi gaidīts notikums, jo sākotnēji kongresa norise bija plānota 2020. gadā par tēmu "Spēcinot zināšanu sabiedrību" (*Empowering Knowledge Societies*), taču to nācās atcelt Covid-19 izplatības dēļ. Tā vietā 2021. gadā par šādu tēmu notika virtuāla konference.

2023. gadā sasauktajā kongresā piedalījās vairāk nekā 3200 dalībnieku – arhīvu jomas speciālistu no 140 valstīm. No Latvijas kongresā piedalījās Kultūras ministrijas Arhīvu, bibliotēku un muzeju nodaļas vadītāja Līga Dimante un Latvijas Nacionālā arhīva (LNA) pārstāves – direktore Māra Sprūdža, direktora vietniece Ingūna Slaidiņa, Latvijas Ventspils zonālā valsts arhīva direktore (tobrīd Ventspils zonālā valsts arhīva galvenā arhīviste) Kentija Vilsone, Administratīvā departamenta direktore Vija Ozola, Latvijas Valsts vēstures arhīva Dokumentu pieejamības un izmantošanas nodaļas vadītāja Aiga Brūze, Institūciju dokumentu un arhīvu pārvaldības departamenta vecākā eksperte konsultante Aiga Pīķe, Attīstības plānošanas nodaļas vadošā arhīva eksperte Ilze Bane-Grīga un Latvijas Valsts arhīva direktora vietniece Marta Reča.

Kongresa tēma "Bagātinot zināšanu sabiedrību" (*Enriching Knowledge Societies*) ietvēra šādas apakštēmas: 1) miers un tolerance (*Peace and Tolerance*); 2) pieejamība un atmiņa (*Access and Memories*); 3) jaunās tehnoloģijas: elektroniskie dokumenti, elektroniskie risinājumi (*Emerging Technologies: Electronic Records, Electronic Solutions*); 4) ilgtspējīgas zināšanas, ilgtspējīga planēta: arhīvi, dokumenti un klimata izmaiņas (*Sustainable Knowledge, Sustainable Planet: Archives, Records and Climate Change*); 5) uzticēšanās un pierādījumi (*Trust and Evidence*).

Profesionālā programma ietvēra pamatreferātu un uzrunu lasījumus, diskusijas, septiņas paralēlas referātu sesijas, izstādes un vēl citas norises, sniedzot iespēju arhīvistu kopienai iepazīties ar pasaules arhīvu pieredzi, gūt informāciju un diskutēt par aktualitātēm arhīvu un dokumentu pārvaldības jomā, jaunākajām metodēm un tehnoloģijām arhīva dokumentu saglabāšanā un izmantošanā un veidot kontaktus ar nozares profesionāļiem no citām valstīm.

Latvijas arhīvu pārstāves kongresā centās noklausīties pēc iespējas vairāk priekšlasījumu, lai aptvertu pēc iespējas lielāku tēmu daudzveidību. Šajā rakstā dalīsimies ar interesantākajām un prātā paliekošākajām idejām un atziņām, ko pārvedām no kongresa.

Kongresa apakštēmā "Jaunās tehnoloģijas: elektroniskie dokumenti, elektroniskie risinājumi" šī brīža notikumu kontekstā īpaši aktuāli bija referāti par Ukrainas digitālo arhīvu saglabāšanu. Lielbritānijas un Ukrainas arhīvu pārstāvji dalījās pieredzē par ieviesto risinājumu digitālo dokumentu saglabāšanas nodrošināšanai. Nedēļu pēc Krievijas uzsāktā kara Lielbritānijas Nacionālā arhīva (*The National Archives*, *United Kingdom*) pārstāvji piedāvāja Ukrainas kolēģiem atbalstu digitālo dokumentu saglabāšanā – pārnest un uzglabāt Ukrainas arhīvu datus serverī bez maksas, bez laika un apjoma ierobežojuma. Tika noslēgts līgums, ka Lielbritānijas Nacionālais arhīvs šos dokumentus

Latvijas pārstāves Starptautiskās arhīvu padomes kongresā "Bagātinot zināšanu sabiedrību". No kreisās: Kultūras ministrijas Arhīvu, bibliotēku un muzeju nodaļas vadītāja Līga Dimante un Latvijas Nacionālā arhīva pārstāves – Kentija Vilsone, Vija Ozola, Ingūna Slaidiņa, Māra Sprūdža, Aiga Brūze, Aiga Pīķe, Ilze Bane-Grīga, Marta Reča. 2023. gada 10. oktobris

glabā tikai kara laikā un ka Ukrainas arhīvu dokumenti nav publiski dokumenti un līdz ar to nav pieejami Lielbritānijas Nacionālā arhīva klientiem. Pateicoties profesionāliem speciālistiem, mazāk nekā 72 stundu laikā tika izveidots drošs tehniskais risinājums ar tehnisko atbalstu un grafisko saskarni. Nodalīti no Lielbritānijas Nacionālā arhīva digitālā krājuma un datiem, tajā tiek glabāti vairāk nekā 30 miljoni digitālo objektu no Ukrainas arhīviem vairāk nekā 150 terabaitu apjomā. Ukrainas arhīvu tīkls ietver astoņus centrālos valsts arhīvus, 27 reģionālos valsts arhīvus un 13 valsts arhīvus – filiāles (ministriju, institūtu u. c. specializētie arhīvi). Ieviesto risinājumu izmanto ap 20 arhīvu, jo daļai pašiem ir iespējama droša saglabāšana.

Nepiemēroti uzglabāšanas apstākļi, resursu trūkums, dabas katastrofas, politiskie un militārie apstākļi rada risku – dokumenti var iet bojā, tikt pārvietoti, pārveidoti vai citādi ietekmēti. Lai mazinātu dokumentu zudumu un bojājumu iespēju, izveidota starptautiska iniciatīva riskam pakļautu arhīvu drošam patvērumam (*Safe Havens for Archives at Risk Initiative*), ko koordinē *swisspeace* – praksē orientēts miera pētniecības institūts Šveicē. Iniciatīva veicina starptautisku sadarbību un drošu, uzticamu patvērumu (repozitoriju) pagaidu glabāšanai šādiem arhīviem. Starptautiskā arhīvu padome ir izstrādājusi vadlīnijas riskam pakļautu arhīvu drošam patvērumam "*Guiding Principles for Safe Havens of Archives at Risk*, 2018".[1] Vadlīnijas attiecināmas gan uz fiziskas, gan digitālas formas dokumentiem, tajās aprakstītie principi balstīti starptautiskā pieredzē.

Nozīmīgs aspekts kongresā bija informācija par Starptautiskās arhīvu padomes (ICA) speciālistu darbu pie jaunā dokumentu aprakstīšanas standarta *Records in Context* (RiC) jaunās, papildinātās versijas. Standarts top jau kopš 2012. gada un apvieno līdz šim arhīvu vidē ļoti plaši izmantotos ICA standartus: *General International Standard Archival Description* (ISAD(G)), *International Standard Archival Authority Records–Corporate Bodies, Persons, and Families* (ISAAR(CPF)), *International Standard Description of Functions* (ISDF) un *International Standard Description of Institutions with Archival Holdings* (ISDIAH). Šie standarti paredzēti, lai tos izmantotu savstarpēji saistīti, veidojot pilnīgu arhīva apraksta modeli. Taču to izstrādes ilgais laiks, dažādie eksperti un tehnoloģiju jaunās iespējas rada standartu savstarpējās savietošanas grūtības. Šo iemeslu dēļ ICA ekspertu grupa sāka jauna standarta izstrādi, un kongresa laikā tika prezentēta jaunā RiC standarta versija. Standarts ir augsta līmeņa konceptuāls modelis, kas koncentrējas uz ierakstu resursu, aģentu (kas tos izveidojuši, izmantojuši vai tajos dokumentēti) identificēšanu un aprakstīšanu, un tām darbībām, ko veic aģenti un ko dokumentē ierakstu resursi. Standarta *Records in Contexts* otrā versija ietver arī arhīva apraksta pamatus (RiC-FAD) un ontoloģiju (RiC-O). Standarta izstrādes grupa pašlaik strādā pie RiC: *Application Guidelines* (RiC-AG) ceturtās un pēdējās daļas izveides. Kongresa laikā tika prezentēti dažādi projekti (Šveicē, Francijā u. c.), kuros izmantots jaunais ICA standarts dokumentu aprakstīšanas jomā. Arī Latvijas Nacionālajam arhīvam jāseko jaunākajām tendencēm arhīvniecības jomā un jāmeklē iespējas attīstīt esošo dokumentu uzskaites, saglabāšanas un aprakstīšanas sistēmu ar iespējām paplašināt sistēmā esošās datubāzes un modernizācijas iespējas atbilstoši RiC standartam. Esošo sistēmu teorētiski ir iespējams paplašināt, izmantojot jauno standarta izpratni par entītēm, ieviešot papildu aprakstīšanas elementus, kā arī meklējot iespējas meklēšanas rīku automatizācijai, lai izmantotu mākslīgā intelekta (MI) sniegtās informācijas radīšanas iespējas.

Karsta tēma arhīvu sabiedrībā ir arī mākslīgā intelekta neizbēgamā ietekme uz dokumentārā mantojuma uzkrāšanu, aprakstīšanu, izmantošanu un saglabāšanu. Kongresa sesijās par mākslīgo intelektu un mašīnmācīšanos tika apskatītas MI tehnoloģiju izmantošanas iespējas un normatīvais regulējums Somijā, Zviedrijā un Dienvidāfrikā, kādi riski un izaicinājumi saistīti ar MI lietošanu dažāda līmeņa lēmumu pieņemšanā. Viena no pirmajām valstīm Eiropā, kas jau 2017. gadā izstrādāja MI stratēģiju, ir

[1] Sk.: https://www.safehavensforarchives.org/en/guiding-principles/.

Somija. Ir izstrādātas vadlīnijas MI izmantošanas risku izvērtēšanai. Piemēram, bez ierobežojumiem MI ir lietojams dažādās vizualizācijās, resursu vajadzību prognozēšanā, teksta, runas atpazīšanā un transkripcijā utt. MI risinājumu lietošana valsts pārvaldes pakalpojumu atbalstā (sarunboti) un veidošanā, sekojot labas pārvaldības principiem, arī nerada riskus. Uzmanīgākiem jābūt, ja MI tiek izmantots lēmumu pieņemšanā. Ja šī lēmumu pieņemšana ir limitēta, atbilst likumdošanai un ir mehānismi tās kontrolei, tad tas ir pieļaujams. Stingri aizliegta ir MI izmantošana nozīmīgu lēmumu, kas paredz padziļinātu izvērtēšanu, individuālu pieeju un pastiprinātu atbildību, pieņemšanā. Somijā no 2023. gada pavasara ir iespējama automatizēta lēmumu pieņemšana publiskajā pārvaldē, ņemot vērā šādus nosacījumus: ja lēmums ir viennozīmīgs un lietai nav nepieciešama papildu izpēte un izvērtēšana, ja šo papildu izvērtēšanu veic cilvēks, ja lēmuma pieņemšanai ir skaidri cilvēka definēti noteikumi, ja fiziskā persona, uz kuru attiecas lēmums, tiek informēta par MI izmantošanu tā pieņemšanā un to var pārsūdzēt. Secināts arī, ka MI izmantošana ir rūpīgi jādokumentē, to skaitā arī arhīva dokumentos. Zviedrijā MI regulējuma izstrādē tiek iesaistīti gan biznesa, gan politikas eksperti, kas iestājas par MI regulējumu un atbalsta demokrātiskās vērtības, privātumu un iekļautību. Tiek veidotas vadlīnijas atbilstoši Eiropas Savienības standartiem, kas, līdzīgi kā Somijā, piedāvās risku izvērtēšanā balstītu pieeju dažādu MI sistēmu veidiem. Nenoliedzami, Somija un Zviedrija ir līderi MI likumdošanas un izmantošanas vadlīniju izstrādē.

Kongresa tēmas "Miers un tolerance" ietvaros par arhīvu pieredzi militārajos konfliktos stāstīja Irānas Islāma Republikas nacionālo arhīvu pārstāvji. Militārie konflikti iedalās ārējos (valstu starpā) un iekšējos (valstī) konfliktos, un tie ir vienlīdz bīstami un arhīvus apdraudoši. Arhīvs ir būtisks informācijas kontroles ierocis, līdz ar to tas jāsargā gan no iznīcināšanas, gan nonākšanas ienaidnieka rokās.

Apvienoto Arābu Emirātu Mehluli Masuku Sorbonnas Universitātes Abū Dabī kolēģi dalījās pieredzē par to, kā dokumentēt konfliktus. Ir iespējams veicināt jaunu un aktīvāku sadarbības pieeju, kurā arhīvisti un konfliktā klātesošie, piemēram, žurnālisti, neitrāli dokumentē kādu konkrētu konfliktu gaitu un šos dokumentus nodod arhīvam. Tāpat arī civiliedzīvotāju, konfliktā cietušo video un foto materiāliem var būt nozīmīga arhīviskā vērtība, kas atspoguļo konfliktu norisi, saturu un tā sekas.

Kongresa apakštēmas "Pieejamība un atmiņas" ietvaros tika apspriestas tādas tēmas kā publisko dokumentu ilgtspēja, arhīvu uzticamība, arhīvi kā pierādījumi, kiberdrošība un uzticamība, tiesības tikt aizmirstam, kā arī bija prezentēti dažādi projekti, kuru mērķis ir vairot sabiedrības interesi par arhīvu, ceļot gaismā pagātnes notikumus un rosinot cilvēkos emocijas.

Personas datu aizsardzība pēdējā desmitgadē ir kļuvusi par aktuālu tēmu Eiropas un arī citu valstu arhīvu dienas kārtībā. Sevišķi lielu apmulsumu arhīvistos radījusi pretruna starp tradicionālo arhīvista uzdevumu sargāt dokumentu autentiskumu un konceptu par datu dzēšanu, bloķēšanu, rediģēšanu jeb tiesībām tikt aizmirstam. Kongresā šīs tēmas ietvaros raisījās diskusijas un tika pausti dažādi viedokļi par to, kā ievērot samērību starp tiesībām tikt aizmirstam un pienākumu saglabāt informāciju.

Sultāna Kabu Universitātes (Omāna) pārstāvis prezentēja tēmu "Digitālie arhīvi starp tiesībām uz atmiņu un tiesībām aizmirst". Pasaulē ir dažādas tiesību tikt aizmirstam definīcijas. Tiesību tikt aizmirstam digitālā vidē īstenošana izvirza gan tehniskus, gan juridiskus izaicinājumus. Tiesības tikt aizmirstam publiskajos un privātajos elektroniskajos

arhīvos ir pretrunā ar praksi tīmekļa arhīvos, tostarp ar Google meklētājprogrammu pieredzi, un ir gandrīz neiespējami saskaņot šīs tiesības ar tiesībām piekļūt informācijai.

Neierastu aspektu attiecībā uz arhīva lomu sabiedrības kopējās atmiņas un tās atsevišķo locekļu atmiņu glabāšanā pavēra Maltas Nacionālā arhīva un ANO Maltas Starptautiskā novecošanas pētījumu institūta kopīgais ziņojums. Pretēji tiesībām tikt aizmirstam ziņojumā pausts viedoklis, ka tiesības ir arī tiem, kas vēlas atcerēties un tikt pieminēti, un tādējādi arhīvu pienākums ir šādas tiesības aizsargāt. Maltas Nacionālais arhīvs un Novecošanas pētījumu institūts sadarbojas, organizējot nodarbības demences skartiem cilvēkiem. Regulārās tikšanās reizēs, skatoties arhīvā glabātos foto un video materiālus, slimnieki sāk atcerēties pagātnes notikumus un demences attīstība tiek palēnināta. Tas ir lielisks piemērs, cik dažādos un negaidītos veidos var tikt izmantots arhīvos glabātais dokumentārais mantojums.

Austrālijas pārstāvji prezentēja izstādi, kuras tapšanā arhīvs veiksmīgi sadarbojies ar mākslinieku. Arhīva dokumenti kalpo tikai kā atsauces materiāls, uz kā pamata tiek veidoti vizuāli bagāti mākslas darbi, kas papildināti ar skaņas un gaismas efektiem. Šī izstāde "Skeleti" (*Skeletons*) atver durvis uz Austrālijas vēstures tumšākajiem notikumiem un metaforiski salīdzina tos ar skeletiem drēbju skapī. Valsts arhīvos tiek meklēti jauni pierādījumi konfliktiem ar koloniālo varu un nerimstošo aborigēnu pretošanos, ceļot gaismā iepriekš nezināmus notikumus. Izstādē aplūkojami uz arhīva dokumentu bāzes veidoti tekstilmākslas darbi, kas apliecina aborigēnu pārciestās grūtības un tiekšanos pēc brīvības.[2]

Cita izstāde Sidnejā bijusi pozitīvs piemērs sabiedrības iesaistei izstādes tapšanā un ļāva cilvēkiem apzināties, ka muzeji un arhīvi nav vienīgās vēsturiskā materiāla krātuves. Ideja izstādei radās brīdī, kad Ēģipte pārcieta lielu sausumu un Aleksandrijas kluba (*Alexandria Club*) biedri vēlējās godināt konkrētu notikumu Ēģiptes vēsturē – Asuānas aizsprosta būvniecību, kas bija viens no nozīmīgākajiem valsts mēroga projektiem Ēģiptē no 1960. līdz 1971. gadam. Līdztekus tādiem ierastākiem izstāžu eksponātiem kā medaļas, monētas, pastmarkas, caurlaides, biļetes un bukleti tika prezentētas arī darba drēbes, darbarīki, mašīnu atslēgas un pat ieži. Tā kā vairākums kluba biedru bija liecinieki šim periodam, izstāde tika veidota no privāti saglabātiem priekšmetiem un arhīvu kolekcijām un veltīta Sidnejā dzīvojošo ēģiptiešu kopienai. Izstāde uzsvēra privāto arhīvu materiālu daudzveidību un nozīmību, ļaujot sabiedrībai iesaistīties un vienoties atmiņās par kopīgu notikumu.

Jaunās paaudzes piesaistīšanā arhīvam ļoti veiksmīgi darbojas Igaunija, kur arhīvs atrodas Izglītības un zinātnes ministrijas paspārnē, tāpēc liela uzmanība tiek pievērsta arhīvpedagoģijai. Igaunijas Nacionālais arhīvs jau kopš tā dibināšanas sadarbojas ar Tartu Universitāti un piedāvā izglītojošas ekskursijas augstskolas studentiem. Lielu pieaugumu arhīva apmeklētāju skaitā radīja 2017. gadā atklātā galvenā arhīva ēka *Noora*, kas atrodas Tartu. Liels uzsvars tiek likts uz skolēnu izglītošanu, veidojot mācību programmā balstītas nodarbības – ir sagatavotas vairāk nekā 32 nodarbības par vēsturi, ķīmiju, ģeogrāfiju un plašsaziņas līdzekļiem, kuras pasniedzējs var papildināt arī ar darbnīcām. Nodarbības tiek

[2] Izstādes bukletu sk.: https://blogs.archives.qld.gov.au/wp-content/uploads/2023/05/Judy-Watson-skeletons-program.pdf.

piedāvāts vadīt arī uz vietas skolās. Lai arhīvu padarītu bērniem interesantāku, viņiem tiek ļauts darboties arī ar dokumentiem vai to kopijām gadījumā, ja dokuments ir sliktā stāvoklī. Reizi gadā tiek organizēti ģimenēm veltīti pasākumi un darbnīcas. Lai atrastu jaunu auditoriju, tiek domāts par pieredzes dažādošanu, piedāvājot kvesta istabas un programmas arī pieaugušajiem. Pasaulē, kurā valda informācijas pārpilnība, Igaunija arvien meklē jaunus ceļus, kā popularizēt arhīvu apjomīgās kolekcijas. Secināts, ka ļoti daudzās valstīs ir grūtības piesaistīt arhīvam apmeklētājus un jāpievērš lielāka uzmanība sabiedrības izglītošanai, arhīva bagātīgo materiālu integrējot gan mākslā, gan izglītības sistēmā.

Endrū Peins (*Payne*), Lielbritānijas Nacionālā arhīva Izglītības un informēšanas nodaļas vadītājs, iepazīstināja klausītājus ar idejām, kā veicināt arhīvu pieejamību plašākam un dažādākam apmeklētāju lokam. Lai to panāktu, arhīvam jākļūst iekļaujošam, vērstam uz uzņēmējdarbību, jāveicina partnerība, sadarbība un finansēšanas iespējas, jāizprot savi apmeklētāji, jālieto jaunākās tehnoloģijas un iesaistes tehnikas, jāveido inovatīva iesaistīšanās sabiedrības attīstībā. Lai labāk izprastu savus apmeklētājus, Lielbritānijas Nacionālais arhīvs veica izpēti. Apmeklētāji tika iedalīti septiņās grupās – lojālie (apmeklē arhīvu un visus tā pasākumus), pētnieki (apmeklē tikai lasītavas), tiešsaistes apmeklētāji (apmeklē arhīvu tikai attālināti), ziņkārīgie prāti (apmeklētāji, kas alkst iegūt jaunas zināšanas, diskutēt), personas, kas apmeklē dažādas kultūras iestādes un pasākumus, ģimenes (apmeklē ģimenēm veltītus pasākumus, veic dzimtas izpēti), dažādu kopienu pārstāvji. Izpētē secināts, ka iztrūkstošā grupa ir skolēni un skolotāji. Lai iesaistītu šo grupu arhīva apmeklēšanā, tas izstrādāja vairākas arhīvpedagoģiskās programmas, radošās darbnīcas, to skaitā arī tiešsaistes nodarbības,[3] tematiskās dienas un pasākumus. Lai mudinātu skolotājus izglītības procesā vairāk vēstīt par arhīvu un tā nozīmi, Lielbritānijas Nacionālais arhīvs izstrādāja izglītojošu programmu un radošo darbnīcu skolotājiem. Ar šiem pasākumiem arhīvs vēlas palielināt pašreizējo apmeklētāju (skolēnu, topošo studentu) skaitu no 20 000 apmeklētāju 2023. gadā līdz 60 000 apmeklētāju 2030. gadā. Tāpat arhīvs vēlas palielināt arhīva programmu apmeklējušo skolotāju skaitu līdz 4000 apmeklētājiem 2025. gadā. Veicot aptauju par arhīva atpazīstamību, tika secināts, ka visvājākā tā ir valsts ziemeļu daļā. Aptaujās personas (skolēni un skolotāji) norādīja, ka pārsvarā neizmantotu arhīvu informācijas meklēšanā, kā arī nav informēti par dažādajiem arhīva piedāvātajiem arhīvpedagoģiskajiem pasākumiem. Lai veicinātu skolu ieinteresētību arhīva pasākumos, tika izveidots projekts "20. gadu ielas".[4] Izmantojot 1921. gada Lielbritānijas tautas skaitīšanas materiālus, četru pilsētu vietējie arhīvi, muzeji, mākslinieki un skolas skolotāji izveidoja kopīgu programmu par kādu konkrētās pilsētas ielu. Šī programma ir īpaša, jo arhīva darbinieki kopā ar muzeju pārstāvjiem un vietējiem māksliniekiem devās uz skolām un kopā ar skolēniem pētīja ielas vēsturi, arhitektūru un tās iedzīvotājus. Tādējādi tika veicināta ne tikai skolēnu ieinteresētība vietējā vēsturē un arhīva dokumentu izpētē, bet arī audzēta izpratne par pašu arhīvu un tā lomu sabiedrības un kultūras attīstībā.

Orhūsas pilsētas arhīva (Dānija) pārstāvis Sērens Bičs Kristensens (*Christensen*) klātesošos iepazīstināja ar digitālajiem risinājumiem, ko izmanto arhīvs, lai uzrunātu pilsētas iedzīvotājus un viesus. Viņš uzsvēra pilsētu arhīvu nozīmi dialoga veidošanā starp iedzīvotājiem par pilsētas vēsturi, tā lomu iedzīvotāju identitātes jeb piederības stiprināšanā, kā arī dokumentu saglabāšanā, kas ietekmēs pilsētas nākotnes lēmumus

Datu pārvaldības modelis *Be FAIR and CARE.* Digitālo objektu atrodamība (F), pieejamība (A), sadarbspēja (I) un atkārtota izmantošana (R) kopienas ieguvumam (C), atļaujot kontroli (A), uzņemoties atbildību (R) un ievērojot ētiku (E). https://www.gida-global.org/care

un attīstību. Lai panāktu, ka arhīvs ir viegli sasniedzams iedzīvotājiem un diendienā sadarbojas gan ar valsts, gan pašvaldības iestādēm, arhīvs ir izveidojis digitālo arhīva portālu,[5] kurā iedzīvotāji var iepazīties ar pilsētas vēsturi (*Aarhus wiki*). Pie pilsētas vēstures, kultūras, arhitektūras vietām izvietoti īsi apraksti, kas ietver QR kodu, kuru noskenējot lasītājs tiek aizvests uz jau plašāku vēsturisko aprakstu. Portālā pieejamas arī dažādas tematiskās kolekcijas, kurās apmeklētāji var aplūkot gan dažādu notikumu, gan vietu fotoattēlus. Piemēram, viena no plašākajām tematiskajām izstādēm ir par Sallinas universālveikala vēsturi.[6] Tāpat arhīvs izveidojis tiešsaistes arhivēšanas pakalpojumu, kurā gan privātpersonas, gan iestādes var nodot savus dokumentus, pirms tam tos aprakstot. Arhīva projektā "Retro" ir iesaistīta pati sabiedrība, t. i., ar brīvprātīgo palīdzību tiek digitalizēti un transkribēti pašvaldības pagastu padomju protokoli. Šī projekta galvenais mērķis ir aizsargāt Dānijas kultūras mantojumu, digitalizējot vietējās vēstures nozīmīgākos avotus un šajā pašā procesā izstrādājot rokraksta mašīnmācīšanās modeļus.

Publisko dokumentu ilgtspēja tika apspriesta kongresa apakštēmā "Uzticēšanās un pierādījumi". Interesanta ir Alžīrijas pieredze – Alžīrijas arhīvos kopš 1990. gada strādā tiesību eksperti arhīvu jomā. Šādas profesijas pārstāvji ir kompetenti gan tiesību, gan arhīvu nozarē, ar tehniskām zināšanām arhivēšanā un arhīvu procesos, lai spētu izvērtēt dokumentu tiesiskumu, oriģinālumu un nemainīgumu. Tiesību eksperti arhīvu jomā veic

[3] Sk.: www.nationalarchives.gov.uk/education.
[4] The National Archives. 20sStreets Education Project – Bringing local history to life for children. Video angļu valodā sk.: http://www.youtube.com/watch?v=eO3yliYrEAM.
[5] Sk.: www.aarhusarkivet.dk.
[6] Sk.: https://sallingarkivet.dk/dk.

iedzīvotāju prasījumu pirmspārbaudi – izvērtē dokumentu autentiskumu, vai gadījums ņemams vērā, bet nepieņem lēmumus. Viņi sniedz informāciju tiesībsargājošajām institūcijām, un ekspertu darbs ir pakļauts to uzraudzībai. Alžīrijas arhīvos institūciju un īpašumtiesību apliecinošie dokumenti galvenokārt tiek izmantoti tiesību aizsardzībai, mazāk – pētniecībai (atsevišķas dokumentu grupas nav atļauts izmantot).

Vienā no arhīvu profesionāļu ētiskumam veltītajām sesijām tika prezentēts noderīgs un izzinošs resurss – grāmata "Arhīvi, ētika un likums Indijā: Vadlīnijas arhīvistiem Indijā" (*Archives, Ethics and the Law in India: A Guidebook for Archivists in India*, 2023[7]). Laikā, kad arhīvu darbam un lēmumiem jābūt gan tiesiskiem, gan ētiskiem, publiskās un privātās informācijas robežšķirtne kļūst arvien grūtāk nosakāma. Arhīviem ir jātiecas ievērot *Be FAIR and CARE* princips, kā arī jāievēro četri darbības virzieni: 1) saglabāt; 2) pētīt; 3) iesaistīt sabiedrību; 4) izglītot. Tāpēc ir izstrādātas vadlīnijas ar jautājumiem, ko var izvērtēt un pārdomāt, taču tie nav strikti noteikumi, kam jāseko. Grāmatā aplūkotas daudzveidīgas ar arhīvu ētiku saistītas tēmas – sabiedrības dažādība, privātums, tiesības būt (ne)redzamam, arhīvu pieejamība un daudzas citas. Tās tapšanas gaitā tika aptaujātas institūcijas, privātas organizācijas un iedzīvotāji, kā arī notika semināri, diskusijas un konsultācijas ar ekspertiem. Lai gan grāmata sarakstīta Indijas auditorijai, tajā atrodama informācija, kas ir noderīga arhīvistam jebkurā pasaules valstī.

Kā jau raksta sākumā minējām, Starptautiskā arhīvu padome katru gadu pulcē arhīvu nozares profesionāļus lielos starptautiskos pasākumos. 2024. gadā tā būs 74. gadskārtējā ICA konference Goldkostā Austrālijā, bet 2025. gada rudenī plānots arhīvistu kongress Barselonā Spānijā.

Ingūna Slaidiņa, Aiga Pīķe, Ilze Bane-Grīga, Kentija Vilsone, Aiga Brūze, Vija Ozola

[7] Sk.: https://ethics-law.archives.ncbs.res.in/.

JAUNĀKĀ LITERATŪRA

ZINĀTNISKIE PĒTĪJUMI

Barbans, Jānis (sast.) (2023). *Latvijas pilsētas 100 kartēs.* Rīga: Jāņa sēta, Latvijas Nacionālā bibliotēka, Latvijas Nacionālais arhīvs, 207 lpp.

ISBN 9789984077710

Šis ir trešais izdevums sērijā "100 kartes". Izdevumā publicēti 100 vēsturiskie pilsētu plāni, kas atspoguļo mainīgo ainavu un vēsturiskos notikumus 39 pilsētās no 17. gs. līdz 1987. gadam. Izdevumā publicētie plāni ir papildināti ar aprakstiem un citiem attēliem, atspoguļojot zīmīgākos vēstures notikumus, kas risinājušies plānu tapšanas laikā. Skaitliski lielākais vairākums pilsētu plānu atspoguļo Rīgas mainīgo ainavu, bet iekļautas arī mazāku pilsētu vēsturiskās kartes. Grāmatā publicētās kartes ir neliels ieskats Latvijas atmiņas institūciju kartogrāfiskajā mantojumā.

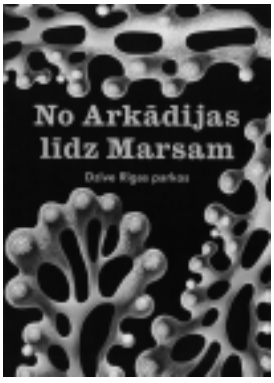

Boluža, Anda (2023). *No Arkādijas līdz Marsam: dzīve Rīgas parkos.* Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 157 lpp.

ISBN 9789934610424

Izdevumā apkopota daļa no Latvijas Nacionālās bibliotēkas veidotās izstādes "No Arkādijas līdz Marsam" materiāliem. Izdevums stāsta par Rīgas parku vēsturi, un tajā ir publicēta unikāla parku vēsturisko plānu izlase no Latvijas Nacionālās bibliotēkas krājuma un fotogrāfijas no dažādām atmiņas institūcijām. Par Rīgas parkiem dota svarīgākā informācija koncentrētā veidā. Izdevumu papildina četru autoru – Kristas Burānes, Ilutas Dauškanes, Gundegas Laiviņas un Venta Vīnberga – esejas, kas aktualizē jautājumu par pilsētas zaļo zonu nozīmi mūsdienu kontekstā, kā arī aplūko nākotnes perspektīvas šajā jomā.

Dreimane, Jana (2023). ***Latvijas Bibliotekāru biedrība simts gados, 1923–2023*****. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 423 lpp.**

ISBN 9789934610455

Grāmata ir veltījums Latvijas Bibliotekāru biedrības 100 gadu jubilejai. Grāmatas pirmajā daļā publicēti pētījumi par Latvijas Bibliotekāru biedrības darbību no tās dibināšanas 1923. gadā līdz mūsdienām, kas iepazīstina ar biedrības lomu un tās attīstību nozares procesos. Grāmatas otrajā daļā ir publicēts apjomīgs uzziņu materiāls par organizāciju – Latvijas Bibliotekāru biedrības darbības hronoloģija, Latvijas Bibliotekāru biedrības valdes sastāvs, valdes priekšsēdētāji, revīzijas komisijas locekļu saraksti. Pētījumi veikti, izmantojot galvenokārt dokumentus no LNA Latvijas Valsts arhīva Latvijas Bibliotekāru biedrību fonda un Latvijas Nacionālās bibliotēkas Latvijas Bibliotekāru biedrības arhīva. Nobeigumā dots personu rādītājs.

Jēkabsons, Ēriks, Ščerbinskis, Valters, Zelmenis, Gints (2024). ***Latvijas Satversmes sapulce deputātu biogrāfijās, 1920–1922.*** **Rīga: Latvijas Nacionālais arhīvs, 352 lpp., XXXII lpp. ielīmes.**

ISBN 9789984836126

Izdevumā ir iekļautas Latvijas Satversmes sapulcē ievēlēto deputātu biogrāfijas, kas darbojās Satversmes sapulcē laika posmā no 1920. gada 1. maija, kad notika tās atklāšanas sēde, līdz 1922. gada 3. novembrim – Satversmes sapulces pēdējai plenārsēdei. Izdevumu papildina *Dr. hist.* Ginta Zelmeņa zinātniskais ievads, kas aplūko tādas tēmas kā Satversmes sapulces vēlēšanas un to rezultātus, Satversmes sapulces darbību kopumā, ievēlēto deputātu izglītības līmeni un politisko darbību. Iezīmēti arī Satversmes sapulces deputātu tālākie likteņi pēc Satversmes sapulces pilnvaru beigām. Grāmatas noslēgumā pielikumos iekļauts Satversmes sapulces prezidija sastāvs un Satversmes sapulces komisiju sastāvs un to izmaiņas. Grāmata papildināta ar vizuālo materiālu – dokumentiem un fotogrāfijām.

Kalna, Sanita, Šabanovs, Jānis (sast.) (2023). ***Koks un cilvēks Ziemeļeiropā no senvēstures līdz mūsdienām: rakstu krājums.*** **Rīga: Latvijas Nacionālais vēstures muzejs, 295 lpp.**

ISBN 9789984747590

Šis ir starpdisciplinārās konferences "Koks un cilvēks Ziemeļeiropā no senvēstures līdz mūsdienām" rakstu krājums, kura tapšanā piedalījušies 27 dažādu jomu speciālisti. Zinātnisko rakstu krājumā daudzpusīgā veidā aplūkoti cilvēka un koka mijiedarbība, vēsturiskie un kultūrvēsturiskie aspekti dažādu vēstures periodu kontekstā. Rakstu krājums piedāvā plašu tēmu loku un interpretācijas iespējas par cilvēka un koka attiecībām no pēdējā leduslaikmeta beigām līdz mūsdienām. Rakstiem pievienoti kopsavilkumi angļu valodā.

Zinātniskie raksti, 11 (XXXI) **(2023). Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 383 lpp.**

ISSN 2661-5134

ISSN 1691-5941 (e-resurss)

Latvijas Nacionālās bibliotēkas Zinātnisko rakstu 11. sējumā "Latviešu kultūra rokrakstos un laikrakstos" publicēti piecpadsmit raksti, kas saistīti ar vairākiem pētījumu virzieniem. Krājums organizēts trīs daļās. Pirmajā daļā "Rokraksti un to konteksti" iekļauti pētījumi par latviešu literārās grāmatniecības un kultūras vēstures aspektiem no 18. gs. vidus līdz 20. gs. sākumam. Otrajā daļā "Laikraksti" publicēts apkopojums no 2022. gada decembrī Ģederta Eliasa Jelgavas Vēstures un mākslas muzejā notikušās starptautiskās konferences, kas bija veltīta "Latviešu Avīzēm" (1822.–1915. g.). Trešajā krājuma daļā "*Miscellanea*" publicēti pētījumi, kas tapuši Latvijas Nacionālās bibliotēkas krājuma izpētes rezultātā. Teksts latviešu un angļu valodā, kopsavilkumi angļu un latviešu valodā.

ZINĀTNISKI KOMENTĒTĀS AVOTU PUBLIKĀCIJAS

Jēkabsons, Ēriks (sast.) (2023). ***Cīņa par brīvību: Latvijas Neatkarības karš (1918–1920).*** **4. daļa:** ***1919. gada decembra sākums – 1920. gada rudens.*** **Rīga: Latvijas Nacionālais arhīvs, 447 lpp., XXXII lpp. ielīmes (Vēstures avoti, X)**

ISBN 9789984836119

Izdevumā publicēti 228 dokumenti, un tie sniedz ieskatu militārajās un politiskajās norisēs Neatkarības kara pēdējā posmā – no 1919. gada decembra sākuma līdz 1920. gada rudenim. Šajā periodā, kas sākās pēc P. Bermonta karaspēka sakāves, norisinājās Latgales operācija, kuras laikā Latvijas armija sadarbībā ar Polijas armiju atbrīvoja Latvijas austrumu daļu no iebrukušās Padomju Krievijas Sarkanās armijas. Latvijas Neatkarības karš oficiāli beidzās ar miera līguma parakstīšanu starp Latviju un Padomju Krieviju 1920. gada 11. augustā, taču robežjautājumu atrisināšana noslēdzās vēlāk, tā paša gada rudenī. Dokumentu krājumu veido divas avotu grupas. Apjomīgākā dokumentu daļa atspoguļo vēsturisko un militāro notikumu gaitu, tiem seko notikumos iesaistīto personu atmiņas un pārskati. Dokumentu krājumā publicēts *Dr. hist.* Ērika Jēkabsona zinātniskais ievads. Izdevuma beigās ievietota notikumu hronika par 4. daļā aplūkoto periodu. Pielikumā iekļauts personu rādītājs, vietu rādītājs 1.–4. daļai. Dokumentu krājums papildināts ar vizuālo materiālu – fotogrāfijām, dokumentiem, kartēm.

Paškevica, Beata (sast.) (2024). ***Frīdrihs Bernhards Blaufūss. Dzīvesgājums.*** **Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 245 lpp.**

ISBN 9789934610486

Izdevumā pirmo reizi publicēta Rīgas Sv. Jēkaba baznīcas mācītāja un pirmā latviešu valodā sacerētā vēstures apcerējuma "Vidzemes stāsti" autora Frīdriha Bernharda Blaufūsa (1697–1756) autobiogrāfija. Grāmatā publicēts Beatas Paškevicas zinātniskais ievads, kas aplūko F. B. Blaufūsa dzīvi un literāro darbību, un jānorāda, ka viņa literārā darbība ir apjomīgāka, nekā līdz šim bija zināms. Autobiogrāfijas manuskripts glabājas Unitātes arhīvā Hernhūtē (Vācija). No vācu valodas to tulkojusi Beata Paškevica. Grāmatā publicēta F. B. Blaufūsa tekstu bibliogrāfija. Izdevums vācu un latviešu valodā. Izdevums papildināts ar ilustrācijām.

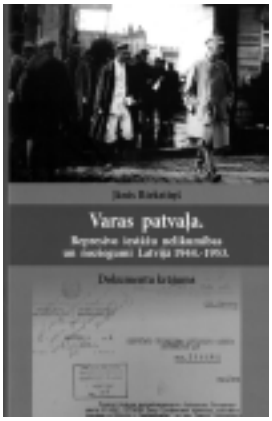

Riekstiņš, Jānis (2023). ***Varas patvaļa. Represīvo iestāžu nelikumības un noziegumi Latvijā, 1944–1953.*** **Rīga: LR Tieslietu ministrija, 183 lpp.**

ISBN 9789934916847

Dokumentu krājums sagatavots, pamatojoties uz Latvijas arhīvos glabātajiem dokumentiem, pārsvarā izmantojot LNA Latvijas Valsts arhīva dokumentus. Izdevumā apkopotie materiāli stāsta par okupācijas režīma varas institūciju atjaunošanu 1944. gadā līdz ar Sarkanās armijas karaspēka daļu iebrukšanu Latvijā, kad atsāka darboties staļiniskā totalitārā režīma likumi, kuru ietvaros tika veikti daudz smagu noziegumu pret civiliedzīvotājiem. Autors norāda, ka visi LPSR Valsts drošības tautas komisariāta (VDTK), Valsts drošības ministrijas (VDM) un tās institucionālo pēcteču 1944.–1956. gadā sastādītie operatīvās darbības dokumenti 1989. gadā tika izvesti uz Krieviju vai iznīcināti, tādēļ pētnieku rīcībā VDTK / VDM darbinieku izdarīto noziegumu liecību nav daudz.

AVOTI

Geka, Dzintra (sast.) (2023). ***Kur palika tēvi?*** **Rīga: Fonds "Sibīrijas bērni", 696 lpp.**

ISBN 9789934901621

Šajā izdevumā Dzintra Geka turpina tēmu, ko aizsāka ar grāmatu "Mātes Sibīrijā". Izdevumā publicēts vēsturnieka Latvijas Nacionālā arhīva eksperta Ainára Bambala pētījums par Gulaga nometnēm, uz kurām 1941. gadā tika izsūtīti latviešu vīrieši. Grāmatā lasāmas Vladimira Veremjova piezīmes par Vjatlagā ieslodzītajiem latviešiem, Jēkaba Graudiņa atmiņas par Vjatlagu un fragmenti no Artūra Stradiņa Vjatlaga dienasgrāmatām. Grāmatas otrajā daļā publicētas 1941. gadā izsūtīto bērnu atmiņas par tēviem un mūsdienu bērnu izpratne par deportācijām zīmējumos. Izdevums papildināts ar apjomīgu skaitu fotogrāfiju.

Ozola, Agrita (sast.) (2023). *Sibīrijas vēstules.* Tukums: Tukuma muzejs, 627 lpp.

ISBN 9789934918315

Grāmatā ir publicētas 19 autoru 52 vēstules, kas iekļautas UNESCO programmas "Pasaules atmiņa" Latvijas nacionālā reģistra nominācijā "Sibīrijā rakstītās vēstules uz bērza tāss". Vēstules tapušas laika posmā no 1943. līdz 1965. gadam. Vēstuļu autori kā padomju varai nevēlamas personas ir tikušas arestētas un sodītas ar ieslodzījumu darba nometnēs vai deportētas uz Sibīriju. Šīs vēstules ir vērtīgs vēstures avots, kas atklāj izsūtīto cilvēku un to tuvinieku likteņus. Grāmatas pirmajā daļā lasāms Agritas Ozolas stāsts par traģiskajām lapaspusēm Latvijas vēsturē, vēstuļu autoru dzīvesstāstiem un vēstulēs atspoguļotajiem notikumiem. Otrajā daļā ir publicētas transkribētas un tulkotas 52 vēstules. Publicēti krāsaini vēstuļu attēli. Vēstules glabājas 11 Latvijas muzejos. Grāmata latviešu, angļu, krievu un franču valodā.

HRONIKA

2023. GADA JŪLIJS–DECEMBRIS

1. jūlijā LNA Dokumentu publikāciju un popularizēšanas nodaļas vadošajam pētniekam Jānim Šiliņam 10 gadu darba jubileja.

1. jūlijā LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva Dokumentu saglabāšanas nodaļas glabātavas vadītājai Ievai Vāverei 10 gadu darba jubileja.

1. jūlijā–27. oktobrī, godinot Dziesmu svētku tradīcijas 150. gadadienu, Rīgas Sv. Pētera baznīcā apskatāma Latvijas Nacionālā arhīva veidota izstāde "Dziesmas spēks".

1. jūlijā–31. decembrī LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvs digitālajā krātuvē "Redzi, dzirdi Latviju!" izveido jaunu tematisko kolekciju ciklu "Dziesmu un deju svētki", kurā publicētas sešas dokumentu tematiskās kolekcijas. Tēmas ietvaros apskatāmi dokumenti par Dziesmu svētku tradīciju Latvijas Republikas laikā līdz 1940. gadam, par to turpinājumu un svētku norisi laikā no 1948. līdz 1985. gadam, kā arī par latviešu diasporas Dziesmu svētkiem pasaulē no LNA Latvijas Valsts arhīva, Jēkabpils ZVA, Liepājas ZVA, Siguldas ZVA, Valmieras ZVA, Ventspils ZVA, Rēzeknes ZVA, Daugavpils ZVA un Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva fondiem.

1. jūlijā–31. decembrī LNA Ventspils ZVA vestibilā apskatāma izstāde "Ventspils aug kopā ar Latviju", kas pa desmitgadēm atspoguļo Ventspils pilsētas saimnieciskās un kultūras dzīves attīstību, kā arī pilsētvides izmaiņas 20.–21. gadsimtā.

2. jūlijā LNA Daugavpils ZVA palīgstrādniecei glabātavā Ingai Spruktei 20 gadu darba jubileja.

3. jūlijā LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva Kino digitalizācijas un tehniskā nodrošinājuma nodaļas vadītāja vietniekam Rūdolfam Henčelim 10 gadu darba jubileja.

7.–30. jūlijā par godu Rīgas Stradiņa universitātes tautas deju ansambļa "Ačkups" 70 gadu jubilejai Latvijas Nacionālā arhīva izstāžu logos Rīgā, Šķūņu ielā 11, apskatāma izstāde "Laika atspulgs". Izstāde ir tapusi sadarbībā ar Rīgas Stradiņa universitāti un Latvijas Nacionālo arhīvu.

10. jūlijā LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvā izveido Dokumentu digitalizācijas nodaļu, kurā apvieno šajā arhīvā uzkrāto dokumentu digitalizācijas funkcijas.

29. jūlijā LNA Jēkabpils ZVA arhīva ekspertei Rudītei Krūmiņai 20 gadu darba jubileja.

30. jūlijā–3. augustā LNA Latvijas Valsts vēstures arhīvā norisinās BBC dokumentālā seriāla "*Who Do You Think You Are*" epizodes filmēšana.

1. augustā ekskursijā LNA Latvijas Valsts vēstures arhīvā viesojas ASV izglītības apmaiņas projekta "*Project Go*" studenti, kurus ar arhīvu iepazīstina Dokumentu uzskaites un saglabāšanas nodaļas vadītājs Uldis Vanags.

1. augustā LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva Elektronisko dokumentu nodaļas vadītājam Svjatoslavam Matvējevam 10 gadu darba jubileja.

1. augustā LNA Latvijas Valsts vēstures arhīva uzskaites nodaļas vecākajai grāmatvedei Anitai Vībei 20 gadu darba jubileja.

1. augustā LNA Latvijas Valsts arhīva ekspertam konsultantam Ainaram Mazvērsītim 25 darba gadu jubileja.

1.–31. augustā Latvijas Nacionālajā arhīvā programmas "Nodarbinātības pasākumi vasaras brīvlaikā personām, kuras iegūst izglītību vispārējās, speciālās vai profesionālās izglītības iestādēs" ietvaros strādā 31 skolēns.

6. augustā LNA Valmieras ZVA direktorei Aijai Pelēkajai 20 gadu darba jubileja.

11. augustā LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvs sadarbībā ar Nacionālo kino centru portālā www.filmas.lv izveido kinooperatora Kalvja Zalcmaņa piemiņai veltītu filmu izlasi no digitalizētām un atjaunotām filmām.

15. augustā LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva direktorei Dacei Bušantei 10 gadu darba jubileja.

20. augustā LNA Dokumentu preventīvās saglabāšanas departamenta Restaurācijas nodaļas restauratoram ekspertam Eināram Sondoram 10 gadu darba jubileja.

27. augustā LNA Dokumentu publikāciju un popularizēšanas nodaļas arhīva eksperts Arturs Žvinklis piedalās Latvijas Radio 1 raidījumā "Šīs dienas acīm", sarunājoties par notikumiem Eiropā 1938. gadā.

29. augustā LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvs sadarbībā ar Nacionālo kino centru portālā www.filmas.lv izveido aktrises un režisores Dzidras Ritenbergas 95 gadu jubilejas filmu izlasi no digitalizētām un atjaunotām filmām.

1. septembrī LNA Latvijas Valsts vēstures arhīva Dokumentu uzskaites un saglabāšanas nodaļas galvenajam fondu glabātājam glabātavas vadītājam Valdim Francim Plennem 30 gadu darba jubileja.

1. septembrī LNA Latvijas Valsts vēstures arhīva Dokumentu uzskaites un saglabāšanas nodaļas galvenajam fondu glabātājam glabātavas vadītājam Raimondam Romanovskim 40 gadu darba jubileja.

2. septembrī LNA Latvijas Valsts arhīva direktorei Lindai Stūrītei 20 gadu darba jubileja.

5. septembrī TV3 raidījumā "900 sekundes" demonstrē sižetu par kinooperatora Ulda Brauna fotonegatīvu kolekciju LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvā.

5.–6. septembrī LNA Jēkabpils ZVA darbinieki piedalās mācību seminārā LNA Liepājas ZVA "Zonālā valsts arhīva loma Nacionālā dokumentārā mantojuma saglabāšanā institūcijās un zonālo valsts arhīvu uzkrāto dokumentu izmantošana sabiedrības interesēs".

6. septembrī, atzīmējot Valmieras Drāmas teātra 100. jubileju, LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvs vietnē www.redzidzirdilatviju.lv piedāvā iepazīties ar Valmieras Drāmas teātrim veltītu tematisko kolekciju.

6. septembrī LNA Daugavpils ZVA vecākā eksperte konsultante Ineta Laše vada semināru Daugavpils pilsētas pašvaldības struktūrvienību darbiniekiem par "Iestāžu portālu" un dokumentu arhīvu pārvaldību.

7. septembrī LNA Latvijas Valsts vēstures arhīvu apmeklē Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes 1. kursa bakalauru programmas studenti un iepazīstas ar arhīva funkcijām, uzziņu sistēmu un glabātajiem dokumentiem.

10. septembrī LNA Zemgales reģionālā arhīva direktorei Ivetai Arbidānei 20 gadu darba jubileja.

10.–15. septembrī LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva Dokumentu saglabāšanas nodaļas arhīva eksperts Mārtiņš Krastiņš ar prezentāciju "Atklājot oriģinālo ierakstu potenciālu: 70. gados Rīgas Skaņu ierakstu studijā tapušo magnētisko daudzceliņu lenšu stāsts" (*Unveiling the potential of original recordings, a case study of Riga's 1970s multitrack tapes*) piedalās Starptautiskajā Skaņas un audiovizuālo arhīvu asociācijas (IASA) rīkotajā 54. ikgadējā konferencē Stambulā Turcijā.

12. septembrī LNA Latvijas Valsts vēstures arhīva Dokumentu pieejamības un izmantošanas nodaļas galvenajai arhīvistei Ingai Vozvišajevai 40 gadu darba jubileja.

14. septembrī LNA Daugavpils ZVA arhīva eksperte konsultante Indra Skrinda vada ekskursiju un praktisko nodarbību "Arhīvs – vēstures avoti un to izmantošanas iespējas" Daugavpils Universitātes humanitāro un sociālo zinātņu fakultātes akadēmiskā bakalaura studiju programmas "Vēsture" 1. un 3. kursa studentiem.

14. septembrī LNA Liepājas ZVA apmeklē Liepājas Centra pamatskolas 5. klases skolēni un piedalās nodarbībā "Vēstures avotu glabāšana".

18. septembrī LNA Dokumentu preventīvās saglabāšanas departamentā norisinās Rīgas Celtniecības koledžas Restaurācijas nodaļas 1. kursa studentu ekskursija.

19.–23. septembrī Berlīnes festivāla filmu programmā "Jaunatne, atjaunošanās un pretestība padomju kino – "atkusnis" un "perestroika"" (*Youth, Renewal and Resistance in Soviet Cinema – "Thaw" and "Perestroika"*) prestižajā kinoteātrī "*Arsenal*" no 35 mm kinolentēm demonstrē dokumentālo filmu "Vai viegli būt jaunam?" (režisors J. Podnieks) no LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva krājuma.

20. septembrī Pasaules Brīvo latviešu apvienība projekta "Latviešu arhīvi pasaulē" ietvaros publicē digitālo arhīvu, kas pieejams projekta mājaslapā https://arhivi.pbla.lv/ sadaļā "Materiāli". Projektu atbalsta Latvijas Republikas Kultūras ministrija.

20. septembrī LNA Jēkabpils ZVA vecākajai ekspertei Inesei Ancītei 40 gadu darba jubileja.

25. septembrī LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvs sadarbībā ar Nacionālo kino centru portālā www.filmas.lv izveido režisores Laimas Žurginas 80 gadu jubilejas filmu izlasi no digitalizētām un atjaunotām filmām.

25. septembrī LNA Valmieras ZVA vada mācību nodarbību "Kā neapjukt informācijas okeānā" Valmieras 5. vidusskolas 10. klases skolēniem Valmieras integrētajā bibliotēkā.

27. septembrī LNA Latvijas Valsts vēstures arhīvu apmeklē Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes diplomātijas maģistrantūras programmas 1. kursa studenti un iepazīstas ar arhīva funkcijām, uzziņu sistēmu un glabātajiem dokumentiem.

27. septembrī LNA Daugavpils ZVA vecākā eksperte konsultante Ineta Laše vada ekskursiju "Arhīvs – dokumentu krātuve" Daugavpils tūrisma un tehnoloģiju tehnikuma mācību programmas "Mazumtirdzniecības komercdarbinieks" 2. kursa audzēkņiem.

28.–29. septembrī LNA Dokumentu preventīvās saglabāšanas departamenta direktore Inga Šteingolde apmeklē Eiropas valstu arhīvu saglabāšanas vadītāju darba

grupas tikšanos Barselonā Spānijā, kur uzstājas ar referātu "Saglabāšanas/konservācijas un ārkārtas situāciju apmācības arhīvos" (*Training Courses for Preservation/ Conservation and Emergency Response in Archives*).

28. septembrī–29. oktobrī Bauskas pils muzejā apskatāma Latvijas Nacionālā arhīva izstāde "Somu jēgeri Latvijā" pasākuma programmas "Ziemeļvalstu dienas Latvijā" ietvaros.

29. septembrī–15. novembrī, atzīmējot izcilā režisora, dramaturga, tulkotāja un sabiedriskā darbinieka, Rīgas Latviešu biedrības priekšsēdētāja (1992.–1998. g.) Pētera Pētersona 100. jubileju, Dailes teātrī apskatāma izstāde "Pētera Pētersona sapņi un laiks". Izstādi sagatavoja Latvijas Nacionālais arhīvs sadarbībā ar Rīgas Latviešu biedrību un Pētera Pētersona meitu sabiedriski politisko darbinieci un tulkotāju Kārinu Pētersoni.

3. oktobrī LNA Ventspils ZVA norisinās praktiskais seminārs Ventspils pilsētas izglītības iestāžu lietvežiem "Iestādes lietvedības nozīme nacionālā dokumentārā mantojuma veidošanā, dokumentu sakārtošana un nodošana valsts glabāšanā".

5. oktobrī LNA Dokumentu publikāciju un popularizēšanas nodaļas vadošais pētnieks Jānis Šiliņš piedalās Klaipēdas Universitātes starptautiskajā zinātniskajā konferencē "Brīvības cīņas Austrumbaltijas reģionā pēc Pirmā pasaules kara" (*Fights for freedom in the Eastern Baltic region after the First World War*) ar referātu "Sašķeltā armija: Latvijas bruņoto spēku izveidošanas pirmie seši mēneši, 1918. gada novembris–1919. gada aprīlis" (*Divided Army: First six months of creation of Latvian Armed Forces, November 1918–April 1919*).

5. oktobrī LNA Ventspils ZVA notiek praktiskais seminārs Ventspils pilsētas izglītības iestāžu lietvežiem "Iestādes lietvedības nozīme nacionālā dokumentārā mantojuma veidošanā, dokumentu sakārtošana un nodošana valsts glabāšanā".

11. oktobrī–13. decembrī, pateicoties Baltijas bruņniecības apvienības finansiālajam atbalstam, norisinās LNA Latvijas Valsts vēstures arhīva organizētie Dr. Manfrēda fon Betihera 17.–19. gs. vācu rokrakstu paleogrāfijas semināri. Izmantojot tiešsaistes *zoom* platformu, tajos regulāri piedalās gandrīz 50 interesentu.

13. oktobrī kinoteātros sāk demonstrēt dokumentālo filmu "Astra" (režisore Liene Laviņa), kurā iekļauti kadri no filmējumiem arhīva glabātavās un izmantoti arhīva krājumā saglabātie skaņas ieraksti par latviešu nacionālās pretestības kustības dalībnieku Gunāru Astru.

13. oktobrī LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva darbinieki dodas izzinošā un saliedējošā ekskursijā uz Bulduriem, lai apskatītu arhīva kinolenšu pirmo glabātavu – Bulduru baznīcu un iepazītu Bulduru arhitektūras vēsturi.

14. oktobrī LNA Personāla dokumentu valsts arhīva Dokumentu saglabāšanas nodaļas vadītāja vietniekam Guntim Brencānam 10 gadu darba jubileja.

14. oktobrī LNA Institūciju dokumentu un arhīvu pārvaldības departamenta direktora vietniecei Jekaterinai Kurilovai 10 gadu darba jubileja.

20. oktobrī Lionas restaurēto klasisko filmu festivālā "*Festival Lumière*" Francijā starp sešām citām Eiropas filmām programmā "*Re>Birth*" prezentē projektu par režisora Jura Podnieka dokumentālās filmas "Vai viegli būt jaunam?" restaurāciju. Filmas restaurācijas projektu vadīja LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvs ar Valsts kultūrkapitāla fonda atbalstu. Filmas restaurāciju nodrošināja "Studija Lokomotīve".

24. oktobrī LNA Valmieras ZVA vada mācību nodarbību "Kā neapjukt informācijas okeānā" Valmieras tehnikuma programmas "Loģistikas speciālists" 1. kursa audzēkņiem Valmieras integrētajā bibliotēkā.

26. oktobrī LNA Liepājas ZVA apmeklē Liepājas Universitātes studiju programmas "Iestādes un uzņēmuma vadība" 1. kursa studenti un piedalās nodarbībā "Arhīvs, dokumentu un arhīvu pārvaldība".

27. oktobrī par nomināciju Čaka balvai pateicību saņem LNA eksperte konsultante Meldra Usenko kā izstādes "Mūžīgi Čaks" projekta vadītāja. Izstāde bija apskatāma Rīgas Sv. Pētera baznīcā no 2021. gada 16. novembra līdz 2022. gada 31. janvārim.

27. oktobrī UNESCO Pasaules audiovizuālā mantojuma dienā LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvs, sekojot dienas sauklim "Tavs logs uz pasauli!", digitālajā krātuvē "Redzi, dzirdi Latviju!" publicē īpašu tematisko kolekciju "Ieraudzīju – atpazinu!", kas aicina atpazīt arhīva fotogrāfijās redzamās vietas, cilvēkus, notikumus un veidot anotācijas arhīva dokumentiem ar neatpazītu saturu.

27. oktobrī LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva Dokumentu digitalizācijas nodaļa pieredzes apmaiņā viesojas Igaunijas filmu arhīvā, lai veicinātu abu arhīvu sadarbību un iepazītos ar Igaunijas kolēģu pieredzi filmu, fotogrāfiju un skaņas ierakstu digitalizācijā.

27. oktobrī TV3 raidījumā "900 sekundes" demonstrē sižetu par LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvā uzkrātajiem kinodokumentiem un to digitalizāciju.

31. oktobrī Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes studenti, kas par prakses vietu turpmākajos mēnešos ir izvēlējušies LNA Latvijas Valsts vēstures arhīvu un Latvijas Valsts arhīvu, apmeklē Latvijas Valsts vēstures arhīvu, Latvijas Valsts arhīvu un Dokumentu preventīvās saglabāšanas departamentu un iepazīstas ar to uzbūvi un darbību.

1. novembrī LNA Ventspils ZVA pensijā dodas ilggadējā direktore Daina Sūngaile, amatā stājas Kentija Vilsone.

2.–4. novembrī Brēmenes mākslas un kultūras festivālā "Dvīņu pilsētas izaicinājums: Rīga Brēmene" (*Twin City Challenge: KunstKulturFest Riga Bremen*) demonstrē Kriša Salmaņa video mākslas darbu "Maršs", kas veidots no LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvā uzkrāto filmu fragmentiem.

3. novembrī Durbes pilī norisinās atmiņas institūciju darbinieku profesionālās pilnveides programmas pasākums "Vēstules uz bērza tāss: saglabāšanas un eksponēšanas specifika". LNA Dokumentu preventīvās saglabāšanas departamenta direktore Inga Šteingolde lasa lekciju par tāss materiālmācību un informācijas fiksēšanas līdzekļiem, bet Restaurācijas nodaļas vadītāja Līga Paušus – par bērza tāss bojājumu veidiem un to cēloņiem. Profesionālās pilnveides kursu rīko Latvijas Nacionālais arhīvs sadarbībā ar Tukuma muzeju.

5. novembrī 65. Ziemeļvalstu filmu festivālā Lībekā Vācijā demonstrē spēlfilmu "Motociklu vasara" (1975. g., režisors Uldis Brauns) no LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva krājuma.

6.–8. novembrī LNA Dokumentu preventīvās saglabāšanas departamenta Digitalizācijas nodaļas vadītājs Sandis Zaķis, galvenā arhīviste Elīna Sparāne un arhīva eksperte Līva Leitlande piedalās konferencē Tallinā Igaunijā "Ģeosaglabāšanas darbnīca"

(*Geopreservation Workshop*), ko vada Slovēnijas organizācijas "*Geoarh*" ģeotelpisko datu arhīvniecības konsultants Gregors Zvršniks.

8. novembrī LNA Latvijas Valsts vēstures arhīvu un Dokumentu preventīvās saglabāšanas departamentu ekskursijā apmeklē Ieslodzījumu vietu pārvaldes darbinieki, kas apgūst profesionālo tālākizglītību Ieslodzījumu vietu pārvaldes Mācību centrā.

8. novembrī LNA Latvijas Valsts vēstures arhīvā viesojas tālākizglītības un profesionālās pilnveides mācību iestādes AMIPROF mācību kursa "Dokumentu un arhīvu pārvaldība digitālā vidē" studenti. Viņus uzņem un ar arhīva vēsturi, dokumentiem un glabātavām iepazīstina Latvijas Valsts vēstures arhīva direktors Kārlis Zvirgzdiņš un Fondu analītikas un uzziņu sistēmu nodaļas arhīva eksperts uzziņu sistēmas jautājumos Guntis Vāveris.

9.–11. novembrī LNA Dokumentu preventīvās saglabāšanas departamenta direktore Inga Šteingolde, Restaurācijas nodaļas vadītāja Līga Paušus un restauratore eksperte Ieva Cesberga piedalās Latvijas Restauratoru biedrības organizētajā pieredzes apmaiņas braucienā uz Igaunijas Nacionālo muzeju Tartu un "*Kanut*" restaurācijas centru Tallinā.

10. novembrī LNA Jēkabpils ZVA vecākā eksperte Inese Ancīte vada tiešsaistes semināru "Aktualitātes iestāžu lietvedības un arhīva darbā" pašvaldībām un to iestāžu darbiniekiem.

14. novembrī ar referātu "Glābēji un "glābšana": Latvijas arhīvu dokumentu pārvietošanas Otrā pasaules kara laikā" Rīgas Stradiņa universitātes Anatomijas muzeja un domnīcas "*Creative Museum*" seminārā "Mantojuma glābēji" uzstājas LNA Latvijas Valsts vēstures arhīva direktors Kārlis Zvirgzdiņš.

15. novembrī LNA Dokumentu publikāciju un popularizēšanas nodaļas pētniekam Aināram Bambalam 30 gadu darba jubileja.

15. novembrī LNA Valmieras ZVA galvenā arhīviste Santa Krogzeme vada nodarbību "Kas ir arhīvs" Valmieras pirmsskolas izglītības iestādē "Ezītis".

16. novembrī LNA Latvijas Valsts vēstures arhīva glabātavu Palasta ielā 4 Rīgā apmeklē Personāla dokumentu valsts arhīva darbinieki, kurus ar Rīgas pilsētas arhīva vēsturi iepazīstina Fondu analītikas un uzziņu sistēmu nodaļas arhīva eksperte uzziņu sistēmu jautājumos Enija Rubina un Dokumentu uzskaites un saglabāšanas nodaļas galvenā fondu glabātāja glabātavas vadītāja Ligita Kampe.

17. novembrī Liepājas koncertzāles mākslas telpā "Civita Nova" norisinās Latvijas Nacionālā arhīva veidotās izstādes "Ir Latvija. Ir Latvija brīva" atklāšana, kurā piedalās Latvijas Republikas kultūras ministre Agnese Logina, Latvijas Nacionālā arhīva direktore Māra Sprūdža, Liepājas pilsētas amatpersonas un Liepājas Universitātes mācībspēki. Izstāde apskatāma no 11. novembra līdz 15. decembrim.

17. novembrī LNA Latvijas Valsts arhīvā notiek ekskursija Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Informācijas un komunikācijas zinātnes maģistra studiju programmas studentiem.

18. novembrī LNA Latvijas Valsts arhīva Dokumentu aprakstīšanas nodaļas galvenajai arhīvistei Jeļenai Zubkovai 55 darba gadu jubileja.

22. novembrī LNA Valmieras ZVA sadarbībā ar Valmieras integrēto bibliotēku organizē pasākumu "Valmierā skan disko" Valmieras integrētās bibliotēkas telpās, kur apskatāma arī ekspresizstāde.

24. novembrī LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvs kinoteātrī "*Spendid Palace*" svin savu dzimšanas dienu, iepazīstoties ar kinoteātra vēsturi, darbību un telpām.

24. novembrī LNA Daugavpils ZVA vecākā eksperte konsultante Ineta Laše vada ekskursiju "Arhīvs – dokumentu krātuve" SIA "Mācību centrs plus" izglītības programmas "Lietvedības ĀBeCe" audzēkņiem.

28. novembrī LNA Latvijas Valsts arhīvā norisinās praktiskais seminārs "Dzelzs gallu tinte papīra dokumentos" Latvijas atmiņas institūciju papīra restauratoriem, ko sagatavoja un vada LNA Dokumentu preventīvās saglabāšanas Restaurācijas nodaļas restaurators eksperts Einārs Sondors un rokrakstu, dokumentu, grāmatu restauratore Inta Kiriloviča.

29. novembrī notiek konference "Hanzas vēstures dokumenti – UNESCO programmas "Pasaules atmiņa" starptautiskajā reģistrā", ko organizē Latvijas Nacionālais arhīvs sadarbībā ar UNESCO Latvijas Nacionālo komisiju. Konference norisinājās Mazajā ģildē Amatu ielā 3/5 Rīgā un to varēja vērot tiešsaistē ziņu aģentūras LETA interneta vietnē https://www.facebook.com/events/886923826476812?ref=newsfeed un sabiedrisko mediju portālā LSM.lv. Konferences videoieraksts pieejams arī LNA *YouTube* kontā un LNA mājaslapā.

1. decembrī LNA Latvijas Valsts vēstures arhīva Fondu analītikas un uzziņu sistēmu nodaļas arhīva eksperte uzziņu sistēmu jautājumos Enija Rubina piedalās Latvijas Nacionālā vēstures muzeja seminārā "Rīgas pils vēsture un arhitektūra" ar referātu "Valsts arhīvs Rīgas pilī".

1. decembrī Lībekā Vācijā norisinās svinīga UNESCO programmas "Pasaules atmiņa" sertifikātu pasniegšana programmā iekļauto Hanzas vēstures dokumentu glabātājiem. Latvijas Nacionālo arhīvu pasākumā pārstāv LNA Latvijas Valsts vēstures arhīva Dokumentu uzskaites un saglabāšanas nodaļas vadītājs Uldis Vanags.

1. decembrī LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva direktore Dace Bušante viesojas Latvijas Radio 3 raidījumā "Piejūras klimats" un stāsta, kā norit ikdiena arhīvā, kā veidojas tā krājums, cik daudz laika aizņem vienas filmas digitalizācija un kādu restaurēto filmu papildinājumu mēs varam drīzumā sagaidīt.

1. decembrī norisinās profesionālās pilnveides kursa "Vēstules uz bērza tāss: saglabāšanas un eksponēšanas specifika" noslēdzošā daļa Latvijas atmiņas institūciju darbiniekiem. Tās ietvaros LNA Latvijas Valsts arhīvā kursa dalībnieki prezentē patstāvīgos darbus par atmiņas institūcijās esošo vēstuļu uz bērza tāss saglabātības stāvokli, kā arī notiek praktiskā nodarbība, kur dalībnieki veic bērza tāss izpēti un izgatavo iepakojumu glabāšanai. Profesionālās pilnveides kursu rīko Latvijas Nacionālais arhīvs sadarbībā ar Tukuma muzeju. Nodarbību vada LNA Dokumentu preventīvās saglabāšanas departamenta Restaurācijas nodaļas vadītāja Līga Paušus.

3. decembrī LNA Personāla dokumentu valsts arhīva Izziņu nodaļas galvenajai arhīvistei Zanei Brinkmanei 10 gadu darba jubileja.

4. decembrī LNA Dokumentu preventīvās saglabāšanas departamenta Restaurācijas nodaļas vadītāja Līga Paušus iegūst Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes restauratora meistara atestāciju, bet rokrakstu, dokumentu un grāmatu restauratore Inta Kiriloviča iegūst restauratora speciālista atestāciju rokrakstu, dokumentu, grāmatu un citu papīra izstrādājumu restaurācijas specialitātē.

4.–5. decembrī LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva Dokumentu izmantošanas nodaļas arhīva eksperte Jana Česnokova un galvenā arhīviste Sanita Grīna piedalās Starptautiskās platformas *EUscreen* ikgadējā simpozijā "Pārdomājot datu plūsmu nākotni: Eiropas digitālā publiskā telpa" (*Reimagining the Future of Data Flows: a European Digital Public Space*) Atēnās Grieķijā.

5. decembrī LNA Liepājas ZVA apmeklē Piemares pamatskolas 5.b klases skolēni un piedalās nodarbībā "Vēstures avotu glabāšana".

11. decembrī LNA Latvijas Valsts vēstures arhīvā, Latvijas Valsts arhīvā un Dokumentu preventīvās saglabāšanas departamentā viesojas un ar struktūrvienību darbu iepazīstas Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Informācijas pārvaldības programmas 2. kursa studenti.

12. decembrī LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvs digitālajā krātuvē "Redzi, dzirdi Latviju!" piedāvā apskatīt tematisko kolekciju ciklu "Teātris", kurā publicētas septiņas dokumentu tematiskās kolekcijas. Tēmas ietvaros apskatāmas kolekcijas par latviešu teātra vēsturi un tradīciju Latvijas Republikas laikā līdz 1940. gadam un par iesākto tradīciju turpinājumu teātru repertuārā. Tematiskās kolekcijas apkopo LNA struktūrvienībās esošo daudzveidīgo arhīva fondu kopumu un dokumentāro mantojumu – dokumentus, attēlizdevumus, mākslinieciskās padomes sēžu protokolus, kostīmu skices, afišas, vēstules, fotogrāfijas, skaņas ierakstus un filmas, kas dod ieskatu teātra tradīcijas attīstībā visā Latvijā, Latvijas sabiedriskajā un kultūras dzīvē starpkaru periodā.

12. decembrī Rīgas domē Polijas vēstniecības rīkotajā diskusijā saistībā ar poļu vēsturnieces Annas Zemlevskas grāmatas "Rīga poļu–lietuviešu Žečpospoļitā (1581–1621)" latviešu valodas izdevuma atvēršanu piedalās LNA Latvijas Valsts vēstures arhīva direktors Kārlis Zvirgzdiņš.

12. decembrī LNA Liepājas ZVA apmeklē Liepājas Universitātes studiju programmas "Kultūras vadība" 2. kursa studenti un piedalās nodarbībā "Arhīvs, dokumentu un arhīvu pārvaldība".

13. decembrī LNA Liepājas ZVA apmeklē Liepājas Universitātes studiju programmas "Tūrisma vadība" 2. kursa studenti un piedalās nodarbībā "Arhīvs, dokumentu un arhīvu pārvaldība".

13. decembrī Latvijas Nacionālajā bibliotēkā notiek izdevniecības "Jāņa sēta", Latvijas Nacionālās bibliotēkas un Latvijas Nacionālā arhīva kopīgi veidotās grāmatas "Latvijas pilsētas 100 kartēs" atvēršana. Atvēršanai veltītajā diskusijā piedalās LNA direktore Māra Sprūdža.

14. decembrī LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvā filmē daudzsēriju mākslas filmas "Dumpis" (režisors A. Ēķis) sižetus, izmantojot arhīva krājumā saglabātās filmas un 16 mm kinolenšu projektorus.

14. decembrī Latvijas Nacionālā arhīva bibliotēku apmeklē Latvijas Universitātes baltu filoloģijas, somugru filoloģijas un klasiskās filoloģijas bakalaura studiju programmas 1. kursa studenti. LNA bibliotēkas vadītāja Rita Bogdanova studentus iepazīstina ar Latvijas Nacionālā arhīva sistēmu, tās struktūrvienībām un bibliotēku. Studentiem klātienē ir iespēja iepazīties ar bibliotēkas lasītavu, grāmatu krātuvēm un seniespiedumu krājumu.

14. decembrī LNA Finanšu plānošanas un grāmatvedības uzskaites nodaļas vecākajai grāmatvedei Aijai Kozlovskai 30 gadu darba jubileja.

15. decembrī LNA Latvijas Valsts arhīvu apmeklē Mākslu izglītības kompetences centra "Nacionālā Mākslu vidusskola" Rīgas Doma kora skolas 4. kursa audzēkņi.

18. decembrī LNA Valmieras ZVA vada mācību nodarbību "Kā neapjukt informācijas okeānā" Valmieras Pārgaujas ģimnāzijas 10.c klases skolēniem Valmieras integrētajā bibliotēkā.

21. decembrī Latvijas Radio raidījumā "Grāmatai pa pēdām" ar stāstījumu par 19. gs. grāmatizdevēju un atturības kustības priekšteci Kristapu Kaktiņu piedalās LNA Latvijas Valsts vēstures arhīva Fondu analītikas un uzziņu sistēmu nodaļas arhīva eksperts uzziņu sistēmas jautājumos Guntis Vāveris.

28. decembrī LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvs izveido un publicē īsfilmu par arhīva kinolenšu digitalizācijas procesu. Īsfilma veidota, izmantojot poētiski dokumentālā kino žanra elementus, un sniedz skatītājam audiovizuālu ieskatu kinolenšu digitalizācijas procesos, sākot no filmas sagatavošanas digitalizācijai līdz filmas digitālās kopijas demonstrēšanai.

AUTORI

Ainārs Bambals – *Dr. hist*., LNA Dokumentu publikāciju un popularizēšanas nodaļas pētnieks
Skandu iela 14, Rīga, LV-1067
ainars.bambals@arhivi.gov.lv

Ilze Bane-Grīga – *Bc. hist.*, LNA Attīstības plānošanas nodaļas vadošā arhīva eksperte
Šķūņu 11, Rīga, LV-1050
ilze.bane-griga@arhivi.gov.lv

Aiga Bērziņa-Kite – *Mg. hist.,* LNA Dokumentu publikāciju un popularizēšanas nodaļas vadošā pētniece
Slokas iela 16, Rīga, LV-1048
aiga.berzina-kite@arhivi.gov.lv

Aiga Brūze – *Mg. hist.,* LNA LVVA Dokumentu pieejamības un izmantošanas nodaļas vadītāja
Slokas iela 16, Rīga, LV-1048
aiga.bruze@arhivi.gov.lv

Anita Čerpinska – *Dr. hist*., LNA Dokumentu publikāciju un popularizēšanas nodaļas vadītāja
Slokas iela 16, Rīga, LV-1048
anita.cerpinska@arhivi.gov.lv

Ilze Greiškalna – LNA sabiedrisko attiecību vadītāja
Šķūņu 11, Rīga, LV-1050
ilze.greiskalna@arhivi.gov.lv

Anete Korbi – *Mg. archaeol.,* LNA Dokumentu publikāciju un popularizēšanas nodaļas pētniece
Slokas iela 16, Rīga, LV-1048
anete.korbi@arhivi.gov.lv

Valda Kvaskova – LNA Dokumentu publikāciju un popularizēšanas nodaļas vadošā pētniece
Slokas iela 16, Rīga, LV-1048
valda.kvaskova@arhivi.gov.lv

Anda Opoļska – LNA Cēsu zonālā valsts arhīva arhīva eksperte konsultante
Pils iela 6, Cēsis, Cēsu novads, LV-4101
anda.opolska@arhivi.gov.lv

Vija Ozola – *Mg. iur.,* LNA Administratīvā departamenta direktore
Šķūņu 11, Rīga, LV-1050
vija.ozola@arhivi.gov.lv

Aiga Pīķe – *Mg. sc. soc.,* LNA Institūciju dokumentu un arhīvu pārvaldības departamenta vecākā eksperte konsultante
Šķūņu 11, Rīga, LV-1050
aiga.pike@arhivi.gov.lv

Enija Rubina – *Mg. hist.,* LNA LVVA Fondu analītikas un uzziņu sistēmu nodaļas vadošā pētniece
Slokas iela 16, Rīga, LV-1048
enija.rubina@arhivi.gov.lv

Marika Selga – *Mg.*, Latvijas Universitātes doktorante doktora studiju programmā "Vēsture"
Aspazijas bulvāris 5, Rīga, LV-1050
marikse@gmail.com

Ingūna Slaidiņa – *Mg. sc. pol.,* LNA direktora vietniece Nacionālā dokumentārā mantojuma saglabāšanas un pieejamības jautājumos
Šķūņu 11, Rīga, LV-1050
inguna.slaidina@arhivi.gov.lv

Kaspars Strods – *Mg. arhiv*., Latvijas Kara muzeja Kara un militārās vēstures pētniecības nodaļas vēsturnieks
Smilšu iela 20, Rīga, LV-1050
kaspars.strods@karamuzejs.lv

Jānis Šiliņš – *Dr. hist*., LNA Dokumentu publikāciju un popularizēšanas nodaļas vadošais pētnieks
Slokas iela 16, Rīga, LV-1048
janis.silins@arhivi.gov.lv

Kentija Vilsone – *Mg.,* LNA Ventspils zonālā valsts arhīva direktore
Pils iela 86/88, Ventspils, LV-3601
kentija.vilsone@arhivi.gov.lv

Redakcijas adrese
Latvijas Valsts vēstures arhīvs, Slokas iela 16, Rīga, LV 1048
Tālr.: (+371) 29627830,
e-pasts: latvijas.arhivi@arhivi.gov.lv, http://www.latvijasarhivi.lv
Iespiests un iesiets
SIA "Jelgavas tipogrāfija"